

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง

ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

Development of tourism routes for temples and Buddhist places along the

Mekong River route in the municipality of Nai Mueang Subdistrict,

Mueang District, Nong Khai Province

โดย

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร, ดร.

พระมหาประทีป อภิวิฑฺฒโน, ผศ.ดร.

พระวันชัย ฐิริทตฺโต, ดร.

พระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม, ดร.

ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ

นายอภิวิฑฺฒชัย พุทธจร

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตหนองคาย

๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765102

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง
ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

Development of tourism routes for temples and Buddhist places along the
Mekong River route in the municipality of Nai Mueang Subdistrict,
Mueang District, Nong Khai Province

โดย

พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร, ดร.

พระมหาประทีป อภิวิฑฺฒโน, ผศ.ดร.

พระวันชัย ฐิริทตฺโต, ดร.

พระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม, ดร.

ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ

นายอภิวัฒน์ชัย พุทธจร

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตหนองคาย

๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765102

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Research Report

Development of tourism routes for temples and Buddhist places along the
Mekong River route in the municipality of Nai Mueang Subdistrict,
Mueang District, Nong Khai Province

By

Phra Maha Prayap Panyavaro, Dr.

Phra Maha Prateep Aphiwattano, Asst.Prof. Dr.

Phra Wanchai Phuritto, Dr.

Phra Maha Paitoon Sirithammo, Dr.

Asst.Prof.Dr. Jesada Munyapo

Mr. Apiwatchai Puttajorn

Mahajulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus

B.E. 2565

Research Project Funded by Mahajulalongkornrajavidyalaya University

Nong Khai Campus

MCU RS 800765102

(Copyright Mahajulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
ผู้วิจัย:	พระมหาประหยัด ปญญาโวโร, ดร.
ส่วนงาน :	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๒) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓) เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร การสำรวจข้อมูลจากการลงพื้นที่ การสังเกต และการสัมภาษณ์ ขอบเขตการวิจัย คือ วัดและพุทธสถานที่ตั้งอยู่ในเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน ๑๓ แห่ง ประกอบด้วย ๑) วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ๒) พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) ๓) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (วัดหอก่อง) ๔) วัดศรีบุญเรือง ๕) วัดศรีสุมงคล ๖) วัดลำดวน ๗) วัดศรีคุณเมือง ๘) วัดศรีเมือง ๙) วัดศรีชะเกษ ๑๐) วัดศรีชมชื่น ๑๑) วัดหายโศก ๑๒) วัดชัยพร ๑๓) วัดมีชัยท่า

ผลการวิจัย พบว่า ๑) วัดและพุทธสถานทั้ง ๑๓ แห่ง มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวข้องกับกษัตริย์และชุมชน บางวัดสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์โดยกษัตริย์อาณาจักรล้านช้าง บางวัดสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์โดยคนในชุมชน วัดแต่ละวัดมีอายุ ๑๐๐ ปีขึ้นไป วัดที่มีอายุเก่าแก่มากที่สุดคือ วัดศรีเมือง มีอายุมากกว่า ๔๐๐ ปี ดังนั้น วัดและพุทธสถานทั้ง ๑๓ แห่ง ส่วนใหญ่จึงมีสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และโบราณวัตถุ เป็นศิลปะแบบล้านช้าง ๒) การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่นและเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวมากที่สุดคือ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด เช่น พระใส พระสุก พระเสาร์ พระแสง เป็นต้น รองลงมาคือความงามของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแต่ละวัด เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ จิตรกรรมฝาผนัง และภูมิทัศน์ ๓) การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ไว้ดังนี้ (๑) กำหนดเส้นทาง ระยะทาง และเวลาในการเดินทาง ทั้งการเดินทางด้วยรถยนต์และการ

เดินทางด้วยเท้า ตั้งแต่พระธาตุหล้าหนองถึงวัดมีชัยท่า (๒) จัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบ้านน้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย (๓) จัดกลุ่มวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบ้านน้ำโขง จำแนกตามความโดดเด่นของกลุ่มทรัพยากรการท่องเที่ยวแต่ละด้าน คือ วัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม วัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านโบราณวัตถุ วัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์ และวัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ (๔) จัดทำฐานข้อมูลและเว็บไซต์วัดและพุทธสถาน ภายใต้ชื่อว่า “วัดริมโขงหนองคาย” (๕) จัดสื่อประชาสัมพันธ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดและพุทธสถาน ได้แก่ ป้ายแนะนำทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดและพุทธสถาน หนังสือไกด์บุ๊ก และแผ่นพับ (๖) สร้างความหมายในเชิงสัญลักษณ์ “นามมงคล” แก่วัดและพุทธสถาน (๗) นำสื่อประชาสัมพันธ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว มอบให้แก่วัดในพื้นที่ศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: แผนที่, เส้นทางท่องเที่ยว, วัดและพุทธสถาน, แม่น้ำโขง

Research Title: Development of tourist routes for temples and Buddhist places along the Mekong River in the municipality of Nai-Mueang Sub-district, Mueang District, Nong Khai Province

Researchers: Phramaha Prayad Panyavaro, Dr.

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campus

Fiscal Year: 2565 / 2022

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The research on the development of tourist routes for temples and Buddhist places along the Mekong River in the municipality of Nai-Muang Sub-district, Muang District, Nongkhai Province

The objective of this research is 1) To study the history of temples and Buddhist places along the Mekong River. 2) To survey the temples and Buddhist places along the Mekong River. 3) To develop the tourist route for temples and Buddhist places along the Mekong River. This research is qualitative research by collecting data from the textbook, field test, observation, and by interviews. The outline of this research is focus on 13 temples and Buddhist places including 1) Wat Phochai (Royal Monastery) 2) Phrathat La Nong (replica) 3) Wat Praditdhammakun or Wat Horkong 4) Wat Sriboonruang 5) Wat Srisumung 6) Wat Lumduan 7) Wat Srikunmuang 8) Wat Srimuang 9) Wat Srisaket 10) Wat Srichomchuan 11) Wat Haisok 12) Wat Chaiyapon 13) Wat Meechaitha, along the Mekong River, Nai-Muang Sub-district, Muang District, Nong Khai Province

This research found that 1) The 13 temples have a long history that concerned with the King and community, some temples were built and restored by the Kings of Lanchang, and some were built and restored by the communities, all of the 13 temples over 100 years old, the oldest one, Wat Srimuang 400 years old. The 13 temples and Buddhist places have unique architecture, arts, and antiquities, belonging to Lanchang Arts. 2) The Survey of tourist places for temples and Buddhist places along the Mekong River, the most interesting for tourists is the sacred Buddha statue such as Phra Sai, Phra Suk, Phra Sau, and Phra Saeng, etc., Besides, the tourists interested in architecture and arts such as Ubosoth or ordination hall, Vihar, Cheti, Wall painting, and the temple scene, etc. 3) The development of tourist routes

for temples and Buddhist places along the Mekong River. The researcher's recommendation for developing the tourist route is as follows: (1) Set a route, distance, and travel time by car and by walk from Phra That Lanong to Wat Meechaitha (2) Map the tourist route for temples and Buddhist places along the Mekong River. (3) Classify the temples and Buddhist places into 5 categories; architecture, arts, antiquity, scene, and history. (4) set database and website for temples and Buddhist places and name as “Watrimkhong Nongkhai”. (5) Propagating the tourist route using an information poster including highlights, a guidebook, and a brochure. (6) Set the symbolic meaning “an auspicious name” for the temples and Buddhist places. (7) Deliver an information poster, guidebook, and brochure to the temples and state agencies that are concerned.

Keywords: Maps, Tourist routes, Temples and Buddhist places, The Mekong River

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ สำเร็จได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์และเกื้อกูลจากบุคคลและผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ตั้งแต่ช่วงเริ่มดำเนินการ และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขออนุโมทนาขอบคุณนางอิงอร บุตรศรีมา ผู้อำนวยการส่วนสนับสนุนวิชาการ และนายอนันต์ คติยะจันทร์ ศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์นาคินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ที่อำนวยความสะดวก ตลอดถึงให้คำแนะนำในการวิจัยและมอบทุนส่วนงานสนับสนุนในการวิจัยครั้งนี้

กราบขอบพระคุณพระศรีวิชัยโมลี รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย เจ้าอาวาสวัดชัยพร พระครูภาวนาธรรมโชสิต,ดร. เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) พระครูสุตธรรมาภรณ์ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย เจ้าอาวาสวัดจอมมณี พระครูสุวรรณโสภณธรรม เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต ๒ เจ้าอาวาสวัดศรีคุณเมือง พระครูปริยัติธรรมสถิต เจ้าอาวาสวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ พระครูอนุภูลวรกิจ เจ้าอาวาสวัดศรีสมังคร์ พระครูปริยัติธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดศรีชมชื่น พระครูปิยะธรรมพาที เจ้าอาวาสวัดมีชัยทุ่ง พระอธิการสมรัก ปภสสโร เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง พระมหาเกริกเกียรติ นิรุตตเมธี เจ้าอาวาสวัดหายโศก และพระครูศรีธรรมวงศ์ วัดศรีชะเกษ ที่เมตตาอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญภายในวัด จนทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ยิ่ง

กราบขอบพระคุณพระศรีญาณวงศ์,ดร. รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย และที่ปรึกษาโครงการวิจัย ที่เมตตาตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และพระครูพิศาลสารบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์หนองคาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ขออนุโมทนาขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกรูป/คน ที่สนับสนุนเวลา สถานที่ อุปกรณ์ และนายกิตติศักดิ์ พรหมกุล เจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคโนโลยีและสารสนเทศ ที่อุทิศเวลาในการลงพื้นที่ถ่ายภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดและพุทธสถานในพื้นที่ที่ศึกษา ซึ่งแบ่งเบาภาระงานให้ผู้วิจัยและคณะวิจัย สามารถทำการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ความดีงามอันเกิดจากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณอันยิ่งแด่พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และท่านผู้มีอุปการคุณ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย จงมีความสุข ความเจริญ ทุกคน เทอญ

พระมหาประหยัด ปัญญาโร และคณะ

๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองคาย	๗
๒.๒ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับวัดในจังหวัดหนองคาย	๑๗
๒.๓ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย	๑๙
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	๒๗
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว	๓๘
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๔๓
๒.๗ การท่องเที่ยวเชิงพุทธและวัฒนธรรม	๔๖
๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดในพระพุทธศาสนา	๕๖
๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๐

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๗
๓.๒ พื้นที่วิจัย	๖๘
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๖๘
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๘
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๐
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๑
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย	๗๒
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๓
๔.๑ ประวัติวัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	๗๓
๔.๒ สัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขต เทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	๘๙
๔.๒.๑ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)	๙๒
๔.๒.๒ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก พระธาตุหล้า หนอง	๙๔
๔.๒.๓ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดประดิษฐ์ ธรรมคุณ (หอก่อง)	๙๗
๔.๒.๔ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีบุญเรือง	๑๐๐
๔.๒.๕ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีสุมงคล	๑๐๓
๔.๒.๖ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดลำดวน	๑๐๖
๔.๒.๗ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีคุณเมือง	๑๐๙
๔.๒.๘ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีเมือง	๑๑๑
๔.๒.๙ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกวัดศรีชะเกษ	๑๑๔
๔.๒.๑๐ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีชมชื่น	๑๑๕
๔.๒.๑๑ การสัมภาษณ์วิทยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดหายโศก	๑๑๗

สารบัญ (ต่อ)

๔.๒.๑๒ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดชัยพร	๑๒๐
๔.๒.๑๓ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดมีชัยท่า	๑๒๒
๔.๓ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	๑๒๔
๔.๓.๑ วิเคราะห์ความสำคัญและความโดดเด่นของวัดและพุทธสถาน ที่อยู่ใน เส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	๑๒๔
๔.๓.๒ แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบบแม่น้ำโขง ใน เขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	๑๓๙
๑) การจัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบบแม่น้ำโขง ใน เขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	๑๓๙
๒) จัดกลุ่มเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ใน เขตเทศบาลตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย	๑๔๑
๓) การจัดทำฐานข้อมูลและเว็บไซต์วัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบ แม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	๑๔๕
๔) จัดทำป้ายแนะนำทรัพยากรท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทาง เลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด หนองคาย	๑๔๗
๕) จัดพิมพ์หนังสือไกด์บุ๊กและแผ่นพับ	๑๔๘
๖) สร้างความหมายในเชิงสัญลักษณ์แก่วัดและพุทธสถาน	๑๔๙
สรุป	๑๕๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๕๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๑
๕.๒ อภิปรายผล	๑๕๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๕๘
บรรณานุกรม	๑๖๐

สารบัญ (ต่อ)

ภาคผนวก		๑๖๘
ภาคผนวก ก	ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย	๑๖๙
ภาคผนวก ข	หนังสือขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์	๑๗๐
ภาคผนวก ค	แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๗๒
ภาคผนวก ค	ภาพการสัมภาษณ์	๑๗๗
ภาคผนวก ง	ภาพการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และมอบสื่อประชาสัมพันธ์ ทรัพยากรท่องเที่ยว แก่วัดและพุทธสถานในพื้นที่ศึกษา และหน่วยงาน ต่าง ๆ	๑๘๑
ภาคผนวก จ	ประวัติผู้วิจัย	๑๙๑

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนวัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๖๓	๑๗
ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนพระภิกษุ สามเณร แม่ชี พ.ศ. ๒๕๖๓	๑๘
ตารางที่ ๓ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)	๔๔
ตารางที่ ๔ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของพระธาตุหล้าหนอง (จำลอง)	๔๗
ตารางที่ ๕ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง)	๑๐๐
ตารางที่ ๖ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีบุญเรือง	๑๐๓
ตารางที่ ๗ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีสุมงคล	๑๐๖
ตารางที่ ๘ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดลำดวน	๑๐๘
ตารางที่ ๙ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีคุณเมือง	๑๑๑
ตารางที่ ๑๐ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีเมือง	๑๑๓
ตารางที่ ๑๑ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีชะเกษ	๑๑๕
ตารางที่ ๑๒ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีชมชื่น	๑๑๗
ตารางที่ ๑๓ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดหายโศก	๑๑๙
ตารางที่ ๑๔ ผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดชัยพร	๑๒๑
ตารางที่ ๑๕ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดมีชัยท่า	๑๒๓
ตารางที่ ๑๖ แสดงการคำนวณระยะทางและเวลา	๑๔๐

สารบัญรูปภาพ

เรื่อง

รูปภาพที่ ๑ พระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) และเจดีย์พระธาตุพระอรหันต์	๗๔
รูปภาพที่ ๒ หลวงพ่อพระใส ประดิษฐานภายในพระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)	๗๔
รูปภาพที่ ๓ พระธาตุหล้าหนององค์เดิม จมอยู่ใต้แม่น้ำโขงราว ๑๘๐ เมตร	๗๖
รูปภาพที่ ๔ พระธาตุหล้าหนองจำลอง ตั้งอยู่บนริมแม่น้ำโขง สูง ๑๕ เมตร	๗๖
รูปภาพที่ ๕ อุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อ)	๗๗
รูปภาพที่ ๖ หลวงพ่อพระเสาร์ ประดิษฐานภายในอุโบสถวัดประดิษฐ์	๗๗
รูปภาพที่ ๗ หลวงพ่อศรีบุญเรือง พระประธานในอุโบสถ และหลวงพ่อลือชัย	๗๙
รูปภาพที่ ๘ พระพุทธรูปไม้ ปางเปิดโลก ศิลปะล้านช้าง	๗๙
รูปภาพที่ ๙ อุโบสถวัดศรีมงคล ศิลปะช่างญวนผสมช่างท้องถิ่น	๘๐
รูปภาพที่ ๑๐ หลวงพ่อพระศรี พระพุทธรูปสำริด ศิลปะล้านช้าง	๘๐
รูปภาพที่ ๑๑ หลวงพ่อบุญคุ้ม ประดิษฐานอยู่บนหลังคาอุโบสถ	๘๑
รูปภาพที่ ๑๒ หลวงพ่อศิลาคำ ประดิษฐานอยู่ในวิหารหลวงพ่อศิลาคำ	๘๑
รูปภาพที่ ๑๓ หลวงพ่อพระสุก (จำลอง) ประดิษฐานภายในอุโบสถวัดศรีคุณเมือง	๘๒
รูปภาพที่ ๑๔ จารึกวัดศรีคุณเมือง พ.ศ. ๒๑๐๓	๘๒
รูปภาพที่ ๑๕ หลวงพ่อศรีเมือง (พระพุทธรุทธาธิกะ)	๘๓
รูปภาพที่ ๑๖ หลวงพ่อพระไชยเชษฐา	๘๓
รูปภาพที่ ๑๗ อุโบสถวัดศรีสะเกษ	๘๔
รูปภาพที่ ๑๘ หลวงพ่อพระแสง ประดิษฐานภายในอุโบสถวัดศรีสะเกษ	๘๔
รูปภาพที่ ๑๙ หลวงพ่อศรีชมชื่น	๘๕
รูปภาพที่ ๒๐ หลวงพ่อมงคลนิมิต	๘๕
รูปภาพที่ ๒๑ อุโบสถหลังเดิมวัดหายโศก ปัจจุบันใช้เป็นวิหารพระเจ้าใหญ่หายโศก	๘๗
รูปภาพที่ ๒๒ พระเจ้าใหญ่หายโศก ประดิษฐานอยู่ภายในอุโบสถหลังเก่า	๘๗
รูปภาพที่ ๒๓ พระพุทธรุชยวรมณี (หลวงพ่อชัยพร)	๘๘
รูปภาพที่ ๒๔ พระพุทธรูปสำคัญ ภายในอุโบสถวัดชัยพร	๘๘

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

เรื่อง

รูปภาพที่ ๒๕ อุโบสถวัดมีชัยท่า	๘๙
รูปภาพที่ ๒๖ หลวงพ่อพุทธมงคลมีชัย (พระเจ้ามีชัย)	๘๙
รูปภาพที่ ๒๗ พระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง และเจดีย์พระธาตุพระอรหันต์	๙๒
รูปภาพที่ ๒๘ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)	๙๒
รูปภาพที่ ๒๙ ภูมิทัศน์ภายในวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)	๙๓
รูปภาพที่ ๓๐ ประเพณีสงกรานต์หลวงพ่อบุญและอัญเชิญแห่รอบเมือง	๙๓
รูปภาพที่ ๓๑ ฟรอนซ์เวิร์ส การ์นิเยร์ ชาวฝรั่งเศส หนึ่งในคณะสำรวจอินโดจีนในอาณาจักร ล้านช้าง ได้วาดภาพลายเส้นของพระธาตุหล้าหนองนี้ไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๑	๙๕
รูปภาพที่ ๓๒ ศิลปกรรมของพระธาตุหล้าหนอง (จำลอง)	๙๕
รูปภาพที่ ๓๓ ภูมิทัศน์พระธาตุหล้าหนองด้านหน้าองค์พระธาตุ	๙๕
รูปภาพที่ ๓๔ ภูมิทัศน์พระธาตุหล้าหนองริมฝั่งแม่น้ำโขง	๙๕
รูปภาพที่ ๓๕ ที่จอดรถริมถนน หน้าองค์พระธาตุ	๙๖
รูปภาพที่ ๓๖ มีร้านจำหน่ายดอกไม้เพื่อบูชาพระธาตุและขายสัตว์น้ำเพื่อนำไปปล่อยสะเดาะ เคราะห์	๙๖
รูปภาพที่ ๓๗ เจดีย์พระธาตุหล้าหนอง	๙๗
รูปภาพที่ ๓๘ พิธีรำถวายสมโภชพระธาตุหล้าหนอง	๙๗
รูปภาพที่ ๓๙ อุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (ด้านหน้า)	๙๘
รูปภาพที่ ๔๐ อุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (ด้านข้าง)	๙๘
รูปภาพที่ ๔๑ หลวงพ่อพระเสาร์	๙๘
รูปภาพที่ ๔๒ หลวงพ่อพระเสาร์	๙๘
รูปภาพที่ ๔๓ วิหารหลวงพ่อบุญและพระใส (จำลอง)	๙๘
รูปภาพที่ ๔๔ พระสุก พระเสริม พระใส และพระเสาร์ (จำลอง)	๙๘
รูปภาพที่ ๔๕ ภาพจิตรกรรม แสดงเรื่องราวการอัญเชิญหลวงพ่อบุญและพระเสริมไปยัง กรุงเทพมหานคร	๙๙
รูปภาพที่ ๔๖ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ	๙๙
รูปภาพที่ ๔๗ ภูมิทัศน์บริเวณหน้าวัดประดิษฐ์	๙๙
รูปภาพที่ ๔๘ อุโบสถวัดศรีบุญเรือง	๑๐๐

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพที่ ๔๙ ชุ่มหน้าต่างอุโบสถวัดศรีบุญเรือง	๑๐๐
รูปภาพที่ ๕๐ พระประธานในโบสถ์วัดศรีบุญเรือง	๑๐๑
รูปภาพที่ ๕๑ หลวงพ่อลือชัย วัดศรีบุญเรือง	๑๐๑
รูปภาพที่ ๕๒ จารึกวัดศรีบุญเรือง	๑๐๑
รูปภาพที่ ๕๓ จิตรกรรมฝาผนังภายในโบสถ์วัดศรีบุญเรือง	๑๐๒
รูปภาพที่ ๕๔ จิตรกรรมฝาผนังภายในโบสถ์วัดศรีบุญเรือง	๑๐๒
รูปภาพที่ ๕๕ ภูมิทัศน์วัดศรีบุญเรืองบริเวณ ด้านถนนริมแม่น้ำโขง	๑๐๒
รูปภาพที่ ๕๖ ภูมิทัศน์วัดศรีบุญเรืองบริเวณ ด้านถนนริมแม่น้ำโขง	๑๐๒
รูปภาพที่ ๕๗ โบสถ์วัดศรีสมังคล์ด้านหน้า	๑๐๓
รูปภาพที่ ๕๘ โบสถ์วัดศรีสมังคล์ด้านข้าง	๑๐๓
รูปภาพที่ ๕๙ หลวงพ่อศรีสมังคล์ พระประธานในอุโบสถวัดศรีสมังคล์	๑๐๔
รูปภาพที่ ๖๐ หลวงพ่อพระศรี	๑๐๔
รูปภาพที่ ๖๑ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดศรีสมังคล์	๑๐๔
รูปภาพที่ ๖๒ เจดีย์พระธาตุขาว	๑๐๕
รูปภาพที่ ๖๓ เจดีย์บรรจุอัฐิอดีตเจ้าคณะจังหวัดหนองคายและบรรจุอัฐิอดีตเจ้าคณะ อำเภอหนองคาย	๑๐๕
รูปภาพที่ ๖๔ ภูมิทัศน์ของวัดศรีสมังคล์ ด้านถนนริมโขง	๑๐๕
รูปภาพที่ ๖๕ อุโบสถ หลวงพ่อบุญคุ้ม	๑๐๖
รูปภาพที่ ๖๖ หลวงพ่อศิลาคำ	๑๐๖
รูปภาพที่ ๖๗ เจดีย์ศรีสารพัดนึก	๑๐๗
รูปภาพที่ ๖๘ ภาพจิตรกรรมภายในวิหารหลวงพ่อดิลก	๑๐๗
รูปภาพที่ ๖๙ ภูมิทัศน์หน้าวัดลำตวน	๑๐๗
รูปภาพที่ ๗๐ ลานพญานาค เยื้องวัดลำตวน	๑๐๗
รูปภาพที่ ๗๑ ป้ายประชาสัมพันธ์กฐิน	๑๐๘
รูปภาพที่ ๗๒ เจ้าภาพกฐินสงเคราะห์	๑๐๘
รูปภาพที่ ๗๓ อุโบสถวัดศรีคุณเมือง	๑๐๙
รูปภาพที่ ๗๔ ชุ่มประตูทางเข้าอุโบสถวัดศรีคุณเมือง	๑๐๙
รูปภาพที่ ๗๕ พระประธานภายในอุโบสถวัดศรีคุณเมือง	๑๐๙
รูปภาพที่ ๗๖ หลวงพ่อพระสุก (จำลอง)	๑๐๙

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพที่ ๗๗ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดศรีคุณเมือง	๑๑๐
รูปภาพที่ ๗๘ จารึกวัดศรีคุณเมือง	๑๑๐
รูปภาพที่ ๗๙ ภูมิทัศน์บริเวณวัดศรีคุณ	๑๑๐
รูปภาพที่ ๘๐ ภูมิทัศน์รอบ ๆ อุโบสถวัดศรีคุณเมือง	๑๑๐
รูปภาพที่ ๘๑ อุโบสถวัดศรีเมือง	๑๑๑
รูปภาพที่ ๘๒ ประตูทางเข้าอุโบสถวัดศรีเมือง	๑๑๑
รูปภาพที่ ๘๓ หลวงพ่อศรีเมือง	๑๑๒
รูปภาพที่ ๘๔ หลวงพ่อพระไชยเชษฐา	๑๑๒
รูปภาพที่ ๘๕ กรงนกพระไชยเชษฐา	๑๑๓
รูปภาพที่ ๘๖ ภาพจิตรกรรมหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต	๑๑๓
รูปภาพที่ ๘๗ ภาพจิตรกรรมพระธาตุพนม	๑๑๓
รูปภาพที่ ๘๘ อุโบสถวัดศรีชะเกษ	๑๑๔
รูปภาพที่ ๘๙ หลวงพ่อพระแสง วัดศรีชะเกษ	๑๑๔
รูปภาพที่ ๙๐ บริเวณภายในวัดศรีชะเกษรื้อฟื้นด้วยร่มเงาของต้นไม้	๑๑๔
รูปภาพที่ ๙๑ บริเวณใต้ต้นไม้มีแท่นพระพุทธรูปหลายแห่ง	๑๑๔
รูปภาพที่ ๙๒ พระศรีเนตรมงคล หลวงพ่อศรีชมชื่นและหลวงพ่อมงคลนิมิต	๑๑๖
รูปภาพที่ ๙๓ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดศรีชมชื่น	๑๑๖
รูปภาพที่ ๙๔ ภูมิทัศน์ภายในวัดศรีชมชื่น	๑๑๖
รูปภาพที่ ๙๕ ภูมิทัศน์ภายในวัดศรีชมชื่น	๑๑๖
รูปภาพที่ ๙๖ หน้าบันอุโบสถหลังเก่า วัดหายโศก	๑๑๘
รูปภาพที่ ๙๗ พระเจ้าใหญ๋หายโศก วัดหายโศก	๑๑๘
รูปภาพที่ ๙๘ ศาลเจ้าแม่สองนาง	๑๑๘
รูปภาพที่ ๙๙ เจ้าแม่สองนางในชุดไทยล้านช้าง	๑๑๘
รูปภาพที่ ๑๐๐ ภาพมุมสูงภูมิทัศน์วัดหายโศก	๑๑๙
รูปภาพที่ ๑๐๑ ภูมิทัศน์บริเวณลานวัด วัดหายโศก	๑๑๙
รูปภาพที่ ๑๐๒ อุโบสถ วัดชัยพร	๑๒๐
รูปภาพที่ ๑๐๓ พระพุทธรูปชัยวรมนี วัดชัยพร	๑๒๐
รูปภาพที่ ๑๐๔ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดชัยพร	๑๒๐
รูปภาพที่ ๑๐๕ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดชัยพร	๑๒๐

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปภาพที่ ๑๐๖ ภูมิทัศน์ภายในวัดชัยพร	๑๒๑
รูปภาพที่ ๑๐๗ ภูมิทัศน์ภายในวัดชัยพร	๑๒๑
รูปภาพที่ ๑๐๘ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดมีชัยท่า	๑๒๒
รูปภาพที่ ๑๐๙ พระพุทธรูปปางสมาธิ พระประธานในอุโบสถวัดมีชัยท่า	๑๒๒
รูปภาพที่ ๑๑๐ ภูมิทัศน์วัดมีชัยท่า	๑๒๒
รูปภาพที่ ๑๑๑ พื้นที่วัดด้านริมแม่น้ำโขง ติดกับลานวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองหนองคาย	๑๒๒
รูปภาพที่ ๑๑๒ แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบ้านน้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	๑๔๑
รูปภาพที่ ๑๑๓ แสดงภาพหน้าเว็บไซต์	๑๔๕
รูปภาพที่ ๑๑๔ แสดงเมนูฐานข้อมูลวัด	๑๔๖
รูปภาพที่ ๑๑๕ แสดงภาพจำลองแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเที่ยวเลียบบ้านน้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย	๑๔๖
รูปภาพที่ ๑๑๖ แสดงภาพในเมนูอัลบั้มภาพ	๑๔๗
รูปภาพที่ ๑๑๗ แสดงภาพป้ายแนะนำวัดและพุทธสถานแต่ละแห่ง	๑๔๗
รูปภาพที่ ๑๑๘ แสดงภาพหนังสือไกด์บุ๊ก เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานฯ	๑๔๘
รูปภาพที่ ๑๑๙ แสดงภาพแผ่นพับ เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานฯ	๑๔๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดหนองคาย เป็นจังหวัดชายแดนในภาคอีสาน มีพื้นที่ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นแบ่งแยกพรมแดน อยู่ห่างจากนครหลวงเวียงจันทน์ เมืองหลวงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ๒๔ กิโลเมตร ความยาวของพื้นที่จังหวัดหนองคายทอดยาวไปตามลำแม่น้ำโขง ๒๑๐ กิโลเมตร ในด้านการท่องเที่ยว หนองคายได้ชื่อว่า “เป็นเมืองน่าอยู่อันดับ ๗ ของโลก” โดยนิตยสาร Modern Maturity ของสหรัฐอเมริกา ได้สำรวจความคิดเห็นจากสมาชิกผู้สูงอายุอเมริกัน ที่เดินทางไปท่องเที่ยวตามเมืองต่าง ๆ ๔๐ แห่งทั่วโลก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยให้ทุกคนลงความเห็น ว่า เมืองใดหรือแหล่งใดที่ไปแล้วเกิดความสุข ความสนุก เบิกบานใจ หรือชอบใจมาก และอยากไปอยู่และอยากไปเยือนนาน ๆ เหมือนอยู่เป็นบ้านหลังที่สองของตนเอง อาศัยตัวชี้วัด ๑๒ ตัวชี้วัด ได้แก่ ภูมิอากาศ (weather) ค่าครองชีพ (cost of living) ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น (culture Programmes) ระบบบริการสาธารณสุข (sanitation) สถานที่พักอาศัย (accommodation) การคมนาคม (transportation) การบริการทางการแพทย์ (medical services) สภาพแวดล้อม (environment) สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ (leisure activities) ความปลอดภัย การรักษาความสงบเรียบร้อย (safety and security) ความมั่นคงทางการเมือง (political stability) และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (access to technology) ผลการลงคะแนน จังหวัดหนองคายอยู่อันดับที่ ๗ จาก ๑๐ อันดับ^๑

จังหวัดหนองคายนับว่าเป็นเมืองท่องเที่ยวอันดับต้น ๆ ของภาคอีสาน เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม ศาสนา ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ นิเวศ วิถีชีวิต ดังนั้น หนองคายจึงได้สมญานามว่าเป็น ๖ สุดยอดแห่งการท่องเที่ยว ได้แก่ เมืองน่าอยู่ระดับโลก เมืองงามริมสายน้ำโขง เมืองชายแดนแหล่งช้อปปิ้ง สินค้าราคาถูก ดินแดนแห่งบั้งไฟพญานาค แหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า^๒ ปัจจุบัน จังหวัดหนองคายได้พัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น การก่อสร้างแลนด์มาร์ค ที่เป็นลานเอนกประสงค์ ริมฝั่งโขงบริเวณวัดลำดอน และได้ก่อสร้างรูปปั้นพญานาคขนาดใหญ่ ๒ ตน สูงประมาณ ๙ เมตร ยาวประมาณ ๑๐ เมตรหันหน้าเข้าหากัน ห่างจากตลาดอินโดจีนประมาณ ๒๐๐ เมตร และได้ก่อสร้างลานเอนกประสงค์ริมแม่น้ำโขงในจุดอื่น ๆ เช่น ลานเอนกประ

^๑ สมัย ณ หนองคาย, “หนองคายเมืองน่าอยู่อันดับ ๗ ของโลก”, ใน SBI MAGAZINE NONGKHAI, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓๕, ๒๕๕๙ : ๑๑๐-๑๑๑.

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, หนองคายถิ่นวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของ สกสค., ๒๕๕๑), หน้า ๑-๗.

สังค์วัดมีชัยท่า และลานเอนกประสงค์หรือลานวัฒนธรรมชุมชนวัดธาตุ ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระธาตุหล้าหนอง และเป็นจุดชมพระธาตุกลางน้ำ ที่นักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชนนิยมมาชมและมานมัสการองค์พระธาตุ นอกจากนี้ยังมีโครงการอื่น ๆ ที่อยู่ในระหว่างดำเนินการ เช่น การสร้างลานบุญ ๕ เกจิอาจารย์ ริมฝั่งแม่น้ำโขง เพื่อให้เป็นแลนด์มาร์กสำคัญของจังหวัด และใช้เป็นลานสำคัญในการจัดกิจกรรมสำคัญทางศาสนา ลานบุญที่กำลังดำเนินการก่อสร้างนี้ จะเริ่มจากหน้าสำนักงานเจ้าท่าภูมิภาค ความยาว ๒๐๐ เมตร เลียบไปกับแม่น้ำโขง ยื่นลงไปแม่น้ำโขง ๒๐ เมตร มีลานกิจกรรม ๓๐๐ ตารางเมตร ประดิษฐานรูปหล่อเกจิอาจารย์ ๕ รูป ประกอบด้วย หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ พระอาจารย์จวน กุลเชฏโฐ, หลวงปู่ทองพูล สิทธิกาโม และหลวงปู่มนัฏ ภูริทัตโต ซึ่งจะเป็นองค์ประธาน รูปหล่อเกจิอาจารย์นี้ จะมีขนาดหน้าตัก ๕ เมตร ยกเว้นองค์ประธานที่จะมีขนาดหน้าตัก ๗ เมตร^๓ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย โดยเริ่มจากไหว้พระที่วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) จากนั้นเดินทางตามเส้นทางที่มีการปรับปรุงเชื่อมต่อยังลานเกจิอาจารย์ ๕ รูป ที่กำลังทำการก่อสร้าง หากเดินต่อไปด้านใต้ ก็จะไปยังพระธาตุหล้าหนองหรือพระธาตุกลางน้ำ หากเดินไปด้านเหนือก็จะพบกับลานวัฒนธรรมบริเวณริมแม่น้ำโขงหน้าวัดลำดวน มีพญานาคจำลองขนาดใหญ่ ๒ ตน เดินต่อไปก็จะเป็นตลาดอินโดจีนและถนนคนเดิน เดินต่อไปก็จะเป็นท่าเรือหายโศก จวนผู้ว่าราชการจังหวัดหลังเก่า เดินต่อไปก็จะถึงหอชมวิว และสิ้นสุดที่สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ ๑ ถือเป็นการเชื่อมต่อเส้นทางท่องเที่ยวได้อย่างสมบูรณ์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินหรือปั่นจักรยานท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งแนวริมฝั่งโขง^๔

ในด้านการท่องเที่ยววัด จังหวัดหนองคายได้ชื่อว่าเป็นดินแดนพระอริยสงฆ์ เพราะพระอริยสงฆ์ที่มีชื่อเสียง ๒ รูป คือ หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี แห่งวัดหินหมากเป้ง และหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ แห่งวัดอรัญญบรรพต จำพรรษาที่จังหวัดหนองคาย และมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชาทั้งชาวไทยและชาวลาว คือหลวงพ่อบุญเหลือ วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดหนองคาย ร้อยละ ๙๙ นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้น จังหวัดหนองคายจึงมีวัดกระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ถึง ๕๐๖ วัด แบ่งเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ๑ วัด และวัดราษฎร์ ๕๐๕ วัด มีพุทธสถานที่มียศกิตติภาพด้านการท่องเที่ยวหลายแห่ง ล้วนเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย^๕ วัดในจังหวัดหนองคายหลายแห่ง มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นสถานที่ตั้งสำคัญของแหล่งโบราณสถานมากมาย อาทิ พระธาตุบังพวน พระธาตุหล้าหนอง พระธาตุโพน

^๓ เฮียเล็ก, “หนองคายทุ่ม ๓๕ ล้าน เตรียมผุดแลนด์มาร์คใหม่ สร้างลานบุญ ๕ เกจิอาจารย์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://1th.me/Ctsry> [๑๖ ม.ค. ๖๕].

^๔ มติชนออนไลน์, “หนองคายเตรียมสร้างหอชมวิวยุคใหม่ เชื่อมเส้นทางท่องเที่ยวตลอดแนวฝั่งแม่น้ำ”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/region/news_600998 [๒๐ ม.ค.๖๕].

^๕ อธิป อุทัยพัฒนานนท์, นิสรา อารุณี, และรุ่งจิต จารุพงษ์ทวี, “แผนที่ท่องเที่ยวพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”, วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (กันยายน/พฤศจิกายน ๒๕๕๔) : ๔๗.

จิกเวียงจัว และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ซึ่งพบหลายพื้นที่ทั่วทั้งจังหวัด^๖ วัดในจังหวัดหนองคาย จึงถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงทางพระพุทธศาสนาอีกแห่งหนึ่ง ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในปัจจุบัน

ปัจจุบันในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีวัดทั้งสังกัดมหานิกายและสังกัด ธรรมยุติกนิกาย จำนวน ๒๐ วัด แต่ละวัดล้วนมีประวัติความเป็นมาที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน และมีปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดจนชื่อวัดที่เป็นมงคล สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมและกราบไหว้ได้ แต่สภาพปัญหาที่พบคือ ยังมีวัดหลายแห่งในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ขาดการประชาสัมพันธ์ความสำคัญของวัดให้นักท่องเที่ยวรู้จัก และขาดฐานข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาไหว้พระในจังหวัดหนองคาย จึงรู้จักวัดในเขตเทศบาลตำบลในเมืองเฉพาะวัดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพียงไม่กี่วัด เท่านั้น อีกทั้งวัดหลายแห่งยังขาดระบบการจัดการที่ไม่รองรับต่อธุรกิจการท่องเที่ยวที่ดีพอ ดังนั้น จึงควรมีการจัดฐานข้อมูลวัดสำหรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนจัดทำผังเส้นทางการเดินทางไปไหว้พระยังวัดต่าง ๆ ให้เกิดความสะดวกสบายยิ่งขึ้น เพื่อประหยัดเวลาในการเดินทาง

เส้นทางท่องเที่ยวเลียบบำแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ตั้งแต่พระธาตุกลางน้ำหรือพระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) ขึ้นไปจนถึงชุมชนวัดมีชัยท่า ซึ่งเป็นระยะทาง ๔.๘ กิโลเมตร จะมีวัดแต่ละชุมชนตั้งอยู่เลียบบำแม่น้ำโขงเป็นระยะ ๆ จำนวน ๑๓ แห่ง ซึ่งล้วนแต่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบำแม่น้ำโขงทั้งสิ้น และแต่ละวัดจะมีความสวยงาม มีความโดดเด่นด้านศิลปกรรม มีโบราณวัตถุและพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การเคารพบูชาอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบบำแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง และประหยัดเวลาในการเดินทาง อันเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัดในจังหวัดหนองคายอีกทางหนึ่งด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบำแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๒.๒ เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบำแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๒.๓ เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบำแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

^๖ เยาวลักษณ์ เหลาฤทธิ์, “เที่ยววัด: แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”, ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๓.

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ วัดและพุทธสถานที่ตั้งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน ๑๓ แห่ง ได้แก่ ๑) พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) ๒) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (วัดหอก่อง) ๓) วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ๔) วัดศรีบุญเรือง ๕) วัดศรีสุมงคล ๖) วัดลำดวน ๗) วัดศรีคุณเมือง ๘) วัดศรีเมือง ๙) วัดศรีชะเกษ ๑๐) วัดศรีขมิ้น ๑๑) วัดหายโศก ๑๒) วัดชัยพร ๑๓) วัดมีชัยท่า

ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง จำนวน ๑๓ แห่ง

๒) สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดและพุทธสถานทั้ง ๑๓ แห่ง โดยการลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์เจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาส การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

๓) กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวและแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๔) จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน

๕) นำสื่อประชาสัมพันธ์มอบให้แก่วัดและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วัด หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวช และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในภาษาบาลีมีคำที่หมายถึงวัด ๓ คำ คือ “อาราม” “วิหาร” และ “อาวาส”

พุทธสถาน หมายถึง สถานที่ หรือสิ่งก่อสร้าง ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการหรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๒ ส่วนคือ ๑) เขตพุทธาวาส คือ บริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัด ใช้เป็นที่ประกอบสังฆกรรม โดยมีกำแพงกั้นไว้ต่างหากจากส่วนที่พระภิกษุสามเณรอยู่อาศัย ประกอบด้วยโบสถ์ วิหาร เจดีย์ ปรางค์ มณฑป หอไตร ศาลาการเปรียญ หอระฆัง และระเบียง ๒) เขตสังฆาวาส คือ บริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัด ที่กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับพิธีการใดทางศาสนาโดยตรง

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปลายทาง จะต้องประกอบด้วยปัจจัยสามประการเป็นอย่างน้อยคือ การเดินทาง การพักค้างแรม และการกินอาหารนอกบ้าน

การท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน หมายถึง การท่องเที่ยวการเดินทางไปท่องเที่ยวยังวัดหรือพุทธสถาน เพื่อเยี่ยมชมความงดงามของสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประติมากรรม โบราณวัตถุ ตลอดจนสภาพแวดล้อม

ของวัด ความเก่าแก่ของวัด หรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำบุญทำทานและการสาธารณกุศลต่าง ๆ

เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน หมายถึง แผนที่หรือเส้นทางเดินทางจากวัดหนึ่งสู่วัดหนึ่ง ตามเส้นทางท่องเที่ยววัดเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เพื่อสร้างความสะดวกสบายในการเดินทางท่องเที่ยว และเห็นคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในแต่ละวัดที่ศึกษา

ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และหรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยวภายในวัด หรือดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้าไปเที่ยวชม เช่น ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม โบราณคดี โบราณวัตถุ ปูนียวัตถุ ปูนียสถาน ประเพณี วัฒนธรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาทางวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

๑.๕ ประโยชน์ที่ใช้ในการวิจัย

๕.๑ ด้านวิชาการ ได้ทราบทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และวัดมีฐานข้อมูลในรูปแบบของเว็บไซต์

๕.๒ ด้านนโยบาย ได้กำหนดเส้นทางท่องเที่ยวและแผนที่ เพื่ออำนวยความสะดวกด้านการเดินทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๕.๓ ด้านเศรษฐกิจ/การท่องเที่ยว วัดที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น และทำให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ชุมชนได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว คือ การจำหน่ายสินค้า ของที่ระลึก อาหาร เครื่องดื่ม แก่ นักท่องเที่ยว

๕.๔ ด้านสังคมและชุมชน เป็นการสนับสนุนและการเผยแพร่จุดเด่นของพื้นที่ที่ศึกษาและชุมชนโดยรอบ ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบริมน้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองหนอง อำเภอมือง จังหวัดหนองคาย” คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดขอบเขตในการวิจัย ตามลำดับดังนี้

- ๒.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองคาย
- ๒.๒ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับวัดในจังหวัดหนองคาย
- ๒.๓ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
- ๒.๗ การท่องเที่ยวเชิงพุทธและวัฒนธรรม
- ๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดในพระพุทธศาสนา
- ๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดหนองคาย

๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของจังหวัดหนองคายก่อนประวัติศาสตร์

พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงบริเวณหนองคาย-เวียงจันทน์ พบหลักฐานทางโบราณคดีที่ยืนยันว่า เป็นแหล่งชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ คือ บริเวณลุ่มน้ำโหมง (ห้วยโหมง) อำเภอน้ำโหมง ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ มีชื่อเรียกว่า “แหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน” อยู่ที่ตำบลโคกคอน อำเภอน้ำโหมง ห้อมดินโบราณที่ได้จากแหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน เป็นชนิดที่ไม่มีสี แต่มีลายเส้นขีด ลายเชือกทาบ นอกจากนี้ยังพบเครื่องประดับหิน แก้วทั้งลูกปัด กำไล เศษสำริด จำนวนมาก ชาวบ้านบางคนมีเครื่องมือหินพวก ขวานหินขัด หัวธนูหิน เครื่องมือหินเหล่านี้ น่าจะมีมาก่อนยุคบ้านเชียง รอบโบสถ์วัดศรีสะอาดกลางหมู่บ้าน มีเสมานหินสมัยทวารวดี และครกหินใหญ่ที่น่าจะเป็นเข้าหลอมโลหะ เชื่อว่าคนโบราณบ้านโคกคอนแห่งนี้ จะต้องสัมพันธ์กับภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ภูพระบาท อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานีแน่นอน ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น ยังพบ “เหรียญเงินพูน้น” อายุประมาณ ๒ พันปีด้วย ซึ่งเหรียญเงินชนิดนี้เคยมีการพบที่เมืองออกแก้วทางเวียดนามใต้ ปากแม่น้ำโขงก่อนออกทะเล และที่เมืองอุทองโบราณ จังหวัดสุพรรณบุรี และเมืองนครชัยศรีโบราณ จังหวัดนครปฐมก็พบ การพบเหรียญเงินสมัยพูน้นเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าแหล่งโบราณคดีนี้มีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคตอนต้นประวัติศาสตร์ด้วย ทั้งยังมีการติดต่อเชื่อมโยงทางสังคมกับดินแดนอื่นด้วย นอกจากนี้ ยังพบกระดูกมนุษย์กระจายอยู่ทั่วไปตามแหล่งโบราณคดีนี้ ส่วนเศษเครื่องปั้นดินเผาที่ถือ

ว่าเป็นยุคแรก ๆ นี้ พบมากในเขตตอนเหนือของจังหวัดหนองคาย และทางตอนเหนือของจังหวัดหนองคายยังเป็นแหล่งถลุงโลหะสมัยโบราณ มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโลหะ หนองคายพบที่ ภูโล้น อ.สังคม ซึ่งเป็นแหล่งทำเหมืองแร่ทองแดงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ อีกแห่งหนึ่งคือบ้านหนองบัว ต.โคกคอน อ.ท่าบ่อ พบว่า เป็นแหล่งถลุงแร่โลหะขนาดใหญ่พอสมควร^๑ จึงกล่าวได้ว่า พื้นที่จังหวัดหนองคาย-เวียงจันทน์ นอกจากจะเป็นแหล่งโบราณคดีชุมชนก่อนประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นแอ่งอารยธรรมที่ ๓ ที่แยกศึกษาต่างหากจากแอ่งอารยธรรมสกลนคร เพราะสภาพภูมิศาสตร์ประกอบไปด้วย ๑) บึงทาม คือ “แอ่ง” ที่อุดมสมบูรณ์แก่การเกษตรกรรม ประมง การดำรงชีพ โดยมีแม่น้ำโขงเป็นศูนย์กลาง ๒) มุขปาฐะ ประวัติความเป็นมาของบ้านเมือง มีความเกี่ยวข้องกับตำนานอุรังคธาตุ เรียกดินแดนหนองคาย-เวียงจันทน์ว่า “แคว้นสุวรรณภูมิ” ซึ่งแยกออกมาจากดินแดนในเขตสกลนคร นครพนม และแขวงคำม่วน ๓) เวียงเกิดขึ้นทุกปากลุ่มน้ำที่เป็นทางออกสู่แม่น้ำโขง เช่น เวียงจันทน์ เวียงคำ (เวียงคุก) เวียงจัว เวียงนงกุง เป็นต้น^๒

๒.๑.๒ พัฒนาการของหนองคายในยุคประวัติศาสตร์

หนองคายในอดีตเป็นเมืองที่ขึ้นกับอาณาจักรขอม เมื่ออาณาจักรขอมล่มสลายลง ก็ได้ขึ้นกับอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางและเวียงจันทน์ พัฒนาการในประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองกับชื่อบ้านนามเวียงที่ปรากฏอยู่บนพื้นที่จังหวัดหนองคาย มีลำดับความเป็นมาและอายุต่าง ๆ กัน ดังนี้

เวียงคำ-เวียงคุกคู่แฝดเวียงจันทน์ ปรากฏชื่อเรียกทางฝั่งหนองคายปัจจุบันว่า “เวียงคุก” ที่อำเภอเมืองติดเขตอำเภอท่าบ่อ อยู่ตรงข้ามกับเมืองเวียงคำ (เมืองชายพอง) ทางฝั่งลาว ทั้งเวียงคำ-เวียงคุก น่าจะเป็นเมืองเดียวกัน พบหลักฐานโบราณสถานและโบราณวัตถุร่วมสมัยกันทั้งสองฝั่ง มีทั้งเสมาหินทวารวดี ลพบุรี ต่อเนื่องถึงล้านช้าง ชื่อเวียงคำปรากฏอยู่ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ว่า “เปื้องตะวันออกเท่าฝั่งของเวียงจัน-เวียงคำเป็นที่แล้ว” ในขณะเดียวกันการกล่าวถึงเมืองเวียงจันทน์-เวียงคำ ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง แสดงให้เห็นขอบเขตราชอาณาจักรสุโขทัย โดยเวียงจันทน์-เวียงคำเป็นรัฐอิสระอยู่พ้นอำนาจของสุโขทัย ซึ่งแผ่อำนาจไปทั่วอาณาบริเวณอุษาคเนย์ช่วงนั้น ดังนั้น จึงแสดงว่าการเป็นพันธมิตรหรือรัฐเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันระหว่างราชอาณาจักรสุโขทัยกับเวียงจันทน์ - เวียงคำ เป็นไปในทางที่ดี ถึงขั้นตีความได้ว่า สุโขทัยเกิดจากการขยายขอบเขตราชอาณาจักรทางลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางนี้ แล้วขยายไปทางใต้เรื่อย ๆ และมีลำดับพัฒนาการจนเป็นราชอาณาจักรอยุธยา ขับไล่อำนาจขอมออกจากพื้นดินของชาวสยามได้อย่างสิ้นเชิง ความสำคัญของเวียงคำ - เวียงคุกนี้ นับเป็นแหล่งศึกษาพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของคนหนองคายโบราณในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๒๐ โดยเฉพาะช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ พบหลักฐานที่เกี่ยวกับอำนาจการปกครองเหนือดินแดนนี้ของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทั้งฝั่งเวียงคำ - เวียงคุก ทั้งนี้ ตามหลักฐานปรากฏว่าฝั่งเวียง

^๑ Ramita, “พงศาวดารเมืองหนองคาย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/OIANy> [๗ มกราคม ๒๕๖๕].

^๒ สิทธิศักดิ์ จำปาแดง, “การสร้างฐานข้อมูลหมู่บ้านหัตถศิลป์ของเมืองคู่แฝด หนองคาย-เวียงจันทน์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มน้ำโขง”, วารสารความหลากหลายทางวัฒนธรรม, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒๗ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๓๖๘.

คุกของไทย (ชื่อเต็มคือเวียงคุกคำ ที่หมายถึง ครุฑก้นน้ำ ต่อมา “คุกคำ” กร่อนเสียงเป็น “คุก” และ “คุก” ดังในปัจจุบัน เข้าใจว่าเวียงคุกคำในปัจจุบันก็คือเวียงคำในอดีตนั่นเอง) รวมทั้งที่ตั้งของวัดพระธาตุบังพวนซึ่งอยู่ถัดจากฝั่งแม่น้ำโขงเข้ามา ๕ กิโลเมตร มีซากวัดและพระสถูปเจดีย์รูปแบบต่าง ๆ รวม ๑๐๐ กว่าแห่ง ที่จะทำให้การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของศิลปะล้านช้างได้ดีกว่าที่อื่น

เวียงจัว ปรากฏชื่อในตำนานพระอรรคชาตุว่า พระรัตนเถระและจุลรัตนเถระได้นำพระบรมธาตุ เขี้ยวฝาง ๓ องค์มาประดิษฐานไว้ที่โพนจิกเวียงจัว “จัว” คือวัวในสำเนียงภาคกลาง และเชื่อว่าเป็นพื้นที่ในตำบลบ้านฝาง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เล่าสืบต่อกันมาถึงตำนานสำคัญของชุมชนโบราณแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนหนองคาย รวมทั้งภูพระบาทในจังหวัดอุดรธานีด้วย ก็มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของชุมชนแถบนี้เช่นกัน แม้กระทั่งเค้าเงื่อนจากนิทานเรื่องท้าวบารส - นางอุษา ก็มีว่า เมืองของท้าวบารสอยู่ “เมืองปะโค เวียงคุก” โคเป็นภาษาแซกที่เขมรรับมาใช้ แปลว่า “จัว” ของชาวอีสานและ “วัว” ของภาคกลาง วิเคราะห์จากวรรณกรรมฮินดูเรื่อง “พระอุณรุฑ” (อนูรุฑ) ซึ่งเป็นหลานพระกฤษณะ (พระนารายณ์ปางหนึ่ง) ซึ่งสำเนียงในตำนานชาวอีสาน คือ “พระกิตนารายณ์” พระธาตุเวียงจัว เป็นรูปแบบศิลปะแบบปะโค (สำเนียงเขมรว่าเปรี๊ยะโค) ของเขมรโบราณ พ.ศ. ๑๔๒๐ - ๑๔๔๐ (พุทธศตวรรษที่ ๑๕) มีทั้งเทวาลัย ภาพสลักหิน และประติมากรรมหินในกัมพูชา ต่อเนื่องจากศิลปะแบบกุเลน (จามกับขวา) มีประสาทปะโค โลเลย บากอง เป็นต้น และคงส่งอิทธิพลขึ้นมาถึงโพนจิกเวียงจัวด้วย เสียหายที่เทวรูปหิน ประติมากรรมสำคัญ บางวัดนำปูนพอกแปลงเป็นพระพุทธรูปแล้ว แต่จากรูปถ่ายเก่าที่ผู้สนใจเคยถ่ายไว้ ผู้เชี่ยวชาญเขมรดุแล้วปรากฏว่าเป็นศิลปะแบบปะโค

เวียงนกยูง อยู่ติดห้วยโงง เขตกิ่งอำเภอโพธิ์ตาก มีเสมานินยุคทวาราวดีถึง ๕๒ ชั้น ซึ่งได้ขุดย้ายไปไว้ที่วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ ปรากฏชื่อปากโงงหรือห้วยโงงนี้ในตำนานพระอรรคชาตุว่า “หมื่นนันทอาราม มีครัว ๕๐,๐๐๐ ครัว อพยพมาตั้งอยู่ปากห้วยนกยูง หรือปากโงงก็เรียก” ห้วยโงงมีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาภูพานแดนที่ตั้งของอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท ซึ่ง รศ.ดร.ศรีศักร วัลลิโภดม เคยโยงเส้นทางการแผ่อิทธิพลของขอมโบราณสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ น่าจะเกี่ยวข้องกับเส้นทางนี้ที่สำคัญ ทั้งยังเป็นเส้นทางที่ชาวเวียงจันทน์ - เวียงคำ ใช้อพยพไปสร้างศรีสัชนาลัย - สุโขทัย ผ่านเข้าไปยังนครไทยก่อนจะพัฒนาไปยังชิกะวันตกของนครไทย หลังจากพ้นสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แล้ว จนท่านกล้าที่จะชี้ชัดลงไปว่าชาวสยามในเขตที่ราบลุ่มภาคกลางของแม่น้ำเจ้าพระยาก็คือชาวเวียงจันทน์ - เวียงคำ ซึ่งเคยรุ่งเรืองมาก่อนในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางนี้เอง โดยที่ลักษณะการขยายอาณาจักรของชาวเวียงจันทน์ - เวียงคำ เป็นไปเพื่อหาเส้นทางออกสู่เมืองท่าชายฝั่งทะเล คือ จากเวียงจันทน์ - เวียงคำ ผ่านเข้ามาทางห้วยโงง ซึ่งเป็นที่ตั้งของเวียงนกยูงเข้าไปถึงเขตอำเภอบ้านผือ ผ่านเข้าไปในเขตอำเภอนากลาง อำเภอวังสะพุง อำเภอด่านซ้าย จากนั้นข้ามเทือกเขาเข้ามาในเขตอำเภอนครไทย แล้วจึงลงไปตามลำน้ำแควน้อย ก็จะสามารถไปถึงยังกลุ่มบ้านเมืองในกลุ่มน้ำน่าน ที่เมืองพิษณุโลกได้ และเมื่อผ่านไปยังสุโขทัยได้ ก็หมายถึงสามารถออกทะเลได้ทางฝั่งทะเลอินเดีย (อ่าวเบงกอล ที่เมืองมะละตะบันในพม่าปัจจุบัน) จากหลักฐานโบราณสถานโบราณวัตถุต่าง ๆ ตามเส้นทางนี้พบว่า มีความเชื่อมโยงกันอยู่มาก และน่าจะเป็นถึงเส้นทางการค้าในสมัย “สามเหลี่ยมทองคำโบราณ” ด้วย

“โหม่ง” ไม่มีในภาษาถิ่นอีสาน แต่ในภาษาของชาวโล้ (กะโซ่ ข่าโซ่) ซึ่งพูดภาษาตระกูลมอญ - เขมร (ยังมีคนชาวโล้อาศัยอยู่ที่อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดหนองคาย) มีคำว่า “โหม่ง” แปลว่า “นกยูง” และที่โบสถ์พระเจ้าองค์ตื้อ อำเภอท่าบ่อ ซึ่งเดิมห้วยโหม่งมาออกแม่น้ำโขง ตรงนี้มีเจดีย์สำคัญเป็นที่หมายเรียกว่า “ธาตุนกยูง”^๓

เปงจานนครราช อยู่เขตอำเภอรัตนวาปี ในปัจจุบัน บริเวณที่ทำการนิคมสร้างตนเองยังมีเสมหินขนาดใหญ่เหลืออยู่ชิ้นหนึ่งที่เหลือรอดจากการกวาดทิ้งลงแม่น้ำโขงเมื่อ ๕๐ ปีที่แล้วชาวบ้านเรียกว่า “เจ้าพ่อเปงจาน” มีอายุอยู่ในยุคทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๒ ที่ฐานมีอักษรปัลลวะอินเดจารึกไว้ แต่เลอะเลือนจนอ่านไม่ได้ ยังมีร่องรอยของเมืองโบราณอยู่ทั่วบริเวณริมแม่น้ำโขงเป็นแนวยาวถึง ๑๐ กิโลเมตร ตั้งแต่निคมสร้างตนเอง หน่วยซ่อมและบำรุงสะพานโรงเรียนประชาบาล โรงเรียนนิคมบ้านเปงจาน จนถึงวัดเปงจานใต้ เมื่อลองขุดลึกลงไปใต้บริเวณนี้เพียงไม่กี่นิ้วก็พบซากกองอิฐกองอยู่มาก สันนิษฐานได้ว่าน่าจะเป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่

เมืองหล้าหนอง - หนองคาย หลักฐานเก่าแก่ที่สุดของเมืองหล้าหนองคือ พระธาตุหนองคาย เชื่อว่าเป็นพระธาตุผาแท้วหา อายุราวๆ เดียวกับพระธาตุบังพวน เมืองลาหนองหรือเมืองหล้าหนอง ในตำนานอุรังคธาตุ คือเมืองเดียวกัน สมัยนั้นเชื่อว่ายังไม่มีคำว่า “คาย” ปรากฏ (“คาย” มาจากคำว่า “ค่าย” ซึ่งมาจากคำว่า “ค่ายบกหวาน” สมัยที่กองทัพไทยมาตั้งค่ายตีเมืองเวียงจันทน์อยู่บริเวณริมหนอง มีต้นบกหวาน จึงเรียกว่าหนองคายบกหวาน ซึ่งกลายมาเป็นนิมิตชื่อเมืองหนองคายปัจจุบัน) ต่อมาพระอรหันต์ ๘ รูปได้นำพระบรมธาตุมาบรรจุที่นี่ สมัยต่อมาสมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงสร้างพระเจดีย์ครอบพระธาตุผาแท้วหาขึ้นไว้จนกระทั่งแม่น้ำโขงไหลกัดเซาะตลิ่งพัง เป็นผลให้พระธาตุลึกลงจมอยู่ในแม่น้ำโขงมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นเพียงยอดฐานกลางแม่น้ำโขง เวลาหน้าน้ำต้องทำเครื่องหมายไว้ พอหน้าแล้งก็จะเห็นส่วนยอดฐานพระธาตุโผล่อยู่กลางแม่น้ำโขง ชาวบ้านยังให้ความเคารพกราบไหว้ เชื่อกันว่าเวลาเข้าพรรษาจะมีพญานาคมาถือศีลภาวนาอยู่บริเวณพระธาตุหนองคายนี้เป็นประจำ ปัจจุบันได้มีการสร้างพระธาตุหล้าหนองจำลองไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำโขงบริเวณชุมชนวัดธาตุ เขตเทศบาลเมืองหนองคาย

เมืองปากห้วยหลวง มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงมาตั้งแต่สมัยราชอาณาจักรล้านช้างเชียงทอง (หลวงพระบาง) โดยเจ้าเมืองปากห้วยหลวง มีราชทินนามว่า “พระยาปากห้วยหลวง” เมืองปากห้วยหลวงน่าจะเป็นบ้านเป็นเมืองมาตั้งแต่สมัยปลายทวารวดี ปรากฏชื่อเมืองปากห้วยหลวงในพงศาวดารลาวมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้างุ้มแห่งอาณาจักรล้านช้าง ประวัติศาสตร์ลาว ทิมหาสิลา วีระวงค์ เรียบเรียงไว้ถึงตอนที่พระเจ้าฟ้างุ้มยกทัพมาตีเอาเวียงจันทน์ เวียงคำและบ้านเมืองแถบทางใต้อาณาจักรล้านช้างเชียงทอง เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๘ ครั้งนั้นได้เมืองปากห้วยหลวงรวมไว้ในราชอาณาจักรของพระองค์ด้วย จึงน่าจะแสดงได้ว่า เมืองปากห้วยหลวงมีความสำคัญมาในยุคเดียวกันกับเวียงจันทน์ เวียงคำ จากนั้นพระเจ้าฟ้างุ้มได้จัดระเบียบการปกครองราชอาณาจักรล้านช้างใหม่ ให้ “เวียงปากห้วยหลวง” จัดอยู่ในเมือง เช่นเดียวกับเวียงจันทน์ เวียงคำ และให้

^๓ สำนักงานจังหวัดหนองคาย, “แนะนำจังหวัดหนองคาย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/Zuorv> [๗ มกราคม ๒๕๖๕].

พระยาปากห้วยหลวงเป็นเจ้าเมืองเมื่อสมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งที่นครเวียงจันทน์เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๙๓ แล้ว เมืองปากห้วยหลวงก็ยังมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงดังที่เคยเป็นมาตั้งแต่เมืองหลวงตั้งอยู่ที่เชียงทอง (หลวงพระบาง) เจ้าเมืองปากห้วยหลวงทุกพระองค์ที่มาเป็นพระยาปากห้วยหลวง นับว่าเป็นบุคคลสำคัญในราชวงศ์ของอาณาจักรล้านช้าง เพราะถือว่าเมืองปากห้วยหลวงเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งรองมาจากเวียงจันทน์ เมืองปากห้วยหลวงตั้งอยู่ที่ปากน้ำห้วยหลวง อันเป็นที่ตั้งของอำเภอโพนพิสัย พบว่ามีวัดร้างอยู่เป็นจำนวนมากและศิลาจารึกเป็นอักษรไทยน้อยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกเมืองปากห้วยหลวงว่าเมืองโพนแพน หลังจากปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๙ - ๒๓๗๐ ได้โปรดเกล้าฯ ให้บุตรเจ้าเมืองร้อยเอ็ด เป็นพระพิชัยสุริยวงศ์ เจ้าเมืองโพนแพน ชื่อโพนพิสัย อาจได้ชื่อมาจากคำว่า โพนพระพิชัย ซึ่งคำอีสานออกเสียงพิชัยว่าพิสัยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกเมืองโพนแพนเป็นเมืองโพนพิสัย ครั้งที่เกิดเหตุการณ์ โจรฮ่อยกกำลังมาปล้นสะดมตามชายแดนมาถึงเวียงจันทน์และหนองคายเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๘ เจ้าเมืองโพนพิสัยในขณะนั้นคือพระยาพิชัยสรเดช (หนู) ได้รับคำสั่งให้เกณฑ์คนไปช่วยเวียงจันทน์ แต่เจ้าเมืองโพนพิสัยกลับกลัวโจรฮ่อไม่คิดต่อสู้ด้วย ทำให้พระยามหาอำมาตย์ยิบติ (ชื่น กัลยาณมิตร) เป็นแม่ทัพมาปราบฮ่อ จึงสั่งประหารเจ้าเมืองโพนพิสัย เพื่อไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อไป^๔

๒.๑.๓ ประวัติศาสตร์หนองคายในสมัยรัตนโกสินทร์

สมัยก่อนตั้งเมืองหนองคาย มีเมืองอยู่ ๓ เมืองทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ตรงข้ามเวียงจันทน์ คือ เมืองพานพร้าว เมืองปะโค และเมืองเวียงคุก ปัจจุบันทั้ง ๓ เมืองนี้ได้ยุบลงเป็นตำบล

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๒ กองทัพสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ชัยชนะกรุงศรีสัตนาคนหุตเวียงจันทน์แล้ว หัวเมืองหนองคายยังอยู่ใต้ความควบคุมของเวียงจันทน์เช่นเดิม หลังกรณีเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. ๒๓๖๙ - ๒๓๗๐ ฝายกรุงเทพฯ มีนโยบายอพยพผู้คนมาฝั่งภาคอีสาน จึงยุบเมืองเวียงจันทน์ปล่อยให้เมืองร้าง ชาวเมืองเวียงจันทน์บางส่วนก็อพยพมาภาคกลาง และบางส่วนก็อยู่ที่บริเวณเมืองเวียงคุก เมืองปะโค (อำเภอเมืองหนองคายในปัจจุบัน) เมื่อจัดการบ้านเมืองเรียบร้อยแล้ว เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) อัครมหาเสนาบดีสมุหนายก จึงกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ท้าวสุวอ (บุญมา) เป็นเจ้าเมือง ยกบ้านไผ่ (ละแวกเดียวกับเมืองปะโคเมืองเวียงคุก) เป็นเมืองหนองคาย ท้าวสุวอเป็น “พระปทุมเทวาภิบาล ต้นตระกูล ณ หนองคาย” เจ้าเมืองคนแรก มีเจ้าเมืองต่อมาอีก ๒ คน คือ พระปทุมเทวาภิบาล (เคน ณ หนองคาย) ผู้เป็นบุตรและพระยาปทุมเทวาภิบาล (เสือ ณ หนองคาย) ผู้เป็นหลาน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ เกิดสงครามปราบฮ่อครั้งที่สองในบริเวณทุ่งไหหิน (ทุ่งเชียงคำ) พวกฮ่อกำเริบตีมาจนถึงเวียงจันทน์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบข่าวศึกฮ่อ จึงทรงพระกรุณาโปรด

^๔ ทองคำ ดวงจันทร์เพ็ชร, “การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก จังหวัดหนองคาย”, รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑-๒๓.

เกล้าฯ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เป็นแม่ทัพปราบฮ่อครั้งนั้น จนพวกฮ่อแตกหนี และสร้างอนุสาวรีย์ปราบฮ่อไว้ที่เมืองหนองคาย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ดำรงตำแหน่งข้าหลวงมณฑลลาวพวน (ภายหลังเปลี่ยนเป็นมณฑลอูตร) ได้ตั้งที่ทำการที่เมืองหนองคาย ครั้นเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ ไทยถูกกำหนดเขตปลอดทหารภายในรัศมี ๕๐ กิโลเมตรจากชายแดน จึงย้ายกองบัญชาการมณฑลลาวพวนมาตั้งที่ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี^๕

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติปกครองพื้นที่ขึ้นโดยให้ยกเลิกระบอบเจ้าปกครองทั่วประเทศ ในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีคำสั่งสถาปนาเมืองข้าหลวงปกครอง ซึ่งต่อมาเรียกว่าผู้ว่าราชการจังหวัด และในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นจังหวัดและอำเภอ หนองคายจึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัด

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ ๙) ได้มีพระราชบัญญัติตั้งจังหวัดบึงกาฬ พ.ศ. ๒๕๕๔ (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๕๔) มีผลบังคับตั้งแต่วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๔ โดยให้แยกอำเภอบึงกาฬ อำเภอปากคาด อำเภอโซ่พิสัย อำเภอพรเจริญ อำเภอเซกา อำเภอบึงโขงหลง อำเภอศรีวิไล และอำเภอบุ่งคล้า ออกจากจังหวัดหนองคาย^๖

คำว่า “หนองคาย” น่าจะมาจากคำว่า “บึงค้าย” หรือ “หนองค้าย” ซึ่งกองทัพไทยช่วงกบฏเจ้าอนุวงศ์ตั้งอยู่ที่ค่ายบกหวาน ห่างจากแม่น้ำโขง จึงต้องอาศัยน้ำจากหนองน้ำมาบริโภค และเรียกหนองน้ำนั้นว่า บึงค้าย หรือ หนองค้าย โดยนิยมเรียกหนองค้ายมากกว่า เมื่อมีการตั้งเมืองใหม่บริเวณบ้านไผ่ จึงนำชื่อหนองค้ายซึ่งเป็นนามมงคลมาใช้เรียกเมืองใหม่ ชื่อ หนองค้าย ต่อมาเพี้ยนเป็น “หนองคาย” กอไผ่และหนองน้ำจึงกลายเป็นดวงตราของจังหวัด^๗

๒.๑.๔ ชุมชนและชาติพันธุ์

ปัจจุบันกลุ่มคนที่อพยพมาอยู่ในเขตจังหวัดหนองคาย ได้มีการปรับตัวและปรับเปลี่ยนเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้กลมกลืนกับชาวพื้นเมืองที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เดิม จนแทบไม่เห็นความแตกต่าง ทั้งการแต่งกาย ที่อยู่

^๕ เติม วิภาคย์พจนกิจ, ประวัติศาสตร์อีสาน, (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๐-๒๒๓.

^๖ ASEAN-TECH, ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดหนองคาย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://๑th.me/XRRxH> [๘ มกราคม ๒๕๖๕].

^๗ สุทิน สุขคงและคณะ, “โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย”, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๙), หน้า ๒.

อาศัย ประเพณีต่าง ๆ จะสังเกตได้เฉพาะสำเนียงของภาษาพูดที่ยังคงเหลือเค้าให้ทราบว่า เดิมเป็นชนเผ่าไหน ซึ่งพอจำแนกได้ ดังนี้^๔

(๑) กลุ่มชาวไทอีสาน/ลาวอีสาน เนื่องจากเดิมเป็นอาณาจักรล้านช้าง จึงนับเป็นกลุ่มลาวล้านช้างด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ดี หน้าตา ผิวพรรณ สำเนียงการพูด ก็แตกต่างจากชาวลาว จึงน่าจะเรียกว่า “ไทอีสาน” ถือว่าเป็นกลุ่มชนที่มากที่สุดในจังหวัดหนองคาย

(๒) กลุ่มไทพวน มีถิ่นฐานเดิมจากเมืองพวน แขวงเชียงขวาง ประเทศลาว อาศัยอยู่ที่อำเภอสรีเชียงใหม่ และอำเภอโพธิ์ตาก

(๓) กลุ่มไทลื้อ/ไทดำ/ไทเหนือ เป็นกลุ่มที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง และอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ปัจจุบันอยู่ที่อำเภอสังคม และอำเภอโพธิ์ตาก

(๔) กลุ่มคนเวียดนาม อพยพมาในสมัยสงครามอินโดจีน พร้อม ๆ กับเจ้าเมืองจันทบุรี (เวียงจันทน์) มาอยู่ที่อำเภอท่าบ่อ ตามประวัติศาสตร์เดิมมีกลุ่มคนที่เป็นชาติพันธุ์ต่าง ๆ อพยพมาที่จังหวัดหนองคาย มากกว่านี้ แต่ปัจจุบันไม่สามารถหาหลักฐานหรือสิ่งบอกเหตุว่าเป็นชนกลุ่มนั้น ๆ หรือไม่ เนื่องจากมีการกลมกลืนกันเป็นไทอีสานหมดแล้ว และมีบางส่วนที่เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากจังหวัดอื่น ๆ มาตั้งถิ่นฐานในอำเภอรัตนวาปี และอำเภอโพนพิสัย ซึ่งเรียกว่า “ไทคร้ว” เพราะในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะมาจากหลากหลายจังหวัด และไม่สามารถสืบสานชาติพันธุ์ได้ และปัจจุบันได้กลมกลืนกับชาวบ้านที่อาศัยอยู่เดิมหมดแล้ว

๒.๑.๕ ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดหนองคาย^๕

๑) พื้นที่

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดหนองคายมีลักษณะทอดยาวตามลำน้ำโขง ซึ่งเป็นเส้นเขตแดนระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระยะทางรวม ๒๑๐.๖ กิโลเมตร จังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีอาณาเขตติดกับนครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นเขตแดน จังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดชายแดนที่มีเอกลักษณ์พิเศษ โดยมีพื้นที่ทอดขนานยาวไปตามลำน้ำโขง ความกว้างของพื้นที่ทอดขนานไปตามลำน้ำโขงโดยเฉลี่ยประมาณ ๒๐ – ๑๕ กิโลเมตร ช่วงที่กว้างที่สุดอยู่ที่อำเภอเฝ้าไร่ และช่วงที่แคบที่สุดอยู่ที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคายมีอำเภอที่อยู่ติดกับลำน้ำโขง ๖ อำเภอ คือ อำเภอสังคม อำเภอท่าบ่อ อำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอโพนพิสัย และอำเภอรัตนวาปี และมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศลาวคือ แขวงเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ และแขวงบอลิคำไซ

^๔ กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดหนองคาย, แผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๕ (รอบปี พ.ศ. ๒๕๖๔), (หนองคาย : กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, ๒๕๖๑), หน้า ๑-๒.

^๕ สำนักงานจังหวัดหนองคาย, แผนพัฒนาจังหวัดหนองคาย ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ (ฉบับสมบูรณ์), (หนองคาย : กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, ๒๕๖๔), หน้า ๒-๓.

ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง แยกเป็น ๔ บริเวณ คือ

- (๑) พื้นที่ค่อนข้างราบ ได้แก่ เขตอำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ อำเภอศรีเชียงใหม่ ซึ่งใช้ประโยชน์ในการทำนา และปลูกพืชสวนบริเวณริมแม่น้ำโขง
- (๒) พื้นที่เป็นคลื่นลอนลาด กระจายอยู่ทุกอำเภอเป็นหย่อม ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนา และปลูกพืชไร่ พืชสวน และป่าธรรมชาติ
- (๓) พื้นที่เป็นคลื่นลอนชัน และเป็นเขาเป็นป่าธรรมชาติ เช่น ป่าไม้เต็งรัง เบญจพรรณ พบในเขตอำเภอสังคม
- (๔) สภาพพื้นที่เป็นภูเขาที่มีความสูงชันจากระดับน้ำทะเล ตั้งแต่ ๒๐๐ เมตรเป็นบริเวณเทือกเขาต่าง ๆ ทางทิศตะวันตกในเขตอำเภอสังคม

๒) ขอบเขตจังหวัด

ทิศเหนือ ติดลำแม่น้ำโขง อันเป็นเส้นเขตแดนระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศใต้ ติดอำเภอบ้านดุง อำเภอเพ็ญ อำเภอสร้างคอม และอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

ทิศตะวันออก ติดอำเภอโซ่พิสัย และอำเภอปากคาด จังหวัดบึงกาฬ

ทิศตะวันตก ติดอำเภอปากชม จังหวัดเลย

๓) การปกครองและประชากร

จังหวัดหนองคาย มีพื้นที่ทั้งหมด ๓,๐๒๖.๕๓ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น ๙ อำเภอ ๖๒ ตำบล ๖๗๘ หมู่บ้าน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๖๘ แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง เทศบาลเมือง ๒ แห่ง เทศบาลตำบล ๑๗ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๔๘ แห่ง

จากการสำรวจข้อมูลประชากร ณ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ พบว่า จังหวัดหนองคายมีประชากรรวมทั้งสิ้น ๕๑๗,๔๓๕ คน แยกเป็นประชากรชาย ๒๕๙,๘๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๖๓ และประชากรหญิง ๒๖๐,๖๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๓๗ อำเภอที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด คือ อำเภอเมืองหนองคาย และอำเภอที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุด คือ อำเภอโพธิ์ตาก

๔) ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม

จังหวัดหนองคายถึงแม้จะมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่เอกลักษณ์ที่โดดเด่นและสำคัญของชาวจังหวัดหนองคายมีร่วมกัน คือ การมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย เป็นรูปแบบเฉพาะของคนหนองคายภายใต้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีที่สวยงาม ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งที่รุนแรงในหมู่ประชาชน ในช่วง

หลายปีที่ผ่านมา ประชาชนคนไทยอาจมีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน แต่ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย ไม่มีความรุนแรงใด ๆ เกิดขึ้น

โดยขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน และมีความสำคัญของจังหวัด หนองคายที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศชื่นชอบ และนิยมเข้ามาเยี่ยมชมเป็นประจำทุกปี คือ

(๑) งานนมัสการหลวงพ่อบุญเรืองศักดิ์ ประดิษฐานอยู่ที่วัดศรีชมภูองค์ตื้อ บ้านน้ำโมงเป็น พระพุทธรูปขนาดใหญ่ หล่อด้วยทองสำริด ฝีมือของช่างฝ่ายเหนือและช่างล้านช้าง เป็นพระพุทธรูปที่มี ลักษณะงดงาม นั่งขัดสมาธิปางมารวิชัย เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงเคารพนับถือ มาก สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๕ โดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์อาณาจักรล้านช้าง ผู้สถาปนากรุงเวียงจันทน์ โดยใช้ทองคำ ทองเหลือง และเงินผสมกัน รวมน้ำหนักได้ ๑ ตื้อ (ตื้อเป็นมาตราโบราณของอีสาน) ใช้เวลาในการสร้าง ๗ ป ๗ เดือน จังหวัดได้กำหนดจัดงานนมัสการหลวงพ่อบุญเรืองศักดิ์เป็นประจำทุกปีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔

(๒) งานอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ จัดประมาณเดือนมีนาคมของทุกปี ณ บริเวณอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ เขตเทศบาลเมืองหนองคาย ภายในงานจะมีการแสดงการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมชาวหนองคาย รวมทั้ง มีการออกร้านจำหน่ายสินค้า ราคาถูกด้วย

(๓) งานวันสงกรานต์ เป็นงานประจำปี จัดขึ้นที่วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวงชั้นตรี) เขตเทศบาลเมือง หนองคาย มีการอัญเชิญหลวงพ่อบุญเรืองศักดิ์แห่รอบเมือง เพื่อประชาชนได้สรงน้ำ มีการทำบุญตักบาตร วัน สงกรานต์ เถลิงฉลองหลวงพ่อบุญเรืองศักดิ์ที่วัดโพธิ์ชัย มีงานรื่นเริง การละเล่นพื้นเมือง การกีฬาท้องถิ่นและ มหรสพครบครัน ๕ วัน ๕ คืน เริ่มจัดขึ้นในวันที่ ๑๓ เมษายนของทุกปี

(๔) งานแข่งเรือ เป็นงานประเพณีของท้องถิ่นที่จัดขึ้นก่อนวันออกพรรษา จัดให้มีการแข่งเรือยาวในลำ แม่น้ำโขง โดยประชาชนในคุ้มต่าง ๆ ได้จัดเรือแข่งจากอำเภอ และบางปีก็มีเรือจากสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาวมาร่วมการแข่งขันด้วย เป็นการแสดงถึงความสามัคคีที่มีต่อกันมายาวนาน โดยจัดให้มีขึ้นในวัน แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี

(๕) งานแห่ปราสาทผึ้ง เป็นประเพณีของท้องถิ่นที่เก่าแก่ จัดให้มีขึ้นควบคู่กันกับงานแข่งเรือมีการ จัดทำปราสาทผึ้งประกวดและนำลงเรือยนต์ล่องไปตามลำแม่น้ำโขง กลางคืนมีการไหลเรือไฟ ประดับดวงไฟ มากมายและดูทิวทัศน์แสงไฟกระทบพื้นน้ำยามค่ำคืนสวยงามมาก เพื่อนมัสการพระธาตุกลางแม่น้ำโขงหรือ พระธาตุหล้าหนอง (วัดและองค์มหาเจดีย์ได้พังลงในแม่น้ำโขงไปนานแล้ว) อยู่หน้าวัดสิริมหากัจจายน์ (วัดธาตุ) เขตเทศบาลเมืองหนองคาย จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๑๑ จัดพร้อมกันกับงานแข่งเรือประจำปี

(๖) งานวันออกพรรษา จัดเป็นงานต่อจากวันแห่ปราสาทผึ้งและแข่งเรือเป็นวันทำบุญประจำของ ท้องถิ่นมีการตักบาตรเทโวภายในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ประชาชนท้องถิ่นถือเป็นวันสำคัญยิ่ง ไม่ว่าจะไป

ประกอบอาชีพอยู่ต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ เมื่อถึงกำหนดวันทำบุญออกพรรษาแล้ว คนส่วนมากจะเดินทางกลับบ้านเพื่อทำบุญอุทิศกุศลแก่บรรพบุรุษตามประเพณีนิยมที่ได้อุปถัมภ์ต่อเนื่องมาแต่โบราณกาล

(๗) บั้งไฟพญานาค เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติตามลำน้ำโขงมานานหลายปีแล้วตามคำเล่าลือของชาวบ้าน แต่บั้งไฟพญานาคเพิ่งจะได้รับส่งเสริมเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองคายไม่กี่ปีมานี้เอง บั้งไฟพญานาคเป็นลูกไฟที่พุ่งขึ้นมาจากใต้แม่น้ำโขง พุ่งลอยขึ้นสู่อากาศประมาณ ๒๐-๓๐ เมตร แล้วก็หายไป ลูกไฟไม่จำกัดบริเวณที่เกิดและเกิดไม่บ่อยซ้ำที่บริเวณนั้น ขนาดของลูกไฟ มีหลายขนาด ขนาดโตเท่าผลส้ม ขนาดกลางเท่าไข่ไก่ ขนาดเล็กเท่าหัวแม่มือ เวลาที่เกิดขึ้นไม่แน่นอน แต่ต้องมืดค่ำแล้ว บางปีเกิดตั้งแต่หัวค่ำ ประมาณ ๑๘.๐๐ น. บางปีเริ่มเกิด ๒๐.๐๐ - ๒๑.๐๐ น. และจะเกิดไปอีกประมาณ ๓ - ๔ ชั่วโมง จึงจะค่อย ๆ หมดลง จำนวนลูกไฟที่เกิดขึ้นบริเวณหนึ่ง ๆ มีจำนวนไม่แน่นอน สถานที่เกิดนั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่อำเภอโพนพิสัย อำเภอรัตนวาปี บั้งไฟพญานาคจะเกิดขึ้นในคืนวันเพ็ญเดือน ๑๑ ของทุกปี ซึ่งในปี พ.ศ.๒๕๖๓ ได้มีการจัดเก็บข้อมูลสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค พบว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเฉพาะวันที่เกิดบั้งไฟพญานาคในวันที่ ๒ และวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๖๓ จำนวน ๑๗๙,๒๕๐ คน และที่นับรวมตลอดช่วงของการจัดงานรวมประมาณ ๔๘๑,๕๐๐ คน ทั้งนี้ ได้มีการเก็บสถิติปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคพบว่า มีจำนวนปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคที่เกิดขึ้น ๑,๐๖๖ ลูก ในพื้นที่อำเภอโพนพิสัย และอำเภอรัตนวาปี

(๘) งานประเพณีการเล่นโหวด การเล่นโหวดเป็นศิลปวัฒนธรรมที่บ่งบอกความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา และรูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดจนอาชีพของคนในท้องถิ่นของประชาชนชาวอำเภอสังขาม โหวด หรือ โปด เป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องเป่าหรือแกว่ง มีรูปร่างเป็นทรงกระบอกคล้ายบั้งไฟ ทำจากไม้กู่แคนซึ่งเป็นไม้ช่างชนิดเดียวกับที่ใช้ทำแคน ด้านบนมีชันโรง มีลักษณะคล้ายกับเครื่องดนตรีกรีกโบราณ และยังใช้ประกอบพิธีกรรมหย่าฝนหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ของชาวบ้านตำบลแก้งโก อำเภอสังขาม

(๙) กิจกรรม “นุ่งผ้าหนองคาย ตักบาตรริมโขง” ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย ร่วมกับประชาชนและนักท่องเที่ยว จัดกิจกรรม “นุ่งผ้าหนองคาย ตักบาตรริมโขง” เพื่อต้องการอนุรักษ์ประเพณีไทยดั้งเดิมและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองคาย กระตุ้นให้ประชาชนมาจับจ่ายเลือกซื้อสินค้าภายในตลาดท่าเสาตั้ง และเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ซึ่งกิจกรรมเช่นนี้จะจัดต่อเนื่องอีกเป็นระยะ ๆ

(๑๐) งานประเพณีบุญเบิกฟ้า บุญพระธาตุรงข้าวเจดีย์ เพื่อเป็นการตอบแทนคุณและบูชาพระพุทธเจ้าและพระแม่โพสพ เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของ ชาวอีสานที่สืบทอดกันมาแต่โบราณกาล และยังเป็นส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอสระใครและจังหวัดหนองคาย โดยมีจุดเด่นที่พระธาตุรงข้าวเจดีย์ศรีพระแม่โพสพ กว้าง ๗ เมตร สูง ๓๒ เมตร

(๑๑) งานบุญคุณลาน เปิดตำนานเล่าขานเรื่องข้าว สืบทอดประเพณีดั้งเดิมของชาวนาให้คนรุ่นใหม่ ไตร่จุกและสืบสานต่อไปของคนในอำเภอเฝ้าไร่ และยังเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นแหล่งเรียนรู้ เศรษฐกิจ

พอเพียง การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมการทำนาไว้มิให้สูญหายไป กิจกรรมทำขวัญข้าว โดยพราหมณ์ชาวบ้าน ทั้งการอัญเชิญบวงสรวงเทพยดา ขอมมาแม่พระโพสพ และขอบคุณข้าว ซึ่งเป็นพิธีการแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกัน มาแต่บรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันลบลือนหายไปจนเกือบจะสูญหายในบางท้องถิ่น

(๑๒) ประเพณีสืบสานพิธีกำฟ้า เฒ่าข้าวหลามทิพย์ จี่ข้าวจี่ ชาวไทยพวนในพื้นที่อำเภอโพธิ์ตาก มี ประเพณีสืบสานพิธีกำฟ้า เฒ่าข้าวหลามทิพย์ จี่ข้าวจี่ สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความรักสามัคคี และการเคารพต่อ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตที่รุ่มเย็นเป็นสุขของชาวไทยพวน

๒.๒ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับวัดในจังหวัดหนองคาย

จังหวัดหนองคายมีวัดทั้งหมด ๖๖๙ วัด ที่พักสงฆ์ ๒๘๗ แห่ง รวม ๙๕๖ วัด/แห่ง เป็นพระอาราม หลวงชั้นตรี ๑ วัด คือวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) มีพระภิกษุจำนวน ๓,๐๘๗ รูป สามเณร ๘๗๙ รูป และแม่ชี ๙๕ คน รวม ๔๐๖๑ รูป/คน จำแนกเป็นตาราง^{๑๐} ดังนี้

๒.๒.๑ จำนวนวัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนวัด สำนักสงฆ์ และที่พักสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๖๓ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ ก.ย. ๒๕๖๓)

ที่	อำเภอ	จำนวน					
		วัด /สำนักสงฆ์		รวม	ที่พักสงฆ์		รวม
		ม (วส/สน)	ธ (วส/สน)		มหานิกาย	ธรรมยุต	
๑	เมืองหนองคาย	๑๕๕ (๑๑๑/๔๔)	๑๕ (๓/๑๒)	๑๗๐	๔๕	๑	๔๖
๒	สระใคร	๓๕ (๑๓/๒๒)	๕ (๑/๔)	๔๐	๑๒	๕	๑๗
๓	ท่าบ่อ	๗๘ (๕๖/๒๒)	๒๑ (๑๐/๑๑)	๙๙	๒๐	๑๑	๓๑
๔	ศรีเชียงใหม่	๓๒ (๒๓/๙)	๑๔ (๙/๕)	๔๖	๑๒	๑๓	๒๕
๕	โพธิ์ตาก	๑๗ (๘/๙)	๗ (๒/๕)	๒๔	๘	๘	๑๖
๖	สังคม	๔๕ (๑๖/๒๙)	๙ (๖/๓)	๕๔	๑๐	๑๐	๒๐
๗	โพนพิสัย	๑๒๘ (๗๒/๕๖)	๙ (๔/๕)	๑๓๗	๕๗	๒๑	๗๘
๘	เผ้าไร่	๔๖ (๒๐/๒๖)	๙ (๖/๓)	๕๕	๑๗	๑๐	๒๗
๙	รัตนวาปี	๔๓ (๒๗/๑๖)	๑ (๑/-)	๔๔	๒๔	๓	๒๗
	รวม	๕๗๙ (๓๔๖/๒๓๓)	๙๐ (๔๒/๔๘)	๖๖๙	๒๐๕	๘๒	๒๘๗

^{๑๐} สำนักงานจังหวัดหนองคาย, แผนพัฒนาจังหวัดหนองคาย ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ (ฉบับสมบูรณ์), หน้า ๑๑-

จำนวน	๒๕๖๓	๒๕๖๒	๒๕๖๑	๒๕๖๐	๒๕๕๙	๒๕๕๘	๒๕๕๗	๒๕๕๖
วัด	๖๖๙	๖๔๘	๖๔๖	๖๐๓	๕๙๕	๕๙๓	๕๗๒	๕๕๖
ที่พักสงฆ์	๒๘๗	๒๙๙	๒๙๖	๒๙๒	๒๙๒	๒๘๗	๓๑๓	๓๒๑

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนพระภิกษุ สามเณร แม่ชี พ.ศ. ๒๕๖๓ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ ก.ย. ๒๕๖๓)

ที่	อำเภอ	จำนวน							
		พระภิกษุ		รวม	สามเณร		รวม	แม่ชี	
		ม	ธ		ม	ธ	สามเณร	ม	ธ
๑	เมืองหนองคาย	๗๐๓	๘๕	๗๘๘	๕๗๒	๕๑	๖๒๓	๓๕	๓๙
๒	สระใคร	๑๓๘	๑๗	๑๕๕	๓๗	๓	๔๐	-	-
๓	ท่าบ่อ	๓๒๕	๘๙	๔๑๔	๙๐	๑๐	๑๐๐	๖	๕
๔	ศรีเชียงใหม่	๑๕๑	๑๐๒	๒๕๓	๓๑	๔	๓๕	๗	๒
๕	โพธิ์ตาก	๘๔	๕๔	๑๓๘	๒	๑	๓	-	๒
๖	สังคม	๑๒๘	๑๐๔	๒๓๒	๕	๕	๑๐	๑๐	๔๓
๗	โพนพิสัย	๕๕๖	๗๒	๖๒๘	๖๐	๑	๖๑	๓	๔
๘	เผ่าไร่	๑๘๒	๖๖	๒๔๘	๕	๑	๖	-	-
๙	รัตนวาปี	๒๑๑	๒๑	๒๓๑	๑	-	๑	๑	-
	รวม	๒,๔๗๘	๖๐๙	๓,๐๘๗	๘๐๓	๗๖	๘๗๙	๖๒	๙๕

จำนวน	๒๕๖๓	๒๕๖๒	๒๕๖๑	๒๕๖๐	๒๕๕๙	๒๕๕๘	๒๕๕๗	๒๕๕๖
พระภิกษุ	๓,๐๘๗	๓,๓๔๔	๓,๔๔๑	๓,๑๙๐	๒,๕๑๗	๒,๓๒๑	๒,๓๒๑	๒,๓๒๕
สามเณร	๘๗๙	๑,๐๔๑	๑,๑๐๓	๑,๑๑๔	๗๓๔	๖๔๘	๖๔๘	๕๕๖
แม่ชี	๙๕	๑๕๘	๙๒	๗๗	๔๔	๔๔	๔๗	๔๔

ที่มา : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย พ.ศ. ๒๕๖๓

๒.๓ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย

จังหวัดหนองคายถือว่าเป็นแหล่งธรรมะและดินแดนพระอริยสงฆ์ โดยเห็นได้จากการที่มีพระอริยสงฆ์ที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวพุทธทั่วทุกภาคของประเทศไทย ได้พำนักและอยู่จำพรรษาอยู่ที่จังหวัดหนองคายจำนวน ๒ รูป คือ พระราชนิโรธรังสี (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) วัดหินหมากเป้ง และพระสุธรรมคณาจารย์ (หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ) วัดอรัญญบรรพต อำเภอศรีเชียงใหม่ นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชาของชาวจังหวัดหนองคายและชาวลาว ตลอดจนพุทธศาสนิกชนชาวไทยในจังหวัดใกล้เคียง คือ หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย ซึ่งเป็นหนึ่งในพระเก้า ส. จังหวัดหนองคาย คือ หลวงพ่อพระเสาร์ วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ หลวงพ่อพระสุก (จำลอง) วัดศรีคุณเมือง หลวงพ่อพระสวয় วัดยอดแก้ว หลวงพ่อพระแสง วัดศรีชะเกษ (อำเภอเมืองหนองคาย) หลวงพ่อพระเสียง วัดมณีโคตร หลวงพ่อสีบุญเรือง วัดหลวงพิสัยเจติยาราม (อำเภอโพนพิสัย) หลวงพ่อทองแสน วัดท่าคกเรือ หลวงพ่อแสนห้า วัดกุ่มภประดิษฐ์ (อำเภอท่าบ่อ)^{๑๑} นอกจากนี้พระศักดิ์สิทธิ์ ๙ ส. แล้ว ยังมี ๙ พระธาตุเจดีย์ที่สำคัญ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี คือ พระธาตุพระอรหันต์ วัดโพธิ์ชัย พระธาตุหล้าหนอง (พระธาตุกลางน้ำ) พระธาตุโพนจิกเวียงจัว พระธาตุบังพวน พระธาตุวัดเทพพลประดิษฐาราม พระธาตุวัดสาวสุวรรณ (อำเภอเมืองหนองคาย) พระธาตุวัดหลวง พระธาตุมณีโคตร (อำเภอโพนพิสัย) และพระธาตุดำ (อำเภอศรีเชียงใหม่)

จะเห็นได้ว่า วัดนอกจากจะเป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร และเป็นที่ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อีกด้วย วัดในจังหวัดหนองคายที่มีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์ สถาปัตยกรรม โบราณวัตถุและโบราณสถาน ประวัติศาสตร์และความเชื่อ อยู่ในเกณฑ์พิจารณาศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวพุทธสถาน มีดังนี้

๒.๓.๑ อำเภอเมืองหนองคาย

๑) วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)

เป็นพระอารามหลวง ตั้งอยู่ที่ถนนโพธิ์ชัย ในเขตเทศบาลเมือง เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่พระใส พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านของชาวเมืองหนองคาย หลวงพ่พระใสเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัยหล่อด้วยทองสีสุก มีลักษณะงดงาม ตามตำนานเล่าว่า พระธิดา ๓ องค์ของกษัตริย์ล้านช้างได้หล่อพระพุทธรูปขึ้น ๓ องค์และขนานนามพระพุทธรูปตามพระนามของตนเอง คือ พระเสริมประจำฟ้าใหญ่ พระสุกประจำคนกลางและพระใสประจำน้องคนสุดท้อง เดิมประดิษฐานที่เวียงจันทน์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามลงเรือข้ามฝั่งมายังเมืองหนองคาย แต่เกิดพายุลัดพระสุกจมน้ำหายไป ส่วนพระเสริมและ

^{๑๑} พระโสภณวิหารการ (พิศิษฐ์ สุวีโร), นมัสการพระสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๙ ส เสริมมงคลชีวิต, (อุดรธานี : ททท.สำนักงานอุดรธานี, ม.ป.ป.), หน้า ๓-๒๒

พระใสได้ถูกอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่หนองคาย จนในสมัยรัชกาลที่ ๔ จึงได้อัญเชิญพระเสริมลงมาประดิษฐานที่กรุงเทพฯ ส่วนพระใสยังคงประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ชัย

๒) พระธาตุหล้าหนอง (พระธาตุกลางน้ำ)

ประดิษฐานอยู่ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ริมฝั่งแม่น้ำโขง เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นมากในด้านภูมิทัศน์ ประวัติศาสตร์ ความน่าเลื่อมใสโบราณวัตถุ และศิลปกรรม รวมถึงความสวยงามทางสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นพระธาตุหล้าหนองจำลอง ส่วนพระธาตุองค์เดิม ได้จมอยู่กลางแม่น้ำโขง ห่างจากฝั่งไทย ๑๘๐ เมตร องค์พระธาตุสร้างด้วยการก่ออิฐถือปูน ปัจจุบันล้มตะแคงไป ตามกระแสน้ำ สามารถมองเห็นได้ชัดเจนในฤดูแล้ง

๓) วัดศรีคุณเมือง

วัดศรีคุณเมือง ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ความน่าเลื่อมใส โบราณวัตถุ และศิลปกรรม มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ มีโบสถ์เก่าซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานพระสุกจำลอง ภายในวัดมีเจดีย์ ๒ องค์ เจดีย์องค์ใหญ่มีฐานสี่เหลี่ยมได้รับอิทธิพลความเชื่อมาจากขอม ส่วนองค์เล็กเป็นธาตุของตระกูลทวิพาณิชย์ ซึ่งมีเชื้อสายเป็นคนท้องถิ่นหนองคายกับชาวจีน

๔) วัดหายโศก

วัดหายโศก ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย วัดหายโศก เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นมากในด้านภูมิทัศน์ ประวัติศาสตร์ ความน่าเลื่อมใส โบราณวัตถุ และศิลปกรรม ในวัดมีอาคารสิมอีสานโบราณ ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมเก่าทรงคุณค่า บริเวณใกล้เคียงวัดยังมีศาลเจ้าแม่สองนาง ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเทพารักษ์คอยปกป้องแม่น้ำโขง เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และดูแลให้ชาวบ้าน พ้นภัยอันตรายต่าง ๆ

๕) วัดจอมมณี

วัดจอมมณี ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย เป็นวัดที่สร้างโดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช และพระอัครมเหสีเจ้าจอมมณี ซึ่งเป็นพระราชมารดาของพระราชธิดาสุก เสริม ใส ทั้งสามพระองค์ ผู้สร้างองค์หลวงพ่พระสุก พระเสริม พระใส สิ่งสำคัญภายในวัด ได้แก่ จารึกตัวอักษรไทยน้อย ๑ หลัก ซึ่งได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุแล้ว ปัจจุบันปักตั้งอยู่ที่แท่นปูนเบื้องหน้าด้านซ้ายของอุโบสถ ค้นพบเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘

๖) วัดเนินพระเนวนาราม

วัดเนินพระเนวนาราม ตั้งอยู่ในเขตตำบลโพธิ์ชัย เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นมากในด้านสถาปัตยกรรม และภูมิทัศน์ มีความสงบ ร่มรื่น เป็นสำนักวิปัสสนากรรมฐานประจำจังหวัดหนองคาย มีพระอุโบสถเป็นแบบวัดเชียงทองในหลวงพระบาง มีองค์เจดีย์ขนาดใหญ่ชื่อ “พระยอดแก้วธัมมญาณเจดีย์” รูปแบบอาคารทั้งหมดภายในวัด ยังได้นำแบบอย่างมาจากวัดเชียงทอง ในหลวงพระบางอีกด้วย

๓) วัดพระธาตุบังพวน

วัดพระธาตุบังพวน ตั้งอยู่ในเขตตำบลพระธาตุบังพวน เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นมากในด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ความน่าเลื่อมใส โบราณวัตถุและศิลปกรรม พระธาตุบังพวนเป็นพระเจดีย์ที่เก่าแก่ และสำคัญยิ่งของจังหวัดหนองคาย สร้างมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้าง และเกิดพังทลายลงมาเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ กรมศิลปากรจึงได้ดำเนินการบูรณะขึ้นใหม่ การเดินทางห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๑๕ กม.

๔) วัดพระธาตุบุ

วัดพระธาตุบุ ประดิษฐานอยู่ในเขตตำบลปะโค เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นมากในด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ความน่าเลื่อมใส โบราณวัตถุ และศิลปกรรม เป็นที่ตั้งพระธาตุโพนจิกเวียงจัวสันนิษฐานว่าสร้างในเวลาใกล้เคียงกับพระธาตุบังพวน โดยพระธาตุโพนจิกเวียงจัวประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุเขี้ยวผาง จำนวน ๓ องค์ ซึ่งมีประวัติกล่าวไว้ในตำนานอุรังคธาตุ

๕) วัดเทพพลประดิษฐาราม

วัดเทพพลประดิษฐาราม ตั้งอยู่ในเขตตำบลเวียงคุก เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นมากในด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ความน่าเลื่อมใส โบราณวัตถุและศิลปกรรม มีโบราณสถานและโบราณวัตถุอายุสมัยราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑- ๒๒ สมัยวัฒนธรรมล้านช้าง มีธาตุเจดีย์ ๒ องค์ มีรูปทรงคล้ายคลึงกันและตั้งอยู่ใกล้เคียง และยังมีเป็นเสมาหิน ซึ่งเป็นเสาหลักเมือง มีความเชื่อว่า เป็นหลักชัยของเมืองเวียงคำหรือเวียงคุกในปัจจุบัน

๒.๓.๒ อำเภอโพนพิสัย

๑) วัดไทย

วัดไทย ตั้งอยู่ในเขตตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย เป็นพุทธสถานอีกแห่งหนึ่งที่มีความสวยงามในด้านสถาปัตยกรรม องค์หลวงพ่อใหญ่วัดไทยมีขนาด ใหญ่โต และสวยงาม ซึ่งถูกล้อมด้วยรูปปั้นพญานาคขนาดยักษ์หันหน้าไปทางแม่น้ำโขง ใต้คางพญานาคถูกค้ำไว้ด้วยเสาหลักเมือง ประดับประดาด้วยกระจกสวยงามเป็นอย่างยิ่ง วัดไทยเป็นบริเวณที่สามารถพบเห็นปรากฏการณ์บังไฟพญานาคได้อีกแห่งหนึ่ง

๒) วัดมณีโคตร

วัดมณีโคตร ตั้งอยู่ในเขตตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชาวโพนพิสัย และยังเป็นທີ່ประดิษฐานหลวงพ่อเสียง ที่เคารพศรัทธาของชาวบ้าน ตำนานเล่าไว้ว่า หลวงพ่อเสียงเป็นพระพุทธรูปประจำวันเกิดของธิดาล้านช้างเมืองหลวงพระบางเดิม และได้อัญเชิญพระเสียงประดิษฐานไว้ที่วัดมณีโคตร เคยมีผู้คิดจะนำพระเสียงไปประดิษฐานที่กรุงเทพฯ สมัยที่ยังไม่มีรถ จึงได้อัญเชิญพระเสียงขึ้นบนหลังช้าง พระเสียงได้แสดงอภินิหารให้ช้างหนักไปไม่ได้ และองค์พระได้ตกจากหลังช้างเป็นเหตุให้หูหักเกศคด เป็นนัยว่าท่านไม่

อยากไปที่อื่น หลวงพ่อพระเสี้ยงมีลักษณะเป็นทองสัมฤทธิ์ ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๘ นิ้ว สูง ๒๔ นิ้ว หนักประมาณ ๑๐๐ กิโลกรัม เป็นพระพุทธรูปที่งดงามมาก

๒.๓.๓ อำเภอรัตนวาปี

๑) วัดพระบาทนาหงส์

วัดพระบาทนาหงส์ ตั้งอยู่ในเขตตำบลพระบาทนาหงส์ อำเภอรัตนวาปี เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นมากในด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ความน่าเลื่อมใส โบราณวัตถุและศิลปกรรม เป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปอันเป็นที่เคารพของชาวบ้านในพื้นที่ รอยพระพุทธรูปโบราณที่มีเอกลักษณ์ไม่เหมือนที่อื่นในประเทศไทย คือ รอยพระพุทธรูปส่วนสันเท้า คือมีลักษณะคล้ายหลุมเป็นวงกลม ตำนานเล่าว่า ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จมาแถบนี้ มีพญาหงส์และพญาสิงห์ที่อาศัยบริเวณนี้พบพระองค์ จึงมาขอฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า เมื่อฟังจบ พญาหงส์เกิดเลื่อมใสศรัทธา จึงทำการบิณฑูรอารอบพระพุทธเจ้า ๓ รอบ พระพุทธเจ้าได้หมุนพระองค์ เพื่อดูตามพญาหงส์ จึงปรากฏรอยพระพุทธรูปที่มีลักษณะกลมดังกล่าว

๒) วัดราชโพนเงิน

วัดราชโพนเงิน ตั้งอยู่ในเขตตำบลโพนแพง อำเภอรัตนวาปี เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ความน่าเลื่อมใส โบราณวัตถุและศิลปกรรม ภายในวัดมีศาลาการเปรียญหรือหอแจกซึ่งมีความเก่าแก่ ศิลปะแบบล้านช้าง มีความสวยงามแบบท้องถิ่นดั้งเดิม ประติมากรรมภายในวัดริมแม่น้ำโขงมีรูปปั้นพญานาค ๒ ตนที่มีลักษณะแปลกตา คือตนแรกมีงวงและมีงาเหมือนช้าง อีกตนหนึ่งนั้นเป็นพญานาคหัว ๆ ไป แต่มีเครายาวสีแดง มีหงอนสีแดงขนาดใหญ่ คุ่น่าเกรงขามมาก ๆ

๒.๓.๔ อำเภอท่าบ่อ

๑) วัดศรีชมภูองค์ตื้อ

วัดศรีชมภูองค์ตื้อ ตั้งอยู่ในเขต ตำบลน้ำโมง อำเภอท่าบ่อ เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นมากในด้านประวัติศาสตร์ ความน่าเลื่อมใส โบราณวัตถุ และศิลปกรรมเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อบุญครององค์ตื้อ พระพุทธรูปขนาดใหญ่หล่อด้วยสัมฤทธิ์ฝีมือช่างฝ่ายเหนือ และช่างล้านช้าง ตัวองค์พระสร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๑๐๕ ผู้สร้างคือพระไชยเชษฐาภังค์กษัตริย์นครเวียงจันทน์

๒) วัดเจติยาราม

วัดเจติยาราม ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านวุ่น อำเภอท่าบ่อ เป็นวัดเก่าแก่และเป็นหมู่บ้านเก่าทรพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นภายในวัด พระธาตุเจติยายุร่วม ๑๐๐ ปี มีจารึกคำว่า ร.ศ.๑๐๑ และหลวงพ่อบุญครองค์แสน ตามตำนานเล่าว่า หลวงพ่อบุญครองค์แสนเป็นพี่น้องกันกับหลวงพ่อบุญครองค์ตื้อ พระองค์ตื้อถูกสร้างขึ้นมาก่อน ต่อมาได้สร้างหลวงพ่อบุญครองค์แสน และพระธาตุที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้

๓) วัดกุ่มภประดิษฐ์

วัดกุ่มภประดิษฐ์ ตั้งอยู่ในเขตตำบลโพนสา อำเภอท่าบ่อ เป็นวัดเก่าแก่ โบราณวัตถุภายในวัดที่โดดเด่นคือ หลวงพ่อแสนห้า เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ สร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๒๒๑๓ ซึ่งมีผู้มีจิตศรัทธาสองพี่น้องเป็นเจ้าของภาพหลัก คือ พี่ชายชื่อ แสน น้องชายชื่อ ห้า จึงได้นำมาเรียกขานว่า “หลวงพ่แสนห้า”

๔) วัดเทพมงคล

วัดเทพมงคล ตั้งอยู่ในเขตตำบลโพนสา อำเภอท่าบ่อ ภายในวัดมีสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นคือพระอุโบสถ และมีปูชนียวัตถุที่สำคัญ คือ พระพุทธรูปพระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ ปางมารวิชัยฐาน มีจารึกอักษรธรรมอีสาน ศิลปะล้านช้าง หน้าตักกว้าง ๘๐ เซนติเมตร และพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง หน้าตักกว้าง ๔๐ เซนติเมตร จำนวน ๑๐ องค์ สร้างสมัยที่เมืองเวียงคุกเจริญรุ่งเรืองเป็นเมืองสำคัญ คือ พ.ศ. ๒๑๙๑

๕) วัดท่าคกเรือ

วัดท่าคกเรือ ตั้งอยู่ในเขตตำบลท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ ภายในวัดมีศิลปวัตถุที่โดดเด่นคือ หลวงพ่อทองแสน เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่กว่า ๑,๐๐๐ ปี มีลักษณะงดงามมากองค์หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแบบศิลปะล้านช้าง หล่อด้วยทองสำริดเป็นสองท่อน องค์พระพุทธรูปน้ำหนักแสนสองหมื่นหกพัน ส่วนแท่นหนักสองแสนทองหน้าตักกว้าง ๓๔ นิ้ว สูง ๕๑ นิ้ว สร้างราวจุลศักราช ๑๕ พระยาหลวงสุคนธวงศ์ราชเจ้าเป็นผู้สร้างและได้จารึกอักษรธรรมล้านช้างไว้ที่ฐานพระพุทธรูป ซึ่งได้ประดิษฐานอยู่ที่วัดท่าคกเรือสืบต่อมา

๖) วัดกัสสปมรุโรรม (วัดป่าหนองกก)

วัดกัสสปมรุโรรม ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านถ่อน อำเภอท่าบ่อ เป็นวัดเก่าแก่มียุอายุประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าปี เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นมากในด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุและศิลปกรรมตามประวัติและความเป็นมาตามหนังสืออุรังคธาตุกล่าวไว้ว่า พระอรหันต์ขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๔ องค์ คือ พระพุทธลักษณะ พระธรรมลักษณะ พระสังฆลักษณะ และพระมหากัสสปะเถระ ได้นำพระบรมสารีริกธาตุ (กระดูก) ขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้ามาที่บ้านหนองกก เพราะพระพุทธรูปองค์ทรงสั่งไว้ว่าให้นำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานที่ภูหลวง โดยภูหลวงนี้จะมีหนองน้ำใหญ่อยู่ข้าง ๆ เมื่อมาถึงบ้านหนองกกแลเห็นหนองน้ำใหญ่ ก็เข้าใจว่าเป็นภูหลวงจึงทำการจัดสร้างโบสถ์ สร้างพระประธานองค์ใหญ่ขึ้น

๗) วัดจำปาทอง

วัดจำปาทอง ตั้งอยู่ในเขตตำบลก่องนาง อำเภอท่าบ่อ ภายในวัดมีศิลปวัตถุที่โดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และประวัติศาสตร์คือ หลวงพ่ออินทร์แปลง ตามที่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าต่อกันมาว่า เดิมสร้างโดยพระนางเขียวค่อม พระชายาของพระไชยเชษฐา แห่งกรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) อายุประมาณ ๔๕๐ ปี หรือประมาณ พ.ศ. ๒๑๐๐ สร้างขึ้นด้วยปูนปั้นและอิฐดินก่ ซึ่งแต่ก่อนชาวบ้านเรียกหลวงพ่อินทร์แปลงว่า หลวงพ่อองค์ดีอดยาง เพราะเป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดเท่ากับหลวงพ่องค์ดี วัดศรีชมพู

องค์คือ และมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน แต่การสร้างพระพุทธรูปของพระไชยเชษฐา จะถือตามคติโบราณ คือการสร้างพระพุทธรูปคู่บารมีก็คือหลวงพ่อกษัตริย์แปลงเป็นพระคู่บารมีกับหลวงพ่อกษัตริย์ นอกจากนี้ ข้างพระอุโบสถยังมีเจดีย์เก่าแก่ อายุหลายร้อยปี เชื่อกันว่าเป็นเจดีย์ของพระนางเขียวค้อม

๒.๓.๕ อำเภอศรีเชียงใหม่

๑) วัดหินหมากเป้ง

วัดหินหมากเป้ง ตั้งอยู่ในเขตตำบลพระพุทธรูป อำเภอศรีเชียงใหม่ เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งของพระสายวิปัสสนากรรมฐาน สภาพทั่วไปภายในวัดสะอาด เงียบสงบ ร่มรื่น มีทิวทัศน์ที่สวยงาม โดยเฉพาะทิวทัศน์ริมแม่น้ำโขง ทั้งยังเป็นสถานที่เกี่ยวเนื่องกับตำนานท้องถิ่น คือตำนานหินหมากเป้ง บ่อ ภายในวัดมีศิลปวัตถุที่โดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และประวัติศาสตร์ เช่น มณฑปอนุสรณ์หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี (สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔) เจดีย์พิพิธภัณฑสถานพระราชนิโรธรังสีฯ (สร้าง พ.ศ. ๒๕๓๔ ก่อสร้างเสร็จ พ.ศ. ๒๕๔๐) เมรุหลวงปู่เทสก์ เทสรังสี พิพิธภัณฑสถาน และศาลาหุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่เทสก์ เทสรังสี ภายในสถานที่แต่ละแห่งจัดแสดงวัตถุและเรื่องราวเกี่ยวกับหลวงปู่เทสก์ เช่น อัฐิ รูปปั้น เครื่องอัฐบริขาร ของใช้ และชีวประวัติของหลวงปู่เทสก์

๒) วัดอรัญบรรพต

วัดอรัญบรรพต ตั้งอยู่ริมถนนสายศรีเชียงใหม่-สังคม ตำบลบ้านหม้อ อำเภอศรีเชียงใหม่ เป็นทั้งพิพิธภัณฑสถานและเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ หรือพระสุธรรมเจดีย์ ภายในวัดมีความโดดเด่นด้านด้านศิลปวัตถุ ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ คือ ภายในบริเวณวัดมีบรรยากาศอันร่มรื่นและรายล้อมไปด้วยสถาปัตยกรรมที่รวบรวมไว้ซึ่งความงดงามของศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ มณฑปหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ และพระสุธรรมเจดีย์ ซึ่งเป็นเจดีย์องค์ใหญ่ มีลานประทักษิณหลายชั้น แต่ละชั้นสามารถเดินเข้าไปในพระเจดีย์แห่งนี้เพื่อสักการะหลวงปู่เหรียญได้ ภายนอกเป็นสีขาวประดับด้วยสีทอง เมื่อเข้ามาภายในจะตกแต่งด้วยสีแดง ชมพู เหนือเพดานมีภาพจิตรกรรมลวดลายอ่อนช้อยสวยงามมาก และสิ่งที่น่าสนใจที่สุดอีกอย่างหนึ่ง คือ พระอรหันตธาตุ พระธาตุชนิดต่าง ๆ แสดงอยู่ในตู้กระจกจำนวนมากใกล้ ๆ องค์พระพุทธรูปใน พระสุธรรมเจดีย์ รวมทั้งยังมีเกษาของพระเกจิอาจารย์หลายท่าน เครื่องอัฐบริขาร หนังสือธรรมะ และคำเทศนาของหลวงปู่เหรียญ

๓) วัดพระบาทเวินกุ่ม

วัดพระพุทธรูป (พระบาทคอแก้ว) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๕ โดยมีนายอุ่น เป็นผู้พบรอยพระพุทธรูปและชักชวนชาวบ้านสร้างเพิงครอบรอยพระพุทธรูป ต่อมาเมื่อพระภิกษุ และแม่ชีจัน เดินทางมาจากเวียงจันทน์ เพื่อมากราบนมัสการรอยพระพุทธรูป และได้ชักชวนชาวบ้านสร้างเสนาสนะเพิ่มเติม ตั้งขึ้นเป็นวัด ชื่อ วัดพระพุทธรูป (เวินกุ่ม) ชาวบ้านเรียกว่า วัดพระบาทคอแก้ว หรือพระพุทธรูปโคกขวก ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม ตามประวัติว่าเป็นรอยพระพุทธรูปโบราณ มีจำนวน ๑ รอย สภาพแต่เดิมนั้นเข้าใจว่าเป็นแอ่งหินธรรมชาติที่ได้มีการตกแต่งให้มีเป็นรูปร่างอย่างรอยพระพุทธรูปและนับถือว่าเป็นอุทเทสิกเจดีย์

สิ่งอุทิศแด่พระพุทธองค์ประเภทหนึ่ง สภาพในปัจจุบันได้มีการตกแต่งรอยพระพุทธบาทไปมากแล้ว มีการฉาบปูน ตกแต่งเป็นรอยขอบนิ้วพระบาท และสร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทไว้

๔) วัดธาตุคำ (คำ)

วัดพระธาตุคำ ตั้งอยู่ในเขตตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ ภายในวัดมีศิลปวัตถุที่โดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม เช่น เจดีย์พระธาตุคำ และเจดีย์พระธาตุขาว อยู่ใกล้กัน เดิมเรียกว่า พระธาตุคำ (ทองคำ) ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น พระธาตุคำ ส่วนพระธาตุขาวก็คือ พระธาตุเงิน โดยเจดีย์พระธาตุคำ (คำ) เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูน ฐานล่างเป็นรูปแปดเหลี่ยมซ้อนกัน ๗ ชั้น องค์ระฆังเป็นรูปแปดเหลี่ยมสองชั้นไปสู่ยอดด้านบน ถือเป็นโบราณสถานของเมืองพานพร้าว (ศรีเชียงใหม่) บริเวณที่ตั้งโบราณสถาน เดิมเชื่อว่าเป็นอุทยานาถ (อุทยานาถ) ซึ่งถูกปิดไว้จนอุทยานาถพ่นพิษให้เจดีย์ดำหมด มีการขุดแต่งปี พ.ศ. ๒๕๓๙ พบว่ามีแนวกำแพงอิฐอยู่ใกล้องค์เจดีย์ แสดงว่ามีโบราณสถานอยู่ก่อนแล้ว และมีการซ่อมแซมขึ้นใหม่ภายหลัง ในส่วนของเจดีย์พระธาตุขาว เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูน มีฐานล่างสุดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยมีลานประทักษิณเบื้องบนด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีแท่นอิฐก่อเป็นบันไดทางขึ้นอยู่ องค์ระฆังเป็นแบบบัวเหลี่ยมตามรูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ส่วนบนพังทลายหมด เชื่อว่าเป็น อุทยานาถ เดิม ซึ่งเป็นที่สถิตของพญานาค ๑๔ ตน ๑๔ แห่ง ปรากฏในตำนานพระอริราชธาตุ สันนิษฐานว่า พระธาตุองค์นี้สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ โดยประมาณ

๕) วัดช้างเผือก

วัดช้างเผือก ตั้งอยู่ในเขตตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ ภายในวัดมีศิลปกรรมที่โดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม โบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ เช่น พระอุโบสถ ซึ่งเป็นพระอุโบสถศิลปะล้านช้างผสมกับฝีมือช่างญวน และเจดีย์ช้างเผือก โดยมีประวัติเล่าว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๑ นำขบวนทหาร ช้างม้า พระไม้แก่นจันทน์ พระพุทธรูปเชียงแสน และทรัพย์สินเงินทองมากมาย โดยมีพระนางสองสีตามเสด็จเสด็จออกจากพระมหานครเชียงใหม่ และทรงอพยพครอบครัวพร้อมข้าราชการบริวาร กองทัพ และราษฎรชาวเมืองเชียงใหม่ส่วนหนึ่งกลับคืนสู่นครล้านช้าง (นครเวียงจันทน์) เมืองมาตุภูมิของพระองค์ตามแนวแม่น้ำโขง ใช้เวลาในการเดินทาง ๓ เดือนเศษ และได้จัดที่ทำการมาหากินให้กับชาวเมืองเชียงใหม่ที่อพยพติดตามมาอยู่ตามริมแม่น้ำโขง ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับกรุงล้านช้าง (นครเวียงจันทน์) ช้างเผือกคู่บารมีเกิดล้มป่วย และตายลงก่อนที่จะนำไปสู่กรุงล้านช้าง เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้กับช้างเผือกคู่บารมี พระองค์จึงทรงโปรดให้ก่อเจดีย์ครอบเอาไว้ และสร้างวัดขึ้นแล้วตั้งชื่อให้ว่า วัดช้างเผือก

๖) วัดนางเขียวค่อม

วัดนางเขียวค่อม ตั้งอยู่ในเขตตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ ภายในวัดมีศิลปวัตถุที่โดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม โบราณวัตถุ โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ เช่น เจดีย์นางเขียวค่อม ธาตุเจดีย์มีฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ด้านบนเป็นเจดีย์ทรงบัวเหลี่ยม ส่วนยอดหักพัง รูปแบบศิลปกรรมแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปกรรมแบบล้านช้าง ปัจจุบันบูรณะสมบูรณ์จนถึงชั้นยอดและฉาบปูนทั้งองค์ อายุสมัยราวพุทธ

ศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๔ สมัยวัฒนธรรมล้านช้าง ตามประวัติวัดกล่าวว่า สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๓ โดยมีพระนางเขียวค้อม เป็นผู้ดำริให้สร้างวัดตรงกับสมัยพระไชยเชษฐาธิราช แห่งอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีข้อความปรากฏในพงศาวดารของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เรื่องท้าวศรีโคตรตะบองกล่าวถึงเรื่องของพระนางเขียวค้อมพระราชธิดาของเจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์สมัยนั้น

๒.๓.๖ อำเภอสังขม

๑) วัดผาตากเสื้อ

วัดผาตากเสื้อ ตั้งอยู่ในเขตตำบลผาตั้ง อำเภอสังขม ความโดดเด่นของวัดนอกจากจะเป็นสถานปฏิบัติธรรมแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกด้วย โดยภายในวัดมีธรรมชาติที่สมบูรณ์ เป็นจุดชมวิวน้ำโขงที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่ง ภายในวัดมองเห็นวิวของแม่น้ำโขงที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่ง โดยได้จัดทำ Skywalk ริมหน้าผาเป็นทางเดินกระจกใส่รูปวงกลมสำหรับชมวิว หากมาเที่ยวในช่วงเช้าอาจมีโอกาสดูเห็นสายหมอกบางที่ลอยเหนือแม่น้ำโขงอีกด้วย

๒) วัดถ้ำศรีมงคล (วัดถ้ำดินเพียง)

วัดถ้ำศรีมงคล ตั้งอยู่ในเขตตำบลผาตั้ง อำเภอสังขม ภายในวัดมีความโดดเด่นด้านศิลปวัตถุ และศิลปกรรม และความเชื่อ เช่น วิหารและศาลาเป็นศิลปะล้านช้างประยุกต์ และถ้ำดินเพียง ซึ่งอยู่บริเวณเชิงเขาเล็ก ๆ ภายในบริเวณวัด ถ้ำดินเพียงเป็นถ้ำที่เชื่อว่าเป็นที่อยู่ของพญานาค ถูกค้นพบโดย นายคำสิงห์ เกศศิริ ซึ่งเดิมเป็นเจ้าของผืนดินบริเวณปากถ้ำ ต่อมาได้ยกที่ให้กับทางวัดศรีมงคลและพัฒนาจนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดหนองคาย

๒.๓.๗ อำเภอสระใคร

๑) วัดมฤคทายวัน หรือ วัดดงแขม

วัดมฤคทายวันหรือวัดดงแขม ตั้งอยู่ในเขต ตำบลสระใคร อำเภอสระใคร ภายในวัดร่มรื่นด้วยหมู่แมกไม้ ศิลปกรรมที่โดดเด่นภายในวัดด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม คือ อาคารสงฆ์และวิหาร ซึ่งเป็นศิลปะทรงไทยประยุกต์

วัดมฤคทายวันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีชื่อว่า หลวงพ่อพระศรีอารีย์ เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวสระใคร หลวงพ่อพระศรีอารีย์ เป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก สมัยลพบุรี แกะสลักด้วยหินทรายดำ มีหน้าตักขนาดประมาณ ๑๔ นิ้ว มีความสูงประมาณ ๕๐ เซนติเมตร อาจสร้างขึ้นมีอายุใกล้เคียงกันกับการสร้างปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ในสมัยขอม เพราะเป็นหินทรายในลักษณะเดียวกันโดยไม่ผิดแม้แต่เนื้อ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒.๔.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์^{๑๒} กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน พักผ่อน หย่อนใจ และเป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไข ๓ ประการคือ ๑) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ๒) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ ๓) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพหรือหารายได้

สมบัติ กาญจนกิจ^{๑๓} กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการนันทนาการที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาและมีการเดินทางมาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากแหล่งท่องเที่ยวที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง เพื่อการเปลี่ยนบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อม โดยจะมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณเข้ามาร่วมด้วย

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล^{๑๔} กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่มนุษย์กระทำ เพื่อไปสัมผัสสภาพที่แตกต่างจากที่เป็นอยู่ โดยอาจพักผ่อน หรือไม่พักผ่อน ณ ที่นั้นก็ได้ เพื่อผ่อนคลาย พักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาประชุมสัมมนา ประกอบธุรกิจ ชมนิทรรศการเยี่ยมเยือนเพื่อนหรือญาติมิตร และสร้างความรื่นรมย์ให้กับชีวิต

นิศา ชัชกุล^{๑๕} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นถึงปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัย ๓ ประการเป็นอย่างน้อย คือ การเดินทาง การพักค้างแรม และการกินอาหารนอกบ้าน

ดุษฎี ชุมสาย^{๑๖} ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยว หมายถึง ความสัมพันธ์เบ็ดเสร็จ และปรากฏการณ์ทั้งหลายทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพักอาศัยอยู่อย่างชั่วคราวของคนต่างถิ่นที่พักอยู่ ทั้งนี้ มีเงื่อนไขมิใช่เป็นการตั้งหลักฐานเพื่อประกอบอาชีพเป็นการชั่วคราวหรือถาวรทำให้เกิดผลกำไร

^{๑๒} ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์, การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว, (พิมพ์ครั้งที่ ๗), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

^{๑๓} สมบัติ กาญจนกิจ, นันทนาการและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๑.

^{๑๔} พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี, ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), หน้า ๘.

^{๑๕} นิศา ชัชกุล, อุตสาหกรรมท่องเที่ยว, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๗

^{๑๖} ดุษฎี ชุมสาย, หลักวิชาการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๘), หน้า ๑

ปรีชา แดงโรจน์^{๑๗} ได้อ้างถึงคำนิยามขององค์การสหประชาชาติที่ได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทาง และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่ กรุงโรม ประเทศอิตาลีเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๖๓ (พ.ศ.๒๕๐๖) ไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขเกี่ยวข้องอยู่ ๓ ประการคือ ต้องมีการเดินทาง ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และต้องมีจุดหมายหมายของการเดินทาง และได้อธิบายเพิ่มเติมของจุดหมายหมายของการเดินทางท่องเที่ยวไว้ว่า การเดินทางท่องเที่ยวต้องมีใช้เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่ประจำ แต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่าง เช่น เพื่อพักผ่อนในวันหยุด เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา เพื่อการศึกษา เพื่อการกีฬาและบันเทิง เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ เพื่องานอดิเรก เพื่อเยี่ยมเยียนญาติมิตร เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ หรือเพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา เป็นต้น

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว^{๑๘} ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่า การเดินทางนั้นเป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๑๙} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวถือว่าเป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ ที่เกิดจากการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ในเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อจุดประสงค์ต่าง ๆ กัน ที่ไม่ใช่เพื่อการย้ายถิ่นฐานแบบถาวร

จากคำนิยามดังกล่าวมา สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม มีการพักค้างแรมหรือไม่พักแรม และกินอาหารนอกบ้าน โดยมีจุดประสงค์เพื่อความเพลิดเพลิน ผ่อนคลาย พักผ่อนหย่อนใจ

๒.๔.๒ ประเภทของการท่องเที่ยว

หากพิจารณาประเภทของการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง สามารถแบ่ง ออกได้เป็น ๓ ประเภทหลัก ได้แก่^{๒๐}

๑. การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและการพักผ่อน (Leisure Travel) การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและการพักผ่อน เป็นการท่องเที่ยวเพื่อหลีกเลี่ยงความจำเจจากสภาพชีวิตประจำวัน การทำงานที่เร่งรีบและความเคร่งเครียด โดยเดินทางไปพักผ่อนหรือหาความสนุกสนานเพลิดเพลินใจในแหล่งท่องเที่ยว

^{๑๗} ปรีชา แดงโรจน์, **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร : ดวงกมลสมัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๙-๓๓.

^{๑๘} สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, อังนอ อวรรณ เกิดจันทร์, “การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘.

^{๑๙} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, **เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕

^{๒๐} ราณี อธิชัยกุล, **การจัดการการท่องเที่ยวเฉพาะทาง**, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓), หน้า ๓-๔.

รวมทั้งการเดินทางไปเยี่ยมเยือนเพื่อนสนิทมิตรสหาย นักท่องเที่ยวประเภทนี้ นิยมซื้อรายการนำเที่ยวจากบริษัทนำเที่ยว เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายรวมที่ถูกกว่า และได้พบเพื่อนเดินทางจากการที่ต้องการเดินทางเป็นหมู่คณะ

๒. การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ (Business Travel) การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจเป็นการเดินทางเพื่อการเจรจาธุรกิจหรือเพื่อร่วมประชุมและสัมมนา แม้จะเป็นส่วนหนึ่งของงาน แต่ก็จัดเป็นประเภทของการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ เนื่องจากการเดินทางของนักธุรกิจสร้างรายได้ให้แก่ประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางเป็นจำนวนมาก และส่วนหนึ่งของการเจรจาธุรกิจ มักมีการให้บริการด้านความบันเทิงแก่ลูกค้า เช่น การรับประทานอาหารหรือฟังเพลง และเจรจาธุรกิจไปพร้อมกัน เป็นต้น

๓. การท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ (Special Interest Travel) การท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะทางหรือตลาดท่องเที่ยวเฉพาะ (Niche Market) ที่นักท่องเที่ยวมีความสนใจเฉพาะด้าน หรือตามแบบแผนการดำเนินชีวิต (Lifestyle) เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เป็นต้น นับเป็นท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ที่มีกระแสความสนใจหลากหลาย และสลับซับซ้อนมากขึ้น

องค์การท่องเที่ยวโลก^{๒๑} กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ ๓ รูปแบบ คือ

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) ประกอบด้วย

๑.๑ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๓ การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหิน ภูเขา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศักยภาพธรรมชาติของหิน ดิน แร่ต่าง ๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ ได้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

^{๒๑} องค์การท่องเที่ยวโลก อังโน ชยุต จิตธำรงสุนทร, “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอำเภอเชียงของในฐานะอำเภอชายแดน”, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๘), หน้า ๓๘-๔๒.

๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อรักษา สภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

๑.๕ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการ ไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดู ดาวจักราศีที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความ ทรงจำ และประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อรักษา สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

๒. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) ประกอบด้วย

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยัง แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้ มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น พื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษา มรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๒ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลิน ตื่นตา ตื่นใจในสุนทรียศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษา สภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

๒.๓ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อ ความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ คุผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บน พื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษา มรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ประกอบด้วย

๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและ แหล่งวัฒนธรรม เพื่อการพักผ่อน และเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพใจ ได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดย ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๒ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาคำรู้ สัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๓ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจ ในประเภทกีฬา ให้ได้รับความเพลิดเพลิน ความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเขาไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

๓.๖ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

๓.๗ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Longstay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบ้านปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงาน ที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิต คือการท่องเที่ยวโดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย ๓-๔ ครั้งต่อปี คราวละนาน ๆ อย่างน้อย ๑ เดือน

๓.๘ การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive travel) หมายถึง การจูงใจให้แก่มูลงค์ลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ ในการขายสินค้านั้น ๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เป็นการให้รางวัลและจูงใจให้เที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าพักรวม และค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจกรายการพักรวม ตั้งแต่ ๒-๗ วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๓.๙ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม เป็นการจูงใจให้แก่มูลงค์ลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจูงใจนำเที่ยวก่อนการประชุม (Pre-Tour) และการจัดรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (Post -Tour) โดยการจัดรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้

ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียวหรือรายการเที่ยวพักค้างแรม ๒-๔ วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

๓.๑๐ การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจัดรายการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ ๒-๗ วัน หรือมากกว่านั้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๒๒} ได้จัดประเภทการท่องเที่ยวไว้ตามความสำคัญ และสภาพแวดล้อมเป็น ๑๒ ประเภทดังนี้

๑) แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยอาจมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งนั้น จะต้องมีการบูรณาการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศนั้น มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๒) แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชัดเจน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้สามารถเพิ่มเติมได้อีกมากมายตามความนิยมของคนในแต่ละยุคสมัย เมื่อมีการระบุดูว่ากิจกรรมนั้น ๆ สามารถให้ความรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ปัจจุบันมีปรากฏอยู่หลาย ๆ แห่ง เช่น พิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาทาง วิทยาศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดประชุมบริษัทข้ามชาติ (Meeting & Incentives & Conventions & Exhibitions : MICE) เป็นต้น

๓) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑสถาน วัด ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและ สถาปัตยกรรม

๔) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ อาจจะเป็นความงามตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติสัณฐานที่สำคัญทางธรณีวิทยา และภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environmental Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้

^{๒๒} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, “ประเภทการท่องเที่ยว”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/hUWFy> [๑๓ มกราคม ๒๕๖๕].

๕) แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนและเสริมสร้างสุขภาพ ให้ความสนุกสนาน รื่นรมย์ บันเทิง และการศึกษาหาความรู้ แม้ไม่มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม แต่มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมสมัย เช่น ย่านบันเทิงหรือสถานบันเทิง สวนสัตว์ สวนสนุกและสวนสาธารณะลักษณะพิเศษ สวนสาธารณะ และสนามกีฬา

๖) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วยงานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้า พื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ขนเผ่า เป็นต้น ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยในประเภทนี้ ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์ งานร่มบ่อสร้าง ประเพณี ลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

๗) แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ในการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานสำหรับแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนธรรมชาติ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติอย่างชัดเจน โดยเน้นในด้านการกำหนดมาตรฐานที่จำเป็นสำหรับการบริการต่าง ๆ เนื่องจากการท่องเที่ยวประเภทนี้จะต้องคำนึงถึงด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ และต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากน้ำพุร้อน จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติประเภทหนึ่ง ซึ่งหากไม่มีการกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจน การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวใด ๆ อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติได้ นอกจากนี้ การจัดทำเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ยังมีเป้าหมายเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยว ได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของตน และยังสามารถใช้เป็นข้อมูลที่สำคัญเพื่อประกอบการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติของประเทศไทย ให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

๘) แหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาด หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีชายหาดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นบริเวณชายหาด ได้แก่ การเล่นน้ำ การอาบแดด กีฬาทางน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร เป็นต้น

๙) แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีน้ำตกเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งน้ำตก ได้แก่ การว่ายน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร การเดินสำรวจน้ำตก การล่องแก่ง การดูนก และการตกปลา เป็นต้น

๑๐) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทถ้ำ แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีถ้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ประเภทถ้ำ ได้แก่ การเข้าชมบรรยากาศและหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ การศึกษาด้านโบราณคดีของ มนุษย์ยุคต่าง ๆ ที่เคยอาศัยในถ้ำ การนมัสการพระพุทธรูป การให้อาหารสัตว์ การปิกนิกและรับประทานอาหาร เป็นต้น

๑๑) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ สามารถแบ่งได้เป็น ๓ องค์ประกอบ ซึ่งมีจำนวนตัวชี้วัดทั้งหมด ๔๗ ตัวชี้วัด โดยแต่ละตัวชี้วัดมีค่าคะแนนสูงสุดเท่ากับ ๕ คะแนน จึงมีค่าคะแนนรวมทั้งสิ้น ๒๓๕ คะแนน โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบคุณค่าด้านการท่องเที่ยวและความเสี่ยงต่อการถูกทำลายมากที่สุด เนื่องจากเป็นแรงดึงดูดใจสำคัญสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว ส่วนองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการมีความสำคัญของคะแนนรองลงมา และองค์ประกอบด้านศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวมีความสำคัญของคะแนนน้อยที่สุด

๑๒) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทแก่ง หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยวโดยมีแก่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน และมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลัก ได้แก่ การล่องแก่ง การพายเรือ การพักผ่อน และการเดินป่า ซึ่งอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาธรรมชาติเข้าไปด้วย ได้แก่ การดูนก การสำรวจธรรมชาติ การศึกษาพันธุ์พืชต่าง ๆ เป็นต้น

อานัติ จักรแก้ว^{๒๓} แบ่งลักษณะการท่องเที่ยวออกเป็น ๖ ลักษณะ ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ประกอบกับความอยากรู้อยากเห็น เพื่อชมทิวทัศน์ วัฒนธรรม ประเพณีความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่างๆ หรือท่องเที่ยวไปตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน บางครั้งเป็นการไปเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ และสถานที่พักอาศัย การท่องเที่ยวแบบนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่นรสนิยม ฐานะทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยว และสิ่งที่ดึงดูดใจของสถานที่แต่ละแห่ง

๒) การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน เป็นการใช้เวลาว่างเพื่อพักผ่อนร่างกายและสมอง อาจรวมถึงการพักผ่อนหลังการเจ็บป่วย โดยจะใช้เวลาพักผ่อนให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ สถานที่ไปพักจะเลือกที่สงบ สะดวกสบาย อากาศบริสุทธิ์ เช่น ชายทะเล หรือภูเขา

^{๒๓} อานัติ จักรแก้ว อ้างใน เพียงฤทัย เสี่ยมศิลป์และคณะ, “การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๖๒), หน้า ๑๒.

๓) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสังคมและวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มักมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวด้วย เป็นการชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่าง ๆ

๔) การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา มีจุดประสงค์ ๒ ประการ คือ ประการแรก การไปเที่ยวเพื่อไปชมกีฬาที่ตนเองสนใจ ประการที่สอง คือ การท่องเที่ยวเพื่อไปเล่นกีฬาหรือแข่งขันกีฬา ซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้ สถานที่ท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งดึงดูดให้เกิดการการท่องเที่ยว

๕) การท่องเที่ยวเพื่อเจรจาธุรกิจ การประชุม และการสัมมนา การท่องเที่ยวประเภทนี้ผู้ที่ไปเจรจาธุรกิจ หรือเข้าร่วมงานประชุม สัมมนาต่างๆ มักจะแบ่งเวลาส่วนหนึ่งสำหรับการท่องเที่ยว

๖) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การท่องเที่ยวประเภทนี้ นักท่องเที่ยวจะเดินทางเพื่อไปศึกษาดูงาน ทำงานวิจัย หรือโครงการแลกเปลี่ยนต่าง ๆ

๒.๔.๓ ความสำคัญของการท่องเที่ยว

วนิดา สถิตานนท์^{๒๔} กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่จะสร้างสรรค์ความเจริญทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศชาติ เป็นรายได้ที่กระจายออกไปยังบุคคลหลายชั้นหลายอาชีพ และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ กิจกรรมอันนี้จะเผยแพร่วัฒนธรรมและคุณธรรมของชาวไทยให้ปรากฏแก่ชาวโลก โดยการท่องเที่ยวมีความสำคัญดังต่อไปนี้

๑) ความสำคัญเชิงเศรษฐกิจ มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเดินทางของนักท่องเที่ยว ย่อมสนับสนุนให้เกิดสินค้าและบริการ

๒) การท่องเที่ยวดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติ การเพิ่มปริมาณของกระแสเงินเข้ามาหมุนเวียน ในระบบเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการพัฒนาด้านอื่นในด้านต่าง ๆ

๓) กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น

๔) สร้างความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมภายในประเทศ เร่งฐานการผลิตให้มีปริมาณเพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว

๕) ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรให้สูงขึ้น การจ้างงานสร้างอาชีพที่หลากหลาย มีการ จ้างงานในสถานประกอบการต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

๖) มีบทบาทในการสร้างเสริมสันติภาพ สัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดี ผู้คนที่แตกต่าง ในถิ่นอาศัย ภาษาและวัฒนธรรม ได้พบปะสร้างสัมพันธไมตรีต่อกัน

^{๒๔} วนิดา สถิตานนท์, อ่างโน จันทรจิรา สุขบรรจง, “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของหนานมดแดง อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๙), หน้า ๑๖.

๓) มีบทบาทในการสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรม เกิดความภาคภูมิใจ ห่วงแหน อนุรักษ์ ฟื้นฟูและสืบทอด

๔) กระตุ้นให้คิดค้นนำทรัพยากรส่วนเกินมาผลิตเป็นตัวสินค้าที่ระลึก อาชีพเสริม รักษาสภาพแวดล้อมให้สมดุล

๕) กระตุ้นให้มีการศึกษาค้นคว้าแหล่งท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากร ท่องเที่ยว และมีองค์ความรู้ใหม่

๑๐) กระตุ้นให้มีการพัฒนาระบบเทคโนโลยี ความสะดวกรวดเร็วในการจองที่พัก เครื่องบินหรือหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

สุรเชษฐ์ เชษฐมาต^{๒๕} กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวเป็นการใช้เวลาว่างของมนุษย์ เพื่อแสวงหาความสุขและความเพลิดเพลินจากแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือน เป็นการช่วยผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและความเครียด ทำให้สุขภาพทางกายและจิตใจสดชื่นดีขึ้น พร้อมทั้งจะกลับไปเผชิญกับภารกิจต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตที่จำเจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) การท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์ความแปลกใหม่ตลอดเวลาการเดินทาง ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตในด้านต่าง ๆ ทำให้เข้าใจสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่ไปเยือนดีขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม

๓) หากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีระบบที่ดี จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณโดยรอบได้ ซึ่งเรื่องนี้ในอดีตไม่ได้สนใจกันมากนัก จนกระทั่งกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับโลกได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทย หลายฝ่ายเริ่มมองเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น

๔) การท่องเที่ยวเป็นกลไกธรรมชาติที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายที่ดีขึ้น และนำไปสู่ความเข้าใจและเป็นมิตรที่ดีต่อกัน

๕) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ไหลเวียนของเศรษฐกิจและการจ้างงานทั้งในระดับท้องถิ่นภูมิภาคและประเทศโดยรวม

ปรีชา แดงโรจน์^{๒๖} ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ไว้เป็น ๓ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านการพัฒนา (Development) โดยเมื่อเกิดการเดินทางเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวการพัฒนาความเจริญไปยังภูมินาณั้น ๆ อาทิ ระบบสาธารณูปโภค การคมนาคม โรงแรมภัตตาคารและร้านค้า

^{๒๕} สุรเชษฐ์ เชษฐมาต, “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหมายที่หลายคนอยากรู้”, ใน การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษแบบบูรณาการ, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕-๑๙.

^{๒๖} ปรีชา แดงโรจน์, อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไฟว์ แอนด์ ไฟว์ พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๔), ๓๐-๓๑.

๒) ด้านเศรษฐกิจ (Economics) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับการผลิตด้านอื่น ๆ โดยรายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลทวีคูณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น และจะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีกว่า ๒ เท่าตัว และการท่องเที่ยวยังช่วยกระตุ้นให้เกิดผลผลิตหมุนเวียนภายในประเทศและยังมีการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ ยังเป็นการลดอัตราการว่างงาน ทำให้ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลต่อประเทศในเรื่องการเพิ่มขึ้นของรายได้รวมถึงรายได้ของรัฐบาลที่เพิ่มขึ้นในรูปของภาษีอากรประเภทต่าง ๆ

๓) ด้านสังคม (Social) การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งในการมนุษยสัมพันธ์ของมนุษย์ในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และสร้างความเป็นมิตรไมตรีและความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและแขกผู้มาเยือน โดยการท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนาสร้างความเจริญในสังคมให้กับท้องถิ่นนั้น ประชาชนก็มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ อีกทั้งการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์อีกด้วย นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังช่วยจัดปัญหาความเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท และที่สำคัญยังเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่ไม่เคยเห็นมาก่อน

พิมพรรณ สุจารินพงศ์^{๒๗} ถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไว้ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนในการบริการ

๒) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่กระจายรายได้ไปสู่ประชาชน สร้างงาน สร้างอาชีพมากมาย และยังเป็นอาชีพเสริมให้กับคนไทยอย่างกว้างขวาง

๓) เป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ เช่นเดียวกับการส่งออกสินค้าประเภทอื่น ๆ ไปจำหน่ายยังต่างประเทศ

๔) ช่วยในการสนับสนุนการฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การละเล่น ที่เป็นมรดกตกทอดที่ควรเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมดังกล่าวกับเจ้าของท้องถิ่น

๕) ทำให้เกิดความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ และยังทำให้พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย ความมั่นคง จะเห็นได้หากแหล่งท่องเที่ยวใดมีความปลอดภัยนักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยว นั้น

๖) ช่วยในการส่งเสริมสันติภาพและสัมพันธ์ไมตรี และความเข้าใจอันดีให้กับมนุษย์ต่างสังคมต่างวัฒนธรรม ได้มารู้จักและเข้าใจกัน เพื่อที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและสันติภาพ

^{๒๗} พิมพรรณ สุจารินพงศ์, **มัคคุเทศก์**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

๓) ทำให้เกิดความกลมกลืนระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวรวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง มีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ นำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้ ยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุน เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ และสามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็วกว่าภาคผลิตและบริการอื่น ๆ

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

๒.๕.๑ ความหมายเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของคนไทยปัจจุบันให้ยืนยาวไปจนถึงคนรุ่นลูกหลานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ ต้องไม่เป็นการตอบสนองความต้องการกลุ่มใหญ่ (Mass tourism) กระทั่งกลุ่มเล็กทั้งในเมืองและชนบทการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ยืนยาวไปจนถึงคนรุ่นลูกหลานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการไปเพิ่มภาระหรือสร้างเงื่อนไขที่ยากลำบากให้แก่คนในยุคต่อไปต้องขบคิดหาทางแก้ไข การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมดในลักษณะที่สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรมกระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยาความหลากหลายทางชีววิทยาและระบบสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน^{๒๘}

ดร.ชณิ เอมพันธุ์ ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึงการท่องเที่ยวที่สนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวโดยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้อาณาจักรรักษาความมั่นคงของระบบนิเวศตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต^{๒๙}

วรรณ วรชวานิช ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ด้วยการท่องเที่ยวจะมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อ

^{๒๘} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๒๕๔๑, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.tat.or.th>. [๓๐ มกราคม ๒๕๖๕].

^{๒๙} ดร.ชณิ เอมพันธุ์, การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

ตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคมและความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย^{๓๐}

ภราเดช พยัฒวิเชียร ได้อธิบายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนไว้ว่า จำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วยตลอด การพัฒนาที่ยั่งยืนก็หมายถึงการพัฒนาที่จะใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงได้พึงมีในอนาคต หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากวัฒนธรรมหรือธรรมชาติในระดับที่ใหวัฒนธรรมหรือธรรมชาติยังมีชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างถาวร

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดอย่างยั่งยืนยาว

หลักสำคัญ ๓ ประการ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๑. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sustainability)

๑.๑ การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโตเร็วไปอาจทำให้สิ่งรองรับนักท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ไม่พร้อมไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐานคุณภาพของแรงงานและการให้บริการ อาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวหงุดหงิดไม่พอใจ ขาดความนิยมไม่เดินทางมาท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว

๑.๒ การเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนหันมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหมด เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่น ๆ เช่น ภาคการเกษตรการกลั่นกรองการอุตสาหกรรม

๑.๓ การเติบโตที่ต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์แรงงานและผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เป็นผลทำให้เงินตราต่างประเทศรั่วไหลออกไปนอกประเทศ

๒. ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability)

๒.๑ การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากเกินไปและรวดเร็วเกินไป มีผลกระทบรุนแรงต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

๒.๒ การใช้จ่ายเงินอย่างง่ายดายของนักท่องเที่ยวซึ่งมีกำลังซื้อสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหราหรืออย่างอิสระ ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่ง ๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อเงินทองหรือความสำเร็จที่หาได้ง่าย ๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมากมาย

^{๓๐} วรณา วงษ์วานิช, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๖.

๓. ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

๓.๑ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุมอาจกลายเป็นสิ่งที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นตัวต้นกำเนิดของกิจกรรมท่องเที่ยวที่อื่น ๆ เสียเอง เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่ล้นหลามความแออัดความสกปรกรุงรังและอื่นๆ

๓.๒ การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการพังทลายอย่างถาวรของหน้าดิน หาดทรายชายทะเล การสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ ฯลฯ

๓.๓ การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้วงจรธรรมชาติเกิดความแปรปรวน

๓.๔ การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป

๓.๕ กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น ของเสียเศษอาหารขยะ ฯลฯ ทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมากมาย

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีหลักการดังนี้

Using Resource Sustainable: การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว

Reducing Over – Consumption and waste: การลดการบริโภคที่มากเกินไปและการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

Integrating Tourism into Planning: การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่นและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว^{๓๑}

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่หลายมาตรา ได้แก่

มาตรา ๗๙ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคมการศึกษาและวัฒนธรรมอนุรักษ์ฟื้นฟูปกป้อง และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นและต้องปลูกฝังและส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกในเรื่องดังกล่าว

^{๓๑} เนตรชนก นันท์, “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๔๖-๔๗.

มาตรา ๘๔ หมวด ๕ นโยบายพื้นฐานแห่งรัฐกำหนดไว้ว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังนี้ ๑) จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ โดยให้ประชาชนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนดังกล่าวด้วย ๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล ๓) ส่งเสริมบำรุงรักษาและคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้ประชาชนชุมชนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน”

มาตรา ๒๘๐ หมวด ๑๔ การปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดไว้ว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น”

มาตรา ๒๘๑ เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ ๑) การจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่ ๒) การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน ๓) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่^{๓๒}

๒.๕.๒ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙

๑. หลังจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี แล้วสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในฐานะหน่วยงานที่ทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เพื่อผลักดันให้เกิดกระบวนการแปลงแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติของหน่วยงานรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อให้เกิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

๒. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้วจะประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อเป็นกรอบทิศทางให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (มาตรา ๑๖ ในพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑) ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ อย่างมีเอกภาพ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในฐานะเลขานุการคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ มีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่หน่วยงานของรัฐ และผลักดันให้มีการบูรณาการตั้งแต่ระดับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศนโยบายของรัฐบาลและถ่ายทอดไปยังหน่วยงาน

^{๓๒} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รัฐธรรมนูญไทย ๒๕๕๐”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.parliament.go.th/library.com>. [๓๐ มกราคม ๒๕๖๕].

ส่วนกลางส่วนภูมิภาค จังหวัด และท้องถิ่น โดยจะใช้กลไกการประสานงานระหว่างคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติและคณะกรรมการในระดับชาติคณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ในการผลักดันงานในระดับนโยบายและถ่ายทอดนโยบายไปยังคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับจังหวัด และคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคประชาชนในการกำกับดูแลการเสนอแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติราชการจากหน่วยงานปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมภาคประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างแผนพัฒนาทุกระดับกับการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการตามแผนงานโครงการต่อไป^{๓๓}

๒.๕.๓ นโยบายภาคการท่องเที่ยวและการบริการของรัฐบาล

นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงต่อรัฐสภาไว้เมื่อวันอังคาร ที่ ๒๓ เดือน สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ คือ การท่องเที่ยวและการบริการ

๑) การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

๑.๑ ส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนการท่องเที่ยวและเร่งรัดการปรับปรุงมาตรฐาน ในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกความปลอดภัยและสุขอนามัย โดยคำนึงถึงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของผู้พิการและผู้สูงอายุ

๑.๒ พัฒนาบูรณะและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่แล้ว ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถเชื่อมโยงธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน ตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของประเทศ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลงทุนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

๑.๓ ยกระดับและรักษามาตรฐานบริการด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้การประกอบการและดำเนินธุรกิจเป็นไปตามมาตรฐานสากล รวมทั้งพัฒนามาตรฐานบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตลอดจนปรับปรุงการบริการภาครัฐ เพื่อให้สามารถดึงดูดและรองรับตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๔ ส่งเสริมสนับสนุนตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพทั้งจากต่างประเทศและในประเทศ โดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุกในกลุ่มต่าง ๆ ทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก ศูนย์กลางการประชุมและแสดงสินค้าระหว่างประเทศ และศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจลงตราการยกเว้นค่าธรรมเนียมการตรวจลงตราให้แก่นักท่องเที่ยวอยู่ในกรอบการค้าเสรี หรือมีความสัมพันธ์ด้านการค้าการลงทุนร่วมกับประเทศไทย และการยกเว้นการตรวจลงตราให้แก่นักท่องเที่ยวจากประเทศกลุ่มเป้าหมาย

^{๓๓} กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.tica.or.th/images/plan_tourism๒๕๕๕-๒๕๕๙/๒๕๕๕-๒๕๕๙.pdf. [๓๐ มกราคม ๒๕๖๕].

๑.๕) ส่งเสริมกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว พัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว สนับสนุนการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างชาติในประเทศไทยและส่งเสริมการเสนอตัวให้ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพการจัดกิจกรรมนานาชาติขนาดใหญ่

๑.๖) ผลักดันความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งพัฒนามาตรฐานบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้เพียงพอกับความต้องการ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และเพิ่มประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวกและความปลอดภัยและป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งป้องกันแก้ไขปัญหาผลกระทบต่องuestเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

๑.๗) พัฒนาด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายกลยุทธ์ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์เพื่อยกระดับแหล่งท่องเที่ยวของไทยให้เป็นที่รู้จักทั่วโลก

๒. การพัฒนาด้านการบริการ

๒.๑ เร่งรัดพัฒนาผู้ประกอบการด้านบริการให้มีความรู้เสริมสร้างนวัตกรรมและทักษะทั้งด้านภาษามาตรฐานการบริการและการจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดระหว่างประเทศด้านการค้าบริการ การเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุนมาตรฐานธุรกิจและการพัฒนาบุคลากรให้พร้อมรับการขยายตัวของธุรกิจและส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคบริการไทย

๒.๒ พัฒนารัฐกิจบริการที่มีศักยภาพเพื่อขยายฐานการผลิตและการตลาดสู่ระดับภูมิภาค โดยเพิ่มให้เป็นแหล่งสร้างรายได้เงินตราต่างประเทศ และรายได้ท้องถิ่นเช่นการท่องเที่ยวธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจการประชุมและแสดงสินค้า การศึกษานานาชาติ การก่อสร้างธุรกิจภาพยนตร์ธุรกิจออกแบบแฟชั่น ธุรกิจอัญมณี การบริหารจัดการขนส่งสินค้า และบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกีฬาและนันทนาการ รวมทั้งสินค้าบริการที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

สรุปได้ว่า นโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว หมายถึง แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีการแจ้งความต้องการ แนวทางในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน เพราะถ้าหากทุกคนได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวของตน ก็จะเกิดกระแสที่เป็นความภาคภูมิใจรักหวงแหนอนุรักษ์ และความรู้สึกนี้ก็จะถูกถ่ายทอดไปยังคนรุ่นต่อ ๆ ไป ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนก็จะยังคงมีอยู่ไม่หมดสิ้นไป

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้ว พบว่า หากพิจารณาความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ตามคำนิยามของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในหนังสือโครงการส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษแล้ว จะพบว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ก็คือการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งได้กล่าวถึงนิยามความหมาย จำนวนผู้ประกอบการ การประมาณการ ขนาดตลาดของการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคความต้องการ ความช่วยเหลือจากภาครัฐ และผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT) ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาไว้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางงานวิชาการ พบว่า มีผู้ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ไว้หลายท่านดังนี้

ศูนย์บริการวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันมีศาสนสถาน และพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ครอบคลุมถึงสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ สถานที่ตั้งของอาคารที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกัน เพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนาตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้น ๆ โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ส่วน ๆ ตามกิจกรรมการใช้งานที่แตกต่างกันนอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงศาสนายังหมายถึงการเดินทางเพื่อการบำบัตจิตใจตามหลักพุทธศาสนา หรือการบำบัตจิตใจโดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวันซึ่งการฝึกตนนี้จะต้องเข้าไปฝึกปฏิบัติตนภายในพุทธสถาน โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทได้แก่

๑. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน หมายถึง อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนาตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้น ๆ ศาสนสถานของศาสนาพุทธ ได้แก่ วัด เจดีย์พระธาตุปรางค์ เช่น วัดพนัญเชิงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระธาตุหริภุญชัยจังหวัดลำพูน และพระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

๒. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่สำหรับบำบัตจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการฝึกฝนจิตใจให้สงบ สถานที่ปฏิบัติธรรม เช่น เสถียรธรรมสถาน สำนักปฏิบัติวิปัสสนาอ้อมน้อย เป็นต้น^{๓๔}

ศุภลักษณ์ อัครางกูร ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลักถือเป็นการปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ยุคแรก ๆ ซึ่งเหตุผลใน

^{๓๔} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร: มปท, ๒๕๕๙), หน้า ๒๘.

การเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะนี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสนาเข้าอยู่ด้วย ผู้ที่นับถือศาสนาต่าง ๆ มักจะมีความเชื่อในการทำกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือประกอบพิธีกรรม อย่างไรก็ตามกิจกรรมบางอย่างได้ลดความนิยมไป เนื่องจากจำนวนผู้ที่นับถือศาสนาหรือความเชื่อนั้นลดลง สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนานั้นเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชม หากแต่นักท่องเที่ยวอื่น ๆ ยังให้ความสนใจเข้าชมความงามหรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบันนี้ ผู้คนโดยทั่วไปต่างให้ความนิยมสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมาก^{๓๕}

ภัทรสุภา ลีลานภาพรรณ ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปยังพุทธศาสนสถานใด ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

๑. เป็นการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศล ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่งคือ

- ๑.๑ ทานมัย ทำบุญด้วยการให้
- ๑.๒ ศีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลประพฤติดี
- ๑.๓ ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา
- ๑.๔ อปายนมัย ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
- ๑.๕ เวยยาวัจจมัย ทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้
- ๑.๖ ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น
- ๑.๗ ปัตตานุโมทนามัย ทำบุญด้วยความยินดีของผู้อื่น
- ๑.๘ ธัมมัสสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม
- ๑.๙ ธัมมเทศนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรม
- ๑.๑๐ ทิฎฐุชุกัมม์ ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

๒. เป็นการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรม ณ พุทธศาสนสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง

๓. เป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เช่น การไปทอดกฐินทอดผ้าป่าตักบาตรดอกไม้แห่เทียนพรรษา เป็นต้น^{๓๖}

สรุปได้ว่า แนวคิดจากดังกล่าวข้างต้นได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือการท่องเที่ยวเชิงศาสนาตามคำนิยามของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในหนังสือโครงการส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษแล้วจะพบว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาก็คือการท่องเที่ยวเชิงพุทธซึ่งหมายถึงการเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

^{๓๕} ศุภลักษณ์ อัครางกูร, **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**, (ขอนแก่น: คลังนาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๙๙.

^{๓๖} ภัทรสุภา ลีลานภาพรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๒๕.

นมัสการศาสนสถาน และพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทำบุญทำทาน และการสาธารณกุศลต่าง ๆ การเดินทางเพื่อการบำบัตจิตใจตามหลักพุทธศาสนาหรือการบำบัตจิตใจโดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งบางครั้งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทาง โดยมีเหตุผลทางศาสนาซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามีได้มีแต่เพียงผู้ที่นับถือศาสนาเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชมศาสนสถาน หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆที่ยังให้ความสนใจเข้าชมความงามของศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของศาสนสถาน หรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตใจซึ่งในปัจจุบันนี้ผู้คนโดยทั่วไปนั้นก็มักจะให้ความนิยมในสถานที่ทางศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมากรวมถึงการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศลียวัตถุ ๑๐ ประการ บำเพ็ญสาธารณกุศลหรืออย่างใดอย่างหนึ่งและยังร่วมไปถึงการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนพิธีและงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ

๒.๗ การท่องเที่ยวเชิงพุทธและวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถาน และครูบาอาจารย์ รวมถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การปฏิบัติกรรมฐาน รวมถึงการศึกษาประวัติความเป็นมาของศาสนสถานต่างๆ และสามารถประยุกต์หลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ ๑) แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน หมายถึง อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนาตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้นๆ ประเภทของศาสนสถาน อาจแบ่งตามแต่ละศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ ได้แก่ วัด เจดีย์ สถูป ปรางค์ พระธาตุ ศาสนาอิสลาม ได้แก่ มัสยิดหรือสุเหร่า ศาสนาคริสต์ ได้แก่ โบสถ์คริสต์ เป็นต้น ๒) แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่สำหรับปฏิบัติสมถวิปัสสนากรรมฐานให้เกิดความสงบตามแนวทางพระพุทธศาสนาเช่น เสถียรธรรมสถาน สำนักปฏิบัติวิปัสสนา วัดอัมมน้อย เป็นต้น^{๓๗}

๒.๗.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับการท่องเที่ยว

ในอดีตที่ผ่านมาจะพบว่าพระมหากษัตริย์ไทยในยุคสมัยต่างมีการเสด็จออกประกาศไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ดังปรากฏหลักฐานที่เป็นหนังสือวรรณกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการเสด็จประพาสของพระมหากษัตริย์อยุธยาเพื่อไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัดต่างๆ ดังนี้^{๓๘}

๑. สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เสด็จไปบูชารอยพระพุทธบาทที่พรานบุญ

๒. สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระพุทธบาท และ ประพาส

บางปะอิน

^{๓๗} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วังกลม จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔๖.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

๓. สมเด็จพระนารายณ์ เสด็จนมัสการพระพุทธรูป
๔. พระเพทราชา เสด็จนมัสการพระพุทธรูป
๕. สมเด็จพระเจ้าเสือ เสด็จนมัสการพระพุทธรูปชินศรี และเสด็จนมัสการพระพุทธรูป
๖. พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ เสด็จนมัสการพระพุทธรูป
๗. พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เสด็จนมัสการพระพุทธรูป และเสด็จไปฉลองพระนอนจักรสีห์

สมโภชน์พระพุทธรูป

๘. พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เสด็จนมัสการพระพุทธรูปชินสีห์ พระสารีริกธาตุที่เมืองสว่างบุรี

๙. สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ เสด็จนมัสการพระนาค และเสด็จนมัสการพระพุทธรูป นอกจากนั้นยังมีวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในอดีต ดังนี้

สมัยอยุธยา มีผู้แต่งนิราศหรือกวีนิพนธ์ ไม่ทราบผู้แต่งโดยเป็นการบรรยายการเดินทางจากเชียงใหม่ไปลำพูนเพื่อนมัสการพระธาตุหรือกวีนิพนธ์ ซึ่งเดิมแต่งเป็นภาษาล้านนา ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง พ.ศ. ๒๒๘๐

สมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ทรงแต่งกาพย์ห่อโคลงประภาพรรณทองแดง กล่าวถึงการเสด็จทางสถลมารคจากท่าเจ้าสนุกถึงพระพุทธรูป และยังทรงแต่งกาพย์ห่อโคลงนิราศพระบาท มิได้บ่งชี้ว่าเดินทางไปไหน

สมัยต้นรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๕๐ สุนทรภู่ ได้แต่งโคลงนิราศพระบาทตามเสด็จพระองค์ปฐมวงศ์ไปพระพุทธรูป และใน พ.ศ. ๒๓๗๑ ได้แต่งกลอนนิราศภูเขาทองกล่าวถึงระหว่างการเดินทางไปนมัสการภูเขาทองที่อยุธยาในขณะที่บวช พ.ศ. ๒๓๘๕ สุนทรภู่ ยังได้แต่ง กลอนนิราศพระประธม กล่าวถึง การไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ นอกจากนั้น ยังมีกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ได้แต่ง โคลงนิราศพระประธม กล่าวถึง การไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ นายมีได้แต่งนิราศเดือน ไม่บ่งชี้ว่าเดินทางไปไหน และหมื่นพรหมสมพัตร ได้แต่งนิราศพระแท่นดงรัง กล่าวถึงการไปนมัสการพระแท่นดงรัง^{๓๙}

๒.๗.๒ แนวคิดการไหว้พระเจดีย์สมัยก่อนพุทธกาล

คำว่า เจดีย์ เป็นคำที่เรียกสถานที่สำคัญที่บุคคลในสมัยนั้นกำหนดพื้นที่สำหรับประกอบศาสนกิจตามความเชื่อของคนในพื้นที่นั้น ๆ สมัยก่อนพุทธกาลบุคคลนับถือเทวดาหรือเทพองค์ต่าง ๆ แล้วสร้างสถานที่เป็นที่สถิตของเทวดาเรียกว่าเทวสถานหรือเจดีย์สถาน และเป็นที่อยู่อาศัยของยักษ์ ดังปรากฏชื่อว่าในพระคัมภีร์ว่า “อชกลาปเจดีย์อันเป็นที่อยู่ของยักษ์ ชื่อว่า อชกลาปะเจดีย์ยังหมายถึงสถานที่ที่เป็นมงคลเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ทรงใช้สอย ดังข้อความปรากฏในคัมภีร์ว่า “มกุฏพันธเจดีย์ เป็นชื่อเรียกศาลามงคล ซึ่งเป็นสถานที่ประดับเครื่องทรงพระวรกายของพวกเจ้ามัลละในพระราชพิธีราชาภิเษก ที่เรียกว่าเจดีย์เพราะเป็นสถานที่ควรเคารพยำเกรง”^{๔๐} หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วได้เสด็จไปเมืองเวสาลีและได้ตรัสถึงเจดีย์ที่มีอยู่ก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าว่า “อุเทนเจดีย์นารัณรมย์ โคตมกเจดีย์นารัณรมย์ สัตตัมพเจดีย์

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^{๔๐} ที.ม.อ. (ไทย) ๒๒๘/๒๐๔.

นารีนรมย์ พุพุตตเจดีย์นารีนรมย์ สารันทเจดีย์นารีนรมย์ ปาวาลเจดีย์นารีนรมย์ และข้อความในคัมภีร์ที่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงกษัตริย์วัชชีที่บูชาเจดีย์ว่า “พวกเจ้าวัชชี สักการะ เคารพ นบถือ บูชาเจดีย์ในแคว้นวัชชี ของชาววัชชีทั้งในเมืองและนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้น ให้เสื่อมสูญไป”^{๔๑} บุคคลนั้นในสมัยนั้นไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์หรือประชาชนตลอดจนกระทั่งนักบวชลัทธิไม่นุ่งผ้า (เปลือย) ได้นบถือเจดีย์อย่างเคร่งครัดดังปรากฏข้อความในคัมภีร์ว่า “เราไม่พึงล่วงเกินอุเทนเจดีย์ ซึ่งอยู่ทาง ทิศตะวันออกแห่งกรุงเวสาลี เราไม่พึงล่วงเกินโคตมกเจดีย์ ซึ่งอยู่ทางทิศใต้แห่งกรุงเวสาลี เราไม่พึงล่วงเกิน สัตตัมพเจดีย์ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกแห่งกรุงเวสาลี เราไม่พึงล่วงเกินพุทฺธกเจดีย์ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือแห่ง กรุงเวสาลี”^{๔๒} นอกจากนี้ สถานที่ที่ปลูกดอกไม้ว ปลูกผลไม้ไว้ในรั้วเดียวกันเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจเรียกว่าอาราม เจดีย์ หมายถึงสถานที่ที่งดงามด้วยไม้ดอกและไม้ผล ที่เรียกว่า เจดีย์เพราะเป็นสถานที่กระทำวิจิตร ทำให้ นำบูชาป่าเป็นที่ทำพิธีกรรมตามลัทธิเรียกว่า วนเจดีย์ หมายถึง ชายป่าที่ต้องนำเครื่องพลีกรรมไปสังเวย ป่า สุกควันและป่าที่ตั้งศาล เป็นที่สถิตของเทวดาเป็นต้น ต้นไม้ที่มีคนนบถือก็เรียกว่าเจดีย์ ดังปรากฏข้อความใน คัมภีร์ว่า “รุกขเจตยานิ เจดีย์คือต้นไม้” รุกขเจดีย์ หมายถึง ต้นไม้ใหญ่ที่คนเคารพบูชาใกล้ปากทางเข้าหมู่บ้าน หรือนิคมเป็นต้นโดยเข้าใจว่าเป็นที่อยู่ของเทวดาผู้มีฤทธิ์^{๔๓}

๒.๗.๓ รูปแบบการท่องเที่ยวที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธมีมาก่อน พ.ศ. ๑ โดยคำว่า ท่องเที่ยว ปรากฏในคำภาษา บาลีว่า “จร”อ่านว่า “จะระ” ภาษาบาลีปรากฏคำเกี่ยวกับท่องเที่ยวคือ “วิจรติ, สยจรติ” แปลว่า เที่ยวไป สัญจรูป คำว่า “จร” มีปรากฏอยู่ในปฐมโอการของพระพุทธเจ้าหลังจากพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า แล้วพระองค์ได้ส่งสาวกออกไปเผยแผ่ศาสนาด้วยพระดำรัสว่า “จรถ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान” แปลเป็นภาษาไทยว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและ มนุษย์”^{๔๔} คำว่า เที่ยว พระพุทธเจ้ามุ่งหมายถึง การเดินทางไปในที่ต่างๆเพื่อประกาศพระธรรมแก่ประชาชน ได้รับประโยชน์สูงสุดนำความสุขไปให้ประชาชน ในบรรดาพุทธกิจ ๕ ประการ ของพระพุทธเจ้า กิจในปุเรกัต คือการเสด็จเที่ยวไปบิณฑบาตตามหมู่บ้าน นิคม ตำบล เมือง รัฐ เสด็จจากแคว้นแคว้นหนึ่งไปสู่อีกแคว้นแคว้น หนึ่งเป็นกิจวัตรประจำได้พบกับเหตุการณ์ต่างๆในขณะเสด็จเที่ยวบิณฑบาต^{๔๕} การเที่ยวบิณฑบาตของพระ สาวกของพระพุทธเจ้าทำให้ประชาชนเห็นและเลื่อมใส กรณิพระอัสสชิ หนึ่งในปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ รูป ได้ไปเที่ยว

^{๔๑} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๐/๑๓๔/๘๑.

^{๔๒} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๑/๑๑/๑๐.

^{๔๓} ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๔๙/๑๒๙.

^{๔๔} ที.ม.อ. (ไทย) ๔/๓๒/๑๑๒.

^{๔๕} รังษิ์ สุทนต์, คู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: โรเนียวพริ้นเตอร์ รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๖.

บิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ มาณพชื่อว่าอุปติสสะ ได้พบและได้สนทนาธรรมจนกระทั่งอุปติสสะได้บรรลุธรรม และเดินทางไปขอบวชกับพระพุทธเจ้า^{๔๖}

ในพระคัมภีร์บันทึกถึงพระพุทธเจ้าได้พาภิกษุ ๕๐๐ รูปที่ประสงค์จะลาสิกขา ไปเที่ยวป่าหิมพานต์ชม ภูเขา ชมป่า ชมแม่น้ำและหมูนกในป่าหิมพานต์ ในขณะนั้นมีนางนกคฤเหว่า ๕๐ ตัว บินมาแวดล้อมนกคฤเหว่า ตัวผู้ในบริเวณนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงถามถึงชื่อนกเหล่านั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า นกเหล่านั้น ชื่อว่า นกคฤเหว่า^{๔๗}

คัมภีร์ขุททกนิกาย เถรคาถา ได้บันทึกเหตุการณ์ที่พระกาฬทายีเถระ ได้ทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าไป แสดงธรรมโปรดพระประยูรญาติที่เมืองกบิลพัสดุ์ด้วยการพรรณนาถึงความสวยงามของสถานที่ที่จะเดินทางผ่าน ดังข้อความว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ หมูไม่มีดอกและใบสีแดงดังถ่านเพลิง ผลัดใบเกาทั้ง ผลิดอกออกผล หมูไม่เหล่านั้น สว่างไสวดังเปลวเพลิง ข้าแต่พระมหาวีระ ผู้มีส่วนแห่งอรรถรสเป็นต้นเวลานี้เป็นเวลาสมควรอนุเคราะห์หมู่พระญาติหมู่มไม่มีดอกบานสะพรั่ง นำรื่นรมย์ใจส่งกลิ่นหอมฟุ้งตลบไปทั่วทุกทิศ ผลัดใบเกาทั้งผลิดอกออกผลข้าแต่พระองค์ผู้แก้วกล้าถึงเวลาที่พระองค์จะเสด็จหลีกไปจากที่นี่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ฤดูนี้ไม่หนาวนักไม่ร้อนนัก เป็นฤดู ที่สบาย เหมาะแก่การเดินทาง พระประยูรญาติทั้งฝ่ายศากยวงศ์ และโกลิยวงศ์จะได้เฝ้าพระองค์”^{๔๘}

๒.๗.๔ แนวคิดเรื่องสุคติโลกสวรรค์

แนวคิดเรื่องสุคติโลกสวรรค์ ชีวิตหลังตายเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชน โดยที่พื้นฐานชาวพุทธมีความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตในอดีตชาติและอนาคตชาติ สังคมชาวพุทธได้ถูกหล่อหลอมเกี่ยวกับ คุณงามความดี การบำเพ็ญบุญ บำเพ็ญสมาธิ สั่งสอนให้ใช้ปัญญาในการดำรงชีวิต และได้รับข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติ ออกบวช ตรัสรู้และปรินิพพาน และหลักธรรมคำสั่งสอนผ่านบุคคลเช่น พระสงฆ์ นักปราชญ์ บิณฑบาต ครุอาจารย์ และผ่านสื่อต่างๆเช่นจิตรกรรมฝาผนัง หนังสือ เป็นต้น ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับสุคติโลกสวรรค์เป็นแนวคิดคู่กับพระพุทธศาสนา จากแนวคิดนี้ทำให้พุทธศาสนิกชนหาวิธีสร้าง บุญกุศลชนิดที่ดีที่สุด นั่นคือการบูชากราบไหว้พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดาของศาสนาพุทธ ถึงแม้พระศาสดา จะปรินิพพานไปแล้ว แต่ยังมีสถานที่ที่พระองค์เคยใช้สอยโดยพระองค์ผู้เป็นศาสดาตรัสสั่งไว้ให้ไปดูและกราบ ไหว้ดังปรากฏข้อความที่น่าสนใจในพระคัมภีร์ว่า “อานนท์ สังฆะนียสถาน ๔ แห่งนี้เป็นสถานที่ (เป็นศูนย์รวม) ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู สังฆะนียสถาน ๔ แห่งอะไรบ้าง คือ

๑. สังฆะนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่า ตถาคต ประสูติในที่นี้
๒. สังฆะนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่าตถาคต ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้

^{๔๖} ที.ปา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๔๗} จุ.ธ. (ไทย) ๘/๓๐๘.

^{๔๘} จุ.ธ. (ไทย) ๒๖/๕๒๗/๔๓๒.

๓. สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ด้วยระลึกว่าตถาคต ทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้

๔. สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่าตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้

สังเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีศรัทธาจะมาดู ด้วยระลึกว่า ตถาคต ประสูติ ในที่นี้ว่า ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ ว่า ตถาคต ประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้ว่า ตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน ด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้ คนเหล่าใดเหล่าหนึ่งจาริกไปยังเจดีย์จกมีจิตเลื่อมใสตายไป คนเหล่านั้น ทั้งหมดหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๔๙}

๒.๗.๕ คติการบูชาพระบรมธาตุและสร้างพระสถูป

หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วพระบรมสารีริกธาตุแบ่งออกเป็นส่วนๆมอบให้เจ้าผู้ครองนครต่างๆที่เลื่อมใสพระพุทธเจ้า ปรากฏข้อความในพระคัมภีร์ว่า “พระมหาโคตมชิน เจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จดับขันธปรินิพพานที่กรุงกุสินารา พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ แผลไปอย่างกว้างขวางในนานาอารยประเทศ พระบรมสารีริกธาตุทะนานหนึ่งเป็นของพระเจ้าอชาตศัตรู อีกทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงเวสาลี อีกทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงกบิลพัสดุ์ และอีกทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงอัลลกะปปะ ทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงรามคาม ทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงเวฐฐีที่ปกะ ทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงปาวาของมัลลกะษัตริย์ ทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงกุสินารา โทณพราหมณ์ให้ช่างสร้างสถูปบรรจุทะนานทอง กษัตริย์กรุงโมริยะผู้มีหทัยยินดี รับสั่งให้สร้างพระสถูปบรรจุพระอังคาร พระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ๘ แห่ง ตามพเจดีย์เป็นแห่งที่ ๙ บาตร ไม่เท่าและจิวรของพระผู้มีพระภาคอยู่ที่วชิรานคร สบงอยู่ที่กุลชนคร ผ้าปัจจัตถณะอยู่ที่สีลนคร (กรุงกบิลพัสดุ์) ธมกรกและประคดเอาจอยู่ที่กรุงปาตลีบุตร ผ้าอาบน้ำอยู่ที่กรุงจัมปา พระอุณาโลมอยู่ที่แคว้นโกศล ผ้ากาสาวพัสตร์อยู่ที่พรหมโลก ผ้าโพกอยู่ที่ดาวดึงส์ รอยพระบาทอันประเสริฐอยู่ที่หินเหมือนมียู่ที่กัจจตบุรี ผ่านีสีทนะอยู่ที่ อวันตีชนบท ผ้าลาดอยู่ที่สุวรรณคัมภ์ ดาวดึงส์ ไม้สีไฟอยู่ที่กรุงมิถิลา ผ้ากรองน้ำอยู่ที่วิเทหรัฐ มีดและกล่องเข็มอยู่ที่กรุงอินทปัตถ์ ในกาลนั้นบริวารที่เหลืออยู่ที่อปรันตชนบท หม่อมมนุษย์ในกาลนั้นจักบูชาบริวารที่พระมุนิทรงใช้สอย พระบรมสารีริกธาตุของพระโคตม ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ กระจายแผ่กว้างขวางไป เพื่ออนุเคราะห์สัตว์ทั้งหลาย เป็นของเก่าในกาลนั้น^{๕๐} เมื่อเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ได้รับพระบรมสารีริกธาตุแล้วได้จัดงานเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ ดังปรากฏข้อความว่า “พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และทำการฉลองในกรุงราชคฤห์ พวกเจ้าลิจฉวีผู้ครองกรุงเวสาลี ทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และทำการฉลองในกรุงเวสาลี พวกเจ้าศากยะชาวกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงกบิลพัสดุ์ พวกเจ้าถูลีผู้ครองกรุงอัลลกะปปะทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและ

^{๔๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐.

^{๕๐} ที.ม. (ไทย) ๓๓/๑๘/๗๒๖.

ทำการฉลองในกรุงอัลกัปปะ พวกเจ้าโกลิยะผู้ครองกรุงรามคามทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และทำการฉลองในกรุงรามคาม พราหมณ์ผู้ครองกรุงเวณฐทีปกะ สร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงเวณฐทีปกะ พวกเจ้ามัลละผู้ครองกรุงปาวาทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงปาวา พวกเจ้ามัลละผู้ครองกรุงกุสินาราทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงกุสินารา แม้โศภพราหมณ์ก็สร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลอง พวกเจ้าโมริยะผู้ครองกรุงปิณฑลิวันทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระอังคารและทำการฉลองในกรุงปิณฑลิวัน^{๕๑}

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับอานิสงค์การไหว้เจดีย์ในเรื่อง “พระเจดีย์ทองของพระกัสสปทศพล” ดังนี้ บุญของบุคคลผู้บูชาท่านผู้ควรบูชา คือ พระพุทธเจ้า หรือพระสาวก ผู้ก้าวพ้นธรรมเครื่องเนิ่นช้า ผู้ข้ามความโศกและความรำไรได้แล้ว ผู้คงที่ ผู้ดับกิเลสได้แล้ว ผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ใคร ๆ ไม่อาจนับได้ว่า บุญนี้มีประมาณเท่านี้^{๕๒} ในพระไตรปิฎกได้ปรากฏอานิสงส์เกี่ยวกับการไหว้พระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุดังนี้ว่า “ข้าพเจ้านั้นไหว้รัตนเจดีย์ซึ่งคลุมด้วยข่ายทองคำ แล้วได้ทำใจให้เลื่อมใสในพระสถูป ได้ชักชวนคนอื่น ๆ ในการให้ทานนั้นว่า ขอเชิญท่านทั้งหลายบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ของพระพุทธเจ้าผู้ควรบูชานั้น ด้วยการบูชาพระบรมสารีริกธาตุอย่างนี้ ท่านทั้งหลายละจากอภัพนี้แล้วจักไปสู่สวรรค์ ข้าพเจ้าได้ทำกุศลกรรมนั้นไว้เท่านี้ ตนเองจึงเสวยสุขอันเป็นทิพย์ บันเทิงอยู่ในท่ามกลางหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์^{๕๓} บุคคลนิยมไหว้พระเจดีย์ ดังข้อความในพระไตรปิฎกว่า “ไหว้เจดีย์ วางของหอมและมาลาที่เจดีย์ ทำประทักษิณเจดีย์”^{๕๔} นอกจากนั้น บุคคลนิยมสร้างเจดีย์เพราะมีความเชื่อเรื่องอานิสงส์ในการเกิดที่สรวงสวรรค์ ดังข้อความว่า “ข้าพเจ้าได้ช่วยกันสร้างอักษิณเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่สร้างอย่างดี สูง ๑๐๐ ศอก กว้าง ๑๕๐ ศอก เป็นดั่งวิมานสูงเสียดฟ้า สัมบูรณ์แล้ว ข้าพเจ้าครั้นสร้างอักษิณเจดีย์ ซึ่งงดงามด้วยแนวแห่งต้นตาล ไม้ไผ่ สถานที่ที่ทำการบูชาเจดีย์นั้นแล้ว ทำจิตของตนให้เลื่อมใส บูชาเจดีย์อันสูงสุด พระเจดีย์นั้นรุ่งเรืองอยู่ (ด้วยรัตนะทั้ง ๗) ดูกองไฟลูกโพล่งอยู่ ส่องสว่างทั่วทั้ง ๔ ทิศ ข้าพเจ้าทำจิตให้เลื่อมใสในหีบบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้น สร้างกุศลเป็นอันมากแล้วระลึกถึงบุญกรรมแล้ว จึงไปเกิดยังสวรรค์ชั้นไตรทิพย์”^{๕๕} ในคัมภีร์มีข้อความที่เกี่ยวกับการสร้างพระสถูปเป็นชั้น ๆ ดังนี้ “ชั้นที่ ๕ ทำด้วยแก้วทับทิม ชั้นที่ ๖ ทำด้วยแก้วลาย ชั้นบนทำด้วยรัตนะทุกอย่างร่างร้านทำด้วยแก้วมณี แทนไฟที่ทำด้วยรัตนะ พระสถูปทำด้วยทองคำล้วน สูง ๑ โยชน์” ครั้งนั้น หมู่เทวดาได้มาร่วมประชุมปรึกษากัน ณ ที่นั้นว่า แม้พวกเราจักสร้างพระสถูปถวายพระโลกนาถผู้คงที่บ้าง พระสารีริกธาตุไม่แยกกัน คือ รวมเป็นกลุ่มเดียวกัน พวกเราจักสร้างพระสถูปครอบไว้ที่พระพุทธสถูปนี้ หมู่เทวดาได้ขยายพระสถูป ให้สูงขึ้นไปอีกหนึ่งโยชน์ด้วยแก้ว ๗ ประการ พระสถูปนั้นจึงมี

^{๕๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๓๙/๑๗๙.

^{๕๒} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๙๕/๙๔.

^{๕๓} พ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑๒๐๕/๑๕๑.

^{๕๔} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๗๗/๕๐๖.

^{๕๕} พ.อุ. (ไทย) ๓๒/๔๐๒/๓๖.

ความสูง ๒ โยชน์ ซึ่งส่องแสงสว่างจัดความมืดได้ พวกนาครได้มาร่วมประชุมปรึกษากัน ณ ที่นี้ว่ามนุษย์และเทวดาเหล่านั้นได้สร้างพระพุทธรูปแล้ว พวกเราอย่าได้ประมาทเลย

พวกมนุษย์กับเทวดาไม่ประมาทกันแล้ว แม้พวกเราจักสร้างพระสถูปถวายพระโลกนาถผู้คงที่บ้าง พวกนาครเหล่านั้นพากันรวบรวมแก้วอินทนิล แก้วมหานิล และแก้วมณีโชติ ช่วยกันประดับพระพุทธรูปไว้ พระพุทธรูปเจดีย์ประมาณเท่านั้น สร้างด้วยแก้วมณีล้วนสูง ๓ โยชน์ ส่องแสงสว่างไสวในเวลานั้น ผุ้ครุฑได้มาร่วมประชุมปรึกษากันในครั้งนั้นว่า มนุษย์ เทวดา และนาครเหล่านั้นได้สร้างพระพุทธรูปแล้ว พวกเราอย่าได้ประมาทเลย พวกมนุษย์พร้อมเทวดาไม่ประมาทกันแล้ว แม้พวกเราจักสร้างพระสถูปถวายพระผู้มีพระภาค ผู้ทรงเป็นที่พึ่งของสัตว์โลก ผู้คงที่บ้าง ผุ้ครุฑแม้เหล่านั้นได้สร้างพระสถูป สำเร็จด้วยแก้วมณีล้วน และผ้าคลุมก็เหมือนกัน ได้สร้างพระพุทธรูปเจดีย์ต่อขึ้นไปให้สูงอีก ๑ โยชน์ พระพุทธรูปสูงขึ้นไป ๔ โยชน์ รุ่งเรืองอยู่ ส่องทิศทั้งปวงให้สว่างไสว เหมือนดวงอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น ครั้งนั้น พวกกุมภกัณฑ์ได้มาร่วมประชุมปรึกษากันว่า พวกมนุษย์ เทวดา นาค และครุฑก็เป็นเหมือนกันหมด ต่างก็ได้พากันสร้างพระสถูปที่อุดม บูชาพระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐที่สุดพวกเราอย่าได้ประมาทเลย พวกมนุษย์พร้อมเทวดาไม่ประมาทกันแล้ว ถึงพวกเราจักสร้างพระสถูปบูชาพระโลกนาถ ผู้คงที่บ้าง จักใช้รัตนทั้งหลายประดับพระพุทธรูปเจดีย์ให้กว้างออกไป พวกกุมภกัณฑ์แม้เหล่านั้น ได้ขยายพระพุทธรูปเจดีย์ให้กว้างออกไปอีก ๑ โยชน์ ในครั้งนั้น พระสถูปสูงขึ้นไปเป็น ๕ โยชน์ สว่างไสวอยู่ครั้งนั้น พวกยักษ์ได้มาร่วมประชุมปรึกษากัน ณ ที่นั้นว่า พวกมนุษย์ เทวดา นาค กุมภกัณฑ์ และครุฑ ต่างได้พากันสร้างสถูปที่ประเสริฐที่สุด บูชาพระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐที่สุด พวกเราอย่าได้ประมาทเลย พวกมนุษย์พร้อมเทวดาไม่ประมาทกันแล้ว แม้พวกเราจักสร้างพระสถูปบูชา พระโลกนาถ ผู้คงที่บ้าง นำแก้วผลึกมาประดับพระพุทธรูปเจดีย์ให้กว้างออกไปอีก ยักษ์แม้เหล่านั้นได้ขยายพระพุทธรูปเจดีย์ให้กว้างออกไปอีก ๑ โยชน์ ครั้งนั้น พระสถูปสูงขึ้นไปเป็น ๖ โยชน์ สว่างไสวอยู่ ครั้งนั้น พวกคนธรรพ์มาร่วมประชุมปรึกษากันว่า พวกมนุษย์ เทวดา นาค ครุฑ กุมภกัณฑ์ และยักษ์ก็เหมือนกัน พวกเราทั้งหมดได้พากันสร้างพระพุทธรูปแล้ว ในเรื่องพระสถูปนี้ พวกเรายังไม่ได้สร้างเลย แม้พวกเราจักสร้างพระสถูปบูชาพระโลกนาถ ผู้คงที่บ้าง ครั้งนั้น พวกคนธรรพ์เหล่านั้นได้สร้างแท่นไพที ๗ แห่ง จนถึงทางเดิน พวกคนธรรพ์สร้างพระสถูปด้วยทองคำล้วน ในครั้งนั้น พระสถูปสูงขึ้นไปเป็น ๗ โยชน์ ส่องแสงสว่างไสว จนไม่รู้กลางวันหรือกลางคืน เพราะมีแสงสว่างตลอดเวลา ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์พร้อมทั้งดวงดาว ครอบงำรัศมีของพระสถูปนั้นไม่ได้ ในที่ประมาณ ๑๐๐ โยชน์โดยรอบ แม้ประทีปก็มิโชติช่วง โดยกาลนั้น มนุษย์พวกใดพวกหนึ่งจะบูชาพระสถูป พวกเขาไม่ต้องขึ้นพระสถูป เพียงโยนเครื่องสักการะขึ้นไปบนอากาศ ยักษ์ตนหนึ่งชื่อว่าอภิสัมมตะที่พวกเทวดาแต่งตั้งไว้ คอยรับธงหรือพวงดอกไม้ไปบูชาให้ยิ่งขึ้น คนเหล่านั้นมองไม่เห็นยักษ์ตนนั้น เห็นแต่พวงดอกไม้ของยักษ์ที่ลอยไปอยู่ ครั้นเห็นเช่นนั้นแล้วจึงไป มนุษย์ทั้งหมดย่อมไปเกิดยังสุคติ พวกมนุษย์ที่ไม่เชื่อในคำสอน และพวกที่เลื่อมใสในศาสนา มีความต้องการจะเห็นปาฏิหาริย์ จึงพากันบูชาพระสถูป^{๕๖} หลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎกปรากฏข้อความเกี่ยวกับบุคคลที่ทำการบูชาและทำความสะอาดพระเจดีย์ด้วยความ

^{๕๖} ชุ.อป. (ไทย) ๓๒/๕๖/๑๓๐.

เคารพว่า “พระเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้เจริญที่สุดในโลก ผู้คงที่ มีอยู่ในป่าใหญ่ซึ่ง พลุกพล่านด้วยเนื้อร้าย ใครๆไม่อาจจะไปกราบไหว้พระเจดีย์ได้ พระเจดีย์ถูกหญ้า ต้นไม้ และเถาวัลย์ปกคลุม จึงหักพังลง ครั้นนั้นข้าพเจ้าเป็นคนทำงานในป่า พร้อมบิดาและปู่ จึงได้เห็นพระสถูปหักพัง รกไปด้วยหญ้า และเถาวัลย์ ในป่าใหญ่ ครั้นได้เห็นพระสถูปของพระพุทธเจ้าแล้ว ตั้งจิตเคารพไว้ว่า พระสถูปนี้ของ พระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐที่สุด หักพังอยู่ในป่า พระสถูปไม่มีอะไรบังแดดฝน (อยู่ในที่) เหมาะสมแก่คนที่รู้คุณ และมีใช้คุณ เราจึงไม่ได้ทำความสะอาดพระสถูปของพระพุทธเจ้า จะไม่ประกอบกิจการงานอย่างอื่น ข้าพเจ้าแผ้ว ถางหญ้า ต้นไม้ และเถาวัลย์ที่พระเจดีย์เสร็จแล้ว คุณเข้าไหว้ครบ ๘ ครั้งแล้วก็กลับไป ด้วยกุศลกรรมที่ข้าพเจ้า ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตจำนงไว้ ข้าพเจ้าละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปเกิดยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์^{๕๗}

การสร้างพระเจดีย์สามารถใช้วัดตามธรรมชาติ ดังข้อความในพระไตรปิฎกว่า ข้าพเจ้าออกจากอาศรมได้ก่อนพระเจดีย์ทรายเป็นแล้ว รวบรวมดอกไม้มาบูชาพระเจดีย์นั้น ข้าพเจ้าทำจิตให้เลื่อมใส ในพระเจดีย์แล้ว^{๕๘} และว่า “ข้าพเจ้าได้ไปยังแม่น้ำซีออเมริกา แล้วโยกทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ทราย ข้าพเจ้า ได้ทำพระเจดีย์ทรายนั่นให้เป็นนิมิตว่า พระสถูปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นมุนี ครั้นแล้วได้สร้างพระ สถูปทองคำไว้ที่หาดทราย แล้วใช้ดอกกระดังงาจำนวน ๓,๐๐๐ ดอกบูชา ข้าพเจ้ามีความอิมใจ ประนมมือนมัสการทุกเช้าเย็น ไหว้พระเจดีย์ทราย เหมือนไหว้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในที่เฉพาะพระพักตร์^{๕๙} นอกจากนั้นยังมีหลักฐานเกี่ยวกับการสร้างพระสถูปทอง ปรากฏข้อความว่า ท่านทั้ง ๒ ถือสะเก็ดไม้โพธิ์ให้สร้าง เป็นพระสถูปทอง นมัสการในที่เฉพาะพระพักตร์ของพระศากยบุตร ทุกเช้าเย็น ในวันอุโบสถ ท่านทั้ง ๒ นำ พระสถูปทองออกมาแล้ว กล่าวสรรเสริญพระพุทธรูป ให้เวลาผ่านไปตลอด ๓ ยาม (ด้วยการปฏิบัติธรรม) ข้าพเจ้าได้เห็นพระสถูปทองเสมอ จึงระลึกถึงเจดีย์ทรายขึ้นได้ นั่งบนอาสนะเดียวได้บรรลุอรหัตผลแล้ว^{๖๐} การทำความสะอาดเจดีย์มีอานิสงส์เกี่ยวกับการเกิดในภพชาติ ทำให้มีผิวพรรณสวยงาม ดังข้อความดังนี้ เมื่อ ชาติปางก่อน ข้าพเจ้าเก็บใบโพธิ์ที่ถูกทิ้งไว้ ที่ลานพระเจดีย์ไปทั้ง จึงได้คุณ ๒๐ ประการ ด้วยเดชแห่งกรรมนั้น เมื่อข้าพเจ้าเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ก็เวียนว่ายตายเกิดอยู่ใน ๒ ภพ คือ (๑) ในภพเทวดา (๒) ภพมนุษย์ จุตจากเทวโลกแล้วมาสู่ภพมนุษย์ ก็เกิดเฉพาะใน ๒ ตระกูล คือ (๑) ตระกูลกษัตริย์ (๒) ตระกูล พราหมณ์ ข้าพเจ้ามีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มีร่างกายสูงใหญ่ รูปร่าง สะอาดสะอาด สดชื่น ไม่บกพร่อง ข้าพเจ้าเกิดในภพใดภพหนึ่ง คือในเทวโลกหรือในหมู่มนุษย์ มีผิวพรรณดังทองคำ เหมือนทองคำที่นายช่าง หลอมดีแล้ว^{๖๑} และว่า ครั้นนั้นชนเหล่านั้นได้ช่วยกันสร้างเจดีย์ของพระศาสดา ผู้ทรงเป็นนักปราชญ์กว่านรชน สูงเพียงโยชน์เดียว ประดับด้วยรัตนนานาชนิดตามคำแนะนำของข้าพเจ้า ด้วยกรรมที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้ดีแล้ว

^{๕๗} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๕๓/๕๐๘.

^{๕๘} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๑๑๔/๑๕๒.

^{๕๙} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๖๔/๑๗๖.

^{๖๐} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๘๓/๑๗๘.

^{๖๑} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๔๘/๒๒๔.

นั้นและด้วยเจตนาที่ตั้งไว้มั่น ข้าพเจ้าละกายมนุษย์แล้ว จึงได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ บัดนี้ เป็นภพสุดท้าย ข้าพเจ้าเกิดในตระกูลเศรษฐี ที่มั่งคั่ง สมบูรณ์ มีทรัพย์มากในกรุงสาวัตถี^{๖๒} บุคคลเมื่อไหว้พระเจดีย์ สวดสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้าด้วยเสียงที่ไพเราะมีอานิสงส์คือเกิดในภพชาติต่อไปทำให้มีเสียงไพเราะ ดังข้อความว่า ข้าพเจ้าบูชาพระพุทธเจ้าผู้เป็นอภิชัยผู้ประเสริฐ ด้วยเสียงที่ไพเราะ จึงได้ถึงความเป็นผู้เลิศกว่า ภิกษุทั้งหลายที่มีเสียงไพเราะ ด้วยการถวายผลไม้แด่พระพุทธเจ้า และด้วยการระลึกถึงพระพุทธคุณ ข้าพเจ้า จึงสมบูรณ์ด้วยสามัญผลอยู่อย่างผู้มีอัสวะ^{๖๓}

ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงถึงพวก ครุฑ และนาค พร้อมทั้งเทวดามานูชาพระเจดีย์ดังข้อความว่า ครั้น นั้น พระสถูปทั้งองค์ สำเร็จด้วยแก้วมณี จนกระทั่งเป็นพุทธเจดีย์สูง ๓ โยชน์ ส่องแสงสว่างไสว ครั้นนั้น พวก ครุฑมาประชุมกันแล้ว ร่วมปรึกษากันว่ามนุษย์ เทวดา และนาคเหล่านั้นได้พากันทำพุทธบูชาแล้ว พวกเราอย่า มัวประมาทอยู่เลย มนุษย์ นาค และเทวดาไม่ประมาทกันแล้ว ถึงพวกเราจักสร้างพระสถูป เพื่อบูชาพระ โลคนาถ ผู้คงที่^{๖๔} การบูชาพระเจดีย์นอกจากดอกไม้แล้ว ยังมีการบูชาด้วยแสงไฟ ดังข้อความว่า มีใจมุ่งใส ใช้ น้ำมนัสนั้นตามประทีปบูชาพระเจดีย์ชื่อว่าสัพสัณวร ของพระพุทธเจ้าผู้เลิศกว่าเทวดาและมนุษย์ ด้วยกรรมที่ หม่อมฉันได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยเจตนาที่ตั้งไว้มั่น หม่อมฉันละกายมนุษย์แล้ว จึงได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์^{๖๕} การสร้างพระเจดีย์นิยมสร้างด้วย สิ่งที่มีค่า ดังข้อความว่า พระเจดีย์ที่สร้างด้วยรัตนะนั้น สร้างไว้ อย่างสวยงาม มีสีสุก มีรัศมีรุ่งโรจน์ดุจดวงจันทร์และดวงอาทิตย์^{๖๖} ข้อความเกี่ยวกับการสร้างพระเจดีย์ ดังนี้ หม่อมฉันทั้ง ๒ ได้สร้างเจดีย์หลายองค์ แล้วก็พากันออกบวช เจริญอุปัฏฐากแล้วได้ไปเกิดในพรหมโลก^{๖๗} พระชินพุทธเจ้าผู้ประเสริฐพระนามว่าสุชาตะ เสด็จดับขันธปรินิพพานที่เสลาราม พระเจดีย์ของพระศาสดา ที่ เสลารามนั้น สูงถึง ๓ คาวุต^{๖๘}

๒.๗.๖ แนวคิดเกี่ยวกับเจดีย์ในพระพุทธศาสนา

ในคัมภีร์อรรถกถา ได้บันทึกเรื่องเจดีย์ ๓ ชนิด สรุปดังนี้ ๑. บริโศกเจดีย์ ๒. อุทิสกเจดีย์ ๓. ธาตุ เจดีย์ ต้นโพธิ์ เรียกว่า บริโศกเจดีย์ พระพุทธรูป เรียกว่า อุทิสกเจดีย์ สถูปที่บรรจุพระธาตุ เรียกว่า ธาตุ เจดีย์ กล่าวถึงอานิสงส์ที่บุคคลถวายสิ่งของแก่พระเจดีย์ ถึงแม้บุคคลจะถวายสิ่งของเล็กน้อยแก่พระเจดีย์ อานิสงส์จะให้สัมฤทธิ์ในสิ่งที่ตนเองปรารถนา นอกจากนั้นยังได้กล่าวย้ำอานิสงส์การไหว้พระธาตุว่า บูชาด้วย

^{๖๒} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๒๓/๒๙๒.

^{๖๓} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๒๓/๒๙๒.

^{๖๔} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๑๓๔/๓๕๕.

^{๖๕} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๑๔๙/๔๗๕.

^{๖๖} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๒๖๒/๔๘๙.

^{๖๗} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๒๙๘/๔๙๔.

^{๖๘} พุ.อุ. (ไทย) ๓๓/๓๖/๖๕๕.

ดอกไม้เพียงดอกเดียว จะไม่ไปเกิดในทุกคติ ตลอด ๘๐ โกฏิปี^{๖๙} ในคัมภีร์สารัตถทีปนีฎีกา ได้บันทึกเรื่องเจดีย์ชนิด สรุไปได้ดังนี้ ๑. บริโณคเจดีย์ ๒. ธาตุเจดีย์ ๓. ฉัมมเจดีย์ ๔. อุททิสสเจดีย์ ต้นโพธิ์ เรียกว่า บริโณคเจดีย์ สถานที่บรรจุพระธาตุ เรียกว่า ธาตุเจดีย์ คัมภีร์ที่เขียนเกี่ยวกับธรรมะมีปฏิจลสมุปปาท เป็นต้น เรียกว่า ธรรมเจดีย์ พระพุทธรูป เรียกว่า อุททิสสเจดีย์^{๗๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงเจดีย์ ดังนี้ว่า เจดีย์หมายถึง ที่เคารพนับถือ บุคคล สถานที่ หรือวัตถุที่ควรเคารพบูชา เจดีย์เกี่ยวกับพระพุทธรูปมี ๔ อย่างคือ ๑. ธาตุเจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ๒. บริโณคเจดีย์ คือสิ่งหรือสถานที่ที่พระพุทธรูปเจ้าเคยทรงใช้สอย ๓. ธรรมเจดีย์ บรรจุพระธรรม คือ พุทธพจน์ ๔. อุทเทสิกเจดีย์ คือ พระพุทธรูป ในทางศิลปกรรมไทยหมายถึงสิ่งที่ก่อเป็นยอดแหลมเป็นที่บรรจุสิ่งที่เคารพนับถือ เช่น พระธาตุและอัฐิบรรพบุรุษ เป็นต้น^{๗๑}

ธรรมเจดีย์ หมายถึง พระวาจาเคารพธรรม เพราะเมื่อกระทำความเคารพในรัตนหนึ่ง ก็ย่อมเป็นอันกระทำความเคารพรัตนทั้งสาม ฉะนั้น เมื่อกระทำความเคารพในพระผู้มีพระภาค ก็ย่อมเป็นอันกระทำ ความเคารพพระธรรมและพระสงฆ์ด้วย^{๗๒} ธรรมเจดีย์ หมายถึง โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ อันประดับด้วยอริยสัจ ๔^{๗๓}

ประเทศไทยในสมัยโบราณรับพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในการดำเนินชีวิต จึงมีคติความเชื่อพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิธาตุของพระอรหันต์ อัฐิธาตุของพระที่ได้รับความนับถือจากประชาชน พระพุทธรูป และรูปเหมือนของพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงด้านการปฏิบัติธรรม การสร้างสถูปหรือเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุเพื่อเป็นที่เคารพกราบไหว้ของศาสนิก หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปเจ้าเช่น รอยพระบาท เป็นต้น เมื่อประชาชนที่เป็นศาสนิกประสงค์จะแสดงออกซึ่งความเลื่อมใสเคารพนอบน้อมสิ่งที่เป็นองค์แทนของพระศาสดาจึงต้องเดินทางไปกราบไหว้เพื่อให้เกิดบุญกุศลคุณงามความดีเพื่อให้ตนเองมีชีวิตที่มีความสุข ธิดา สาระยาให้เหตุผลไว้ว่าการนับถือบูชาพระสถูปหรือวัตถุต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องหมายแทนองค์พระพุทธรูปเจ้าได้ก่อให้เกิดประเพณีการไปไหว้พระพุทธรูป พระธาตุ และ ปุชนียสถาน ปุชนียวัตถุต่าง ๆ ซึ่งผสมคติความเชื่อการปฏิบัติบูชาและการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน ประเพณีการไปไหว้พระพุทธรูปได้กลายเป็นงานปี และสำหรับราษฎร กษัตริย์ประพาสสุขสำราญ ถึงปีนักษัตร บ ขาด สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องหมายที่สื่อถึงพระพุทธรูปเจ้าว่า การนับถือรอยพระพุทธรูปบาทเป็นเจดีย์สถาน ดูเหมือนมูลเหตุจะเกิดขึ้นแต่ ๒ คติต่างกัน เป็นคติของชาวมัชฌิมประเทศอย่าง ๑ เป็นคติของชาวลังกาหวีปอย่าง ๑ คติของชาวมัชฌิมประเทศนั้น เดิมถือกันตั้งแต่พุทธกาลว่า ไม่ควรสร้างรูปเทวตาหรือมนุษย์ขึ้นไว้ เช่น สรรวสการบูชา และคตินั้น ถือกันมาจนพุทธกาลล่วงร้อยปีจึงได้เลิก เพราะฉะนั้น พระเจดีย์ที่พุทธศาสนิกชนสร้างเมื่อก่อน

^{๖๙} อ.ช. (ไทย) ๗/๒๒๒.

^{๗๐} ช.ป.อ. (ไทย) ๑/๒๑๕.

^{๗๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๘.

^{๗๒} ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๓๗๔/๒๕๗

^{๗๓} ช.พุทธร.อ. (ไทย) ๒๗/๓๗๗.

พ.ศ. ๕๐๐ จึงทำแต่พระสถูปหรือวัตถุต่าง ๆ เป็นเครื่องหมายสำหรับบูชาแทนพระองค์พุทธเจ้า รอยพระพุทธรูปเป็นวัตถุอย่าง ๑ ซึ่งชอบทำกันในสมัยนั้น ทำเป็นรอยพระพุทธรูปทั้งซ้ายขวาบ้าง ทำเป็นรอยพระพุทธรูปแต่เบื้องขวาบ้าง ส่วนคติที่ถือกันในลังกาทวีปนั้น เป็นการเกิดขึ้นชั้นหลังอ้างว่าพระพุทธรูปองค์ได้เหยียบรอยพระพุทธรูปไว้ให้เป็นที่สาธุชนสักการบูชา ๕ แห่งคือที่เขาบาลิกแห่ง ๑ ที่เขาสุวรรณบรรพตแห่ง ๑ ที่เขาสุมนะภูฏแห่ง ๑ ที่เมืองโยนกบุรีแห่ง ๑ ที่หาดในลำน้ำนันทานที่แห่ง ๑^{๗๔} จากหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธรูปศาสนาได้ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆของพระพุทธเจ้าและพระสาวกสาวิกาเพื่อประกาศธรรมและได้พบสิ่งต่างๆในระหว่างเดินทาง

๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดในพระพุทธศาสนา

วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง คือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่มีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นประเภทอื่น เนื่องจากมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม รวมถึงความผูกพันทางจิตใจต่อชนรุ่นหลัง ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก กระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย และมีความเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดที่สำคัญในด้านการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มุ่งหวังที่จะได้รับความเพลิดเพลินและได้บุญกุศลไปพร้อมกัน

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์^{๗๕} ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

๑) สภาพของวัดที่มีสถูปเจดีย์ วิหาร อุโบสถ องค์พระพุทธรูปและสิ่งต่าง ๆ อันประกอบรวมกันเป็นวัดอยู่ในสภาพที่เหมาะสม วัดที่มีบริเวณสะอาดสะอ้าน ตัวอาคารสง่างาม ไม่อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม พระสงฆ์ปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์ สำรวม และสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมแก่ผู้ไปเยือน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่วัดให้และสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้โดยปกติวิสัย

๒. วัดเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอันเป็นผลงานของช่างสกุลต่าง ๆ เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธา จึงมักเป็นศิลปกรรมชั้นยอด วัดจึงเป็นแหล่งที่จะให้นักเรียน นักศึกษาและคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ชื่นชมผลงานอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางรวบรวม เก็บรักษาและดูแลศิลปวัตถุเหล่านั้น ให้อยู่ในสภาพที่ดี ศิลปวัตถุเหล่านั้นมิได้เป็นแต่เพียงวัตถุเก่าแก่ที่งดงามด้วยศิลปะเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ ที่สะท้อนให้เห็นได้

^{๗๔} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด**, (กรุงเทพมหานคร: ครุสภา, ๒๕๐๔), หน้า ๖๔.

^{๗๕} ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, **จุลสารการท่องเที่ยว**, ฉบับปีที่ ๑๑ เล่มที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๓๕) : ๔๔.

เป็นรูปธรรมในรูปของศิลปกรรมแบบต่าง ๆ อันเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมสายใยของอดีตกับปัจจุบันไม่ให้ขาดออกจากกัน

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี^{๗๖} เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัดไว้ว่า

๑) การท่องเที่ยวเป็นที่มาของรายได้ เงินรายได้เมื่อไหลเข้าสู่กระแสเศรษฐกิจ ก็เกิดการหมุนกระจาย เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมวัด วัดก็จะได้รับประโยชน์ในรูปแบบของรายได้จากการประกอบธุรกิจต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น รายได้จากการให้เช่าพระ การขายดอกไม้ธูปเทียนเครื่องสักการบูชา การเก็บค่าที่จอดรถ เงินรายได้จากการบริจาคทรัพย์สินและสิ่งของ การทอดกฐิน การทำบุญในโอกาสพิเศษ วัดจึงมีรายได้ทั้งที่เป็นตัวเงิน สิ่งของ ทรัพย์สิน เครื่องใช้และอื่น ๆ

๒) วัดที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ก็ย่อมจะกระตุ้นให้เกิดธุรกิจต่าง ๆ เป็นช่องทางให้คนในท้องถิ่นมีโอกาสได้รับการว่าจ้างงาน หรือมีอาชีพใหม่ ๆ มีรายได้เพื่อการยังชีพ คนเหล่านี้เมื่อมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ก็ย่อมจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เมื่อถึงเวลาและมีโอกาส เช่น การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา เทศกาลสำคัญ และสิ่งเหล่านี้ถือเป็น กิจกรรมทางวัฒนธรรม และยังช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่สืบทอดได้อีกทางหนึ่ง

๓) นักท่องเที่ยวบางคนอาจเป็นนักเขียน นักข่าว เมื่อไปเที่ยวตามวัดวาอาราม ได้พบเห็นสิ่งดีเกิดความประทับใจ สิ่งบกพร่องเกิดความคับข้องใจ ก็จะกลับไปเขียนข่าว บทความ สารคดีเผยแพร่ให้ประชาชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ ก็จะเป็นหนทางเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาใดที่พบเห็น โดยเฉพาะการเรียกร้องให้หน่วยราชการเข้าไปดูแลปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ในบางกรณีการถ่ายภาพศิลปวัตถุและสถานที่ไว้อาจกลายเป็นหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์

๔) การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเดินทางไปพบเห็นศิลปกรรมของวัดต่าง ๆ จะเป็นเครื่องยืนยันว่าคนไทยนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต โดยมีศิลปกรรมตามวัดเป็นหลักฐานทางวัตถุที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่จะกระตุ้นให้มีความตื่นตัวที่จะอนุรักษ์พัฒนาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม หากมีการกระทำใด ๆ ที่ไม่ถูกไม่ควร ก็จะมีคนคอยเป็นหูเป็นตาดูแล รวมทั้งการต่อสู้ ต่อต้านขัดขวางการทำลายศิลปวัตถุอันเป็นสมบัติส่วนรวมของคนทั้งชาติ

๕) การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพบเห็นความวิจิตรตระการตา ความโอ่อ่าสง่างามของศาสนสถาน ได้พบเห็นจริยาวัตรอันงดงามของพระสงฆ์ ก็อาจเกิดความเลื่อมใสศรัทธา สนใจในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาทางพระพุทธศาสนา หรือมีความตั้งใจในการที่จะทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อไป

^{๗๖} วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี, “วัด : จำเป็นอย่างไรจะต้องมีคู่มือพัฒนา”, จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ ๗ เล่มที่ ๑, (มกราคม ๒๕๓๑) : ๗๔ – ๗๖.

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว^{๗๗} กล่าวว่า วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพียงแต่จะถ่ายทอดออกไปได้อย่างไร ถ้าเราไปแยกส่วน ไม่ได้มองอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล เราก็ทำได้เพียงแค่มาวัดเพื่อถ่ายรูปสวยงาม ชาวต่างชาติจำนวนมากที่มีพื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรมต่างก็มาเพียงแค่อายุรูป บางครั้งก็มาทำกริยาที่ไม่เหมาะสม คนไทยบางกลุ่มมาก็ไม่ได้สร้างเสริมปัญญา ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะวัดไม่ได้แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคม ทั้งที่บทบาทของวัดสามารถสนองประโยชน์ได้ทั้ง ๒ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมและด้านการนำรายได้เข้ามาทำนุบำรุงวัด ทำนุบำรุงท้องถิ่น จังหวัดและประเทศโดยรวม ขณะเดียวกัน วัดก็เป็นแหล่งที่สามารถให้ความรู้ความคิด ที่กว้างขวางขึ้น ให้ความสงบ ความร่มเย็นกับผู้มาเยือน ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจพุทธศาสนาได้ดีขึ้น วัฒนธรรมของชุมชนของสังคมไม่ว่าที่ใดในโลก ไม่มีอะไรเป็นหลักเท่ากับศาสนา ศาสนาเป็นรากเหง้าของการตั้งชุมชนสังคม

พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ^{๗๘} กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในสังคมไทยนั้น สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยจะนึกถึงวัดและทุก ๆ ส่วนที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นวัด เช่น การได้มีสถานที่ทำบุญ ได้บริจาคทาน ได้ไหว้พระ ได้สนทนารธรรมกับพระ และได้มีสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติต่างศาสนา จะมองไปที่ความงดงามของงานก่อสร้างที่แปลกตา ความงดงามของพระพุทธรูป และผลงานเกี่ยวกับพุทธศิลป์ต่าง ๆ และขณะปัจจุบันนี้มีนักท่องเที่ยวต่างชาติ ได้สนใจศึกษาพระพุทธรูปศาสนา กันมากขึ้นซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ในบรรดานักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ยังมีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่มีความสนใจศึกษา และถึงขั้นเข้ามาปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ซึ่งจัดเป็นการเดินทางที่ก่อประโยชน์และความสงบสุขต่อผู้เดินทาง และการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องแก่เพื่อนมนุษย์

พระมุนินทร์ มุนินทร (กองจันทรดี)^{๗๙} กล่าวถึงวัดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวว่า วัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีโอกาสดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เกิดจากการที่ตัวของวัดเองมีลักษณะทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมหรือความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่น่าสนใจ หรือวัดอาจอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เป็นตัวดึงดูดทำให้วัดเป็นผลพลอยได้จากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ซึ่งควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กันด้วย และกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยววัดไว้ ๔ ประการ คือ

^{๗๗} กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว, “การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว, จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๔, (ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๔๒), หน้า ๔๙.

^{๗๘} พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ, “การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในประเทศไทย”, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓.

^{๗๙} พระมุนินทร์ มุนินทร (กองจันทรดี), “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”, สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๓๐-๓๑.

- ๑) เป็นการเดินทางเพื่อการศึกษาเรียนรู้ และปฏิบัติตามแนวทางที่ ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา
- ๒) เป็นการเดินทางเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของผู้เดินทางให้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง
- ๓) เป็นการเดินทางเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเพื่อนมนุษย์ หมู่อัตว์สังคมและสิ่งแวดล้อม
- ๔) เป็นการเดินทางเพื่อสร้างประโยชน์ ความสงบสุข และสันติภาพต่อมวลมนุษย์และสรรพสิ่งอย่างเกื้อกูล

ภัทรสุภา ลีลานภาพรรณ^{๔๐} ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธไว้ว่า เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำบุญทำทานและการสาธารณกุศลต่าง ๆ กล่าวคือ ๑) เป็นการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศลวิเวก ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง ๒) เป็นการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรม ณ พุทธศาสนสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง ๓) เป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนาพิธีงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เช่น การไปทอดกฐินทอดผ้าป่า ตักบาตรดอกไม้มัน และแห่เทียนพรรษา เป็นต้น

สุนิสา ฐานพรอนันต์^{๔๑} กล่าวว่า วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว โดยมีลักษณะที่สัมพันธ์กับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมศาสนสถาน คือพระพุทธรูป พระธาตุ เจดีย์ พระวิหาร พระอุโบสถ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม หอไตร หอธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมของวัด ความเก่าแก่ของวัด

กรมศาสนา^{๔๒} ได้เสนอแนวทางการพัฒนาวัดเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ โดยแบ่งเป็น ๗ ด้าน ได้แก่

- ๑) ด้านสถานที่ ต้องมีการจัดบริเวณให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม เรียบง่าย มีสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบ สะอาด ร่มรื่น และงดงามตามธรรมชาติ รวมทั้งจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานไว้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ห้องสุขาที่สะอาดและเพียงพอ ที่จอดรถ ถึงขยะ ป้ายประชาสัมพันธ์ จัดให้มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว แผ่นผังแสดงแหล่งท่องเที่ยวหรือแผนที่แสดง เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อแสดงจุดที่น่าสนใจ

^{๔๐} ภัทรสุภา ลีลานภาพรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”, สารนิพนธ์ ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕.

^{๔๑} สุนิสา ฐานพรอนันต์, “ความคิดเห็นของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/mjCMe> [๑๔ มกราคม ๒๕๖๕].

^{๔๒} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมหน้า, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔-๒๓.

๒) ด้านบุคลากร วัดควรมีการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรทุกฝ่ายของวัด เพื่อให้การต้อนรับและอำนวยความสะดวก โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดให้มีบุคลากรประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ในการทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์แจ้งการจัดกิจกรรมทางศาสนาในเทศกาลต่าง ๆ และแนะนำเส้นทางท่องเที่ยวภายในวัด

๓) ด้านการจัดกิจกรรม วัดควรจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญกิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์ การนั่งสมาธิ เจริญจิตภาวนา เทศนาธรรม หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว อาจเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของพื้นที่นั้น ๆ เป็นกิจกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น แสดงถึงประเพณีวัฒนธรรมที่สวยงาม มีเอกลักษณ์โดดเด่น สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชื่นชมและเกิดการกลับมาเที่ยวซ้ำ

๔) ด้านการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว วัดควรนำกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่โดยเน้นจุดสนใจของสถานที่เป็นหลัก อาจแบ่งเส้นทางให้ชัดเจน สอดคล้องกับความต้องการและมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและระยะเวลาที่ใช้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยวในการวางแผนมาท่องเที่ยวที่วัดตามช่วงเวลาที่มีย

๕) ด้านการประชาสัมพันธ์ ควรร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยดำเนินการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ

๖) ด้านการประสานงานการพัฒนาการท่องเที่ยว วัดที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้องประสานแผนการพัฒนากับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหลายส่วนเพื่อเป็นการขอความรู้ข้อมูลต่างๆ รวมทั้งการขอรับความช่วยเหลือในด้านงบประมาณ ด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของจังหวัด ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัด สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กรมศิลปากร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท. หรือ เทศบาล) ตลอดจนสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งจะต้องให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนพัฒนาของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวของวัดจะมีศักยภาพเพิ่มขึ้น

๗) ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว วัดควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในวัด ด้วยการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว การร่วมกำหนดทิศทางและเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ^{๔๓} เสนอรายงานวิจัยเรื่อง ศักยภาพของศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ศาสนสถานที่สำคัญของวัดที่เป็นแหล่งดึงดูด

^{๔๓} นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ, “ศักยภาพของศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๗๐-๒๗๑.

นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ของวัดที่ศึกษา คือ พระพุทธรูป พระอุโบสถ เจดีย์ พระปรางค์ พระวิหารหลวง ซึ่งศาสนสถาน ศาสนวัตถุเหล่านี้ แต่ละอย่างจะแสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาและพระรัตนตรัย เช่น พระพุทธรูปแสดงสัญลักษณ์ถึงพระพุทธเจ้า พระอุโบสถเป็นที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ เจดีย์ พระปรางค์เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธเจ้า พระวิหาร มักเป็น สถาปัตยกรรมและภาพจิตรกรรมอันแสดงถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยวขึ้น คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ควรจัดรักษาวัดให้สะอาดร่มรื่น เป็นที่ร่มเย็นแห่งจิตใจ และเป็นที่พักศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติแก่ประชาชนทั่วไป และสิ่งสำคัญควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาศาสนสถานที่สำคัญ

พระสมุหอนุรักษ ธีรสกุลโก (ช่างเมือง)^{๔๔} ศึกษาเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธใน จังหวัดสมุทรสาคร ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ในการพัฒนาวัด คือ ปัญหาเกี่ยวกับความ สะอาด ขยะมูลฝอย มูลสุนัข มูลนก หอน้ำห้องสุขาไม่ค่อยสะอาด มีต้นไม้พุ่มไม้ไม่ค่อยร่มรื่น เจ้าหน้าที่ของ ทางวัดที่ทำความสะอาด หรือทำงานในจุดต่าง ๆ มีน้อย ทั้งยังแต่งกายไม่ค่อยสุภาพ และปัญหาในเรื่องของ กิจกรรมในวัดซึ่งมีการประชาสัมพันธ์น้อย จัดไม่ตรงกับวันหยุด จึงทำให้ไม่ทราบเรื่องและไม่สะดวกในการ มาร่วมกิจกรรม ส่วนข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ควรมีการจัดเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดและเจ้าหน้าที่ประจำในจุดต่าง ๆ ให้มากขึ้น และแต่งกายให้เรียบร้อย ในเรื่องการพัฒนาศาสนสถาน หากมีการสร้างใหม่ ควรมีการคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก มีการวางผังใหม่ให้ดี มีการปลูกต้นไม้ให้มาก ขึ้น เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงาม น่ารื่นรมย์ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมี การประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และมีการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ของวัดให้สมบูรณ์ เพราะหากวัดมีความพร อมในการรองรับประชาชนที่มาวัดแล้ว ย่อมทำให้ประชาชนมาวัดแล้วเกิดศรัทธา เกิดความยินดี เกิดความสุข ใจ มาทำบุญ ทำกุศลต่าง ๆ พร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม^{๔๕} ได้จัดทำหนังสือ แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริม การท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗ ให้แก่วัดที่เข้าร่วมโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ ๘ ประการ คือ

๑. เพื่อเป็นการนาร่องให้วัดทั่วประเทศที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในทุกภูมิภาค ได้ดำเนินการจัดกิจกรรม บุญบนเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาภายในวัดตลอดปี ให้ พุทธศาสนิกชนที่มาท่องเที่ยวในวัดได้รับความสุขทั้งทางกายและใจ

^{๔๔} พระสมุหอนุรักษ ธีรสกุลโก (ช่างเมือง), “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗๓-๑๗๔.

^{๔๕} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญ ในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗**, หน้า ๘-๙.

๒. เพื่อเป็นการส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชีวิตมีศักยภาพในการดำรงรักษาความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย ตลอดจนมีความพร้อมในด้านพื้นที่ บุคคล และกิจกรรมทางศาสนา ที่จะสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว

๓. เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยในมิติศาสนา ให้เกิดเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ โดยมีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นวิถีพุทธ วิถีพอเพียงบนความพอดี

๔. เพื่อวางระบบการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญต้นแบบให้กับชุมชน รองรับความต้องการของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา สร้างความเชื่อมโยง และสร้างความเท่าเทียมในการแสวงหาโอกาสบนพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติทางศาสนา

๕. เพื่อบูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการสืบสาน สร้างสรรค์ต่อยอดการท่องเที่ยว ในมิติทางศาสนา สร้างเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง

๖. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญ เป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนากับทั้งเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๗. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ได้เข้าใจ เห็นคุณค่าของศาสนา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และนำคุณค่าของศาสนา วิถีคิดทำ เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทยที่ดี อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร รักในศิลปวัฒนธรรมที่เป็นทุนทางสังคมของคนไทยกลับมาใช้บนเส้นทางบุญ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ถูกทิศทาง

๘. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวแสวงบุญเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตในภูมิภาคกับสาธารณชนภายนอก

พระจํานงค์ ฌมโฆและคณะ^{๔๖} เสนอบทความวิจัยเรื่อง วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ผลการวิจัยพบว่า ๑) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มี ๓ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน และปัจจัยส่งเสริม จำนวน ๖ ด้าน ๒) ศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มีตัวบ่งชี้ ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านการจัดสถานที่ (๒) ด้านการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม (๓) ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น (๔) ด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ๓) รูปแบบการพัฒนาวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย ๒ องค์ประกอบหลัก ๑๐ องค์ประกอบย่อย และ ๗๕ ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบหลัก ประกอบด้วย ๑) ตัวชี้วัดด้านความสำเร็จ

^{๔๖} พระจํานงค์ ฌมโฆและคณะ, “วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง”, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓) : ๑๕๘.

๒) ตัวชี้วัดด้านการส่งเสริม ยืนยันโดยสมการและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดล อยู่ในระดับดี เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ์และสิทธิศักดิ์ จำปาแดง^{๘๗} เสนอบทความวิจัยเรื่อง เที้ยววัด : แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของวัดในพื้นที่จังหวัดหนองคาย มีความเกี่ยวข้องกับประวัติชาติพันธุ์ของฝั่งโขง โดยเฉพาะสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งราชอาณาจักรล้านช้าง วัดเหล่านี้มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ พุทธปฏิมา และภูมิทัศน์ของวัด วัดที่ทำการศึกษารวมประกอบด้วย ๑) วัดพระธาตุบังพวน ตามตำนานกล่าวว่า เมื่อประมาณสองพันปีเศษ พระอรหันต์เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้นำพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าส่วนหัวหนามาบรรจุไว้ สมัยต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชกษัตริย์แห่งล้านช้าง ได้มาบูรณะเจดีย์และสร้างวัดขึ้น มีการอนุรักษ์และปรับปรุงวัดจนถึงปัจจุบัน ๒) วัดศรีชุมพวงค์ตื้อ เป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ เนื่องจากใช้โลหะจำนวนมาก ๓) วัดโพธิ์ชัย เป็นสถานที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญรอด มีพระพุทธรูปลักษณะงดงามมาก ตำนานกล่าวว่าสร้างโดยพระราชธิดาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งล้านช้าง สภาพปัจจุบันปัญหาการท่องเที่ยวพบว่า วัดทั้งสามแห่งมีปัญหาด้านการอนุรักษ์ศิลปกรรม ได้แก่ พระพุทธรูปปฏิมา สถาปัตยกรรม ขาดการปรับปรุงภูมิทัศน์อาณาบริเวณ ระบบนิเวศภายในวัด ขาดการปรับปรุงสาธารณูปโภค ได้แก่ ห้องน้ำสำหรับรองรับผู้มาเยือน อาคาร สถานที่จอดรถ ถนน ที่พัก ร้านอาหาร ร้านของที่ระลึก ส่วนด้านข้อมูลขาดป้ายบอกทาง ป้ายข้อมูล บุคลากรการท่องเที่ยว ประเด็นเหล่านี้ยังเป็นปัญหาจนถึงปัจจุบัน

พระนคร ปัญญาวิโร (ปรังฤทธิ) และคณะ^{๘๘} เสนอรายงานวิจัย เรื่อง วัดงามนามมงคล : นวัตกรรมจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดงามนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัดงามนามมงคลทั้ง ๑๐ แห่งที่ศึกษา พบว่า ทั้ง ๑๐ วัด มีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถาน และพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง เดินทางสะดวก มีสิ่งให้บริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งนอกเมืองมีโบราณสถาน พุทธสถานที่สวยงาม และมีธรรมชาติที่ร่มรื่น บรรยากาศเงียบสงบ นวัตกรรมที่เกิดจากการวิจัย ได้แก่ คู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ห้องน้ำดื่มแบบสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ และ Application เที้ยววัดงามนามมงคล เมืองเชียงใหม่ ปลอดภัย ได้บุญ

^{๘๗} เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ์และสิทธิศักดิ์ จำปาแดง, “เที้ยววัด : แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

^{๘๘} พระนคร ปัญญาวิโร (ปรังฤทธิ) และคณะ, “วัดงามนามมงคล : นวัตกรรมจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดงามนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓), หน้า ก.

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทรเมือง^{๘๙} ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพระอารามหลวงชั้นเอกทั้ง ๗ วัดที่ศึกษา ทุกวัดมีศักยภาพโดยเด่น ได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนในการจัดการท่องเที่ยว แต่ในการบริการนักท่องเที่ยวของพระอารามทั้ง ๕ วัดที่ศึกษา ยังไม่ได้มาตรฐาน ยกเว้นวัดพระศรีรัตนศาสดารามและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทั้งนี้ เนื่องจากวัดทั้ง ๕ วัด ความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบและผู้ที่เกี่ยวข้อง ยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่เหมาะสมในทิศทางเดียวกันได้ ระหว่างแนวคิดการอนุรักษ์กับแนวคิดเพื่อการพัฒนาวัด เพื่อบริการการท่องเที่ยว รวมถึงการใช้อำนาจบริหารสิ่งต่าง ๆ ของวัด

ณัฐพร ตาตะ และคณะ^{๙๐} เสนอบทความวิจัยเรื่อง พระธาตุลำปางหลวง : เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ๑. วัดพระธาตุลำปางหลวงเป็นสถานที่สำคัญ และพระธาตุลำปางหลวงยังเป็นพระธาตุประจำปีเกิด วัดมีความสวยงามทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม และเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวพุทธทั่วไป ๒. สถานการณ์การท่องเที่ยววัดพระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบัน มีนักท่องเที่ยวลดลงกว่าทุกปี และพบว่าอุปสรรคและปัญหาในการประกอบธุรกิจร้านค้า คือ ขยายของได้น้อย กำไรลดลง ๓. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุลำปางหลวง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีห้องน้ำที่สะอาดและเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านบุคลากรของวัด มีผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของวัดพระธาตุลำปางหลวงเป็นอย่างดี และมีผู้แนะนำข้อปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเยี่ยมชมศาสนสถานในบริเวณวัด และด้านประชาสัมพันธ์ มีการประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบ เช่น การโฆษณาผ่านหนังสือพิมพ์ วิทยุ และสื่อออนไลน์

วันชพร ขันดี และคณะ^{๙๑} เสนอบทความวิจัยเรื่อง เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะวัดพระธาตุดอยคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ๑) นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยคำส่วนมากจะมาขอพร บอนบานพระเจ้าทันใจ ถ้าขอพรสำเร็จ ก็จะนำพวงมาลัยดอกมะลิมาแกบนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัด เช่น

^{๘๘} พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทรเมือง, “ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๙๐} ณัฐพร ตาตะ และคณะ, “พระธาตุลำปางหลวง : เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จังหวัดลำปาง”, ประชุมวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสร้างสรรค์ครั้งที่ ๔ และการประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติด้านพลังงานไฟฟ้าแรงสูงพลาสมาและไมโครนาโนไบโอสำหรับเกษตรและการประมงขั้นสูง ครั้งที่ ๒, วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, หน้า ๗๓๓-๗๓๔.

^{๙๑} วันชพร ขันดี และคณะ, “เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะวัดพระธาตุดอยคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, ใน การประชุมวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสร้างสรรค์ ครั้งที่ ๔ (๔th CRCI ๒๐๑๗) และการประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ ด้านพลังงานไฟฟ้าแรงสูง พลาสมาและไมโครนาโนไบโอสำหรับเกษตรและการประมงขั้นสูง ครั้งที่ ๒ (๒nd ISHPMNB) “...สู่วิจัยรับใช้สังคม ใส่ใจสิ่งแวดล้อม พัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยนวัตกรรม”, ระหว่างวันที่ ๒๖ – ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดเชียงใหม่, หน้า ๗๖๐-๗๖๔.

ศาลปู่และย่าและ หลวงพ่อพุทไธ เป็นต้น ในช่วงประเพณีนักท่องเที่ยวจะนิยมมาเวียนเทียนหรือเดินขึ้นดอย ๒) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยคำ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๙ ๓) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์วัดพระธาตุดอยคำ พบว่า สภาพแวดล้อมของวัดพระธาตุดอยคำนั้น อยู่ในระดับที่เหมาะสม ควรจะเพิ่มการรักษาความสะอาด เส้นทางคมนาคมค่อนข้างแคบ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มีการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ควรจะแจกแผ่นพับหรือใบปลิว สร้างกิจกรรมเสริมเพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในวัดมากขึ้น

ภัชรพล ฤทธิ์เต็ม^{๙๒} เสนอรายงานวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยววัดในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ๑) การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดทำผังการใช้สอยพื้นที่ของวัด การจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และการจัดทำแผนพัฒนาฟื้นฟูโบราณสถานหรือวัดร้าง ๒) การจัดระบบสื่อความหมาย ได้แก่ การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลวัดในระบบสารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญ ๓) การจัดการบุคลากรท่องเที่ยว ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการท่องเที่ยว และการพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวภายในวัด

ศศินันท์ แสงจิ๋ว และคณะ^{๙๓} เสนอบทความวิจัยเรื่อง เว็บไซต์แอปพลิเคชันเพื่อการท่องเที่ยว ๙ วัดในเกาะรัตนโกสินทร์ ผลการศึกษา พบว่า เว็บไซต์ที่แนะนำการท่องเที่ยว ๙ วัดในเกาะรัตนโกสินทร์ การออกแบบยังไม่สามารถรองรับการแสดงผลต่อทุกหน้าจอการทำงานได้ และยังมีข้อมูลไม่ครบถ้วน เช่น ยังไม่มีแผนที่บอกเส้นทางการเดินทาง เป็นต้น คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำเว็บไซต์ดังกล่าว โดยใช้เครื่องมือ Google Map, Panorama View และทำการรวบรวมข้อมูลจากสถานที่จริง อีกทั้งทำการออกแบบโดยใช้ Responsive Web Design เพื่อตอบสนองต่อการใช้งานให้ผู้ใช้งานได้ใช้ในทุกหน้าจอของอุปกรณ์ คณะผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบประเมินกับกลุ่มผู้ใช้ตัวอย่างจำนวน ๓๐ คน จากผลการประเมินผู้มีส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการใช้งานเว็บไซต์อยู่ในระดับดี

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา^{๙๔} ศึกษาวิจัยเรื่อง ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการศึกษา พบว่า ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

^{๙๒} ภัชรพล ฤทธิ์เต็ม, “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ก.

^{๙๓} ศศินันท์ แสงจิ๋ว และคณะ, “เว็บไซต์แอปพลิเคชันเพื่อการท่องเที่ยว ๙ วัดในเกาะรัตนโกสินทร์”, การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระหว่างสถาบัน ครั้งที่ ๕, วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร. หน้า ๑๐๕๙.

^{๙๔} พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา, “ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑-๒.

การสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่สักการะเคารพบูชา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดแบ่งออกได้ ๔ ด้าน คือ ด้านศิลปกรรม โบราณสถานโบราณวัตถุและจิตรกรรม ด้านกิจกรรมทางศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง และด้านการจัดสำนักวิปัสสนากรรมฐาน ปัญหาด้านการพัฒนาศักยภาพวัด พบว่า วัดในจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๔ ด้าน มีปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพ ๔ ด้านคือ ปัจจัยจิตใจ ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยด้านโครงสร้าง สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัด พบว่า ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง ๔ ด้าน ควรพัฒนาทั้ง ๔ ประกอบกันไป เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมกันและกัน ซึ่งได้แก่ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยจิตใจ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยประกอบ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยสนับสนุน และการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยโครงสร้าง

พระมหาเสรีชน นริสโร (พันธ์ประโคน) และคณะ^{๙๕} เสนอรายงานวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่า เส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ยังขาดการบูรณาการเป็นชุดองค์ความรู้ ที่จะสามารถสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งแก่ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนระบบเศรษฐกิจได้ องค์กรใด การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีโอกาสและความพร้อมในการพัฒนาให้ก้าวหน้ามากขึ้น โดยต้องอาศัยความร่วมมือเชิงองค์การ ความมั่นคงและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมควบคู่กันไป ทั้งนี้ สามารถแบ่งเส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยออกเป็น ๓ เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเชิงมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเชิงการจัดการความรู้และการบริหารจัดการสมัยใหม่ และเส้นทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาเชิงพุทธศิลปกรรม

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำองค์ความรู้ในเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดในพื้นที่ที่ศึกษาศึกษาวิจัย เพื่อให้ข้อมูลการศึกษาวิจัยได้รอบด้าน และสามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายได้

^{๙๕} พระมหาเสรีชน นริสโร (พันธ์ประโคน) และคณะ, “การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบน้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบน้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๒) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบน้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓) เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบน้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตและการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้ผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาศึกษาวิเคราะห์ร่วมกันกับการเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ การสังเกต โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบน้ำโขงในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยการสร้างแบบสอบถามเก็บข้อมูลเนื้อหาให้ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ เจ้าอาวาส หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายโดยมีรูปแบบการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัย ตำรา บทความ เพื่อค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถานที่ศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๓.๑.๒ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยในภาคสนามด้วยวิธีการ คือ

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าอาวาสในวัดที่ศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย จำนวน ๑๓ รูป/คน

๒) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) โดยการสังเกตทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดที่ศึกษา และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ ด้านจิตรกรรม ด้านภูมิทัศน์ ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร ด้านที่จอดรถ ด้านห้องสุขา ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้านเทศกาลประจำปี

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา คือ วัดและพุทธสถานที่ตั้งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบริบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน ๑๓ แห่ง ได้แก่ ๑) พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) ๒) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (วัดหอก่อง) ๓) วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ๔) วัดศรีบุญเรือง ๕) วัดศรีสมังค ๖) วัดลำดวน ๗) วัดศรีคุณเมือง ๘) วัดศรีเมือง ๙) วัดศรีชะเกษ ๑๐) วัดศรีชมชื่น ๑๑) วัดหายโศก ๑๒) วัดชัยพร ๑๓) วัดมีชัยท่า

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัย จำนวน ๑๓ รูป/คน ซึ่งประกอบด้วย

๑. พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส	จำนวน ๙ รูป
๒. พระสงฆ์ระดับผู้ช่วยเจ้าอาวาส	จำนวน ๑ รูป
๓. พระลูกวัด	จำนวน ๒ รูป
๔. ผู้ดูแลพุทธสถาน	จำนวน ๑ คน
รวมทั้งหมด	จำนวน ๑๓ รูป/คน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก. เครื่องมือการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือสำหรับใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์เอกสาร โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน ประวัติและความสำคัญของโบราณวัตถุภายในวัด และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒) แบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน ประวัติความเป็นมาของโบราณวัตถุภายในวัด ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวภายในวัด โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ - นามสกุล อายุ ที่อยู่ ตำแหน่ง

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวภายในวัด ประกอบด้วย

- ๑) วัดสร้างตั้งแต่สมัยใด?
- ๒) ใครเป็นผู้ก่อตั้ง?
- ๓) วัดมีเนื้อที่จำนวนเท่าใด?
- ๔) วัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อใด?
- ๕) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญภายในวัด ที่เป็นจุดสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง?
- ๖) ที่จอดรถ มีเพียงพอหรือไม่ สามารถรองรับรถนักท่องเที่ยวได้กี่คัน?
- ๗) ห้องสุขา มีจำนวนกี่จุด แยกห้องสุขาชาย-หญิง และคนพิการหรือไม่ เครื่องสุขภัณฑ์เป็นแบบใด?
- ๘) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมอะไรบ้าง และวันธัมมัสสวนะมีการทำบุญตักบาตร หรือเทศนาธรรมหรือไม่?
- ๙) เทศกาลประจำปี มีเทศกาลประจำปีหรือไม่ จัดขึ้นในช่วงใด?
- ๑๐) ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ภายในวัดมีมาตรการป้องกันภัยแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่ เช่น กล้องวงจรปิดภายในบริเวณวัด?

๓) แบบสังเกต (Non-participatory Observation) แบบไม่มีส่วนร่วม ประกอบด้วย การสังเกตและสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ความงดงามของสถาปัตยกรรมของโบสถ์ วิหาร เจดีย์ จิตรกรรม โบราณวัตถุ พระพุทธรูปที่สำคัญ ภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวภายในวัด เช่น การเข้าถึง/ระยะทาง สภาพของเส้นทางจราจร ที่จอดรถ ด้านห้องสุขา ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

ข. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

- ๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๔) สร้างเครื่องมือวิจัย ให้ครอบคลุมเนื้อหาในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และประเด็นศึกษาต่าง ๆ ที่พบจากการศึกษาเอกสาร

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข และเสนอผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ตรวจสอบความถูกต้องและอนุมัติเครื่องมือวิจัย

๖) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล

๗) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักวิชาการ ไปขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่เพื่อขอสัมภาษณ์ข้อมูล และลงพื้นที่

ค. การคัดเลือกวัดและพุทธสถาน ได้แก่ วัดที่ตั้งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง จำนวน ๑๓ แห่ง อยู่ห่างจากแม่น้ำโขงไม่เกิน ๑ กิโลเมตร ประกอบด้วยพุทธสถาน ๑ แห่ง คือ ๑) พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) และวัด ๑๓ วัด ได้แก่ ๑) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (วัดหอก่อง) ๒) วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ๓) วัดศรีบุญเรือง ๔) วัดศรีสมังคล์ ๕) วัดลำดวน ๖) วัดศรีคุณเมือง ๗) วัดศรีเมือง ๘) วัดศรีชะเกษ ๙) วัดศรีชมชื่น ๑๐) วัดหายโศก ๑๑) วัดชัยพร ๑๒) วัดมีชัยท่า

ง. เกณฑ์ในการพิจารณาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัดและพุทธสถาน ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการพิจารณาศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัดและพุทธสถานในแต่ละด้านไว้ ๓ ระดับคือ ระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ โดยดัดแปลงจากวิธี Credit and Grade Point ของการประเมินศักยภาพของพื้นที่สำหรับการอนุรักษ์ ซึ่งได้นำมาประยุกต์ใช้ในการพิจารณาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัดและพุทธสถานแต่ละด้าน คือ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านศิลปกรรม ด้านโบราณวัตถุ ด้านภูมิทัศน์ ด้านสภาพของเส้นทางจราจร ด้านห้องสุขา ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเทศกาลประจำปี

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารและการวิจัยจากภาคสนาม (Field Work) โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. การเก็บข้อมูล

รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ วารสารและงานวิจัย เว็บไซต์ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญของวัดและพุทธสถาน และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒. การสัมภาษณ์

รวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) แบบเจาะลึก โดยดำเนินการ ดังนี้

ก. ขั้นเตรียมการ ได้แก่ กำหนดลงพื้นที่ในการวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ กำหนดประเด็นที่จะสัมภาษณ์ จากนั้นกำหนดวันเวลาสถานที่กับประชากรผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ สมุดบันทึก และเครื่องบันทึกเสียง

ข. ขั้นตอนการ ได้แก่ ลงพื้นที่ตามวัดที่ศึกษา เพื่อพบกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยมีการดำเนินการ ดังนี้ แนะนำตัวเอง ชี้แจงความเป็นมา และวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ จากนั้นขออนุญาตทำการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของวัดและพุทธสถาน ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญภายในวัด สิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว

ค. ขั้นสรุป ได้แก่ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทำการสรุปโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) โดยนำเสนอการบรรยายขั้นตอนหรือวิธีการต่าง ๆ

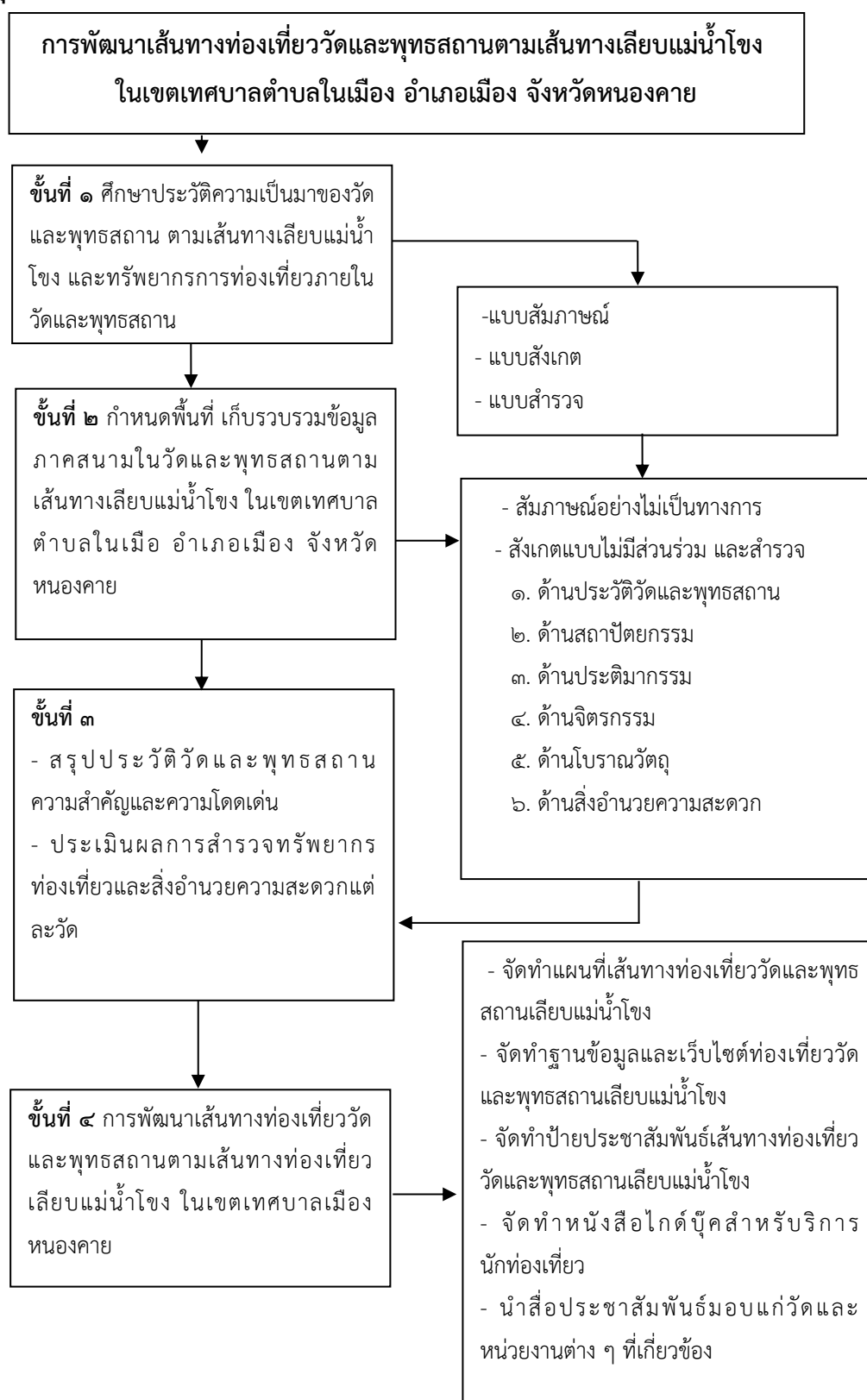
๓. การสังเกต

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสังเกต (Non-participatory Observation) แบบไม่มีส่วนร่วม โดยสังเกตทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ภายในวัด เช่น สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม โบราณวัตถุ ภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น ห้องสุขา ลานจอดรถ สภาพพื้นจราจรภายในวัด โดยการจดบันทึก และการถ่ายภาพนิ่ง

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้ข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนามจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมได้จากการประมวลเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบมีแนวคำถาม (Guideline) และการสังเกต โดยการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการโดยจัดลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑ ประวัติวัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

การศึกษาประวัติวัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกวัดที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง จำนวน ๑๒ แห่ง และพุทธสถาน ๑ แห่ง รวม ๑๓ แห่ง เพื่อเป็นพื้นที่ในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ดังนี้

วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)

ที่ตั้งวัด

ตั้งอยู่เลขที่ ๘๗๓ หมู่ ๑๐ ถนนประจักษ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดโพธิ์ชัย ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๓๖๐ เดิมชื่อว่า “วัดผิผิว” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “วัดโพธิ์ชัย” เพราะภายในวัดมีต้นโพธิ์ใหญ่ คงปรารถนาเหตุแห่งความเป็นมาในสมัยพุทธกาล ที่ถือว่าต้นโพธิ์เป็นไม้มงคล จึงเปลี่ยนชื่อเป็นโพธิ์ชัย^๑ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ ต่อมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕^๒

วัดโพธิ์ชัยเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญไซ ดำเนินหลวงพ่อบุญไซ กล่าวว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ได้นำพสกนิกรหล่อพระพุทธรูปสำริดขึ้นมา ๓ องค์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ราชบิดา ๓ พระองค์ ที่ถูกพม่ากวาดต้อนไปในสมัยสงครามพม่ายึดเมืองเวียงจันทน์ เมื่อ ค.ศ. ๑๕๖๓ พระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์มีพุทธลักษณะส่วนงดงามมาก ทรงให้นามว่า พระสุก พระเสริม และพระใส ตามพระนามราชบิดา ๓ พระองค์^๓ บางแห่งกล่าวว่า พระธิดาทั้ง ๓ ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์ล้านช้าง มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงได้สร้างพระพุทธรูป ๓ องค์ ไว้ประจำพระองค์ และขนานนามตามชื่อของตนเองว่า “พระเสริม” ประจำพระธิดาองค์

^๑ สัมภาษณ์ พระครูภาวนาธรรมโฆสิต,ดร. (เดชศักดิ์ ธีรปัญญา), เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง), ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕

^๒ กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติที่วัดราชอาณาจักร เล่ม ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔), หน้า ๗๗๓.

^๓ มหาบุญมี เทบสีเมือง, ความเป็นมาของชนชาติลาว, แปลโดย ไพฑูรย์ ภูทา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ บริษัท ตาตา พับลิเคชั่นจำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙๒-๒๙๓.

ใหญ่ “พระพระสุก” ประจำพระธิดาองค์กลาง และ “พระใส” ประจำพระธิดาองค์เล็ก^๔ ปัจจุบัน พระพุทธรูป ทั้ง ๓ องค์ ประดิษฐานอยู่ในประเทศไทย โดยพระใสประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) จังหวัดหนองคาย พระเสริม ประดิษฐานอยู่ ณ วัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานคร ส่วนพระสุกจมอยู่ที่ปากน้ำจิม ตรัง ชำบ้านหนองกุง จังหวัดหนองคาย^๕ วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ หน้า ๑๕๒๗ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๗๙ เรื่อง การกำหนดจำนวน โบราณสถานสำหรับชาติ^๖

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด: หลวงพ่อพระใส

รูปภาพที่ ๑ พระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)
และเจดีย์พระธาตุพระอรหันต์

รูปภาพที่ ๒ หลวงพ่อพระใส ประดิษฐานภายในพระอุโบสถ
วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)

พระธาตุหล้าหนอง

ที่ตั้ง

ถนนริมโขงแม่น้ำโขง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติการก่อสร้าง

สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๘ ตามประชุมพงศาวดาร ภาค ๗๐ ได้บันทึกไว้ว่า พระธาตุหล้าหนองถูกแม่น้ำโขงกัดเซาะพังทลายลงเมื่อตอนเย็นวันศุกร์ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๙ ปมะเมีย พุทธศักราช ๒๓๙๐

^๔ เต็ม วิชาคย์พจนกิจ, ประวัติศาสตร์ลาว, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๓๔.

^๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, หนองคาย ถิ่นวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของ สกสค., ๒๕๕๑), หน้า ๒๔-๒๕.

^๖ กรมศิลปากร, เรื่อง การกำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓, (๒๗ กันยายน ๒๔๗๙) : ๑๕๒๗.

จุลศักราช ๑๒๐๙^๗ หนังสืออรัญคธาตุ หรือตำนานพระธาตุพนม ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงการสร้างพระธาตุหล้าหนองว่า พระธาตุองค์นี้สร้างโดยพระอรหันต์ ๕ องค์ ซึ่งได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า คือ พระธาตุหัวเหน่า ๒๙ องค์ และพระธาตุเขี้ยวผาง ๗ องค์ และพระธาตุฝ่าเท้าขวา ๙ องค์ มาจากประเทศอินเดีย เพื่อนำไปประดิษฐานไว้ในที่ ๔ แห่ง โดยนำพระธาตุฝ่าเท้าขวา ๙ องค์ ไปบรรจุไว้ที่พระธาตุเมืองลาหนองคาย^๘ (พระธาตุหล้าหนอง อำเภอเมืองหนองคาย) หนังสืออรัญคธาตุบันทึกไว้ว่า “พระมหาสังข วิชเณระ ได้นำพระบรมธาตุฝ่าเท้า ๙ องค์ ไปประดิษฐานที่เมืองลาหนองคาย นำเลี้ยงพ่อนมพร้อมด้วยชาวเมือง สร้างอุโมงค์สำหรับประดิษฐานพระบรมธาตุนั้นได้พื้นแผ่นดิน ขนาดกว้างด้านละ ๒ วา ๒ ศอก สูง ๓ วา แล้วไปด้วยชะทาลาจัน จึงเอาแผ่นเงินอันบริสุทธิ์รองพื้น แล้วนำเอาพระบรมธาตุเข้าบรรจุไว้ในผอบทองคำ นำไปประดิษฐานไว้ในอุโมงค์นั้น”^๙ ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช แห่งอาณาจักรล้านช้าง ได้เสด็จมาบูรณปฏิสังขรณ์ องค์พระธาตุหล้าหนอง เมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๙ สันนิษฐานว่า องค์พระธาตุดั้งเดิมคงไม่สูงนัก เพราะในหนังสืออรัญคธาตุ กล่าวว่า กว้างด้านละ ๒ วา ๒ ศอก สูง ๓ วา เท่านั้น มีอุโมงค์ใต้พื้นดิน เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ คงมีการบูรณะซ่อมแซมมาหลายครั้งแล้ว เมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้มาบูรณะซ่อมแซม ได้สร้างเจดีย์ครอบก่อบูรณปฏิสังขรณ์กว้าง ๑๕.๘๐ เมตร สูง ๓๓ เมตร ต่อมาแม่น้ำโขงได้ไหลกัดเซาะฝั่งขวาถึงมหาธาตุเจดีย์จนทรุดเอียงและพังทลายลงในแม่น้ำโขง เมื่อวันศุกร์ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ พ.ศ. ๒๓๙๐^{๑๐} ปัจจุบัน ได้มีการสร้างพระธาตุหล้าหนองจำลองขึ้นไว้ริมฝั่งแม่น้ำโขง ห่างจากพระธาตุหล้าหนององค์เดิม ซึ่งจมอยู่ใต้แม่น้ำโขงราว ๑๘๐ เมตร เนื้อที่โดยรอบองค์พระธาตุหล้าหนองจำลองมีประมาณ ๔ ไร่ ๓ งาน ๒๙ วา พระธาตุหล้าหนองจำลอง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ มีส่วนสูงตั้งแต่ฐานถึงปลายบัวยอดฉัตร ๑๕ เมตร ส่วนกว้าง ๑๐ x ๑๐ เมตร พร้อมทั้งการเสริมสร้างเสถียรภาพตลิ่งและป้องกันการกัดเซาะตลิ่งตลอดความยาว ๑๙๔ เมตร และงานตกแต่งปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยรอบ^{๑๑}

พระธาตุศักดิ์สิทธิ์: พระธาตุกลางน้ำ (องค์เดิม) - เจดีย์พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง)

^๗ สำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดหนองคาย, **โครงการก่อสร้างพระธาตุหล้าหนอง**, (หนองคาย: โรงพิมพ์มิตรไทย, ม.ป.ป.), หน้า ๑.

^๘ กรมศิลปากร, **อรัญคธาตุ (ตำนานพระธาตุพนม)**, พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม, ๒๔๘๓), หน้า ๑๒๐.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔.

^{๑๐} พระปลัดวิทย์หา สิริภทโท (เที่ยงธรรม), ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: กรณีศึกษาพระธาตุหล้าหนองของประชาชน จังหวัดหนองคาย, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

รูปภาพที่ ๓ พระธาตุหล้าหนององค์เดิม
จมอยู่ใต้แม่น้ำโขงราว ๑๘๐ เมตร

รูปภาพที่ ๔ พระธาตุหล้าหนองจำลอง
ตั้งอยู่บนริมตลิ่งแม่น้ำโขง สูง ๑๕ เมตร

วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง)

ที่ตั้ง

ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง) มีเนื้อที่ ๑๕๐.๕ ตารางวา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๑ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐^{๑๒} วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ เดิมชื่อว่าวัดหอก่อง ตั้งอยู่ในชุมชนหอก่อง ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ คาดว่าเกิดก่อนตั้งเมืองหนองคายก็ว่าได้ เป็นแหล่งชุมทางของเรือที่มักข้ามมาติดต่อกำขายในสมัยโบราณกับประเทศลาว เช่น ท่าเตือ ถิ่นตม เชียงคาน หนองแปน ท่าพระ สิมะโน ซึ่งบ้านต่าง ๆ เหล่านี้ อยู่ในประเทศลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มักจะมาจอดที่ท่าหน้าวัดหอก่องเพื่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากัน บริเวณท่าหน้าวัดนี้ เป็นที่ชุมนุมหาปลาและเป็นจุดเริ่มต้นในการไหลวนหาปลา ซึ่งภาษาอีสาน เรียกว่า “ห้วงหรือห้วงมอ” คำว่า หอก่อง อาจเรียกเพี้ยนมาจากคำว่า “ห้วงมอ” ก็ได้ ลักษณะพระอุโบสถของวัดหอก่อง จะแตกต่างจากวัดทั่วไป คือ ตามปกติหน้าพระอุโบสถจะสร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเสมอ แต่อุโบสถวัดหอก่องจะหันหน้าลงไปในแม่น้ำโขง

การสร้างพระอุโบสถหันหน้าไปทางแม่น้ำ คนโบราณเล่าว่า เพื่อที่จะรับพระพุทธรูปที่สำคัญ ๆ เช่น วัดพุทธโสธรรวมหาวิหาร หันหน้าลงสู่แม่น้ำบางประกง เพื่อรับพระพุทธรโสธร เช่นเดียวกับหลวงพ่อบ้านแหลม และวัดพระพุทธรชินราช จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งอุโบสถหันหน้าไปทางแม่น้ำเหมือนกัน ดังนั้น การสร้างอุโบสถของวัดหอก่องหันหน้าไปทางแม่น้ำโขง ก็เพื่อรับพระสำคัญ ๆ เช่น พระเสริม พระใส กล่าวคือ เมื่อครั้ง พ.ศ. ๒๓๖๙ ขบวนแห่อัญเชิญพระดังกล่าว ได้อัญเชิญพระจากถ้ำภูเขาควาย ประเทศลาว มาถึงบริเวณท่าหน้าวัดหอก่อง

^{๑๒} กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑๐, หน้า ๗๓๓.

ก่อง ขบวนแห่อัญเชิญพระจึงอัญเชิญพระขึ้นประดิษฐานไว้ในอุโบสถแห่งนี้ รวมทั้งพระเสาร์ ตลอดจนถึงพระบริวารทั้งหมดไว้ในอุโบสถแห่งนี้ นับได้ว่าอุโบสถของวัดหอก่องแห่งนี้มีความสำคัญ และมีประวัติความเป็นมาช้านาน มีพระศักดิ์สิทธิ์มากมายเหลือคั่งที่อุโบสถแห่งนี้ ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนวัดหอก่องและพระเสาร์ ตลอดจนพระบริวารบางองค์ เป็นปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่มีคุณค่าควรต่อการเคารพกราบไหว้บูชา และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองหนองคาย

ต่อมาในสมัยท่านเจ้าคุณรักษ์ (พระธรรมไตรโลกาจารย์) อดีตเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง ได้เปลี่ยนชื่อวัดหอก่องเป็นวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ซึ่งแปลว่า วัดที่ประดิษฐานแห่งคุณธรรม และมีธรรมะของพระพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่^{๑๓} หลวงพ่อพระเสาร์ ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ พร้อมกับพระพุทธรูปบริวารที่ประดิษฐานอยู่ในวัดประดิษฐ์ รวม ๑๒ รายการ^{๑๔}

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด : หลวงพ่อพระเสาร์

รูปภาพที่ ๕ อุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง)

รูปภาพที่ ๖ หลวงพ่อพระเสาร์
ประดิษฐานภายในอุโบสถวัดประดิษฐ์

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติธรรมสถิต (บุญช่วย เตชพโล), เจ้าอาวาสวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๑๔} กรมศิลปากร, ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ, เล่มที่ ๑๐๘ ตอนที่ ๗๐ (๑๙ เมษายน ๒๕๓๔) : ๘-๙.

วัดศรีบุญเรือง

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่เลขที่ ๘๗๒ บ้านศรีบุญเรือง ถนนมีชัย หมู่ที่ ๑ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดศรีบุญเรือง มีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๒ งาน ๑๙ ตารางวา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ มหาบุญมี เทบสีเมือง กล่าวไว้ว่า เมื่อ ค.ศ. ๑๘๐๘ (พ.ศ. ๒๓๕๑) พระเจ้าอนุวงศ์ทรงนำพาประชาชนบูรณะซ่อมแซมวัดศรีบุญเรืองที่เมืองหนองคาย เท่าที่ปรากฏหลักฐานมาถึงปัจจุบัน มีสิม (โบสถ์) หนึ่งหลัง หอกลองหนึ่งหอ และกุฏิสงฆ์หนึ่งหลัง หน้าประตูทางเข้าอุโบสถ มีศิลาจารึกประดิษฐานอยู่หนึ่งหลัก จารึกด้วยอักษรลาว มี ๑๔ แถว มีความว่า สร้างขึ้นในปี จ.ศ. ๙๗๐ (ค.ศ. ๑๖๐๘, พ.ศ. ๒๑๕๑) ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช (ปกครองประเทศ ค.ศ. ๑๕๙๖-๑๖๒๒, พ.ศ. ๒๑๓๙-๒๑๖๕) นับจากปีที่ก่อสร้าง (ค.ศ. ๑๖๐๘) ถึงปีที่พระเจ้าอนุวงศ์บูรณะซ่อมแซม (ค.ศ. ๑๘๐๘) นับเป็นเวลา ๒๐๐ ปีพอดี ในเวลานั้น วัดศรีบุญเรืองคงจะทรุดโทรมมาก เจ้าอนุวงศ์จึงได้ชักชวนประชาชนชาวเมืองหนองคาย (ขณะนั้นเป็นส่วนหนึ่งของนครเวียงจันทน์) ทำการบูรณะซ่อมแซมให้แน่นหนาถาวรขึ้น^{๑๕} ปูชนียวัตถุมีพระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์ปางมารวิชัย พระพุทธรูปหินทรายปางมารวิชัย พระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์ปางห้ามญาติ และพระพุทธรูปชินราชปางมารวิชัย เนื้อทองเหลือง^{๑๖} และมีโบราณวัตถุที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุไว้ ๒ รายการคือ ศิลาจารึกวัดศรีบุญเรือง ศิลปะล้านช้าง พุทธศักราช ๒๑๕๑ ชนิดหิน ขนาดสูง ๘๗ เซนติเมตร กว้าง ๕๗ เซนติเมตรหนา ๑๙ เซนติเมตร มีจารึกตัวอักษรไทยอีสาน ภาษาไทย จำนวน ๑๔ บรรทัด ระบุผู้สร้างและปีที่สร้าง และพระพุทธรูปยืน ปางเปิดโลก ศิลปะล้านช้าง พุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔ ชนิดไม้ ขนาดสูง รวมฐาน ๑๕๘ เซนติเมตร สูง (องค์พระ) ๑๑๕ เซนติเมตร^{๑๗}

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด: หลวงพ่อศรีบุญเรือง, หลวงพ่อลือชัย

^{๑๕} มหาบุญมี เทบสีเมือง, *ความเป็นมาของชนชาติลาว*, เล่ม ๓, หน้า ๑๒๖

^{๑๖} กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร*, เล่ม ๑๐, หน้า ๘๔๙.

^{๑๗} กรมศิลปากร, *ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ, ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม ๑๓๖

รูปภาพที่ ๗ หลวงพ่อศรีบุญเรือง พระประธานในอุโบสถ
และหลวงพ่อลือชัย

รูปภาพที่ ๘ พระพุทธรูปไม้ ปางเปิดโลก
ศิลปะล้านช้าง

วัดศรีสุมังค์

ที่ตั้งวัด

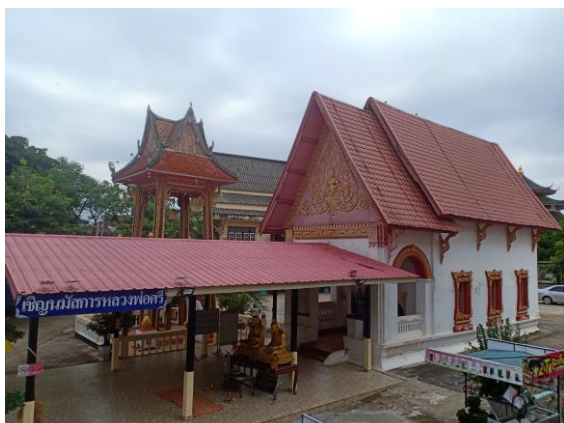
ตั้งอยู่เลขที่ ๙๖๒ หมู่ ๑ ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดศรีสุมังค์ มีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๒ งาน ๒๐.๒ ตารางวา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ โดยมีเจ้านายผู้ใหญ่ร่วมกับผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างขึ้น ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ภายในวัดมีปูชนียวัตถุที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุที่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร ๖ รายการ^{๑๘} วัดศรีสุมังค์มีอุโบสถเก่าแก่ ศิลปะช่างญวนผสมช่างพื้นบ้าน แม้จะผ่านการบูรณะซ่อมแซมมาหลายครั้ง แต่ก็ยังคงอนุรักษ์รูปแบบเดิมไว้ นอกจากนี้ ยังมีเจดีย์โบราณทรงเหลี่ยม มีชื่อว่า “พระธาตุขาว” และเจดีย์ทรงกลม บรรจุอัฐิอดีตเจ้าคณะจังหวัดหนองคายและอดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของพระภิกษุสามเณรภายในวัดและชุมชนศรีสุมังค์

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด : หลวงพ่อพระศรี

^{๑๘} กรมศิลปากร, ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ, เล่มที่ ๑๐๘ ตอนที่ ๗๐ (๑๙ เมษายน ๒๕๓๔) : ๔.

รูปภาพที่ ๙ อุโบสถวัดศรีสุนงค์
ศิลปะช่างญวนผสมช่างท้องถิ่น

รูปภาพที่ ๑๐ หลวงพ่อพระศรี
พระพุทธรูปสำริด ศิลปะล้านช้าง

วัดลำดวน

ที่ตั้งวัด

เลขที่ ๖๒๑ บ้านคุ้มลำดวน ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดลำดวน มีเนื้อที่ ๒ ไร่ ๑ งาน ๖๘ ตารางวา ตามประวัติเล่าว่า วัดลำดวน สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๑ เดิมชื่อว่า “วัดคำดวน” จากหลักฐานที่ได้มาจากประวัติวัดศรีเมือง ซึ่งเขียนโดยพระธรรมไตรโลกาจารย์ (รักษ์ เรวโต) อดีตเจ้าอาวาสวัดศรีเมือง ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อจากวัดคำดวนเป็น “วัดลำดวน” เพราะมีต้นลำดวนขนาดใหญ่อยู่ในบริเวณวัดด้านทิศใต้ของวัด (ปัจจุบันล้มต้นไปแล้ว) วัดลำดวนได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙^{๑๙} ภายในวัดมีปูชนียวัตถุที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุที่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากรไว้ ๘ รายการ^{๒๐} ปูชนียวัตถุที่สำคัญ คือ ๑) หลวงพ่อศิลาคำ เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ อายุราว ๔๐๐ ปี ๒) หลวงพ่อพระศรีลำดวน หรือหลวงพ่อใหญ่ เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน เป็นพระประธานในอุโบสถ ๓) หลวงพ่อบุญคุ้ม พระพุทธรูปใหญ่ที่สุดในจังหวัดหนองคาย สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาดหน้าตัก ๙ เมตร ประดิษฐานบนหลังคาอุโบสถวัดลำดวน สูงจากพื้น ๑๓ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ ๔) เจดีย์ศรีสารพัดนึก เป็นเจดีย์เก่าแก่ อายุราว ๒๐๐ ปี ก่ออิฐถือปูน ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง เป็นลักษณะระฆังคว่ำ^{๒๑}

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด: หลวงพ่อบุญคุ้ม, หลวงพ่อศิลาคำ

^{๑๙} กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑๐**, หน้า ๘๒๕.

^{๒๐} กรมศิลปากร, ประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ, **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ** เล่มที่ ๑๐๘ ตอนที่ ๗๐ (๑๙ เมษายน ๒๕๓๔) : ๓.

^{๒๑} ศุภกิจ ศิลปะรังสรรค์, “เส้นทางธรรมหนูนานาชาติ: วัดลำดวน”, **SBL MAGAZINE NONGKHAI**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สมาร์ท บีซีเนล ไอนด์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔๖.

รูปภาพที่ ๑๑ หลวงพ่อบุญคุ้ม
ประดิษฐานอยู่บนหลังคาอุโบสถ

รูปภาพที่ ๑๒ หลวงพ่อศิลาคำ
ประดิษฐานอยู่ในวิหารหลวงพ่อศิลาคำ

วัดศรีคุณเมือง

ที่ตั้งวัด

เลขที่ ๖๘๘ หมู่ ๕ บ้านศรีคุณเมือง ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดศรีคุณเมือง สร้างเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๓๗๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๐ ตามประวัติวัดกล่าวว่า เดิมชื่อว่า “วัดป่าขาว” เพราะมีตาผ้าขาว เป็นผู้ริเริ่มสร้างวัด ชาวบ้านเรียกว่าหลวงพ่อบาขาว^{๒๒} ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อวัดใหม่ว่า “วัดศรีคุณเมือง” โดยอาศัยชื่อของโยมอุปถัมภ์วัดด้วยดีมาตลอด คือ นางคุณ ทวีพาณิชย์ หลักฐานทางโบราณคดี ในจารึกวัดศรีคุณเมืองระบุว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นผู้สร้าง โดยมีข้อความโดยสังเขปว่า “พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้มาอุทิศที่นาจ้งหันให้แก่วัด และตอนท้ายได้มีการสาปแช่งผู้ถือเอาศาสนสมบัติเหล่านั้น”^{๒๓} จ้งหัน คือ ที่ดินสำหรับทำไร่นาที่พระมหากษัตริย์ได้อุทิศถวายไว้เป็นศาสนสมบัติ เพื่อเก็บผลประโยชน์สำหรับบำรุงวัดและพระภิกษุในวัด รวมทั้งที่ดินและประชาชนที่อาศัยอยู่ในที่ดินเหล่านั้น จะเป็นสมบัติของวัดด้วย ตอนท้ายของศิลาจารึกมีการสาปแช่งผู้ถือเอาศาสนสมบัติเหล่านั้นไว้ว่า หากกษัตริย์ในรุ่นต่อมา หรือผู้มีอำนาจใดก็ตามที่จะเพิกถอนกรรมสิทธิ์นั้น ดังปรากฏในศิลาจารึกว่า “...ท้าวมาลุนขุนมาใหม่หากมีโลหะด้นหามาก แลมังพระราชอาชญาเสีย ให้นันไปใหม่ในอบาย (ทั้ง ๔)...”^{๒๔} ภายในวัดมีปูชนียวัตถุและศาสนวัตถุที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุไว้ ๗ รายการ ได้แก่ ศิลาจารึกและพระพุทธรูปต่าง ๆ

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด : หลวงพ่อพระสุก (จำลอง)

^{๒๒} กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑๐, หน้า ๘๓๖.

^{๒๓} ไกรฤกษ์ ศิลาคม, “พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช: โปธิกษัตริย์กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สองฝั่งโขง”, วารสารพื้นถิ่นโขง ชี มูล, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๑๕๙.

^{๒๔} นวพรรณ ภัทรมูล. “เขา “สาปแช่ง” อันใด ในจารึก”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://citly.me/dQzBv> [๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

รูปภาพที่ ๑๓ หลวงพ่อพระสุก (จำลอง)
ประดิษฐานภายในอุโบสถวัดศรีคุณเมือง

รูปภาพที่ ๑๔ จารึกวัดศรีคุณเมือง
พ.ศ. ๒๑๐๓

วัดศรีเมือง

ที่ตั้งวัด

เลขที่ ๖๙๑ บ้านศรีเมือง ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดศรีเมืองสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๐ โดยพระไชยเชษฐาธิราช โดยมีตำนานกล่าวว่า ก่อนที่พระองค์จะสร้างวัดนี้ขึ้นมานั้น พระองค์ได้ออกเสด็จประพาสป่า ได้พบนกเขาเผือก ๑ ตัว ทรงพอพระทัยที่จะได้ จึงให้ข้าราชการบริพารช่วยกันจับ แต่จับไม่ได้ พระองค์จึงทรงอธิษฐาน ขออนุญาตต่อเจ้าที่เจ้าป่า เทพอารักษ์ในสถานที่นั้นว่า หากจับนกเขาเผือกได้สมดังเจตนา จะสร้างวัดและสร้างพระพุทธรูปยืนไว้เป็นอนุสรณ์ ณ ที่นี้ เมื่อพระองค์ได้ทรงอธิษฐานเรียบร้อยแล้ว ข้าราชการบริพารก็จับนกเขาเผือกนั้นได้อย่างง่ายดาย ครั้นต่อมา พระองค์ได้ทรงสร้างวัดขึ้น ณ บริเวณหนองน้ำ ตามที่ได้ทรงอธิษฐานไว้ เรียกชื่อว่า “วัดเมืองหนอง” พร้อมกับพระพุทธรูปยืน ๑ องค์ นามว่า “พระไชยเชษฐา” ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้เปลี่ยนชื่อวัดใหม่ว่า “วัดศรีเมือง”^{๒๕} ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๕

วัดศรีเมืองเป็นวัดเก่าแก่ ภายในอุโบสถมีพระพุทธรูปประทับยืน มีนามว่า “พระไชยเชษฐา” และมีเจดีย์ทรงปราสาท (กู) หรือกรงนกพระไชยเชษฐา เป็นอาคารทรงปราสาทขนาดเล็ก ที่ใช้ประดิษฐานพระพุทธรูป อยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ยอดเป็นหลังคาลาดซ้อนกัน ประดับด้วยปูนปั้นเป็นรูปนาคหรือมังกร มีซุ้มสี่ด้าน คล้ายคลึงกับปราสาทหรือกูของศิลปะล้านนามาก มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒^{๒๖} ด้านหน้าอุโบสถมีศิลาจารึกพระไชยเชษฐา ซึ่งได้เคลื่อนย้ายมาจากวัดศิลาเลข ตำบลโพธิ์สา อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย วัดศรีเมืองได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

^{๒๕} กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑๐**, หน้า ๘๕๘.

^{๒๖} ประภัสสร ชูวิเชียร, “ฐานข้อมูลโบราณสถานสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : วัดศรีเมือง หนองคาย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.archae.su.ac.th/art_in_thailand/?q=node/460. [๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

เล่ม ๕๓ หน้า ๑๕๒๗ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๗๙ เรื่อง การกำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ^{๒๗} และมีโบราณวัตถุที่ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุแล้ว ๒ รายการ คือพระพุทธรูปปางมารวิชัย (หลวงพ่อศรีเมือง พระนามเดิม พระพุทธสัทธาธิกะ) ศิลปะล้านช้าง พุทธศักราช ๒๓๐๖ ชนิดโลหะผสม ขนาดสูงรวมฐาน ๑๘๕ เซนติเมตร ตักกว้าง ๘๓ เซนติเมตร มีจารึกตัวไทยอีสาน ภาษาไทย ที่ฐานหน้ากระดาน ด้านหน้าจำนวน ๖ บรรทัด ระบุผู้สร้างและปีที่สร้างและตู้พระไตรปิฎก ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๕ ชนิดไม้กระฉาก ขนาดสูงรวมฐาน ๑๘๓ เซนติเมตร กว้าง ๔๗.๕ เซนติเมตร ยาว ๔๘.๕ เซนติเมตร มีจารึกอักษรไทย ภาษาไทย ที่ขอบหลังคา ระบุผู้สร้าง^{๒๘}

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด : หลวงพ่อศรีเมือง (พระพุทธสัทธาธิกะ), หลวงพ่อพระไชยเชษฐา

รูปภาพที่ ๑๕ หลวงพ่อศรีเมือง
(พระพุทธสัทธาธิกะ)

รูปภาพที่ ๑๖ หลวงพ่อพระ
ไชยเชษฐา

วัดศรีชะเกษ

ที่ตั้ง

เลขที่ ๑๑๖๗ ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดศรีชะเกษ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ในบันทึกพื้นสังกาสแผนที่เมืองหนองคาย ซึ่งแปลความจากอักษรธรรมอีสานในสังกาสที่ ๑๒๓๑ ได้กล่าวไว้ว่า ปีมะโรง เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ วัน ๕ (น่าจะตรงกับจุลศักราช ๑๒๓๐ ซึ่งเป็นปีมะโรง เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ วันพฤหัสบดี ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๘ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๑๑) พระยาปทุมเทวาภิบาล เจ้าเมืองหนองคาย มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงรวบรวมมาตาทิยา

^{๒๗} กรมศิลปากร, ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง กำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๓ (๒๗ กันยายน ๒๔๗๙) : ๑๕๒๗

^{๒๘} กรมศิลปากร, ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๖ ง (๒๙ มกราคม ๒๕๖๒) : ๑๕

บุตรทั้งปวงสร้างวัดนาค (วัดศรีชะเกษในปัจจุบัน) ขึ้น ครั้นต่อมา (สังกาสที่ ๑๒๓๔) พระยาปทุมเทวาภิบาล เจ้าเมืองหนองคาย เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอันยิ่ง จึงมีศรัทธาสั่งสร้างพระพุทธรูปทองหล่อขึ้น ๑ องค์ ด้วยเงินและทองคำหนักแสนหนึ่ง งามบริสุทธิ เรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่า หลวงพ่อพระองค์แสน ต่อมา ออกเสียงเพี้ยนเป็นหลวงพ่พระแสง แล้วยกเข้าไปประดิษฐานไว้ในพุทธสีมาวัดศรีชะเกษ ให้เป็นที่กราบไหว้ แก่ท้าวดาและชาวหนองคายสืบมาฯ ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ภายในวัดศรีชะเกษมีโบราณวัตถุที่ กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุแล้ว ๑ รายการ คือ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธ ศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ ชนิดสำริด ขนาดสูงรวมฐาน ๑๘๕ เซนติเมตร หน้าตักกว้าง ๘๓ เซนติเมตร ฐานสูง ๖๕.๕ เซนติเมตร มีจารึกอักษรธรรม ภาษาไทย ที่ฐานหน้ากระดานด้านหน้า จำนวน ๔ บรรทัด^{๒๙} และพระพุทธรูป อีก ๓ รายการ คือ พระพุทธรูปสำริด ศิลปะล้านช้าง ที่ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ แต่มีได้อยู่ในความครอบครอง ของกรมศิลปากร

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด : หลวงพ่พระแสง

รูปภาพที่ ๑๗ อุโบสถวัดศรีชะเกษ

รูปภาพที่ ๑๘ หลวงพ่พระแสง
ประดิษฐานภายในอุโบสถวัดศรีชะเกษ

วัดศรีชมชื่น

ที่ตั้ง

เลขที่ ๑๐๘๓ ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดศรีชมชื่น สร้างเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๑๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

การที่วัดได้นามว่าศรีชมชื่นนั้น เนื่องจากบริเวณชุมชนแห่งนี้ มีพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก

^{๒๙} กรมศิลปากร, ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๖ ง (๒๙ มกราคม ๒๕๖๒) : ๑๕.

ชาวบ้านเรียกว่า ต้นขมขึ้น เป็นไม้ขนาดกลาง ลำต้นโตประมาณต้นหมาก สูงประมาณ ๓ – ๖ เมตร ออกดอกเป็นช่อเชิงลดแยกแขนง หรือออกดอกเป็นกระจุก ดอกมีขนาดเล็กสีขาว มีกลิ่นหอม ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ด้วยเหตุที่มีพันธุ์ไม้ชนิดนี้เอง ประกอบกับเพื่อความเป็นสิริมงคล มีความเจริญรุ่งเรือง ผู้คนในแถบนี้จึงตั้งชื่อชุมชนว่า ศรีขมขึ้น เมื่อชาวบ้านได้รวมตัวกันปลูกบ้านเรือนมากขึ้น ก็เกิดเป็นชุมชน และได้ดำเนินการสร้างวัดขึ้น เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน จึงได้ตั้งชื่อวัดตามชื่อหมู่บ้านว่า วัดศรีขมขึ้น ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา^{๓๐}

ภายในวัดมีปูชนียวัตถุและศาสนวัตถุที่สำคัญคือ อุโบสถ ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๑ เมตร ลักษณะทรงไทยประยุกต์ ภายในอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อพระศรีเนตรมงคล เป็นพระพุทธรูปปางขัดสมาธิ หลวงพ่อศรีขมขึ้น เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสำริด และหลวงพ่อมงคลนิมิต เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หอพระไตรปิฎก ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร ลักษณะทรงไทยประยุกต์

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด : หลวงพ่อศรีขมขึ้น, หลวงพ่อมงคลนิมิต

รูปภาพที่ ๑๙ หลวงพ่อศรีขมขึ้น

รูปภาพที่ ๒๐ หลวงพ่อมงคลนิมิต

วัดห้วยโคก

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่เลขที่ ๑๐๐๘ ถนนห้วยโคก ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดห้วยโคก สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ วัดห้วยโคก เดิมชื่อว่า วัดหนองไผ่ เมื่อครั้งสมัยเจ้ามหาอุปราชเพชรราช ในรัชกาลที่ ๔ ได้สร้าง

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติรัตนาลงกรณ์ (สิงหา ภทฺธเมธี), เจ้าอาวาสวัดศรีขมขึ้น ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

พระพุทธรูปขนาดใหญ่องค์หนึ่งที่วัดพระธาตุหลวง เวียงจันทน์ แล้วนำมาถวายเป็นพระประธานในสิมวัดบ้านหนองไผ่ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า วัดภูมิช่วย (ช่วย หมายถึง ลำห้วย) เพื่อให้แตกต่างจากชื่อหมู่บ้าน

กาลต่อมาในห้วงเวลาที่ดินแดนสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง ไทย-ลาว มีเหตุการณ์สงครามเกิดขึ้นหลายครั้ง หลายคราว และเกิดโรคระบาด เป็นเหตุให้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงมีการอพยพผู้คนครั้งใหญ่ข้ามมาอยู่ฝั่งไทยหลายละลอก แม่น้ำโขงเต็มไปด้วยซากศพ ล่องลอยไปตามน้ำบ้าง ลอยมาติดที่ริมตลิ่งบ้าง ก่อให้เกิดโรคระบาดอย่างหนัก วัดภูมิช่วยจึงเป็นที่พักชั่วคราวของผู้อพยพ เมื่อมีการตายเกิดขึ้นก็มีการปลงศพ หรือเผาศพในเชิงตะกอนกลางแจ้งในบริเวณวัด ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ป่าช้า” เมื่อประกอบพิธีเผาศพเสร็จแล้ว ได้นำกระดูกไปลอยอังคาร เหลือเก็บไว้เพื่อบังสุกุลบ้างเล็กน้อย วัดภูมิช่วยจึงเป็นสถานที่พึ่งของผู้คนในยามทุกข์ใจ ไร้อาศัย เมื่อเหตุการณ์สงครามสงบลง โรคระบาดทุเลาหายไปที่สุด ผู้คนที่มาอาศัยอยู่ในวัดนี้ถึงบุญคุณของวัด มีชีวิตอยู่ได้จนทุกวันนี้ ก็เพราะวัด จึงได้เปลี่ยนชื่อวัดเสียใหม่ว่า “วัดหายโศก” เพื่อให้เกิดเป็นมงคล ไม่โศก ไม่เศร้า และหายจากโรคภัยไข้เจ็บ ตั้งแต่นั้นมาวัดภูมิช่วยจึงได้ชื่อใหม่ว่า วัดหายโศก มาจนถึงปัจจุบัน^{๓๑} จากการที่วัดได้นำมาว่า วัดหายโศก ดังกล่าว จึงเป็นที่นิยมนำอัฐมาลอยอังคารที่ท่าน้ำวัดหายโศก เพราะเชื่อว่าเมื่อผ่านพ้นงานอวมงคลไปแล้ว ชีวิตจะได้หายโศกหายเศร้า โดยส่วนใหญ่จะเช่าเรือจากท่าน้ำวัดหายโศก แล้วนั่งเรือนำอังคารไปลอยที่บริเวณพระธาตุกลางน้ำ ซึ่งมีระยะทางประมาณ ๓.๓ กิโลเมตร โดยทางวัดมีศูนย์บริการให้เช่าเรือ

ภายในวัดหายโศกมีโบราณวัตถุและศาสนสถานที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนไว้ ๑ รายการคือ ระฆังชนิดสำริด ศิลปะล้านช้าง มีอักษรจารึกรอบระฆัง นอกจากนี้ในวัดยังมีอาคารสิมอีสานโบราณ เป็นงานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ทรงคุณค่า ศิลปะแบบช่างญวนผสมช่างพื้นถิ่น ซึ่งกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานไว้แล้วเช่นเดียวกัน ปัจจุบันทางวัดกำลังดำเนินการก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ โดยสร้างอาคารครอบอุโบสถหลังเดิมที่ทรุดโทรม

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด: พระเจ้าใหญ่หายโศก

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระมหาเกริกเกียรติ นิลุตติเมธี, เจ้าอาวาสวัดหายโศก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

รูปภาพที่ ๒๑ อุโบสถหลังเดิมวัดห้วยโคก
ปัจจุบันใช้เป็นวิหารพระเจ้าใหญ่ห้วยโคก

รูปภาพที่ ๒๒ พระเจ้าใหญ่ห้วยโคก
ประดิษฐานอยู่ภายในอุโบสถหลังเก่า

วัดชัยพร

ที่ตั้ง :

เลขที่ ๑๐๕๗ หมู่ ๒ ซอยหัวโพน ถนนมีชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดชัยพร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ เดิมชื่อว่า วัดหัวโพน ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อคุ้มหัวโพนเป็นคุ้มชัยพร เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อชุมชน จึงได้เปลี่ยนชื่อจากวัดหัวโพนเป็น “วัดชัยพร” ตั้งแต่นั้นมา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔^{๓๒} วัดชัยพร มีปูชนียวัตถุที่สำคัญคือ พระประธานในอุโบสถ ชื่อว่า “พระพุทธชัยชินราชมุนี” ปางมารวิชัย พระพุทธชัยวรมุนี ปางมารวิชัย พระพุทธชัยสุวรรณมุนี ปางมารวิชัย และพระพุทธชัยมงคลมุนี ปางนาคปรก

ภายในวัดชัยพรมีโบราณวัตถุที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ แต่ไม่ได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร ๒ รายการ คือ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ชนิดสำริด ศิลปะล้านช้าง และพระพุทธรูปปางมารวิชัย ชนิดสำริดขอบจีวรแทรกเงิน ศิลปะล้านช้าง^{๓๓}

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด: พระพุทธชัยวรมุนี (หลวงพ่อชัยพร)

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระศรีวิจิตรโมลี (บุญถม สุนทรเมธี,ป.ธ.๙), รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย เจ้าอาวาสวัดชัยพร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๓๓} กรมศิลปากร, ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๗๐ (๑๙ เมษายน ๒๕๓๔) : ๑๑.

รูปภาพที่ ๒๓ พระพุทธชัยวรมนี
(หลวงพ่อชัยพร)

รูปภาพที่ ๒๔ พระพุทธรูปสำคัญ
ภายในอุโบสถวัดชัยพร

วัดมีชัยท่า

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่เลขที่ ๑๐๗๓ ถนนแก้ววรุฒิ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ประวัติวัด

วัดมีชัยท่า สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ วัดมีชัยสร้างขึ้นในสมัยที่พระยามหาอำมาตย์ (ชื่น) ยกทัพไปปราบฮ่อที่แขวงหัวพันทั้งหกและแขวงเมืองพวน ได้รับชัยชนะกลับมาในปี พ.ศ. ๒๔๒๙ จึงได้ทำการฉลองชัยชนะขึ้นที่บ้านหนองไผ่ และทำการเปลี่ยนชื่อชุมชนใหม่ว่า “ชุมชนมีชัย” อันหมายถึงมีชัยชนะต่อข้าศึก ต่อมาได้สร้างวัดขึ้นประจำชุมชน ให้ชื่อว่า “วัดมีชัย”^{๓๔} ต่อมาได้เติมคำว่า ต่อท้าย เป็น “มีชัยท่า” เนื่องจากวัดตั้งอยู่ติดท่าน้ำ คือแม่น้ำโขง ทั้งนี้ เพื่อให้ชื่อแตกต่างกับวัดที่ตั้งขึ้นใหม่ในบริเวณป่าช้าของชุมชนมีชัย คือวัดมีชัยทุ่ง^{๓๕} ภายในวัดมีโบราณวัตถุที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ แต่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร ๓ รายการ คือ พระพุทธรูปปางมารวิชัย ชนิดสำริด ศิลปะล้านช้าง พุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕ มีอักษรจารึกที่ฐาน จำนวน ๒ องค์ และพระพุทธรูปปางมารวิชัย ชนิดสำริด ศิลปะล้านช้าง พุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔ มีรูปดวงฤกษ์และอักษรจารึกที่ฐาน^{๓๖}

พระพุทธรูปสำคัญประจำวัด: หลวงพ่อพุทธมงคลมีชัย (พระเจ้ามีชัย)

^{๓๔} ศุภกิจ ศิลปสร้างสรรค์, “เส้นทางธรรมหนูนานาชาติ: วัดมีชัยท่า”, SBL MAGAZINE NONGKHAI, หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาเกริกเกียรติ นิรุติเมธี, เจ้าอาวาสวัดหายโศก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

^{๓๖} กรมศิลปากร, ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ ๑๐๘ ตอนที่ ๗๐ (๑๙ เมษายน ๒๕๓๔) : ๑๑.

รูปภาพที่ ๒๕ อุโบสถวัดมีชัยท่า

รูปภาพที่ ๒๖ หลวงพ่อพุทธมงคลมีชัย
(พระเจ้ามีชัย)

๔.๒ สํารวจทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จำนวน ๑๓ แห่ง คณะผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการพิจารณาศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถานในแต่ละด้านไว้ ๓ ระดับคือ ระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ โดยดัดแปลงจากวิธี Credit and Grade Point ของการประเมินศักยภาพของพื้นที่สำหรับการอนุรักษ์ซึ่งได้นำมาประยุกต์ใช้ในการพิจารณาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัดและพุทธสถานแต่ละด้าน คือ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านศิลปกรรม ด้านโบราณวัตถุ ด้านภูมิทัศน์ ด้านสภาพของเส้นทางจราจร ด้านห้องสุขา ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเทศกาลประจำปี ดังนี้

๑) ด้านสถาปัตยกรรม มีลักษณะเด่นแปลกตา มีความสวยงามด้านสถาปัตยกรรม ที่หาพบได้ยาก เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เป็นต้น โดยสามารถจัดระดับความโดดเด่นได้ ดังนี้

ระดับสูง คือ มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะที่ไม่พบในที่อื่น

ระดับปานกลาง คือ มีลักษณะโดดเด่น แต่สามารถพบเห็นได้จากสถานที่อื่นเช่นกัน

ระดับต่ำ คือ มีลักษณะที่เห็นได้ทั่วไป

๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ มีความโดดเด่นด้านโบราณวัตถุและศิลปกรรม ดังนี้

ระดับสูง คือ มีโบราณวัตถุและศิลปกรรมที่มีความเก่าแก่ ทรงคุณค่า และมีความสวยงาม

ระดับปานกลาง คือ มีโบราณวัตถุและศิลปกรรมที่มีความสวยงาม

ระดับต่ำ คือ ไม่มีโบราณวัตถุและศิลปกรรม

๓) ด้านจิตรกรรม

ระดับสูง คือ มีจิตรกรรมฝาผนังที่มีความเก่าแก่ หาชมได้ยาก ทรงคุณค่า สะท้อนถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความสวยงาม

ระดับปานกลาง คือ มีจิตรกรรมฝาผนัง แต่ไม่มีความเก่าแก่ หาชมได้ไม่ยาก สะท้อนถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความสวยงาม

ระดับต่ำ คือ ไม่มีจิตรกรรมฝาผนัง

๔) ด้านภูมิทัศน์ มีลักษณะและองค์ประกอบของพื้นที่ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสภาพทัศนียภาพโดยธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยสามารถจัดระดับของภูมิทัศน์ได้ ดังนี้

ระดับสูง คือ มีลักษณะและองค์ประกอบของพื้นที่ เป็นภูมิทัศน์ที่ร่มรื่น สวยงาม และน่าประทับใจ มาก

ระดับปานกลาง คือ ลักษณะและองค์ประกอบของพื้นที่ เป็นภูมิทัศน์ที่ร่มรื่นสวยงาม และน่าประทับใจ ปานกลาง

ระดับต่ำ คือ มีรูปแบบขององค์ประกอบทางด้านภูมิทัศน์ อยู่ในระดับต่ำและไม่น่าสนใจ

๕) ด้านการเข้าถึง ระยะทางจากแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าชมไปยังแหล่งท่องเที่ยวลำดับต่อไป

ระดับสูง คือ ระยะทางจากแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าชม ไปยังแหล่งท่องเที่ยวลำดับต่อไป ไม่เกิน ๓ กิโลเมตร

ระดับปานกลาง คือ ระยะทางจากแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าชม ไปยังแหล่งท่องเที่ยวลำดับต่อไป ไม่เกิน ๕ กิโลเมตร

ระดับต่ำ คือ ระยะทางจากแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าชม ไปยังแหล่งท่องเที่ยวลำดับต่อไป มากกว่า ๕ กิโลเมตร

๖) ด้านพื้นผิวจราจรภายในวัด

ระดับสูง คือ พื้นผิวจราจรภายในวัด เทคอนกรีตทั้งหมด

ระดับปานกลาง คือ พื้นผิวจราจร เทคอนกรีตบางส่วน สลับกับลานดิน

ระดับต่ำ คือ สภาพพื้นผิวจราจรเป็นลานดินทั้งหมด

๗) ด้านที่จอดรถ

ระดับสูง คือ มีพื้นที่จอดรถได้รวมมากกว่า ๑๐๐ คัน ลักษณะลานจอดรถเป็นพื้นซีเมนต์ มีความเป็นระเบียบในการจัดที่จอดรถดี

ระดับปานกลาง คือ มีพื้นที่จัดได้รวม ๕๐-๑๐๐ คัน ลักษณะของลานจอดรถ มีทั้งที่เป็นพื้นซีเมนต์ และลานดิน ความเป็นระเบียบในการจัดที่จอดรถ ปานกลาง
ระดับต่ำ คือ มีพื้นที่จอดรถได้รวมน้อยกว่า ๕๐ คัน ลักษณะของที่จอดรถเป็นลานดิน ในการจัดที่จอดรถไม่เป็นระเบียบ

๘) ด้านห้องสุขา

ระดับสูง คือ มีการแยกประเภทสุขา ชาย หญิง จำนวนห้องสุขามากกว่า ๒๐ ห้อง สุขภัณฑ์ใช้แบบชักโครก มีความคงทนถาวร และมีความสะอาดในระดับสูง
ระดับปานกลาง คือ ไม่แยกห้องสุขาชายหญิง มีจำนวนห้องสุขา ๕- ๑๐ ห้อง สุขภัณฑ์ใช้แบบชักโครก มีความคงทนถาวร และมีความสะอาดในระดับปานกลาง
ระดับต่ำ คือ ไม่มีห้องสุขาสาธารณะ หรือมี แต่ไม่มีการแยกประเภทห้องสุขา มีจำนวนห้องสุขาน้อยกว่า ๕ ห้อง สุขภัณฑ์ที่ใช้เป็นแบบชักโครก เป็นแบบชั่วคราว มีสภาพชำรุดและความสะอาดอยู่ในระดับต่ำ

๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ระดับสูง มีกิจกรรมที่โดดเด่น และน่าสนใจ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ๑๐๐ คนขึ้นไป
ระดับกลาง ไม่มีกิจกรรมที่โดดเด่น มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ๕๐-๑๐๐ คน
ระดับต่ำ ไม่มีกิจกรรมที่โดดเด่น มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม น้อยกว่า ๕๐

๑๐) เทศกาลประจำปี มีงานประเพณีประจำปีที่น่าสนใจ เช่น บุญเทศน์มหาชาติ สงกรานต์ ลอยกระทง เป็นต้น และทำอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

ระดับสูง มีงานเทศกาลประจำปีที่น่าสนใจ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ๑,๐๐๐ คนขึ้นไป
ระดับปานกลาง มีงานเทศกาลประจำปีที่น่าสนใจ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม น้อยกว่า ๑,๐๐๐ คน
ระดับต่ำ ไม่มีงานเทศกาลประจำปี

คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจและเก็บข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบริมน้ำโขงจำนวน ๑๓ แห่ง คือ วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง) วัดศรีบุญเรือง วัดศรีสุมงคล วัดลำดวน วัดศรีคุณเมือง วัดศรีเมือง วัดศรีเกษ วัดศรีชมชื่น วัดหายโศก วัดชัยพร และวัดมีชัยท่า โดยการสังเกตและบันทึกภาพ ซึ่งผลการสำรวจพบความโดดเด่นและความสำคัญของแต่ละวัดในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๔.๒.๑ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)

๑) พระอุโบสถ เป็นอาคารทรงไทยประยุกต์ และเป็นพระอุโบสถทรงจัตุรมุขที่สูงใหญ่สง่างามที่สุดในจังหวัดหนองคาย ฐานกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๖๔ เมตร

๒) หลวงพ่อพระใส เป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสีสุก มีพระพุทธรูปลักษณะงดงาม ขนาดหน้าตักกว้าง ๒ ศอก ๘ นิ้ว ส่วนสูง ๔ ศอก ๑ นิ้ว สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ. ๒๐๙๓-๒๑๑๕) ซึ่งมีประวัติเล่าสืบต่อกันมาว่าสร้างโดยพระราชธิดาของพระเจ้าไชยเชษฐา กษัตริย์ล้านช้าง ๓ พระองค์ คือ พระธิดาสุก พระธิดาเสริม พระธิดาใส โดยตั้งชื่อตามพระนามผู้สร้างว่า พระสุก พระเสริม และพระใส

๓) เจดีย์พระธาตุพระอรหันต์ เป็นพระธาตุเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้ ๑๒ กว้าง ๖ เมตร ยาว ๖ เมตร สูง ๓๐ เมตร สันนิษฐานว่า เจดีย์องค์เดิมเป็นเจดีย์ศิลาแลง ก่ออิฐถือปูนแบบโบราณ ต่อมาได้ทรุดโทรมและผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์มาหลายสมัย พระธาตุอรหันต์ประดิษฐานอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย

๔) จิตรกรรม ภายในพระอุโบสถยังมีจิตรกรรมฝาผนังที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ เทพชุมนุม ทศชาติ พุทธจริยวัตรปางต่าง ๆ ฮีตสิบสอง ทวารบาล สัตว์หิมพานต์ นิทานพื้นบ้าน พุทธสถาปัตยกรรมในภูมิภาคอีสานเหนือ

รูปภาพที่ ๒๗ พระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) และเจดีย์พระธาตุพระอรหันต์

รูปภาพที่ ๒๘ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)

๕) ภูมิทัศน์ วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นเขตพุทธาวาสกับส่วนที่เป็นเขตสังฆาวาส และจัดระเบียบวัดเป็นสัดส่วน มีต้นไม้ร่มรื่น เนื่องจากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา และเป็นທີ່ประดิษฐานหลวงพ่พระใส ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีคนศรัทธานับถือทั้งชาวจังหวัดหนองคายและจังหวัดใกล้เคียง ตลอดจนพุทธศาสนิกชนชาวลาว จึงมีคนเดินทางมาสักการบูชาวันละจำนวนมาก ดังนั้น ทางวัดจึงจัดภูมิทัศน์วัดให้ร่มรื่น สวยงาม สะอาดตา บริเวณภายในวัดจึงร่มรื่นไปด้วยไม้ยืนต้นซึ่งสามารถให้ร่มเงาได้ และไม้ดอกไม้ประดับ

๖) การเข้าถึง วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ตั้งอยู่ถนนประจักษ์ อยู่ห่างจากศูนย์ราชการ ๕.๓ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำโขงประมาณ ๔๐๐ เมตร

๗) พื้นผิวจราจรภายในวัด พื้นผิวจราจรภายในวัดโพธิ์ชัย เทด้วยคอนกรีตโดยตลอด การคมนาคม สะดวกสบาย

๘) ที่จอดรถ มีลานจอดรถไว้บริการนักท่องเที่ยวโดยไม่เสียค่าบริการแต่อย่างใด โดยลานจอดรถจะอยู่ด้านทิศตะวันออก ซึ่งสามารถรองรับรถได้มากกว่า ๑๐๐ คัน นอกจากนี้ ยังสามารถจอดบนไหล่ทางด้านถนนผนังชลประทาน หนองคาย-โพนพิสัยได้

๙) สุขา มีห้องน้ำสาธารณะไว้บริการนักท่องเที่ยว ๔ แห่ง คือ ภายในบริเวณวัด ๒ แห่ง และนอกกำแพงวัด ซึ่งเป็นลานจอดรถอีก ๒ แห่ง รวมมีห้องน้ำมากกว่า ๑๐๐ ห้อง แยกสุขาชาย-หญิง และคนพิการ ห้องสุขามีเพียงพอสำหรับไว้บริการนักท่องเที่ยว

๑๐) วันสำคัญทางศาสนา วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) นับได้ว่าเป็นศูนย์กลางการจัดพิธีกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา หรือแม้แต่การสวดมนต์ข้ามปี โดยมีหน่วยงานราชการ สถานศึกษา และประชาชนทั่วไป เข้าไปเวียนเทียน ทำบุญสวดมนต์และฟังเทศน์จำนวนมาก

๑๑) เทศกาลประจำปี วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) มีงานเทศกาลประจำปีคือ ประเพณีสงกรานต์ และสงกรานต์หลวงพ่อบุญไซ โดยร่วมกับจังหวัดจัดงานสงกรานต์หนองคายเป็นประจำทุกปี กิจกรรมประกอบด้วยตอนเช้ามีพิธีอัญเชิญหลวงพ่อบุญไซ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองชาวหนองคาย ออกจากพระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย แห่รอบพระอุโบสถ ๓ รอบ ก่อนจะอัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนราชรถ เป็นพระประธานนำขบวนพระพุทธรูปจากชุมชนต่าง ๆ ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย แห่รอบเมืองให้ประชาชนชาวหนองคาย และนักท่องเที่ยวได้สงกรานต์ขอพร ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดของชาวหนองคายมาช้านาน โดยชาวหนองคายและนักท่องเที่ยวนับหมื่นคนมาร่วมพิธีอย่างเนืองแน่น

รูปภาพที่ ๒๙ ภูมิทัศน์ภายในวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)

รูปภาพที่ ๓๐ ประเพณีสงกรานต์หลวงพ่อบุญไซ และอัญเชิญแห่รอบเมือง

ตารางที่ ๓ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม		●	
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์	●		
๕) ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง	●		
๖) ด้านสภาพพื้นผิวจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ	●		
๘) ด้านห้องสุขา	●		
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	●		
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี	●		

๔.๒.๒ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก พระธาตุหล้าหนอง

๑) พระธาตุกลางน้ำ เดิมชื่อพระธาตุหล้าหนอง เป็นพระธาตุที่หักพังอยู่กลางลำน้ำโขง จากการสำรวจได้น้ำของหน่วยโบราณคดีภาค ๗ พบว่า องค์พระธาตุมีฐานกว้างด้านละ ๑๗.๒ เมตร ย่อมุมที่ฐาน และมีความสูงประมาณ ๒๘.๕ เมตร หักออกเป็น ๓ ท่อน สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๒ เนื่องจากมีรูปร่างคล้ายพระธาตุบังพวน ปัจจุบันองค์พระธาตุจมอยู่กลางแม่น้ำโขงห่างจากฝั่งไทย ๑๘๐ เมตร องค์พระธาตุก่อด้วยอิฐถือปูน ล้มตะแคงไปตามกระแสน้ำ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีฐานเหลี่ยมมุมฉาก โดยด้านหนึ่งโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำเพียงครึ่งฐาน องค์พระธาตุมีรูปทรงทางสถาปัตยกรรมเท่าที่ยังเหลืออยู่เป็นชั้นฐานเชิง ๒ ชั้น ฐานสี่เหลี่ยมย่อเก็จต่อขึ้นมาอีก ๔ ชั้น จึงเป็นเรือนธาตุ ต่อด้วยบัวลูกแก้วอีก ๒ ชั้น ความสูงของเจดีย์เฉพาะส่วนที่สัมผัสได้ ๑๒.๒๐ เมตร ความกว้างของฐานองค์พระธาตุชั้นล่างสุด ๑๕.๘๐ เมตร สูงประมาณ ๔.๘๘ เมตร^{๓๗}

๒) พระธาตุหล้าหนอง(จำลอง) ขนาดพระธาตุองค์จำลอง ฐานกว้าง ๑๐x๑๐ เมตร ความสูงประมาณ ๑๕ เมตร พร้อมทั้งการเสริมสร้างเสถียรภาพตลิ่งและป้องกันการกัดเซาะตลิ่งตลอดความยาว ๑๙๔ เมตร องค์พระธาตุหล้าหนองจำลองนั้น จะประกอบด้วยส่วน ๗ ส่วน และมีส่วนที่สำคัญ ๓ ส่วน คือ ฐานส่วนล่างจะประดิษฐานองค์พระสังกัจจายน์จำลอง และใช้เป็นที่พักประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรม การทำวัตรสวดมนต์ เป็นต้น ส่วนที่ ๒ ขององค์พระธาตุเป็นโครงเฝ้าบริเวณส่วนกลางจะเป็นสถานที่เวียนเทียน ส่วนบน

^{๓๗} Pelee, “ตำนาน “พระธาตุหล้าหนอง” หรือพระธาตุหนองคาย, พระธาตุกลางน้ำในปัจจุบัน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://board.postjung.com/1390246> [๕ เมษายน ๒๕๖๕].

ยอดฉัตร จะมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม เป็นที่ประดิษฐานองค์พระสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าไว้^{๓๘}

รูปภาพที่ ๓๑ พรองซัวส์ การ์นิเยร์ ชาวฝรั่งเศส หนึ่งในคณะสำรวจอินโดจีนในอาณาจักรล้านช้าง ได้วาดภาพลายเส้นของพระธาตุหล้าหนองนี้ไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๑

รูปภาพที่ ๓๒ ศิลปกรรมของพระธาตุหล้าหนอง (จำลอง)

๓) จิตรกรรม ภายในอาคารองค์พระธาตุชั้นที่ ๑ มีจิตรกรรมฝาผนังเล่าเรื่องราวเกี่ยวประวัติความเป็นมาขององค์พระธาตุหล้าหนอง

๔) ภูมิทัศน์ บริเวณริมตลิ่งใกล้พระธาตุหล้าหนอง มีการเสริมสร้างเสถียรภาพตลิ่งและป้องกันการกัดเซาะตลิ่งตลอดความยาว ๑๙๔ เมตร และงานตกแต่งปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยรอบ ไม่มีสิ่งบดบังองค์พระธาตุ ทำให้องค์พระธาตุมีความโดดเด่น สวยงาม โดยเฉพาะการล่องเรือแม่น้ำโขง จะมองเห็นองค์พระธาตุสีขาว ตั้งตระหง่านโดดเด่นอยู่ริมแม่น้ำโขง หรือในฤดูน้ำลด จะเห็นส่วนฐานขององค์พระธาตุองค์เดิมที่จมอยู่ในน้ำโขง โผล่พ้นน้ำขึ้นมา ๔-๕ เมตร

รูปภาพที่ ๓๓ ภูมิทัศน์ด้านหน้าพระธาตุหล้าหนอง

รูปภาพที่ ๓๔ ภูมิทัศน์พระธาตุหล้าหนองริมฝั่งแม่น้ำโขง

^{๓๘} พระปลัดวิทย์ สิริภทโท (เที่ยงธรรม), ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: กรณีศึกษาพระธาตุหล้าหนองของประชาชน จังหวัดหนองคาย, หน้า ๒๒.

๕) ระยะทาง พระธาตุหล้าหนอง อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๕.๖ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำโขง ๕ เมตร

๖) สภาพพื้นผิวจราจรรอบองค์พระธาตุ พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) ตั้งอยู่ริมตลิ่งแม่น้ำโขง ในเขตชุมชนวัดธาตุ ห่างจากถนนมีชัยประมาณ ๑๕๐ เมตร การคมนาคมไปมาสะดวก มีถนนคอนกรีตเสริมเหล็กตลอดเส้นทาง

๗) ที่จอดรถ ไม่มีลานจอดรถ แต่บริเวณริมฟุตบาท มีเลนจอดรถที่เทศบาลได้กำหนดไว้บริการนักท่องเที่ยว สามารถจอดได้ทั้งรถใหญ่และรถเล็ก

๘) ห้องสุขา มีห้องสุขาสาธารณะจำนวน ๑ หลัง แยกห้องน้ำชาย-หญิง ด้านละ ๔ ห้อง และห้องน้ำคนพิการ ๑ ห้อง และห้องสุขาเอกชน ๑ หลัง และห้องน้ำเอกชน ๑ หลัง

รูปภาพที่ ๓๕ ที่จอดรถริมถนน หน้าองค์พระธาตุ

รูปภาพที่ ๓๖ มีร้านจำหน่ายดอกไม้เพื่อบูชาพระธาตุ และขายสัตว์น้ำเพื่อนำไปปล่อยสะเดาะเคราะห์

๙) วันสำคัญทางศาสนา จัดพิธีเวียนเทียนในวันมาฆบูชา ซึ่งรวมอยู่ในงานนมัสการพระธาตุหล้าหนองคาย ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

๑๐) เทศกาลประจำปี พระธาตุหล้าหนอง เป็นที่เคารพสักการะของชาวหนองคาย และชาวบ้านได้จัดงานประเพณีเกี่ยวกับพระธาตุในทุกปี คือประเพณีบุญบั้งไฟ เดือน ๖ เพื่อจุดถวายองค์พระธาตุ ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๖ พิธีบวงสรวงองค์พระธาตุ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ถวายปราสาทผึ้ง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ และการแข่งเรือยาววันออกพรรษาทุกปี เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

รูปภาพที่ ๓๗ เจดีย์พระธาตุหล้าหนอง

รูปภาพที่ ๓๘ พิธีรำถวายสมโภชพระธาตุหล้าหนอง
ภาพ : เทศบาลเมืองหนองคาย

ตารางที่ ๔ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของพระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม	●		
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์	●		
๕) ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง	●		
๖) ด้านสภาพของเส้นทางจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ		●	
๘) ด้านห้องสุขา		●	
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	●		
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี	●		

๔.๒.๓ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง)

๑) โบสถ์ เป็นโบสถ์ขนาดเล็ก ศิลปะล้านช้างผสมช่างพื้นบ้าน มีการบูรณะและต่อเติมหลายสิ่ง โครงสร้างเดิมจะไม่ใช้ตะปูหรือนอตสำหรับยึด เช่น คานหลังคา บางจุดยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ ตามประวัติวัดกล่าวว่า สร้างเมื่อ ๒๓๗๐ ลักษณะอุโบสถหันหน้าไปทางทิศเหนือ หรือหันหน้าไปทางแม่น้ำโขง มีเสมาหินทรายแดงขนาดเล็กและใหญ่ปักอยู่รอบฐานโบสถ์ ปัจจุบันเหลืออยู่แค่ ๒ ใบ อาคารโบสถ์กว้าง ๔.๐๐ เมตร ยาว ๘.๙๐ เมตร

รูปภาพที่ ๓๙ อุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (ด้านหน้า)

รูปภาพที่ ๔๐ อุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (ด้านข้าง)

๒) หลวงพ่อพระเสาร์ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีลักษณะที่งดงามองค์หนึ่ง ลักษณะพิเศษคือ เล็บพระหัตถ์และริมพระโอษฐ์เป็นทองคำ รวมทั้งฐานรอบรับก็เป็นทองคำเช่นกัน หลวงพ่อพระเสาร์มีขนาดหน้าตักกว้าง ๖๕ ซม. สูง ๑๕๑ ซม. ฐานองค์กว้าง ๖๓ ซม. สูง ๑๐๒ ซม. ฐานรองรับกว้าง ๑๐๕ ซม. สูง ๕๗ ซม. มีอักษรธรรมจารึกที่ฐานรองรับองค์พระ

รูปภาพที่ ๔๑ หลวงพ่อพระเสาร์

รูปภาพที่ ๔๒ หลวงพ่อพระเสาร์

๓) วิหารหลวงพ่พระเสริมและพระใส (จำลอง) เป็นวิหารขนาดเล็ก หลังคาทรงจั่ว ภายในวิหารประกอบด้วยพระพุทธรูปสำคัญ คือ พระสุก (จำลอง) พระเสริม (จำลอง) พระใส (จำลอง) และพระเสาร์ (จำลอง)

รูปภาพที่ ๔๓ วิหารหลวงพ่พระเสริมและพระใส (จำลอง)

รูปภาพที่ ๔๔ พระสุก พระเสริม พระใส และพระเสาร์ (จำลอง)

๔) จิตรกรรมฝาผนัง หน้าประตูทางเข้าอุโบสถ มีจิตรกรรมฝาผนังทั้ง ๒ ด้าน เป็นภาพแสดงเรื่องราวการอัญเชิญพระสุก พระใส และพระบริวารขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่อุโบสถแห่งนี้ และภาพอัญเชิญหลวงพ่พระใสและพระเสริมบนเกวียน เพื่อนำไปสู่กรุงเทพมหานคร ส่วนภายในอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนังแสดงเรื่องราวในพุทธประวัติและชาดก

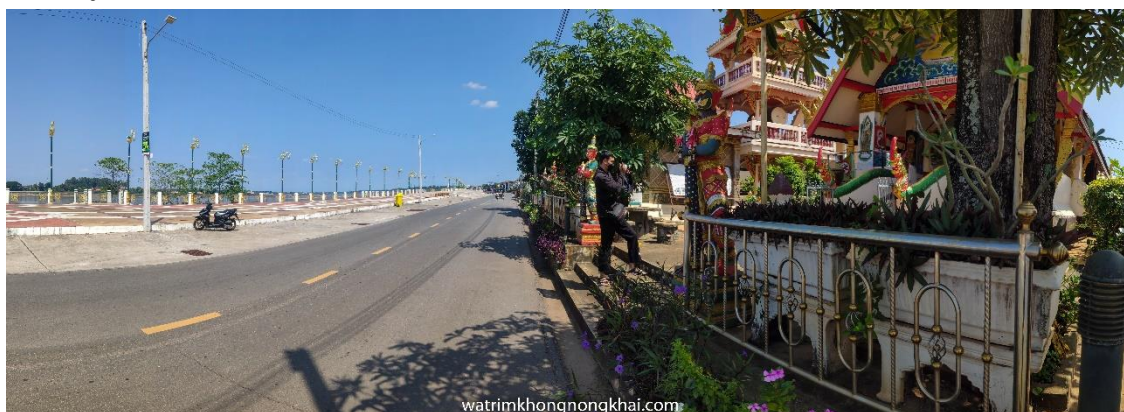

รูปภาพที่ ๔๕ ภาพจิตรกรรม แสดงเรื่องราวการอัญเชิญหลวงพ่พระใสและพระเสริมไปยังกรุงเทพมหานคร

รูปภาพที่ ๔๖ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ

๕) ภูมิทัศน์ วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ตั้งอยู่ติดกับถนนริมโขง บริเวณวัดไม่มีกำแพง จึงสามารถมองเห็นทัศนียภาพแม่น้ำโขงได้โดยรอบ ทั้งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ตลอดทั้งบ้านเรือนของประเทศเพื่อนบ้านที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงอีกฝั่งหนึ่ง

รูปภาพที่ ๔๗ ภูมิทัศน์บริเวณหน้าวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ

๖) ระยะทาง วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง) อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๓.๘ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำโขง ๒๐ เมตร

๗) สภาพพื้นผิวจราจร ภายในบริเวณวัดพื้นผิวจราจรเทด้วยคอนกรีตโดยรอบ

๘) ที่จอดรถ ภายในวัดไม่มีลานจอดรถ แต่มีพื้นที่ว่าง สามารถจอดรถขนาดเล็กได้ ประมาณ ๑๐ คัน เนื่องจากพื้นที่วัดคับแคบ บริเวณริมถนนด้านแม่น้ำโขง มีเลนจอดรถ สามารถจอดรถได้ทั้งรถใหญ่และรถเล็ก

๙) ห้องสุขา มีห้องสุขาสาธารณะจำนวน ๑ หลัง ไม่แยกห้องน้ำชาย-หญิง จำนวน ๙ ห้อง

๑๐) วันสำคัญทางศาสนา มีกิจกรรมทำบุญตักบาตรทุกวันพระ ๘ ค่ำ และวันพระ ๑๕ ค่ำ และมีพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา

๑๑) เทศกาลประจำปี ไม่มีงานเทศกาลประจำปี มีเพียงการทำบุญตามประเพณีฮีต ๑๒ บางประเพณี

ตารางที่ ๕ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง) สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม	●		
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์	●		
๕) ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง	●		
๖) ด้านสภาพพื้นผิวจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ		●	
๘) ด้านห้องสุขา		●	
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา		●	
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี			●

๔.๒.๔ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีบุญเรือง

๑) โบสถ์ เป็นโบสถ์ขนาดเล็ก ศิลปะล้านช้างผสมศิลปะช่างพื้นบ้าน มีการบูรณปฏิสังขรณ์มาหลายครั้ง หลังคาชั้นเดียว มีมุขหน้าอุโบสถ ๑ ห้อง หน้าต่างเป็นบานประตูเปิด-ปิดออกด้านนอก บนขอบหน้าต่างเขียนลวดลายซุ้มประตู ด้านหลังอุโบสถปิดทึบ เขียนประดับด้านบนด้วยลายไทย

รูปภาพที่ ๔๘ อุโบสถวัดศรีบุญเรือง

รูปภาพที่ ๔๙ ซุ้มหน้าต่างอุโบสถวัดศรีบุญเรือง

๒) พระประธานและหลวงพ่อลือชัย พระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง และหลวงพ่อลือชัย เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด เนื้อทองเหลือง ปางมารวิชัย ศิลปะสุโขทัย

รูปภาพที่ ๕๐ พระประธานในโบสถ์วัดศรีบุญเรือง

รูปภาพที่ ๕๑ หลวงพ่อลือชัย วัดศรีบุญเรือง

๓) ศิลจารึก ตั้งอยู่ติดกับประตูทางเข้าอุโบสถ ลักษณะเป็นรูปใบเสมากว้าง ๕๖ ซม. สูง ๙๐ ซม. หน้า ๑๗ ซม. สร้างโดยพระมหาธรรมมิกราชธิดราชเจ้า กษัตริย์ราชวงศ์ล้านช้าง ข้อความจารึกบรรทัดที่ ๑ ระบุ จ.ศ. ๙๗๐ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๑๕๑ อันเป็นสมัยที่พระวรวงศาธรรมิกราชปกครองราชอาณาจักรล้านช้าง (พ.ศ. ๒๑๔๑-๒๑๖๕)

เนื้อหาโดยสังเขป : พระวรวงศาธรรมิกราช ได้อุทิศเข้าโอกาสแก่วัดศรีบุญเรือง และได้ทรงย้ายถึงเขตแดนไร่นาที่บุรพกษัตริย์แห่งล้านช้างได้อุทิศแก่วัดศรีบุญเรืองด้วย พร้อมทั้งสาปแช่งท้าวพระยาที่โลภและมาลบล้างพระราชโองการนี้^{๓๙}

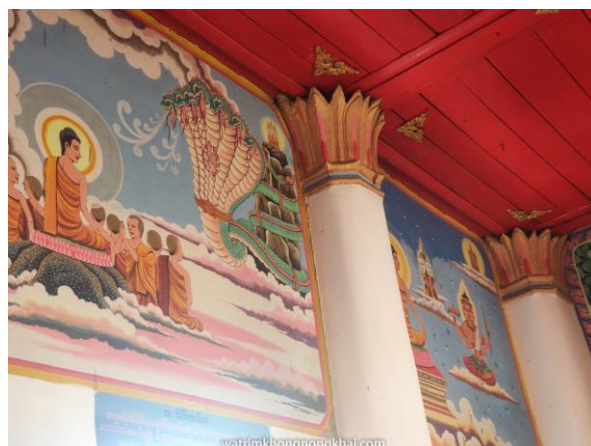
รูปภาพที่ ๕๒ จารึกวัดศรีบุญเรือง

^{๓๙} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), “จารึกวัดศรีบุญเรือง (หนองคาย)”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/2376> [๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

๔) จิตรกรรม ภายในโบสถ์ มีจิตรกรรมฝาผนังแสดงเรื่องราวพุทธประวัติ

รูปภาพที่ ๕๓ จิตรกรรมฝาผนังภายในโบสถ์วัดศรีบุญเรือง

รูปภาพที่ ๕๔ จิตรกรรมฝาผนังภายในโบสถ์วัดศรีบุญเรือง

๕) ภูมิทัศน์ วัดศรีบุญเรือง มีเนื้อที่ติดกับถนนเลียบบแม่น้ำโขง ติดกับถนนคนเดิน บริเวณวัดไม่มีกำแพง จึงสามารถมองเห็นอุโบสถซึ่งตั้งโดดเด่นอยู่กลางวัด หรือหากยืนอยู่ภายในวัดก็สามารถมองเห็นภูมิทัศน์ริมแม่น้ำโขงได้ทั้งทางทิศตะวันออกและทางทิศตะวันตก ปัจจุบันวัดกำลังปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณหน้าวัดให้มีความสวยงาม โดยการสร้างกระถางต้นไม้ทอดยาวเป็นกำแพงวัด และปลูกไม้ดอกไม้ประดับเป็นรั้ววัด

รูปภาพที่ ๕๕ ภูมิทัศน์วัดศรีบุญเรืองบริเวณ
ด้านถนนริมแม่น้ำโขง

รูปภาพที่ ๕๖ ภูมิทัศน์วัดศรีบุญเรืองบริเวณ
ด้านถนนริมแม่น้ำโขง

๖) ระยะทาง วัดศรีบุญเรือง อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๓.๕ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำโขง ๒๐ เมตร

๗) สภาพพื้นผิวจราจร วัดศรีบุญเรืองตั้งอยู่ระหว่างถนนมีชัยกับถนนเลียบบแม่น้ำโขง การคมนาคมไปมาสะดวก ภายในบริเวณวัดลาดพื้นซีเมนต์ แต่มีบางส่วนที่ยังเป็นลานดิน เพื่อปลูกต้นไม้และสวนหย่อม

๘) ที่จอดรถ ภายในบริเวณวัดมีพื้นที่ว่างให้จอดรถ สามารถจอดรถได้ ๕๐-๑๐๐ คัน แต่จอดได้เฉพาะรถเล็กเท่านั้น และบริเวณริมฟุตบอลถนนริมโขง มีเลนจอดรถ สามารถจอดได้ทั้งรถใหญ่และรถเล็ก

๙) ห้องสุขา ภายในบริเวณวัด ไม่มีห้องสุขาสาธารณะ มีเฉพาะภายในบริเวณศาลาอเนกประสงค์ และตามกุฏิสงฆ์ แต่ทางวัดมีโครงการในการสร้างห้องน้ำสาธารณะไว้รองรับนักท่องเที่ยวในอนาคต

๑๐) วันสำคัญทางศาสนา มีการทำบุญประจำวันพระ ๘ คำ วันพระ ๑๕ คำ และเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา

๑๑) เทศกาลประจำปี ไม่มีเทศกาลประจำปี มีเฉพาะการทำบุญตามประเพณีฮีต ๑๒ บางประเพณีเท่านั้น แต่ในเทศกาลออกพรรษาหนองคาย เทศบาลจะใช้พื้นที่วัดศรีบุญเรืองเป็นที่แสดงเสียงสี่เสียงตำนานบั้งไฟพญานาค เป็นประจำทุกปี

ตารางที่ ๖ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีบุญเรือง สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม	●		
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์	●		
๕) ด้านการเข้าถึง	●		
๖) ด้านสภาพของเส้นทางจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ		●	
๘) ด้านห้องสุขา			●
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา		●	
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี			●

๔.๒.๕ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีสมังคล์

๑) โบสถ์ เป็นโบสถ์ขนาดเล็ก สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ศิลปะช่างฉวนผสมศิลปะช่างท้องถิ่น หลังคาไม่มีช่อฟ้าและใบระกา ทางขึ้นประกอบด้วยซุ้มวงโค้ง ๓ ซุ้ม ซุ้มตรงกลางเป็นทางขึ้น และมีซุ้มวงโค้งด้านข้างอย่างละ ๑ ซุ้ม มีการบูรณะมาหลายครั้ง เดิมหลังคาเป็นกระเบื้องขอ ต่อมาได้เป็นแผ่นอลูมิเนียม

รูปภาพที่ ๕๗ โบสถ์วัดศรีสมังคล์ด้านหน้า

รูปภาพที่ ๕๘ โบสถ์วัดศรีสมังคล์ด้านข้าง

๒) พระประธานในอุโบสถและหลวงพ่พระศรี พระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง ลงรักปิดทอง หลวงพ่พระศรี เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง ขนาดหน้าตักกว้าง ๒ คืบ ๒ นิ้ว ส่วนสูงจากพระชงฆ์เบื้องล่างถึงพระยอดเกศ ๓ คืบ ๙ นิ้ว เป็นพระพุทธรูปสำคัญของวัดศรีสุมงคล

รูปภาพที่ ๕๙ หลวงพ่ศรีสุมงคล
พระประธานในอุโบสถวัดศรีสุมงคล

รูปภาพที่ ๖๐ หลวงพ่พระศรี

๓) จิตรกรรม ภายในอุโบสถมีพระประธานปูนปั้นแบบดั้งเดิม ศิลปะล้านช้าง ฝาผนังอุโบสถมีภาพจิตรกรรมเกี่ยวกับพุทธประวัติ ชาดก และประวัติการสร้างหลวงพ่ศรี เป็นงานสร้างสรรค์ของช่างพื้นบ้าน

รูปภาพที่ ๖๑ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดศรีสุมงคล

๔) เจดีย์ ภายในวัดศรีสุมงคลมีเจดีย์ที่สำคัญ ๒ องค์ ซึ่งประดิษฐานอยู่ด้านข้างอุโบสถทางทิศเหนือ คือ พระธาตุขาว ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยม ไม่ทราบประวัติการก่อสร้าง ซึ่งเป็นที่สักการบูชาของชุมชนศรีสุมงคล และเจดีย์บรรจุอัฐิอดีตเจ้าคณะจังหวัดหนองคายและอัฐิเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลม

รูปภาพที่ ๖๒ เจดีย์พระธาตุขาว

รูปภาพที่ ๖๓ เจดีย์บรรจุอัฐิอดีตเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย
และบรรจุอัฐิอดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย

๕) ภูมิทัศน์ บริเวณหน้าวัดศรีสุมงคลด้านริมแม่น้ำโขง มีภูมิทัศน์ที่สวยงามเพราะติดกับริมแม่น้ำโขง และลานวัฒนธรรม ซึ่งเป็นจุดแลนด์มาร์กที่สำคัญของจังหวัดหนองคาย นอกจากนี้ ทางวัดกำลังดำเนินการก่อสร้างวิหาร เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป บริเวณตรงข้ามกับลานวัฒนธรรม เพื่อเป็นที่สักการบูชาของนักท่องเที่ยว

รูปภาพที่ ๖๔ ภูมิทัศน์ของวัดศรีสุมงคล ด้านถนนริมโขง

๖) ระยะทาง วัดศรีสุมงคลอยู่ห่างจากศูนย์ราชการ ๓.๔ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำโขง ๒๐ เมตร

๗) สภาพพื้นผิวจราจร ภายในบริเวณวัด เทด้วยคอนกรีตโดยรอบ การคมนาคมสะดวกสบาย

๘) ที่จอดรถ ภายในวัดมีพื้นที่ว่างให้จอดรถ ซึ่งอยู่ด้านหลังอุโบสถ สามารถจอดรถขนาดเล็กได้ ๓๐-๕๐ แต่รถใหญ่ไม่สามารถเข้าไปจอดได้ เนื่องจากประตูวัดแคบ ด้านริมฟุตบาทถนนริมโขง มีเลนจอดรถสามารถจอดได้ทั้งรถใหญ่และรถเล็ก

๙) ห้องสุขา ภายในวัดมีห้องสุขาสาธารณะจำนวน ๒ หลังรวม ๒๐ ห้อง เป็นห้องน้ำรวม มีทั้งแบบชักโครกและแบบนั่งยอง ไม่แยกห้องน้ำชายหญิง

๑๐) วันสำคัญทางศาสนา มีกิจกรรมทำบุญตักบาตรวันพระ และถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสามเณรภายในวัดทุกวันพระ ๘ ค่ำ และวันพระ ๑๕ ค่ำตลอดทั้งปี มีพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา

๑๑) ไม่มีงานเทศกาลประจำปี แต่มีการทำบุญตามประเพณีฮีต ๑๒ บางประเพณี

ตารางที่ ๗ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีมงคล์ สรุปได้ดังนี้

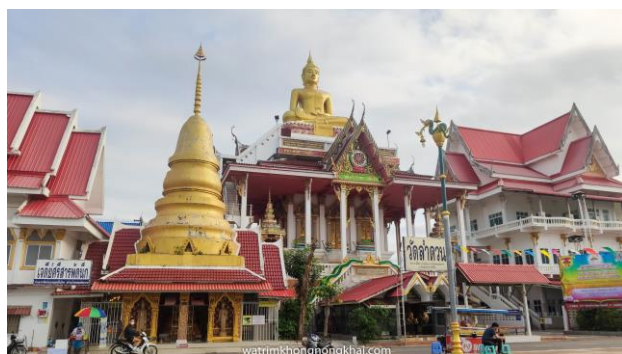
ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม	●		
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์		●	
๕) ด้านการเข้าถึง	●		
๖) ด้านสภาพของเส้นทางจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ		●	
๘) ด้านห้องสุขา		●	
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา		●	
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี			●

๔.๒.๖ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดลำดวน

๑) อุโบสถ์ เป็นอาคารทรงไทย หลังคาจตุรมุขสองชั้น ชั้นแรกเป็นอุโบสถและเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อบุญคุ้ม ซึ่งเป็นพระประธานในอุโบสถ ส่วนชั้นที่สองเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อบุญคุ้ม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่

๒) หลวงพ่อบุญคุ้ม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก หน้าตักขนาด ๙ เมตร มีความสูงจากพื้นดิน ๑๓ เมตร ประดิษฐานอยู่บนหลังคาอุโบสถ หันหน้าไปยังฝั่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓

๓) หลวงพ่อศิลาคำ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง ประดิษฐานอยู่ในวิหารหลวงพ่อบุญคุ้ม ติดกับถนนริมโขง

รูปภาพที่ ๖๕ อุโบสถ หลวงพ่อบุญคุ้ม

รูปภาพที่ ๖๖ หลวงพ่อศิลาคำ

๔) **เจดีย์ศรีสารพัดนึก** เป็นเจดีย์เก่าแก่อายุราว ๒๐๐ ปี ก่อสร้างด้วยอิฐถือปูน ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมมุมสลับสอง เป็นลักษณะระฆังคว่ำ ตั้งอยู่ด้านหน้าวัด ติดกับถนน ต่อมาได้สร้างอาคารครอบองค์เจดีย์ไว้อีกชั้นหนึ่ง เพื่อรักษาองค์เจดีย์ไว้ไม่ให้ทรุดโทรมไปกว่าเดิม โดยหลังคาอาคารเป็นรูปทรงเจดีย์ทรงกลม พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าไปสักการะองค์เจดีย์ด้านในอาคารได้

๕) **จิตรกรรม** ภายในวิหารหลวงพ่อศิลาคำ มีภาพเขียนเกี่ยวกับประเพณีไหลเรือไฟ การแข่งเรือยาว นอกจากนี้ ภายในศาลาการเปรียญยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงเรื่องราวในพุทธประวัติ ที่จิตรกรบรรจงวาดไว้อย่างวิจิตรสวยงาม

รูปภาพที่ ๖๗ เจดีย์ศรีสารพัดนึก

รูปภาพที่ ๖๘ ภาพจิตรกรรมภายในวิหารหลวงพ่อศิลา

๖) **ภูมิทัศน์** ความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์ของวัดลำตวนอยู่ที่อุโบสถสองชั้น มีหลวงพ่อบุญคุ้มประดิษฐานชั้นที่ ๒ ซึ่งเป็นหลังคาอุโบสถ และเป็นจุดชมวิว เพราะสามารถมองเห็นแม่น้ำโขงและประเทศเพื่อนบ้านได้โดยตลอด เป็นจุดวิวที่สวยงาม และบริเวณหน้าวัดยังเป็นลานวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองหนองคาย เยื้องไปทางทิศตะวันออก มีรูปปั้นนาคนขนาดใหญ่ ๒ ตน หันหน้าเข้าหากัน เป็นจุดแลนด์มาร์คที่สำคัญของจังหวัดหนองคาย

รูปภาพที่ ๖๙ ภูมิทัศน์หน้าวัดลำตวน

รูปภาพที่ ๗๐ ลานพญานาค เยื้องวัดลำตวน

๗) ระยะทาง วัดลำดวน อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๓.๓ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำโขง ๒๐ เมตร

๘) สภาพพื้นผิวจราจร บริเวณภายในวัดด้วยคอนกรีตโดยรอบ การคมนาคมสะดวกสบาย

๙) ที่จอดรถ ภายในวัดไม่มีลานจอดรถ เนื่องจากพื้นที่วัดคับแคบ แต่สามารถจอดรถได้บริเวณริมถนน เลียบแม่น้ำโขงด้านหน้าวัด มีเลนจอดรถตลอดแนว

๑๐) ห้องสุขา มีห้องสุขาสาธารณะจำนวน ๒ หลัง รวม ๒๐ ห้อง ไม่แยกห้องน้ำชาย-หญิง

๑๑) วันสำคัญทางศาสนา มีกิจกรรมทำบุญตักบาตรทุกวันพระ ๘ ค่ำ และวันพระ ๑๕ ค่ำ และมีพิธี เวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา

๑๒) เทศกาลประจำปี มีกิจกรรมประจำปีที่ทางวัดดำเนินการติดต่อกันมาหลายสิบปี คือ การทอดกฐินสงเคราะห์แก่วัดที่อยู่ในหมู่บ้านทุรกันดาร ในเขตจังหวัดหนองคาย อุดรธานี สกลนคร หนองบัวลำภู เลย โดยเชิญชวนพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาจองเป็นเจ้าของกฐินสงเคราะห์ ปีละ ๓๐ กว่าหมู่บ้าน โดยให้แต่ละหมู่บ้านที่แจ้งความประสงค์ไว้ แล้วมารับองค์กฐินที่วัดลำดวน ในวันที่ทางวัดกำหนด

รูปภาพที่ ๗๑ ป้ายประชาสัมพันธ์กฐิน

รูปภาพที่ ๗๒ เจ้าของกฐินสงเคราะห์

ตารางที่ ๘ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดลำดวน สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม	●		
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์	●		
๕) ด้านการเข้าถึง	●		
๖) ด้านพื้นผิวจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ		●	

๘) ด้านห้องสุขา		●	
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา		●	
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี			●

๔.๒.๗ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีคุณเมือง

๑) อุโบสถ เป็นอุโบสถขนาดเล็ก รูปทรงของอุโบสถเดิม เป็นศิลปะแบบช่างญวนผสมช่างพื้นถิ่น ต่อมามีการต่อเติม ทั้งในส่วนของหลังคา มุขด้านหน้าและด้านหลัง และด้านข้างทั้งสองด้าน หลังคาทรงจั่วชั้นเดียว ชุ่มด้านหน้าก่อวงโค้งใหญ่เป็นทางเข้า ๑ โค้ง และขนานด้วยชุมโค้งขนาดย่อมลงมาอีกข้างละ ๑ โค้ง บันไดมีทางขึ้นตรงด้านหน้า ๑ บันได และขึ้นทางด้านข้างด้านละ ๑ บันได หน้าต่างมีการต่อเติมทำเป็นชุมปูนปั้น

รูปภาพที่ ๗๓ อุโบสถวัดศรีคุณเมือง

รูปภาพที่ ๗๔ ชุ่มประตูทางเข้าอุโบสถวัดศรีคุณเมือง

๒) พระประธาน เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง

๓) หลวงพ่อพระสุก (จำลอง) เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยชนิดสำริด ศิลปะล้านช้าง พุทธศตวรรษที่ ๒๔ หน้าตัก กว้าง ๙๑ เซนติเมตร สูง ๑๑๔ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๙๔.๕ เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่ในอุโบสถ วัดศรีคุณเมือง สำรวจโดยกรมศิลปากร ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ ในราชกิจจานุเบกษา

รูปภาพที่ ๗๕ พระประธานภายในอุโบสถวัดศรีคุณเมือง

รูปภาพที่ ๗๖ หลวงพ่อพระสุก (จำลอง)

๔) จิตรกรรม ภายในอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงเรื่องราวพุทธประวัติและชาดก

๕) ศิลปจารึก ปักอยู่หน้าอุโบสถ จารึกด้วยอักษรธรรม พระเจ้าไชยเชษฐาทรงสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๐๓ มีความว่า พระไชยเชษฐาได้มาอุทิศที่นาจันทน์ และข้าโอกาสให้แก่วัด ตอนท้ายได้สาปแช่งผู้ที่ถือเอา ศาสนสมบัติเหล่านั้น

รูปภาพที่ ๗๗ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดศรีคุณเมือง

รูปภาพที่ ๗๘ จารึกวัดศรีคุณเมือง

๖) เจดีย์ เป็นเจดีย์เจดีย์โบราณ ทรงเหลี่ยม ตั้งอยู่ด้านหน้าอุโบสถทางด้านทิศตะวันออก สูงประมาณ ๒๐ เมตร มีการบูรณะปฏิสังขรณ์มาหลายครั้ง

๗) ภูมิทัศน์ เนื่องจากวัดศรีคุณเมือง เป็นวัดที่อยู่ติดกับตลาดท่าเสด็จ จึงให้บริการจอดรถภายในบริเวณลานวัด และภายในวัดมีแผงลอยร้านค้าอยู่โดยรอบ ส่วนใหญ่จะเป็นยาสมุนไพรและเสื้อผ้า แต่การจัดระเบียบร้านค้ายังไม่ดีนัก เพราะยังมีร้านค้าบางแห่งที่ตั้งร้านค้าบังทัศนียภาพของอุโบสถ และบริเวณด้านข้างอุโบสถ มีรถเข็นขายเครื่องดื่มจอดอยู่หลายคัน จึงทำให้อุโบสถลดความโดดเด่นลง

รูปภาพที่ ๗๙ ภูมิทัศน์บริเวณวัดศรีคุณเมือง

รูปภาพที่ ๘๐ ภูมิทัศน์รอบ ๆ อุโบสถวัดศรีคุณเมือง

๘) ระยะทาง วัดศรีคุณเมืองอยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๒.๘ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำโขง ๑๕๐ เมตร

๙) สภาพพื้นผิวจราจร ภายในบริเวณวัดเทด้วยคอนกรีตโดยตลอด การคมนาคมสะดวกสบาย

๑๐) ที่จอดรถ ภายในวัดมีพื้นที่ว่างให้จอดรถ ซึ่งด้านหลังและด้านข้างอุโบสถ แต่มีพื้นที่จอดรถไม่กว้างนัก สามารถนำรถเข้าไปจอดได้ทั้งรถขนาดใหญ่และรถขนาดเล็ก และมีลานจอดรถด้านหลังวัด

แต่สามารถเข้าไปจอดได้เฉพาะรถเล็กเท่านั้น

๑๑) ห้องสุขา มีห้องสุขาสาธารณะจำนวน ๓ หลัง รวม ๒๐ ห้อง แยกห้องน้ำชาย-หญิง

๑๒) วันสำคัญทางศาสนา มีกิจกรรมทำบุญตักบาตรทุกวันพระ ๘ ค่ำ และวันพระ ๑๕ ค่ำ และมีพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา

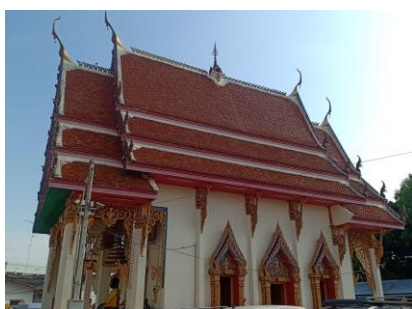
๑๓) เทศกาลประจำปี ไม่มีเทศกาลประจำปี มีเพียงทำบุญตามประเพณีฮีต ๑๒ บางประเพณีเท่านั้น

ตารางที่ ๙ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีคุณเมือง สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม		●	
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์		●	
๕) ด้านการเข้าถึง	●		
๖) ด้านสภาพของเส้นทางจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ		●	
๘) ด้านห้องสุขา		●	
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา		●	
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี			●

๔.๒.๘ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีเมือง

๑) อุโบสถ ลักษณะอาคารทรงไทย เป็นอาคารต่อเติมตามอิทธิพลจากภาคกลาง สร้างบนอาคารเดิม ซึ่งเป็นศิลปะล้านช้าง ยังคงรูปแบบช่างล้านช้างไว้คือ ฐานและปราสาทที่ประดับบนสันหลังคา หน้าบันด้านหน้าและด้านหลัง ประกอบด้วยลายเทพพนม อุโบสถวัดศรีเมืองมีลักษณะพิเศษคือ ทางเข้าสู่ภายในอุโบสถ มีประตูหน้าด้าน ๑ ประตู และประตูด้านข้างทางทิศเหนือ ๑ ประตู ขอบหน้าต่างทำเป็นซุ้มประดับด้วยลายปูนปั้น

รูปภาพที่ ๘๑ อุโบสถวัดศรีเมือง

รูปภาพที่ ๘๒ ประตูทางเข้าอุโบสถวัดศรีเมือง

๒) **หลวงพ่อพระไชยเชษฐา** ประดิษฐานอยู่ภายในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปยืน ปางเปิดโลก ก่อด้วยอิฐฉาบปูน ทาสีทองทั้งองค์ มีแผ่นรองรับด้านหลัง พระกรสองข้างแนบลำพระองค์ ครองจีวรห่มคลุมปลายจีวรโค้ง พระหัตถ์ปรากฏรูปแบบศิลปกรรมพื้นถิ่นอิทธิพลล้านช้าง

๓) **หลวงพ่อศรีเมือง** หลวงพ่อศรีเมือง หรือพระนามเดิมว่า พระสัทธาธิกะ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย พุทธลักษณะพระพักตร์เสียม พระนาสิกใหญ่โด่งงุ้ม มีเส้นเชื่อมระหว่างขอบพระโอษฐ์สองข้างกับขอบพระนาสิก เม็ดพระศกเล็ก รัศมีรูปเปลวแหลม ครองจีวรห่มเฉียง มีชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ปลายตัด นิ้วพระหัตถ์เรียวยาวเสมอกัน ฐานเป็นขาสิงห์ประกอบด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ฉลุลายโปร่ง มีจารึกที่ฐานระบูการสร้างในปี พ.ศ. ๒๓๐๙

รูปภาพที่ ๘๓ หลวงพ่อศรีเมือง

รูปภาพที่ ๘๔ หลวงพ่อพระไชยเชษฐา

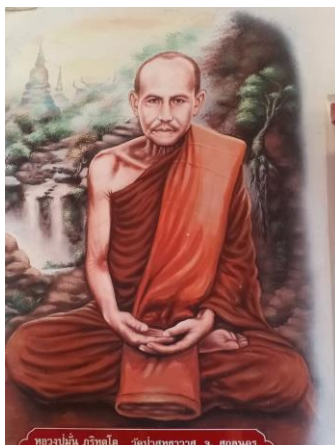
๔) **กรงนกพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช** ศิลปกรรมกรงนกพระเจ้าไชยเชษฐา เป็นอาคารทรงปราสาทขนาดเล็ก ที่ใช้ประดิษฐานพระพุทธรูป อยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ยอดเป็นหลังคาลาดซ้อนกัน ประดับด้วยปูนปั้นเป็นรูปนาคหรือมังกร มีซุ้มสี่ด้าน คล้ายคลึงกับปราสาทหรือคู่มือของศิลปะล้านนามาก มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒

๕) **จิตรกรรม** ภายในอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับเจดีย์และพระธาตุที่สำคัญ ๆ ในประเทศไทย และภาพวาดพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ซึ่งมีความงดงามมาก

๖) **ศิลาจารึก** สร้างโดยพระเจ้าไชยเชษฐา เคลื่อนย้ายมาจากวัดศิลาเลข ในเขตตำบลเวียงคุก จารึกมีใจความว่า สมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาทรงโปรดให้พระยาพลศึกช่วยสร้างวัดศรีสุพรรณอารามใน พ.ศ. ๒๑๐๙

รูปภาพที่ ๘๕ กรงนกพระไชยเชษฐา

รูปภาพที่ ๘๖
ภาพจิตรกรรมหลวงปู่มน ภูริทตฺโต

รูปภาพที่ ๘๗ ภาพจิตรกรรมพระธาตุพนม

๗) ภูมิทัศน์ เนื่องจากวัดอยู่ติดกับตลาดอินโดจีนหรือตลาดท่าเสด็จ พื้นที่ว่างส่วนใหญ่ใช้เป็นลานจอดรถ และแบ่งให้ชาวบ้านเข้ามาเช่าพื้นที่เพื่อค้าขายเสื้อผ้าและของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ต้นไม้มีเฉพาะบริเวณรอบอุโบสถ เป็นต้นไม้ขนาดเล็กและไม่ประดับ จึงขาดความร่มรื่น ภูมิทัศน์จัดระเบียบเป็นสัดส่วน

๘) ระยะทาง วัดศรีเมือง อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๒.๙ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำโขง ๕๐ เมตร

๘.๙ สภาพพื้นผิวจราจร การคมนาคมไปมาสะดวก จากถนนมีชัย มีซอยเข้าไปยังวัดประมาณ ๒๐ เมตร พื้นลานวัดเทด้วยซีเมนต์โดยตลอด

๑๐) ที่จอดรถ ภายในวัดมีลานจอดรถอยู่ทางทิศใต้ของอุโบสถ สามารถรองรับรถขนาดเล็กได้ประมาณ ๕๐ คัน รถใหญ่ไม่สามารถเข้าไปได้

๑๑) ห้องสุขา มีห้องสุขาสาธารณะจำนวน ๑ หลัง ๑๐ ห้อง แยกห้องผู้ชาย-หญิง และห้องสุขาคนพิการ จำนวน ๑ หลัง

๑๒) วันสำคัญทางศาสนา ปัจจุบัน วัดศรีเมือง มีพระอยู่เพียงรูปเดียว จึงไม่มีกิจกรรมทางศาสนา

๑๓) เทศกาลประจำปี ไม่มีเทศกาลประจำปี

ตารางที่ ๑๐ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีเมือง สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม		●	
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์		●	
๕) ด้านการเข้าถึง	●		

๖) ด้านสภาพของเส้นทางจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ		●	
๘) ด้านห้องสุขา		●	
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา			●
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี			●

๔.๒.๙ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีษะเกษ

๑) อุโบสถ เป็นอุโบสถขนาดเล็ก มีความงดงามและแปลกตา หลังคาเป็นทรงไทยประยุกต์ แบบภาคกลาง อาคารอุโบสถเดิม เป็นแบบที่เรียกว่าสิมอีสาน ต่อมามีการต่อเติมระเบียงด้านข้างทั้งสองด้าน และต่อเติมหลังคาอิทธิพลภาคกลาง

๒) หลวงพ่อพระแสง เป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้างหล่อด้วยเงินและทองหนักแสนหนึ่ง ขนาดหน้าตัก ๘๒ ซม. สูง ๑๒๐ ซม.

๓) จิตรกรรม ภายในวัดไม่มีจิตรกรรม

รูปภาพที่ ๘๘ อุโบสถวัดศรีษะเกษ

รูปภาพที่ ๘๙ หลวงพ่อพระแสง วัดศรีษะเกษ

๔) ภูมิทัศน์ ภายในวัดร่มรื่นด้วยไม้ยืนต้นขนาดใหญ่หลายสิบต้น สามารถเข้าไปพักผ่อนได้ร่มเงาของต้นไม้ได้ อาคารเสนาสนะจัดเป็นระเบียบ

รูปภาพที่ ๙๐ บริเวณวัดร่มรื่นด้วยร่มเงาของต้นไม้

รูปภาพที่ ๙๑ บริเวณใต้ต้นไม้มีแท่นพระพุทธรูปหลายแห่ง

- ๕) ระยะทาง อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๒.๖ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำขงประมาณ ๔๐๐ เมตร
- ๖) สภาพพื้นผิวจราจร ภายในบริเวณวัดเทพินด้วยซีเมนต์ทั้งหมด สภาพเส้นทางจราจรไปยังวัดศรีษะเกษ สะดวกสบาย เพราะวัดอยู่ตั้งอยู่ใจกลางตัวเมืองหนองคายและตลาดท่าเสาดี
- ๗) ที่จอดรถ ภายในวัดไม่มีลานจอดรถ แต่ก็มีพื้นที่ว่างให้จอดรถได้อยู่บ้าง เฉพาะรถขนาดเล็ก ๒๐-๓๐ คัน
- ๘) ห้องสุขา ห้องสุขาสาธารณะมีอยู่ ๒ จุด รวม ๓๐ ห้อง ไม่แยกห้องน้ำชายหญิง
- ๙) วันสำคัญทางศาสนา มีการทำบุญประจำวันพระ ๘ ค่ำ และวันพระ ๑๕ ค่ำ และพิธีเวียนเทียน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ๑๐) เทศกาลประจำปี ไม่มีเทศกาลประจำปี มีเพียงทำบุญตามประเพณีฮีต ๑๒ บางประเพณีเท่านั้น

ตารางที่ ๑๑ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีษะเกษ สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม		●	
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม			●
๔) ด้านภูมิทัศน์	●		
๕) ด้านการเข้าถึง	●		
๖) ด้านสภาพของเส้นทางจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ		●	
๘) ด้านห้องสุขา		●	
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา		●	
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี			●

๔.๒.๑๐ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดศรีชมชื่น

๑) อุโบสถ เป็นอุโบสถขนาดใหญ่ สถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ อาคารทรงไทยประยุกต์ แบบภาคกลาง ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๑ เมตร ลักษณะทรงไทยประยุกต์ ช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ด้วยสีทอง หน้าบัน ปั้นพระพุทธรูปปางลีลาประทับยืนบนหงส์ ติดด้วยกระจกสี และด้านข้างปั้นรูปเทพพนม ติดลวดลายไทย ชุ่มประติมากรรมต่าง ประดับด้วยลายไทย

๒) พระศรีเนตรมงคล เป็นพระพุทธรูปปางขัดสมาธิ หล่อด้วยทองเหลืองลงรักปิดทอง ขนาดหน้าตักกว้าง ๒.๒๐ เมตร สูง ๓.๓๐ เมตร เป็นพระประธานในอุโบสถ

๓) หลวงพ่อศรีชมชื่น เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสำริด รมฝีปากและเล็บ เป็นนาค

ขนาดหน้าตักกว้าง ๘๕ เซนติเมตร สูง ๑.๓๐ เซนติเมตร

๔) หลวงพ่อมงคลนิมิต เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสีสุก ขนาดหน้าตักกว้าง ๖๕ เซนติเมตร สูง ๙๕ เซนติเมตร

๕) หอไตร ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร ลักษณะทรงไทยประยุกต์ ช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ทาสีทอง หน้าบันติดลวดลายไทย ปั้นรูปเทพพนม ทาสีด้วยสีทองสลับแดง

๖) จิตรกรรมฝาผนัง ภายในอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ประกอบด้วยจิตรกรรมภาพพระพุทธเจ้าขณะมาร ผนังด้านหลังพระประธานเขียนภาพไตรภูมิ ส่วนฝาผนังด้านข้างทั้งสองด้าน เขียนภาพเหมือนพระมหาเถระในจังหวัดหนองคาย เช่น พระราชธีราภรณ์ (พร้อม เรวโต) อดีตเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย อดีตอาวาสวัดศรีชมชื่น พระธรรมมงคลรังสี (คำบ่อ อรุโณ) อดีตเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย วัดโพธิ์ชัย พระราชรัตนาลงกรณ์ (พิศิษฐ์ สุวีโร) วัดโพธิ์ชัย เจ้าคณะจังหวัดหนองคายองค์ปัจจุบัน เป็นต้น และจิตรกรรมภาพสัตว์หิมพานต์

รูปภาพที่ ๙๒ พระศรีเนตรมงคล หลวงพ่อศรีชมชื่น
และหลวงพ่อมงคลนิมิต

รูปภาพที่ ๙๓ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ วัดศรีชมชื่น

๗) ภูมิทัศน์ ภายในวัดร่มรื่นด้วยไม้ยืนต้นและไม้ประดับ ภูมิวิหารอยู่ภายใต้ร่มเงาของต้นไม้ เป็นรมณีสถานอย่างยิ่ง

รูปภาพที่ ๙๔ ภูมิทัศน์ภายในวัดศรีชมชื่น

รูปภาพที่ ๙๕ ภูมิทัศน์ภายในวัดศรีชมชื่น

๘) ระยะเวลา วัดศรีชมชื่น อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๒.๘ กิโลเมตร ห่างจากแม่น้ำโขง ๓๐๐ เมตร

๙) สภาพพื้นผิวจราจร พื้นผิวจราจรภายในบริเวณวัด เทด้วยคอนกรีตโดยตลอด การคมนาคม สะดวกสบาย เพราะวัดอยู่ใจกลางเมืองหนองคาย และติดกับตลาดท่าเสด็จ

๑๐) ที่จอดรถ ภายในวัดมีพื้นที่ว่างให้จอดรถ สามารถรองรับรถได้ประมาณ ๓๐-๕๐ คัน แต่จอดได้ เฉพาะรถเล็กเท่านั้น

๑๑) ห้องสุขา ภายในวัดมีห้องสุขาสาธารณะมีอยู่ ๑ จุด เป็นห้องน้ำรวม จำนวน ๒๐ ห้อง ไม่แยก ห้องสุขาชายหญิง

๑๒) วันสำคัญทางศาสนา มีการทำบุญประจำวันพระ ๘ ค่ำ และวันพระ ๑๕ ค่ำ และพิธีเวียนเทียน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑๓) เทศกาลประจำปี ไม่มีเทศกาลงานประจำปี มีเพียงทำบุญตามประเพณีฮีต ๑๒ บางประเพณี เท่านั้น

ตารางที่ ๑๒ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดศรีชมชื่น สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม		●	
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์	●		
๕) ด้านการเข้าถึง	●		
๖) ด้านสภาพพื้นผิวจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ		●	
๘) ด้านห้องสุขา		●	
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา		●	
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี			●

๔.๒.๑๑ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดหายโศก

๑) อุโบสถ อุโบสถหลังเดิมของวัดหายโศก สถาปัตยกรรมเป็นแบบศิลปะช่างญวนผสมช่างพื้นถิ่น เป็นอุโบสถขนาดเล็ก มีการบูรณะซ่อมแซมมาหลายครั้ง ก่ออิฐถือปูน มีระเบียงยื่นออกมาด้านหน้า มีหน้าต่าง ๖ ช่อง หลังคาชั้นเดียว หน้าบันเป็นไม้กระดานเรียงทำเป็นรัศมีโดยรอบ มีประตูทางเข้าประตูเดียว คันทวยรูป พญานาค

๒) พระเจ้าใหญ๋หายโศก เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง เดิมชำรุดทรุดโทรม ปัจจุบันได้บูรณะซ่อมแซม ลงรักปิดทองใหม่

รูปภาพที่ ๙๖ หน้าบันอุโบสถหลังเก่า
(วิหารพระเจ้าใหญ๋หายโศก) วัดหายโศก

รูปภาพที่ ๙๗ พระเจ้าใหญ๋หายโศก วัดหายโศก

๓) ศาลเจ้าแม่สองนาง เดิมศาลเจ้าแม่สองนางเป็นเรือนไม้เล็ก ๒ หลัง ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ต่อมาได้ย้ายมาอยู่บริเวณใกล้กับสิมเก่า ปัจจุบันได้สร้างศาลเจ้าแม่สองนางเป็นแบบทรงไทย หลังคาสองชั้น และตกแต่งเครื่องแต่งกายให้เจ้าแม่ทั้งสองด้วยผ้าไทยแบบล้านช้าง ทำให้มีองค์มีความขลังและน่าเคารพศรัทธายิ่งขึ้น

รูปภาพที่ ๙๘ ศาลเจ้าแม่สองนาง

รูปภาพที่ ๙๙ เจ้าแม่สองนางในชุดไทยล้านช้าง

๔) จิตรกรรมฝาผนัง ภายในวัดไม่มีจิตรกรรมฝาผนัง ตารางที่ ๖๔ แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยววัดหายโศก ด้านภูมิทัศน์

๕) ภูมิทัศน์ วัดหายโศกตั้งอยู่ติดกับริมแม่น้ำโขง ซึ่งพื้นที่วัดด้านริมแม่น้ำโขง ไม่มีกำแพง จึงทำให้สามารถมองเห็นทิวทัศน์ฝั่งแม่น้ำโขงได้โดยตลอด และหน้าวัดยังมีศาลาและเขื่อนกันริมตลิ่ง ซึ่งเป็นจุดชมวิวดูได้เป็นอย่างดี ส่วนภูมิทัศน์ภายในวัด จัดระเบียบวัดเป็นสัดส่วน แยกพื้นที่พุทธาวาสและสังฆาวาสอย่างชัดเจน ปัจจุบันกำลังบูรณะซ่อมแซมอุโบสถหลังใหม่

รูปภาพที่ ๑๐๐ ภาพมุมสูงภูมิทัศน์วัดห้วยโสศ

รูปภาพที่ ๑๐๑ ภูมิทัศน์บริเวณลานวัด วัดห้วยโสศ

๖) **ระยะทาง** วัดห้วยโสศ อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๒.๗ กิโลเมตร และห่างจากแม่น้ำโขงประมาณ ๒๐ เมตร

๗) **สภาพพื้นผิวจราจร** วัดห้วยโสศอยู่ใจกลางเมืองหนองคายและอยู่ใกล้กับตลาดอินโดจีนและถนนคนเดิน บริเวณลานวัดพื้นด้วยซีเมนต์ทั้งหมด

๘) **ที่จอดรถ** ภายในวัดพื้นที่ว่างให้จอดรถ สามารถรองรับได้ทั้งรถเล็กและรถใหญ่ประมาณ ๓๐-๕๐ คัน

๙) **ห้องสุขา** มีห้องสุขาสาธารณะ ๑ หลัง จำนวน ๑๐ ห้อง แยกห้องสุขาชายหญิง

๑๐) **วันสำคัญทางศาสนา** มีการทำบุญประจำวันพระ ๘ คำ และวันพระ ๑๕ คำ และพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑๑) **เทศกาลประจำปี** ทำบุญตามประเพณีฮีต ๑๒ บางประเพณี มีเทศกาลประจำปี คืองานเทศน์มหาชาติ และงานบวงสรวงเจ้าแม่สองนางในวันออกพรรษา

ตารางที่ ๑๓ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดห้วยโสศ สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม	●		
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม			●
๔) ด้านภูมิทัศน์		●	
๕) ด้านการเข้าถึง	●		
๖) ด้านสภาพของเส้นทางจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ	●		
๘) ด้านห้องสุขา	●		
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา		●	
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี		●	

๔.๒.๑๒ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดชัยพร

๑) อุโบสถ เป็นแบบภาคกลาง อาคารทรงไทยประยุกต์ ศิลปะรัตนโกสินทร์ หลังคาอุโบสถซ้อนกัน ๓ ชั้น มีซุ้มมุขด้านหน้า ๑ ช่วงเสา มีช่องหน้าต่างด้านละ ๔ ช่อง ด้านบนหน้าต่างทำเป็นซุ้มปูนปั้น

๒) พระพุทธชัยชินราชมุนี เป็นพระประธานในอุโบสถ หน้าตักกว้าง ๑.๕ เมตร สูง ๒.๑๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ ประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชี ประดับด้วยลวดลายปูนปั้น

๓) พระพุทธชัยวรมุณี หรือหลวงพ่อชัยพร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ชนิดสำริดขอบจีวรแทรกเงิน ศิลปะล้านช้าง พุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕ หน้าตักกว้าง ๖๘ ซม. สูง ๑๐๘ ซม. ฐานองค์พระ ๖๕ ซม. ฐานรองรับกว้าง ๑๐๐.๕ ซม.

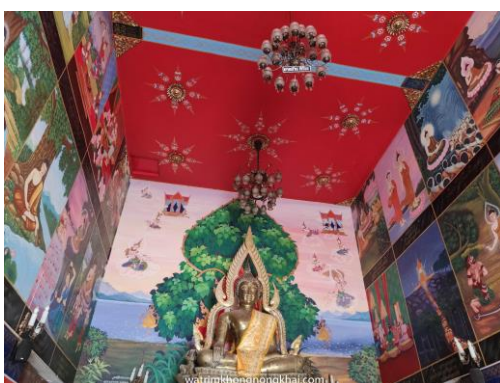

รูปภาพที่ ๑๐๒ อุโบสถ วัดชัยพร

รูปภาพที่ ๑๐๓ พระพุทธชัยวรมุณี วัดชัยพร

๔) จิตรกรรม ภายในอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนัง แสดงเรื่องราวพุทธประวัติปางต่าง ๆ

รูปภาพที่ ๑๐๔ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดชัยพร

รูปภาพที่ ๑๐๕ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดชัยพร

๕) ภูมิทัศน์ ภายในวัดมีอุโบสถตั้งโดดเด่นอยู่กลางลานวัด มีกำแพงแก้วล้อมรอบ เพื่อแยกออกจากเขตสังฆาวาส กุฏิสงฆ์และศาลาการเปรียญตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอุโบสถ แม้พื้นที่ใช้สอยภายในวัดจะมีอย่างจำกัด แต่การจัดระเบียบวัดมีความสวยงาม สะอาดตา ขาดเพียงความร่มรื่นของร่มเงาต้นไม้เท่านั้น เนื่องจากพื้นที่วัดไม่เพียงพอในการปลูกต้นไม้ใหญ่

รูปภาพที่ ๑๐๖ ภูมิทัศน์ภายในวัดชัยพร

รูปภาพที่ ๑๐๗ ภูมิทัศน์ภายในวัดชัย

๖) ระยะทาง อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๒.๔ กิโลเมตร และห่างจากแม่น้ำโขง ประมาณ ๗๐๐ เมตร

๗) สภาพพื้นผิวจราจร เส้นทางจราจรภายในวัด ไปมาสะดวก เพราะอยู่ใจกลางเมืองหนองคายและอยู่ใกล้กับตลาดชัยพร พื้นที่ภายในวัดลาดด้วยซีเมนต์ทั้งหมด

๘) ที่จอดรถ ภายในวัดมีพื้นที่ว่างให้จอดรถ แต่สามารถจอดได้เฉพาะรถเล็กเท่านั้น รองรับได้ทั้งหมดเล็กได้ประมาณ ๓๐-๕๐ คัน

๙) ห้องสุขา มีห้องสุขาสาธารณะมีอยู่ ๒ หลัง รวม ๒๐ ห้อง แยกห้องสุขาชายหญิง

๑๐) วันสำคัญทางศาสนา มีการทำบุญประจำวันพระ ๘ ค่ำ และวันพระ ๑๕ ค่ำ มีเทศนาธรรมและพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑๑) เทศกาลประจำปี ไม่มีเทศกาลประจำปี มีเพียงการทำบุญตามประเพณีฮีต ๑๒ บางประเพณีเท่านั้น

ตารางที่ ๑๔ ผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดชัยพร สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม		●	
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ	●		
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์		●	
๕) ด้านการเข้าถึง	●		
๖) ด้านสภาพของเส้นทางจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ		●	
๘) ด้านห้องสุขา		●	

๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา		●	
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี			●

๔.๒.๑๓ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก วัดมีชัยท่า

๑) อุโบสถ สถาปัตยกรรมอุโบสถ เป็นแบบอุโบสถภาคกลาง อาคารทรงไทยประยุกต์ ศิลปะรัตนโกสินทร์ หลังคาอุโบสถซ้อนกัน ๓ ชั้น มีซุ้มมุขด้านหน้า ๑ ห้อง ด้านหลังทึบ มีช่องหน้าต่างด้านละ ๔ ช่อง ด้านบนหน้าต่างทำเป็นซุ้มปูนปั้น

๒) หลวงพ่อพระพุทธรูปมงคลมีชัย เป็นพระพุทธรูปที่เป็นพระประธานในอุโบสถ ปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ลงรักปิดทอง ประดิษฐานอยู่บนชุกชี มีอัครสาวกขวาซ้าย

๓) จิตรกรรม ภายในอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนังแสดงเรื่องราวพุทธประวัติปางต่าง ๆ

รูปภาพที่ ๑๐๘ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดมีชัยท่า

รูปภาพที่ ๑๐๙ พระพุทธรูปมงคลมีชัย พระประธานในอุโบสถวัดมีชัยท่า

๔) ภูมิทัศน์ วัดมีชัยท่า มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม เพราะอยู่ติดกับริมแม่น้ำโขง พื้นที่วัดด้านทิศเหนือติดกับแม่น้ำโขง มีเขื่อนริมตลิ่งกั้นน้ำยาวตลอดหน้าวัด อุโบสถตั้งโดดเด่นอยู่กลางลานวัด เยื้องไปทางทิศเหนือติดกับถนนริมแม่น้ำโขง ไม่มีสิ่งบดบังทัศนียภาพ

รูปภาพที่ ๑๑๐ ภูมิทัศน์วัดมีชัย

รูปภาพที่ ๑๑๑ พื้นที่วัดด้านริมแม่น้ำโขง ติดกับลานวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองหนองคา

๕) ระยะเวลา วัดมีชัยท่า อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๓.๕ กิโลเมตร และห่างจากแม่น้ำโขงประมาณ ๒๐ เมตร

๖) สภาพพื้นผิวจราจร วัดมีชัยท่า ตั้งอยู่ริมถนนแก้ววรุฒิ การคมนาคมไปมาสะดวก พื้นที่ภายในวัดเทด้วยซีเมนต์โดยตลอด

๗) ที่จอดรถ ภายในวัดมีพื้นที่ว่างกว้างขวาง สามารถนำรถเข้าไปจอดได้ทั้งรถเล็กและรถใหญ่ รองรับรถได้ประมาณ ๕๐-๑๐๐ คัน

๘) ห้องสุขา มีห้องสุขาสาธารณะมีอยู่ ๑ จุด เป็นห้องน้ำรวม จำนวน ๑๐ ห้อง ไม่แยกห้องสุขาชายหญิง

๙) วันสำคัญทางศาสนา มีการทำบุญประจำวันพระ ๘ ค่ำ และวันพระ ๑๕ ค่ำ และพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑๐) เทศกาลประจำปี มีประเพณีแข่งเรือยาวในวันออกพรรษาและงานประเพณีลอยกระทงในเดือน ๑๒ ทุกปี

ตารางที่ ๑๕ แสดงผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัดมีชัยท่า สรุปได้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับต่ำ
๑) ด้านสถาปัตยกรรม		●	
๒) ด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ		●	
๓) ด้านจิตรกรรม		●	
๔) ด้านภูมิทัศน์	●		
๕) ด้านการเข้าถึง	●		
๖) ด้านพื้นผิวจราจร	●		
๗) ด้านที่จอดรถ	●		
๘) ด้านห้องสุขา		●	
๙) ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา		●	
๑๐) ด้านเทศกาลประจำปี	●		

๔.๓ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย มีดังนี้

๔.๓.๑ วิเคราะห์ความสำคัญและความโดดเด่นของวัดและพุทธสถาน ที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑) วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) เป็นพระอารามหลวงแห่งเดียวของจังหวัดหนองคาย มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญภายในวัด คือ หลวงพ่อพระใส เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของชาวจังหวัดหนองคาย และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของนักท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาสักการบูชา เป็นประจำทุกวัน และบูชาวัตถุมงคลหลวงพ่อพระใสรุ่นต่าง ๆ ในช่วงตรุษสงกรานต์ มีพิธีสงฆ์หลวงพ่อพระใส จะมีนักท่องเที่ยวสายบุญเดินทางไปร่วมสงฆ์หลวงพ่อพระใสเป็นจำนวนมาก

เดิมทีนั้นหลวงพ่อพระใสประดิษฐานอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ เจ้าอนุวงศ์ เมืองเวียงจันทน์เป็นกบฏ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิ์พลเสถียร เป็นจอมทัพยกพลมาปราบ จึงได้อัญเชิญพระสุก พระเสริม และพระใส ลงมาด้วย โดยอัญเชิญมาจากภูเขาควายขึ้นประดิษฐานบนแพไม้ไผ่ ซึ่งผูกติดกันอย่างมั่นคงล่องมาตามลำน้ำโขง เมื่อล่องมาถึงบ้านเวินแท่นในขณะนั้น โดยเหตุที่มีพายุลูกพัดแรงจัด แท่นของพระสุกได้เกิดแตกแพจมลงไปในน้ำ และบริเวณนั้นได้นามว่า “เวินแท่น”

การล่องแพก็ยังล่องมาตามลำน้ำจนถึงน้ำโขง (ปากน้ำจันทน์) เฉียงกับบ้านหนองกุง อ.โพนพิสัย จ.หนองคาย ได้เกิดพายุลูกใหญ่ ฝนตกหนัก ในที่สุดพระสุกได้แตกแพจมลงไปในน้ำ บริเวณนั้นจึงได้ชื่อว่า “เวินสุก” และพระสุกก็จมอยู่ในน้ำตรงนั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้^{๔๐} เหลือเพียงพระเสริมและพระใส ที่ได้นำขึ้นมาถึงเมืองหนองคาย พระเสริมนั้นได้อัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ วัดโพธิ์ชัย ส่วนพระใส ได้อัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ วัดหอก่อง (ปัจจุบันคือวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ)

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๔ สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุนวรธานีและเจ้าเหม็น (ข้าหลวง) อัญเชิญพระเสริม จากวัดโพธิ์ชัย หนองคายไปกรุงเทพฯ และอัญเชิญพระใสจากวัดหอก่องขึ้นประดิษฐานบนเกวียน จะอัญเชิญลงไปกรุงเทพฯ ด้วย แต่เมื่อมาถึงวัดโพธิ์ชัย เกวียนที่ประดิษฐานหลวงพ่อพระใสได้หักลง จึงไม่สามารถอัญเชิญหลวงพ่อพระใสลงไปได้ คงอัญเชิญได้เพียงพระเสริมเท่านั้น พระเสริมได้ประดิษฐาน ณ วัดปทุมวนาราม กรุงเทพฯ ส่วนหลวงพ่อพระใสได้อัญเชิญประดิษฐาน ณ วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย จนถึงปัจจุบัน หลวงพ่อพระใสจึงได้นามว่า “หลวงพ่อเกวียนหัก” อีกนามหนึ่ง^{๔๑}

^{๔๐} สุพจน์ โพธิสว่าง, ประวัติหลวงพ่อพระใส, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูภาวนาธรรมโฆสิต,ดร. (เดชศักดิ์ ธีรปัญญา), เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

นอกจากหลวงพ่อบุญครองแล้ว ยังมีโบราณสถานที่สำคัญภายในวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) คือ เจดีย์พระธาตุพระอรหันต์ ซึ่งประดิษฐานอยู่หน้าพระอุโบสถ เป็นเจดีย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบูรณะองค์พระธาตุพนม เนื่องจากเจดีย์พระธาตุพระอรหันต์ เชื่อกันว่าเป็นที่บรรจุพระอัฐิธาตุของพระอรหันต์ทั้ง ๕ ได้แก่ พระมหาปราสาทเถระ พระจุลปราสาทเถระ พระมหารัตนเถระ พระจุลรัตนเถระ และพระสังขวิชัยเถระ ผู้ที่เดินทางไปชักชวนพระยาสุเมตธรรม เจ้าเมืองมรุกขนครให้เป็นประธานในการบูรณะองค์พระธาตุพนมครั้งที่ ๑ เมื่อพระอรหันต์ทั้ง ๕ ได้นิพพาน ประชาชนจึงได้นำเอาอัฐิธาตุส่วนหนึ่งมาบรรจุรวมกันไว้ที่พระธาตุนี้ และได้นามในเวลาต่อมาว่า “พระธาตุอรหันต์”

ในตำนานอรัญคชาตุได้ระบุว่า พระธาตุอรหันต์สร้างขึ้นในยุคของการบูรณะพระธาตุพนม ครั้งที่ ๒ สมัยพระยาสุเมตตวงศา กษัตริย์ปกครองมรุกขนคร ครั้งเมื่อพระอรหันต์ทั้ง ๕ เข้าสู่นิพพาน อัฐิธาตุของพระอรหันต์ทั้ง ๕ ได้นำไปประดิษฐานไว้ใน “เจดีย์พระอรหันต์” ที่ประดิษฐานอยู่บริเวณหน้าพระอุโบสถ วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ในปัจจุบัน เนื่องจากบนองค์พระธาตุมีสถาปัตยกรรมปูนปั้นนูนสูง เป็นรูปหน้ายักษ์ ชาวหนองคายจึงเรียกว่าพระธาตุองค์นี้ว่า “พระธาตุยักษ์”^{๔๒}

วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นเขตพุทธาวาสกับส่วนที่เป็นเขตสังฆาวาส และจัดระเบียบวัดเป็นสัดส่วน มีต้นไม้มรณ เนื่องจากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา และเป็นທີ່ประดิษฐานหลวงพ่อบุญครอง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีคนศรัทธาบูชาทั้งชาวจังหวัดหนองคายและจังหวัดใกล้เคียง ตลอดทั้งพุทธศาสนิกชนชาวลาว จึงมีคนเดินทางมาสักการบูชาวันละจำนวนมาก ดังนั้น ทางวัดจึงจัดภูมิทัศน์วัดให้ร่มรื่น สวยงาม สะอาดตา บริเวณภายในวัดจึงร่มรื่นไปด้วยไม้ยืนต้นซึ่งสามารถให้ร่มเงาได้ และไม่ดอกไม้ประดับ

วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) มีประเพณีที่สำคัญโดยจัดเป็นประจำทุกปี คือ “พิธีสมโภชสงกรานต์หลวงพ่อบุญครอง” ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชาวหนองคายมาตั้งแต่อดีต โดยจะมีการอัญเชิญหลวงพ่อบุญครองจากพระอุโบสถ ในวันที่ ๑๓ เมษายน มาประดิษฐานบนราชรถ หลังจากนั้นจะเคลื่อนขบวนแห่หลวงพ่อบุญครองรอบเมือง และอัญเชิญประทับชั่วคราว ที่ศาลาพลับพลาหน้าพระอุโบสถตลอดช่วงเทศกาลสงกรานต์ เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้ร่วมกันสรงน้ำและร่วมสักการะอย่างใกล้ชิด อีกทั้งยังได้มีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ควบคู่กับเทศกาลสงกรานต์ บรรยากาศภายในงานจะเนืองแน่นและเต็มไปด้วยผู้คนจากทั่วทุกสารทิศเดินทางมายังวัดโพธิ์ชัย ที่ได้เดินทางมาด้วยความศรัทธาและมีปณิธานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อที่จะมาสรงน้ำหลวงพ่อบุญครองพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่อำเภอหนองคาย

สรุปความสำคัญและโดดเด่นของวัดโพธิ์ชัย

๑) เป็นวัดพระอารามหลวงแห่งเดียวของจังหวัด มีพระอุโบสถทรงจัตุรมุขที่สูงใหญ่สง่างามที่สุดใน

^{๔๒} สำนักงานจังหวัดหนองคาย, แผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕ (รอบปี พ.ศ. ๒๕๖๑), (หนองคาย : กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, ๒๕๖๑), หน้า ๙๖.

จังหวัด และเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญ

๒) เป็นศูนย์รวมในการจัดกิจกรรมทางด้านพุทธศาสนาของประชาชนของจังหวัด เช่น

(๑) วันสงฆ์ทำปีเก่าและขึ้นศักราชใหม่ ชาวหนองคายและจังหวัดใกล้เคียงจะมาฉลองกันที่ลานวัดสักการะหลวงพ่อบุญเพื่อเป็นสิริมงคล ต้อนรับศักราชใหม่อย่างเนื่องแน่น บางคนมาขอประพรมน้ำมนต์เจิมยานพาหนะ เพื่อความเชื่อมั่นในการปกป้องรักษาคุ้มครองภัยอันตรายทั้งปวง

(๒) วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ทั้งเยาวชนและประชาชนทั่วไปจะมาร่วมทำบุญและมีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

(๓) วันมหาสงกรานต์ วัดโพธิ์ชัยจะเป็นศูนย์กลางการจัดงานของจังหวัด มีพิธีอัญเชิญหลวงพ่อบุญเสด็จจากพระอุโบสถท่ามกลางพลังศรัทธาของฝูงชนเนื่องแน่นลานวัด นำขึ้นราชรถเพื่อนำขบวนแห่รอบเมืองหนองคาย มีมหรสพสมโภชอย่างยิ่งใหญ่ตลอดงาน ถือเป็นงานประจำปีของวัดและเป็นจุดส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

๒) พระธาตุหล้าหนอง เป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดหนองคาย เพราะมีโบราณสถานที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีทางพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคาย บริเวณพระธาตุหล้าหนอง มีศาสนสถานที่สำคัญ ๒ แห่งคือ

๑) พระธาตุหล้าหนอง ซึ่งเป็นพระธาตุองค์เดิมที่จมอยู่กลางแม่น้ำโขง เดิมที บริเวณพระธาตุหล้าหนองเคยเป็นวัดมาก่อน เรียกว่าวัดธาตุ ต่อมาได้ถูกกระแสน้ำโขงกัดเซาะ จนวัดและพระธาตุลึกลงจมอยู่กลางแม่น้ำโขง

ในหนังสืออรรถาธิบาย หรือตำนานพระธาตุพนม ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงการสร้างพระธาตุหล้าหนองว่า พระธาตุองค์นี้สร้างโดยพระอรหันต์ ๕ องค์ ประกอบด้วย พระมหารัตนเถระ, พระจุลรัตนเถระ, พระมหาสุวรรณปราสาทเถระ, พระจุลสุวรรณปราสาทเถระ และพระสังฆวิชัยเถระ ที่ล้วนเป็นศิษย์พระพุทธรักขิต พระธรรมรักขิต พระสังฆรักขิต ซึ่งเป็นพระอรหันต์ทั้ง ๓ องค์

พระอรหันต์ทั้ง ๕ ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าจากประเทศอินเดียมาพร้อมกันและได้อัญเชิญไปประดิษฐานไว้พร้อมกัน ๖ แห่ง คือ พระธาตุหอผ้าหอแพ บ้านทรายฟอง เมืองหาดทรายฟอง ประเทศลาว พระธาตุหัวเหินา ๒๙ องค์ บรรจุไว้ที่พระธาตุหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว พระอัฐธาตุ หรือพระธาตุหน้าอก บรรจุไว้ที่พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระธาตุบังคล หรือกระเพาะอาหาร บรรจุไว้ที่พระธาตุบังพวน วัดพระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย พระธาตุเขี้ยวฝาง ๗ องค์ บรรจุไว้ที่พระธาตุโพนจิกเวียงจั่ว อำเภอเมืองหนองคาย พระธาตุผาพระบาทเป็งขวา ๙ องค์ บรรจุไว้ที่พระธาตุเมืองลา หรือพระธาตุหล้าหนอง อำเภอเมืองหนองคาย^{๔๓}

^{๔๓} กรมศิลปากร, อรรถาธิบาย (ตำนานพระธาตุพนม), หน้า ๑๒๐.

พระธาตุองค์หล้าหนองนี้มีขนาดใกล้เคียงกับองค์เจดีย์พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งบริเวณวัดธาตุแห่งนี้มีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ไร่ และตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง เมื่อถึงฤดูน้ำหลากแม่น้ำโขงได้ไหลเชี่ยวกรากและกัดเซาะตลิ่งบริเวณวัดธาตุจนพังทลายหายไป ตามพงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์ ตีพิมพ์ในหนังสือชุดประชุมพงศาวดาร ภาค ๗๐ ได้บันทึกไว้ว่า “ศักราชได้ ๒๐๙ ปีเมืองมด ... เดือน ๙ ขึ้น ๙ ค่ำวันศุกร์ ยามแลงใกล้ค่ำมือฮับไค้ พระธาตุใหญ่หนองคายเพ (พัง) ลงน้ำของมือนั้นแล”^{๔๔} คำนวณตามปฏิทินไทยปัจจุบัน ทางจันทร์คติตรงกับวันศุกร์ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๙ ปีมะแม นพศก จ.ศ. ๑๒๐๙ ส่วนทางสุริยคติตรงกับวันศุกร์ที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๙๐

๒) พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) เป็นพระธาตุที่สร้างขึ้นใหม่ บริเวณริมตลิ่งแม่น้ำโขง ห่างจากพระธาตุหล้าหนององค์เดิมประมาณ ๑๘๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองคาย ร่วมมือกับเทศบาลเมืองหนองคายและประชาชนประชาชนจังหวัดหนองคาย มีเนื้อที่ประมาณ ๔ ไร่ ๓ งาน ๒๙ วา สาเหตุในการสร้างองค์พระธาตุจำลองขึ้น เนื่องจากองค์พระธาตุหล้าหนองนั้น เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในเขตจังหวัดหนองคายและประเทศเพื่อนบ้าน เมื่อพังทลายลงไปในแม่น้ำโขง ผู้ที่ต้องการทำการสักการบูชา จะต้องนำเรือลงไปทำสักการะในแม่น้ำโขง หรือบางคนไม่สามารถที่จะลงไปสักการะที่พระธาตุได้ จึงได้นำเครื่องสักการะวางไว้ที่ริมตลิ่งบ้าง โยนลงไปในแม่น้ำโขงบ้าง และในเวลาน้ำหลากไม่สามารถที่จะลงไปสักการะหรือเป็นการลำบากในการสักการะ เมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนจังหวัดหนองคายและเทศบาลเมืองหนองคายจึงได้มีการสร้างองค์พระธาตุหล้าหนองจำลองขึ้น ทำการวางศิลาฤกษ์ในวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ และก่อสร้างแล้วเสร็จในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙^{๔๕}

บริเวณริมตลิ่งใกล้พระธาตุหล้าหนอง มีการเสริมสร้างเสถียรภาพตลิ่งและป้องกันการกัดเซาะตลิ่งตลอดความยาว ๑๙๔ เมตร และงานตกแต่งปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยรอบ ไม่มีสิ่งบดบังองค์พระธาตุ ทำให้องค์พระธาตุมีความโดดเด่น สวยงาม โดยเฉพาะการล่องเรือแม่น้ำโขง จะมองเห็นองค์พระธาตุสีขาว ตั้งตระหง่านโดดเด่นอยู่ริมแม่น้ำโขง หรือในฤดูน้ำลด จะเห็นส่วนฐานขององค์พระธาตุองค์เดิมที่จมอยู่ในน้ำโขง โผล่พ้นน้ำขึ้นมา ๔-๕ เมตร มีกิจกรรมเกี่ยวกับพระธาตุหล้าหนองคือ งานนมัสการพระธาตุหล้าหนอง หรือบุญเดือน ๓ วันมาฆบูชา โดยจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ทุกปี

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของพระธาตุหล้าหนอง

๑. เป็นพระธาตุที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุส่วนฝ่าพระบาทเบื้องขวา ๙ องค์ของพระพุทธเจ้าที่พระอรหันต์ทั้ง ๕ ได้อัญเชิญจากประเทศอินเดีย แล้วนำมาบรรจุไว้ในพระธาตุหล้าหนอง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

^{๔๔} กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๐ เรื่อง เมืองนครจำปาศักดิ์, (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๘๔), หน้า ๑๙๕.

^{๔๕} พระปลัดวิทย์ สิริภทโท (เที่ยงธรรม), ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: พระธาตุหล้าหนองของประชาชน จังหวัดหนองคาย, หน้า ๒๒.

๒. พระธาตุหล้าหนอง (องค์เดิม) ได้สร้างขึ้นพร้อมกันกับพระธาตุที่สำคัญ คือ พระธาตุพนม พระธาตุบังพวน พระธาตุโพนจิกเวียงจัว พระธาตุหอผ้าหอแพ และพระธาตุหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๓. เป็นพระมหาสถูปเจดีย์ที่สำคัญยิ่งทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงความเผยแพร่และความตั้งมั่นในพระพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคายแห่งนี้

๔. พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) ประดิษฐานอยู่ริมตลิ่งแม่น้ำโขง มีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรม เพราะการก่อสร้างนั้น ได้สร้างตามภาพลายเส้นที่นายฟรอนซ์วาร์นิเยร์ ชาวฮอลันดา ได้วาดไว้ก่อนที่พระธาตุจะล่มลงไป และนำเอาศิลปะสมัยล้านช้างและแบบมาจากพระธาตุบังพวนในการสร้าง

๓) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่สำคัญและแหล่งแสงบุญอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดหนองคาย มีประวัติเชื่อมโยงเกี่ยวกับการอัญเชิญหลวงพ่อบุญ หลวงพ่อพระใส และหลวงพ่อบุญเสริม ตามประวัติวัดกล่าวว่า โบสถ์วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ สร้างขึ้นเพื่อรองรับหรือเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ ๆ เช่น พระเสริม พระใส พระสุก ที่จะอัญเชิญมาจากถ้ำภูเขาควาย ประเทศลาว เมื่อนำพระพุทธรูปดังกล่าวมาถึงบริเวณท่าน้ำวัดหอทอง ขบวนได้อัญเชิญขึ้นไปประดิษฐานไว้ที่อุโบสถแห่งนี้ ดังนั้น เหตุผลที่สร้างอุโบสถหันหน้าไปทางแม่น้ำโขง จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานไว้ในที่นี้นั่นเอง ปัจจุบันอุโบสถแห่งนี้ เป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อบุญเสริม ที่อัญเชิญมาจากถ้ำภูเขาควาย พร้อมกับหลวงพ่อบุญใส

หลวงพ่อบุญเสริม เป็นพระพุทธรูปข้ามแดน จัดอยู่ในกลุ่มหลวงพ่อบุญใส สร้างโดยพญาสุนน เจ้านครศรีเชียงใหม่ พร้อมราชเทวีและข้าราชการบริวาร เมื่อสร้างเสร็จแล้วตั้งชื่อว่าพระเสาร์ ต่อมาได้นำมาถวายพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองอาณาจักรล้านช้าง ต่อมา เมื่อครั้งที่ไทยยกกองทัพไปปราบปรามความสงบสมัยเจ้าอนุวงศ์ เจ้าเมืองเวียงจันทน์ จึงได้อัญเชิญพระเสาร์ลงมาในขบวนแห่อัญเชิญพร้อมพระสุก พระเสริม พระใส และพระเสี่ยงจากถ้ำภูเขาควาย มายังประเทศไทย เมื่อขบวนแห่ดังกล่าวได้มาถึงบริเวณท่าน้ำวัดหอทอง จึงอัญเชิญพระเสริม พระใส พระเสาร์ ตลอดถึงพระบริวารทั้งหมดขึ้นประดิษฐานไว้ในอุโบสถวัดหอทอง ต่อมาได้อัญเชิญหลวงพ่อบุญใสลงไปยังกรุงเทพมหานคร แต่ขบวนเกวียนมาถึงวัดโพธิ์ชัย ได้เกิดหักลง จึงไม่สามารถนำหลวงพ่อบุญใสลงไปยังกรุงเทพมหานครได้ จึงได้ประดิษฐานหลวงพ่อบุญใสไว้ที่วัดโพธิ์ชัย ส่วนหลวงพ่อบุญเสริมยังคงประดิษฐานไว้ที่โบสถ์วัดหอทองตามเดิม ปัจจุบัน กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนหลวงพ่อบุญเสริมเป็นโบราณวัตถุไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว^{๔๖}

วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอทอง) ตั้งอยู่ริมถนนเลียบแม่น้ำโขง บริเวณวัดกว้าง ๒ ไร่ แต่เนื้อที่ส่วนใหญ่ที่อยู่ปากถนนริมตลิ่งแม่น้ำโขงถูกน้ำกัดเซาะ จึงเหลือเนื้อที่เพียงไร่กว่า ๆ ภูมิทัศน์ภายในวัดประกอบด้วยศาลาการเปรียญ อุโบสถ กุฏิสงฆ์ และศาลาหลวงพ่อบุญเสริม พระใส พระสุก จำลอง บริเวณวัดไม่มีกำแพง

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติธรรมสถิต (บุญช่วย เตชพโล), เจ้าอาวาสวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

จึงสามารถมองเห็นทัศนียภาพแม่น้ำโขงได้ตลอด ทั้งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ตลอดทั้งบ้านเรือนของ
ประเทศเพื่อนบ้านที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงอีกฝั่งหนึ่ง

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง)

๑. เคยเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญและหลวงพ่อบุญเสริม ก่อนที่จะนำไปประดิษฐานที่วัดโพธิ์
ชัย และกรุงเทพมหานคร

๒. เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญเสาร์ ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดหนองคายอีกองค์หนึ่ง

๓. เป็นวัดที่มีอุโบสถหันหน้าไปทางทิศเหนือ หรือหันหน้าไปทางแม่น้ำโขง

๔. เป็นวัดที่มีอุโบสถเก่าแก่ และมีแผ่นศิลาจารึกอักษรธรรม ซึ่งปักอยู่ด้านข้างอุโบสถ

๕. เป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาควบคู่กับชุมชนหอก่อง

๔) วัดศรีบุญเรือง เป็นวัดเก่าแก่อีกวัดหนึ่ง สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์โดยกษัตริย์อาณาจักรล้านช้าง
คือพระวรวงศาธรรมิกราช ต่อมาได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยพระเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ อุโบสถปัจจุบัน
สร้างขึ้นใหม่แทนอุโบสถหลังเก่าที่ทรุดโทรมไป เป็นอุโบสถขนาดเล็ก ศิลปะแบบลื้ออีสาน ภายในวัดมี
โบราณวัตถุที่สำคัญคือ พระพุทธรูปไม้ ปางเปิดโลก ศิลปะล้านช้าง พุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔ ขนาดสูงรวมฐาน
๑๕๘ เซนติเมตร สูง (องค์พระ) ๑๑๕ เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็น
โบราณวัตถุไว้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๖๒ และศิลาจารึกปักอยู่ด้านหน้าอุโบสถ แผ่น
ศิลาจารึกนี้สร้างโดยพระวรวงศาธรรมิกราช กษัตริย์ราชวงศ์ล้านช้าง ข้อความจารึกบรรทัดที่ ๑ ระบุ จ.ศ.
๙๗๐ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๑๕๑ อันเป็นสมัยที่พระวรวงศาธรรมิกราชปกครองราชอาณาจักรล้านช้าง (พ.ศ.
๒๑๔๑-๒๑๖๕) เนื้อหาโดยสังเขป : พระวรวงศาธรรมิกราช ได้อุทิศเข้าโอกาสแก่วัดศรีบุญเรือง และได้ทรงย้าย
ถึงเขตแดนไร่นาที่บุรพกษัตริย์แห่งล้านช้างได้อุทิศแก่วัดศรีบุญเรืองด้วย พร้อมทั้งสาปแช่งท้าวพระยาที่โลภะ
และมาลบล้างพระราชโองการนี้

วัดศรีบุญเรือง มีเนื้อที่ติดกับถนนเลียบริมแม่น้ำโขง บริเวณวัดด้านแม่น้ำโขงไม่มีกำแพง จึงสามารถ
มองเห็นอุโบสถซึ่งตั้งโดดเด่นอยู่กลางวัด หรือหากยืนอยู่ภายในวัดก็สามารถมองเห็นภูมิทัศน์ริมแม่น้ำโขงได้ทั้ง
ทางทิศตะวันออกและทางทิศตะวันตก ปัจจุบันวัดกำลังปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณหน้าวัดให้มีความสวยงาม โดย
การสร้างกระถางต้นไม้ทอดยาวเป็นกำแพงวัด และปลูกไม้ดอกไม้ประดับเป็นรั้ววัด

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของวัดศรีบุญเรือง

๑. วัดศรีบุญเรืองเป็นวัดเก่าแก่ของชุมชนศรีบุญเรือง สร้างในสมัยของพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า
กษัตริย์ราชวงศ์ล้านช้าง ดังปรากฏหลักฐานในจารึกวัดศรีบุญเรือง ต่อมาได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยพระ
อนุวงศ์

๒. วัดศรีบุญเรืองตั้งอยู่ติดริมแม่น้ำโขง มีลานวัดติดกับถนนริมแม่น้ำโขง จึงทำให้ภูมิทัศน์ภายในวัดมี
ความโดดเด่น เช่น อุโบสถ หอระฆัง เพราะไม่มีสิ่งกีดขวางทัศนียภาพ

๓. ในเทศกาลออกพรรษา ลานวัดศรีบุญเรืองจะเป็นเวทีแสดงแสงสีเสียงของเทศบาลเมืองหนองคาย
๔. อุโบสถ มีความโดดเด่นด้านศิลปกรรมแบบลุ่มพินบ้านอีสาน

๕) วัดศรีสมังค เป็นวัดเก่าแก่ สันนิษฐานว่าสร้างโดยเจ้าเมือง หรือเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ ศิลปกรรมภายในวัดที่โดดเด่น คืออุโบสถหรือสิม เป็นอุโบสถขนาดเล็ก ศิลปะช่างญวนผสมช่างพื้นถิ่น คือซุ้มด้านหน้าอุโบสถเป็นศิลปะช่างญวน โดยมีซุ้มโค้ง ๓ ซุ้ม ซุ้มตรงกลางเป็นทางเข้าอุโบสถ และมีซุ้มโค้งด้านข้าง ๆ ละ ๑ ซุ้ม ส่วนอาคารและหลังคาเป็นแบบลุ่มพินบ้านอีสาน มีการบูรณะซ่อมแซมมาหลายครั้ง แต่ยังคงรักษาศิลปะเดิมไว้ ยกเว้นหลังคา ที่มีการเปลี่ยนจากกระเบื้องขอ เป็นแผ่นอลูมิเนียม ภายในอุโบสถมีพระพุทธรูปเก่าแก่คือ พระประธาน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ศิลปะล้านช้าง และพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดคือ หลวงพ่อศรี เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ ตามประวัติกล่าวว่า สร้างตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้าง หรืออาจสร้างสมัยหลังหลวงพ่อบุญไฟไม่นานนัก ตำนานหลวงพ่อบุญไฟกล่าวว่า ในการหล่อหลวงพ่อบุญไฟนั้น ทองคำและทองแดงไม่สามารถหลอมละลายได้ จนผ่านไป ๗ วัน ได้มีฤๅษีตนหนึ่งได้นำทองมาหย่อนลงในเตาหลอม แล้วนั่งสมาธิ ไม่นานทองคำและทองแดงก็หลอมละลาย จากนั้นฤๅษีได้หายไป ชาวบ้านจึงขนานนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า “หลวงพ่อบุญไฟ” หรือ “หลวงพ่อบุญไฟศรี”

ภายในวัดมีเจดีย์ที่สำคัญ ๒ องค์ คือ เจดีย์พระธาตุขาว เป็นเจดีย์ฐาน ๔ เหลี่ยม ฐานย่อมุมประกอบด้วยเรือนธาตุ ๓ ท่อน สาเหตุที่เรียกพระธาตุขาว เพราะทาสีด้วยสีขาวทั้งองค์ ไม่ทราบประวัติความเป็นมาว่าสร้างตั้งแต่สมัยใด และเจดีย์ทรงกลม เป็นเจดีย์บรรจุอัฐิอดีตเจ้าคณะจังหวัดหนองคายคือ พระครูศีลสารวิสุทธิ (ลุน) และอัฐิอดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย คือ พระครูมงคลการโกวิท (คำดี ชัยสว่าง) ในอดีตหลังวันเข้าพรรษา คณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมืองหนองคาย จะมีกิจกรรมสามัคคีธรรมถวายสักการะเจดีย์บรรจุอัฐิอดีตเจ้าคณะอำเภอแห่งนี้เป็นประจำทุกปี เพราะเป็นพระมหาเถระที่คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนชาวหนองคาย ให้ความเคารพนับถือ แต่ปัจจุบันการทำสามัคคีธรรมดังกล่าวได้ยกเลิกไปแล้ว

วัดศรีสมังค มีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๒ งาน ๒๐.๒ ตารางวา การแบ่งพื้นที่ใช้สอย โดยมีอุโบสถอยู่กลางบริเวณวัด รายล้อมด้วยกุฏิสงฆ์อาคารทรงไทยประยุกต์จำนวน ๕ หลัง บริเวณวัดเทพื้นด้วยคอนกรีตทั้งหมด จึงทำให้ภูมิทัศน์สะอาดสะอ้านสวยงาม บริเวณวัดติดกับริมแม่น้ำโขง จึงสามารถมองเห็นแม่น้ำโขงและฝั่งประเทศลาวได้ ทั้งทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตก นอกจากนี้บริเวณวัดยังอยู่ใกล้กับลานวัฒนธรรมธรรมที่อยู่ติดริมแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นจุดแลนด์มาร์คอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดหนองคาย

ปัจจุบัน ทางวัดกำลังดำเนินการก่อสร้างวิหาร เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป บริเวณตรงข้ามกับลานวัฒนธรรม เพื่อเป็นที่สักการะบูชาของนักท่องเที่ยว

สรุปความสำคัญและโดดเด่นของวัดศรีสมังค

๑. ด้านประวัติศาสตร์และความเชื่อ วัดศรีสมังคมีประวัติความเป็นมาควบคู่กับชุมชนศรีสมังค สันนิษฐานว่า วัดศรีสมังคนี้สร้างโดยเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ในสมัยอาณาจักรล้านช้าง สร้างเพื่อเป็นวัดประจำ

ตระกูล แต่ไม่มีหลักฐานทางเอกสารบันทึกไว้ บางที่วัดแห่งนี้อาจสร้างขึ้นก่อนชุมชนศรีสุมังคล์ก็ได้ เมื่อมีการแบ่งพื้นที่เป็นชุมชน ซึ่งเมื่อก่อนเรียกว่า “คุ้ม” จึงตั้งชื่อคุ้มให้ตรงกับชื่อวัดว่า “คุ้มศรีสุมังคล” โดยแต่ละคุ้มจะมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน

๒. เป็นวัดที่มีอดีตพระมหาเถระดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์มากที่สุด คือ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ๑ รูป ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัด ๑ รูป และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ๓ รูป

๓. เป็นวัดที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญคุ้ม ซึ่งเป็นพระศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนศรีสุมังคล์และพุทธศาสนิกชนทั่วไป

๔. เป็นวัดที่อยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว โดยวัดอยู่ใกล้กับลานวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองหนองคาย และถนนคนเดิน และปัจจุบันทางวัดกำลังก่อสร้างศาลาประดิษฐานพระพุทธรูปและพระอริยสงฆ์ ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับลานวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองหนองคาย เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สักการบูชา

๖) **วัดลำตวน** เป็นวัดขนาดเล็ก อยู่ในตลาดท่าเสาใต้ ภายในวัดมีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น คือ อุโบสถจตุรมุข ๒ ชั้น เป็นจุดแลนด์มาร์คที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย เพราะมีพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดใหญ่ ประดิษฐานโดดเด่นอยู่บนหลังคาอุโบสถ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานขององค์หลวงพ่อบุญคุ้ม สามารถขึ้นบันไดชมทิวทัศน์บริเวณแม่น้ำโขงเมืองหนองคายได้อย่างชัดเจน และยังสามารถมองเห็นทิวทัศน์ฝั่งตรงข้ามคือสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้อีกด้วย ภายในอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญคุ้ม ซึ่งเป็นพระประธานในอุโบสถ

ภายในวัดยังมีพระพุทธรูปที่สำคัญ คือ หลวงพ่อบุญคุ้ม เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่อายุราว ๔๐๐ ปีเศษ เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนประดิษฐานที่วิหารหลวงพ่อบุญคุ้ม ปัจจุบันลงรักปิดทองโดยคุณนันทิ โชติมีชัย นอกจากนี้ยังมีปูชนียสถาน คือเจดีย์ศรีสารพัดนึก เป็นเจดีย์เก่าแก่ จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ อายุประมาณ ๑๐๐ กว่าปี เล่าว่า ในวันพระ ๑๕ ค่ำ หรือวันสำคัญทางศาสนา จะเห็นแก้วสี่สไลลอยออกจากเจดีย์ไปยังพระธาตุกลางน้ำหรือพระธาตุหล้าหนองในปัจจุบัน แล้วลอยกลับมายังเจดีย์เหมือนเดิม นอกจากนี้เคยมีโจรแอบเข้าไปขุดเจาะเพื่อหาสิ่งมีค่าภายในเจดีย์ แต่พบกับงูขนาดใหญ่ เลื้อยออกมา จึงวิ่งหนีออกไปจากเรื่องราวที่มีการพบเห็นดวงแก้วสี่สไล จึงเป็นที่มาของชื่อ “เจดีย์ศรีสารพัดนึก” ปัจจุบันได้สร้างอาคารครอบองค์เจดีย์ไว้อีกชั้นหนึ่ง เพื่อรักษาองค์เจดีย์ไว้ไม่ให้ทรุดโทรมไปกว่าเดิม โดยหลังคาอาคารเป็นรูปทรงเจดีย์ทรงกลม พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าไปสักการะองค์เจดีย์ด้านในอาคารได้

วัดลำตวน มีเนื้อที่ในการใช้สอยไม่ถึง ๑ ไร่ พื้นที่บางส่วนถูกแม่น้ำโขงกัดเซาะ อุโบสถหลังเดิมของวัดลำตวนถูกกระแสน้ำโขงกัดเซาะพังทลายไปแล้ว ภายในวัดประกอบด้วยศาลาการเปรียญ อุโบสถ กุฏิสงฆ์ จำนวน ๒ หลัง เจดีย์ และวิหารหลวงพ่อบุญคุ้ม ความโดดเด่นของภูมิทัศน์ของวัดอยู่ที่อุโบสถสองชั้น มีหลวงพ่อบุญคุ้มประดิษฐานอยู่ชั้นที่ ๒ ซึ่งเป็นหลังคาอุโบสถ และเป็นจุดชมวิว เพราะสามารถมองเห็นแม่น้ำโขงและประเทศเพื่อนบ้านได้โดยตลอด และเป็นจุดถ่ายภาพที่สวยงาม

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของวัดลำดวน

๑. เป็นวัดที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองหนองคาย มีพระพุทธรูปใหญ่ที่สุด เป็นจุดแลนด์มาร์คที่สำคัญของจังหวัดหนองคาย
๒. เป็นวัดที่มีอุโบสถหันหน้าไปทางทิศเหนือ หรือหันหน้าไปทางแม่น้ำโขง
๓. เป็นวัดที่มีพุทธประติมากรรมที่สำคัญคือ หลวงพ่อบุญคุ้มและหลวงพ่อดิลาคำ และเจดีย์ศรีสารพัดนึก
๔. เป็นวัดที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหนองคาย คือลานวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองหนองคาย และตลาดท่าเสาดีจ

๗) **วัดศรีคุณเมือง** เป็นวัดเก่าแก่ สร้างโดยคนในชุมชน ต่อมาได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้าง ภายในวัดมีศาสนวัตถุที่สำคัญคือ อุโบสถศิลปะช่างญวนผสมศิลปะช่างพื้นถิ่น โดยมีซุ้มโค้งด้านหน้าอุโบสถ ๓ ซุ้ม และด้านข้าง ๆ ละ ๑ ซุ้ม ซึ่งเป็นศิลปะแบบช่างญวน ส่วนตัวอาคารมีการบูรณะซ่อมแซมมาหลายครั้ง ปัจจุบันหลังคาอุโบสถดัดแปลงเป็นหลังคาแบบอุโบสถภาคกลาง ภายในอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหลวงพ่อบุญคุ้ม (จำลอง) องค์จริงได้สร้างขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกับหลวงพ่อบุญคุ้ม และพระใส สมัยกรุงล้านช้าง ประเทศลาว แต่พระสุกได้จมลงในแม่น้ำโขง เมื่อคราวอัญเชิญลงแพเพื่อนำไปประดิษฐานในกรุงเทพมหานคร แต่เมื่อมาถึงบ้านหนองกุ้ง หนองแก้ว บริเวณปากน้ำโขง ได้เกิดพายุพัดกระหน่ำจนแพแตก ทำให้หลวงพ่อบุญคุ้มตกลงไปในลำน้ำโขง บริเวณนั้นชาวบ้านเรียกว่า “เวินพระสุก” ต่อมาได้มีการหล่อหลวงพ่อบุญคุ้มจำลองขึ้น ที่วัดศรีคุณเมือง เพื่อเป็นองค์แทนพระสุกที่จมลงในแม่น้ำโขง โดยพระอาจารย์สุทนต์ สุวรรณมาโจ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๐ จึงได้เรียกว่า “หลวงพ่อบุญคุ้ม” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

หลวงพ่อบุญคุ้ม (จำลอง) มีการสร้างขึ้นมามากมายองค์ หลายแห่ง แต่หลวงพ่อบุญคุ้ม (จำลอง) วัดศรีคุณเมือง ถือว่าเป็นพระสุกองค์จำลองที่มีอายุมากที่สุด มีความศักดิ์สิทธิ์ด้านการขอบุตร ลาภ ยศ และความสุข ความเจริญในหน้าที่การงาน ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ปัจจุบัน ประดิษฐานในอุโบสถวัดศรีคุณเมือง จังหวัดหนองคาย

ศิลาจารึกวัดศรีคุณเมือง ปักอยู่ด้านหน้าทางขึ้นอุโบสถ ลักษณะทรงสามเหลี่ยม ขนาดกว้าง ๖๓ ซม. สูง ๖๘ ซม. หน้า ๑๒.๕ ซม. สร้างโดยสมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช การกำหนดอายุ ปรากฏข้อความจารึกบรรทัดที่ ๑ และ ๑๕ ระบุ จ.ศ. ๙๒๒ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๑๐๓ อันเป็นสมัยที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชปกครองราชอาณาจักรล้านช้าง (พ.ศ. ๒๐๙๓ – ๒๑๑๕) เนื้อหาโดยสังเขปว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ได้มาอุทิศที่นาจันทน์ให้แก่วัด ตอนท้ายมีการสาปแช่งผู้ถือเอาศาสนาสมบัติเหล่านั้นอีกด้วย^{๔๗} ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันถึงพระ

^{๔๗} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), “จารึกวัดศรีคุณเมือง (วัดผ้าขาว), แหล่งที่มา : [ออนไลน์], <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/2481> [๒๕ มีนาคม ๒๕๖๕].

ราชกรณียกิจในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคาย ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้าง เมื่อพระองค์ได้สร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์วัดใด มักจะให้สร้างศาลาจารึกไว้เป็นหลักฐาน

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของวัดศรีคุณเมือง

๑) เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ความน่าเลื่อมใส โบราณวัตถุ และศิลปกรรม มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์

๒) มีอุโบสถศิลปะช่างญวนผสมศิลปะช่างพื้นถิ่น เป็นสถานที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญรอด (จำลอง)

๓) มีเจดีย์เก่าแก่ ๒ องค์ องค์แรกประดิษฐานอยู่ด้านหน้าอุโบสถ มีฐานสี่เหลี่ยม ได้รับอิทธิพลความเชื่อมาจากขอม เดิมเป็นเจดีย์ทรงแท่น องค์เจดีย์เอียงใกล้ล้ม ต่อมาได้รับการบูรณะซ่อมแซม โดยพระครูประสิทธิ์ธรรมคุณ (ไธ) อดีตเจ้าอาวาส ได้สร้างเจดีย์ทรงเหลี่ยมครอบอีกชั้นหนึ่ง องค์ที่สอง เป็นเจดีย์บรรจุอัฐิของตระกูลท้าวผานิชย์ ซึ่งมีเชื้อสายเป็นคนที่องคืหนองคายกับชาวจีน

๔) เป็นวัดที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหนองคาย คือ ตลาดท่าเสด็จ

๕) **วัดศรีเมือง** เป็นวัดเก่าแก่ ตั้งอยู่ใจกลางตลาดท่าเสด็จ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่สำคัญ เพราะมีความโดดเด่นทั้งด้านประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุ

อุโบสถวัดศรีเมือง เป็นอาคารทรงไทยประยุกต์แบบภาคกลาง สร้างทับอุโบสถหลังเดิมซึ่งเป็นศิลปะล้านช้าง ยังคงรูปแบบช่างล้านช้างไว้คือ ฐานและปราสาทที่ประดับบนสันหลังคา

หลวงพ่อบุญรอดหรือพระสัทธาธิกะ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ได้อัญเชิญมาจากวัดกลาง นครเวียงจันทน์ มาประดิษฐานเป็นพระประธานในอุโบสถวัดศรีเมือง

ศิลปกรรมกรงนกพระไชยเชษฐา เป็นอาคารทรงปราสาทขนาดเล็ก ยอดเป็นหลังคาลาดซ้อนกันประดับด้วยปูนปั้นเป็นรูปนาคหรือมังกร มีซุ้มสี่ด้าน มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒

หลวงพ่อบุญรอดหรือพระสัทธาธิกะ เป็นพระพุทธรูปยืนปางเปิดโลก สร้างโดยพระไชยเชษฐาธิราช ก่อด้วยอิฐฉาบปูน ทาสีทองทั้งองค์ พระกรสองข้างแนบลำพระองค์ ครองจีวรห่มคลุมปลายจีวรโค้ง พระหัตถ์ปรากฏรูปแบบศิลปกรรมพื้นถิ่นอิทธิพลล้านช้าง

จารึกวัดศรีเมือง ตั้งอยู่ด้านหน้าอุโบสถ เป็นศิลาจารึกพระไชยเชษฐา ซึ่งเคลื่อนย้ายมาจากวัดศิลาเลขในเขตตำบลเวียงคุก จารึกมีใจความว่า สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชโปรดให้พระยาพลศึกย้ายสร้างวัดศรีสุพรรณอารามใน พ.ศ. ๒๑๐๙

พิพิธภัณฑ์เจดีย์พระธรรมไตรโลกาจารย์ (รักษ เรวโต) เป็นที่เก็บรวบรวมผลงานและอัฐิของพระธรรมไตรโลกาจารย์

วัดศรีเมืองมีเนื้อที่วัด ๓ ไร่ ๑ งาน ๒ ตารางวา การใช้สอยพื้นที่ภายในวัดแบ่งออกเป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส พื้นที่ว่างส่วนใหญ่ใช้เป็นลานจอดรถ และแบ่งให้ชาวบ้านเข้ามาเช่าพื้นที่เพื่อค้าขายเสื้อผ้าและ

ของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากวัดอยู่ติดกับตลาดอินโดจีนหรือตลาดท่าเสด็จ ต้นไม้มีเฉพาะบริเวณรอบอุโบสถ เป็นต้นไม้ขนาดเล็กและไม่ประดับ จึงขาดความร่มรื่น กุฏิสงฆ์จัดระเบียบเป็นสัดส่วน

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของศรีเมือง

๑. เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรล้านช้าง คือ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๐ หรือ ๒๑๒๐ โดยสร้างขึ้น ณ บริเวณหนองน้ำตามที่ได้ทรงอธิษฐานให้จับนกเขาเผือกได้ พร้อมกับได้สร้างพระพุทธรูปยืนด้วย ๑ องค์ เรียกชื่อวัดว่า วัดเมืองหนอง ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น วัดศรีเมือง

๒. ภายในวัดมีโบราณวัตถุที่สำคัญ ซึ่งอยู่ภายในอุโบสถ ได้แก่ ๑) หลวงพ่อศรีเมือง (พระพุทธรูปสัมฤทธิ์) ประดิษฐานเป็นประธานในอุโบสถ ๒) พระไชยเชษฐา เป็นพระพุทธรูปยืน ปางเปิดโลก สร้างโดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ประดิษฐานอยู่ในอุโบสถ ๓) เจดีย์ทรงปราสาท (กู) หรือกรรณกพระไชยเชษฐา อยู่ในอุโบสถ ด้านหลังพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ ๔) จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ เป็นภาพเขียนพระวิปัสสนาจารย์สายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และภาพเจดีย์ที่สำคัญ ๆ ในประเทศไทย ๕) ศิลาจารึก ตั้งอยู่ด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออกของอุโบสถ ติดกับรั้วระเบียง ทำจากหินทราย เป็นจารึกที่เคลื่อนย้ายมาจากวัดศิลาเลข อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี ๖) หลักเมือง (เจ้าพ่อหลักเมือง) ลักษณะเป็นเสมาหินทราย ๒ ใบ ปักซ้อนกันอยู่ด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออกนอกรั้วระเบียงอุโบสถ หรือด้านหน้าของศิลาจารึก โดยตั้งอยู่ภายในศาลขนาดเล็กที่เรียกว่า ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ไม่ทราบที่มาแน่ชัด หลักเมืองหรือเสมาด้านหน้ามีขนาดเล็ก ความสูง (เฉพาะที่โผล่พ้นพื้นศาล) ประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ส่วนหลักเมืองหรือเสมาด้านหลัง มีความสูงประมาณ ๑๕๐ เซนติเมตร ปัจจุบันมีการทำเสมาทั้ง ๒ ใบด้วยสีแดง พร้อมทั้งมีเครื่องเช่นต่าง ๆ วางอยู่โดยรอบและบนหลักเมือง^{๔๘}

๓. เป็นวัดที่อยู่ใกล้ตลาดท่าเสด็จหรือตลาดอินโดจีน เมื่อสักการบูชาพระพุทธรูปภายในอุโบสถแล้วสามารถเดินออกไปจับจ่ายซื้อของที่ระลึกภายในตลาดท่าเสด็จได้

๔) **วัดศรีชะเกษ** ตั้งอยู่ใจกลางเมืองหนองคาย เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยเจ้าเมืองหนองคายคนแรก มีอุโบสถรูปทรงแปลกตา ดัดแปลงต่อเติมจากอุโบสถหลังเดิมซึ่งเป็นอุโบสถขนาดเล็ก มีระเบียงด้านนอกเดินรอบได้ ต่อมาได้เจาะฝาอุโบสถทั้งสองด้านให้โล่ง แล้วปรับซุ้มหน้าต่างให้เป็นทางเดินผ่านไปมาได้ด้านละ ๓ ซุ้ม ส่วนฝาผนังอุโบสถได้ก่อใหม่ตามหลังคาปีกนกที่ยื่นออกไปทั้งสองด้าน และต่อเติมหลังคาทรงไทยแบบภาคกลาง พร้อมกับต่อเติมซุ้มด้านหน้าออกไปอีกหนึ่งห้อง^{๔๙} ภายในอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญรอด ซึ่ง

^{๔๘} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), “จารึกวัดศรีเมือง”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/2247> [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวงศ์ (สุชาติ สุชาติ), ครูสอนพระปริยัติธรรมวัดศรีชะเกษ วัดศรีชะเกษ ตำบลในเมืองอำเภอมือ จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

เป็น ๑ ใน พระ ๙ ส ของจังหวัดหนองคาย สร้างโดยพระยาปทุมเทวาภิบาล เจ้าเมืองหนองคาย เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงมีศรัทธาสั่งสร้างพระพุทธรูปทองหล่อขึ้น ๑ องค์ ด้วยเงินและทองคำหนักแสนหนึ่งงามบริสุทธิ์เรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่า หลวงพระองค์แสน ต่อมาออกเสียงเพี้ยนเป็นหลวงพ่พระแสง แล้วยกเข้าไปสถาปนาไว้ในพุทธสีมาวัดศรีชะเกษให้เป็นที่กราบไหว้แก่ท้าวดาและชาวหนองคายสืบมา

วัดศรีชะเกษมีเนื้อที่ ๙ ไร่ ๓ งาน ๑๐ ตารางวา ภูมิทัศน์ภายในวัดร่มรื่นด้วยไม้ยืนต้นขนาดใหญ่หลายสิบต้น สามารถเข้าไปพักผ่อนได้ร่มเงาของต้นไม้ได้ อาคารเสนาสนะจัดเป็นระเบียบ

วัดศรีชะเกษแห่งนี้ เคยเป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย มีอาคารเรียนเด่นสง่าอยู่ติดกับถนนประจักษ์ เดิมเป็นวิทยาลัยสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อมาได้ขออนุมัติจากสภามหาวิทยาลัย ยกฐานะให้เป็นวิทยาเขตแห่งแรกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ วิทยาเขตหนองคาย ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ย้ายออกจากวัดศรีชะเกษ ไปสร้างอาคารเรียนแห่งใหม่ ณ ที่ดินสาธารณะบ้านโนนตาล ตำบลค้ายบกวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ส่วนอาคารเรียนที่วัดศรีชะเกษจึงเป็นสถานที่เรียนของโรงเรียนบาลีสาธิต ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เพียงอย่างเดียว

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของวัดศรีชะเกษ

๑. เป็นวัดที่อดีตเจ้าเมืองหนองคาย คือพระยาปทุมเทวาภิบาล พร้อมมารดา ภรรยาและบุตร เป็นผู้สร้าง แล้วให้ชื่อว่า วัดนาคน ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น วัดศรีชะเกษ

๒. ได้รับการคัดเลือกจากกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ และได้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙

๓. เป็นวัดที่ก่อตั้งวิทยาลัยสงฆ์แห่งแรกของประเทศไทย คือ วิทยาลัยสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อมาได้ยกฐานะเป็นวิทยาเขตแห่งแรกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. เป็นวัดที่ประดิษฐานหลวงพ่พระแสง ซึ่งเป็นหนึ่งในพระ ๙ ส ของจังหวัดหนองคาย

๕. เป็นวัดที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว คือตลาดท่าเสาเต็ง

๑๐) **วัดศรีชมชื่น** เป็นวัดที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ มีอุโบสถที่สง่างามท่ามกลางหมู่แมกไม้ภายในวัด ภายในอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญ ๓ องค์คือ พระศรีเนตรมงคล ซึ่งเป็นพระประธานในอุโบสถ หลวงพ่อศรีชมชื่น และหลวงพ่อมงคลนิมิต เป็นพระพุทธรูปสำริด ฝาผนังโบสถ์ประกอบด้วยจิตรกรรมภาพพระพุทธเจ้าขณะมาร ผนังด้านหลังพระประธานเขียนภาพไตรภูมิ ส่วนฝาผนังด้านข้างทั้งสองด้าน เขียนภาพเหมือนพระมหาเถระในจังหวัดหนองคาย เช่น พระราชธีราภรณ์ (พร้อม เรวโต) อดีตเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย อดีตอาวาสวัดศรีชมชื่น พระธรรมมงคลรังสี (คำบ่อ อรุโณ) อดีตเจ้าคณะ

จังหวัดหนองคาย วัดโพธิ์ชัย พระราชรัตนาลงกรณ์ (พิศิษฐ์ สุวีโร) วัดโพธิ์ชัย เจ้าคณะจังหวัดหนองคายองค์ปัจจุบัน เป็นต้น และจิตรกรรมภาพสัตว์หิมพานต์

วัดศรีชมชื่น เป็นวัดเดียวในจังหวัดหนองคาย ที่ได้รับรวบรวมพระไตรปิฎกฉบับใบลาน ซึ่งมีอายุเก่าแก่มากกว่าร้อยปี โดยทางวัดได้ก่อสร้างหอบพระไตรปิฎก เพื่อเก็บรักษาพระไตรปิฎกโบราณ แทนหลังเดิมที่ชำรุด โดยเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๗ และสำเร็จพร้อมทำพิธีสมโภช เมื่อปี ๒๕๓๐

วัดศรีชมชื่นมีภูมิทัศน์ภายในวัดร่มรื่นด้วยไม้ยืนต้นและไม่ประดับ กุฏิวิหารอยู่ภายใต้ร่มเงาของต้นไม้เป็นรมณีสถานอย่างยิ่ง ปัจจุบันทางวัดกำลังดำเนินการก่อสร้างพระธาตุเจดีย์ศรีชมชื่น เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูปที่สำคัญ และอัฐิอดีตเจ้าอาวาสวัดศรีชมชื่น

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของวัดศรีชมชื่น

๑. เคยเป็นที่พำนักของอดีตเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย ๒ องค์คือ พระธรรมมงคลรังสี (คำบ่อ อรุโณ) ก่อนที่จะย้ายไปพำนักอยู่วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดหนองคายนั้น เคยพำนักอยู่ที่วัดศรีชมชื่นแห่งนี้ และพระราชธีราภรณ์ (พร้อม เรวโต,ป.ธ.๙) อดีตเจ้าอาวาสวัดศรีชมชื่นและอดีตเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นพระนักปราชญ์ พระนักเทศน์ เป็นที่เคารพของคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไป

๒. มีพระพุทธรูปศักดิ์ประจำวัด คือ พระศรีเนตรมงคล หลวงพ่อศรีชมชื่น และหลวงพ่อมงคลนิมิต

๓. เป็นวัดที่ร่มรื่นด้วยไม้ยืนต้น และไม่ประดับ มีอุโบสถเด่นสง่าอยู่กลางวัด

๔. เป็นวัดที่อยู่ใจกลางเมืองหนองคาย และอยู่ใกล้กับตลาดอินโดจีน นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปสักการบูชาพระในอุโบสถ แล้วไปจับจ่ายซื้อของที่ระลึกในตลาดอินโดจีนได้

๑๑) วัดหายโศก เป็นวัดที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ชุมชน สร้างขึ้นโดยคนในชุมชน ภายในวัดมีสถาปัตยกรรมที่งดงาม คืออุโบสถหรือสิมญวน เป็นอุโบสถหลังเดิม ซึ่งมีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม เป็นอุโบสถขนาดเล็ก สร้างทับหลังเดิมเมื่อครั้งแรกก่อนหน้านั้น แต่ไม่เกิน พ.ศ. ๒๔๘๓ เพราะในบริเวณวัด มีอุโบสถแบบภาคกลางได้สร้างขึ้นใหม่ ตั้งถัดขึ้นไปทางฝั่งประตูทางเข้าออกทางทิศใต้ของวัด ปัจจุบันได้ทรุดโทรมและอยู่ระหว่างการบูรณะ โดยการสร้างอาคารครอบอีกชั้นหนึ่ง

ปัจจุบันสิมญวนหลังเดิม ได้รับการบูรณะซ่อมแซม โดยมีการนำไม้อัดลายมาติดฝาผนังทั้งด้านในและด้านนอก มองดูเหมือนโบสถ์ใหม่ ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเก่าแก่ นามว่า พระเจ้าใหญ่หายโศก เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ลงรักปิดทอง ตามประวัติกล่าวว่า เป็นพระพุทธรูปที่เคลื่อนย้ายมาจากวัดพระธาตุหลวง นครหลวงเวียงจันทน์ เพื่อนำมาเป็นพระประธานในอุโบสถวัดหายโศก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ โดยเจ้ามหาอุปราชเพชรราช (มีข้อสังเกตว่า พระเจ้าใหญ่หายโศกเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น เคลื่อนย้ายมาได้อย่างไร) ^{๕๐}

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระมหาเกริกเกียรติ นิลุตติเมธี, เจ้าอาวาสวัดหายโศก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ภายในบริเวณวัดห้วยโศก ยังมีศาลเจ้าแม่สองนาง ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำโขง ตามประวัติเล่าว่า เจ้าแม่สองนางเป็นพระธิดาภคินีลาว องค์พี่พระนามว่า มัคซี ส่วนองค์น้องชื่อว่า ศรีสุวรรณ เมื่อบ้านเมืองเกิดสงครามสู้รบกัน พระนางทั้งสองพร้อมด้วยด้วยทหาร นางสนม บริวาร ได้ล่องเรือลงมาตามแม่น้ำโขง เมื่อถึงท่าวัดห้วยโศกซึ่งสมัยนั้นเป็นลำห้วย มีน้ำไหลเชี่ยวและเป็นน้ำวน เรือของเจ้าแม่สองนางล่มลงกลางแม่น้ำโขงแห่งนี้และทุกคนเสียชีวิต ต่อมาดวงวิญญาณของเจ้าแม่สองนางได้มานิมิตเจ้าอาวาสวัดห้วยโศก ให้ทำศาลเพียงตาให้ เพราะอยากอยู่บริเวณนี้ ทางวัดจึงได้ร่วมกับชาวบ้านทำศาลขึ้นสองหลัง ชาวบ้านเรียกว่า ศาลเจ้าแม่สองนาง ซึ่งชาวหนองคายและผู้สัญจรทางน้ำเมื่อมาถึงบริเวณนี้ ต่างยกมือกราบไหว้ขออำนาจบารมีเจ้าแม่สองนางช่วยปกปักรักษาคุ้มครองให้เดินทางปลอดภัย ปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง และทุกวันออกพรรษาก็จะจัดพิธีบวงสรวงขึ้นเป็นประจำ ปัจจุบันทางวัดและชุมชนได้สร้างศาลเจ้าแม่สองนางเป็นแบบอาคารทรงไทย หลังคาสองชั้น และตกแต่งเครื่องแต่งกายให้เจ้าแม่ทั้งสองด้วยผ้าไทยแบบล้านช้าง ทำให้มองดูมีความขลังและน่าเคารพศรัทธายิ่งขึ้น

วัดห้วยโศกมีภูมิทัศน์ที่งดงาม เพราะตั้งอยู่ติดกับริมแม่น้ำโขง พื้นที่วัดด้านริมแม่น้ำโขง ไม่มีกำแพง จึงทำให้สามารถมองเห็นทิวทัศน์ฝั่งแม่น้ำโขงได้โดยตลอด และหน้าวัดยังมีศาลาและเขื่อนกันริมตลิ่ง ซึ่งเป็นจุดชมวิวดูได้อย่างดี ส่วนภูมิทัศน์ภายในวัด จัดระเบียบวัดเป็นสัดส่วน แยกพื้นที่พุทธาวาสและสังฆาวาสอย่างชัดเจน ปัจจุบันกำลังบูรณะซ่อมแซมอุโบสถหลังใหม่

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของวัดห้วยโศก

๑. วัดห้วยโศก เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นมากในด้านภูมิทัศน์ ประวัติศาสตร์ความน่าเลื่อมใส โบราณวัตถุ และศิลปกรรม ในวัดมีอาคารสมิอัสานโบราณซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมเก่าทรงคุณค่า

๒. ในอดีตเป็นศูนย์การจัดกิจกรรมประเพณีแข่งเรือของชุมชนเมืองหนองคาย โดยเป็นจุดเริ่มต้นของการแข่งเรือยาวในเทศกาลออกพรรษาจังหวัดหนองคาย จากท่าน้ำวัดห้วยโศกถึงเส้นชัยที่วัดธาตุ ระยะทาง ๖ กิโลเมตร

๓. ในอดีตเป็นท่าน้ำที่เริ่มต้นขบวนแห่ปราสาทผึ้งทางเรือ เพื่อไปทอดถวายให้อำเภอดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่วัดธาตุ

๔. ในอดีตเป็นท่าเสด็จแห่งแรกในเมืองหนองคาย โดยใช้เป็นที่รับเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในคราวเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมพสกนิกรชาวไทยทั่วประเทศหลังจากเสด็จนิวัติกลับสู่พระนคร โดยเสด็จเริ่มต้นที่อำเภอบ่อแก้ว แล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่งเยี่ยมพสกนิกรที่มารับเสด็จตลอดแนวริมฝั่งโขง ตั้งแต่ท่าน้ำอำเภอบ่อแก้วจนถึงท่าน้ำวัดห้วยโศก ท่าน้ำวัดห้วยโศกจึงถูกเรียกขานว่า “ท่าเสด็จ” คือเป็นท่าเสด็จแห่งแรกของเมืองหนองคาย (ปัจจุบันเป็นท่าส่งสินค้าไทยลาวของกรมศุลกากร)^{๔๑}

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระมหาเกริกเกียรติ นิลุตติเมธี, เจ้าอาวาสวัดห้วยโศก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

๕. เป็นจุดเริ่มต้นของการลงเรือเพื่อล่ออั้งคาร โดยนั่งเรือจากท่าน้ำวัดหายโศกนำเจ้าอั้งคารไปลอยบริเวณพระธาตุกลางน้ำ หรือพระธาตุหล้าหนอง แม่ผู้ที่อยู่ในจังหวัดใกล้เคียงก็นิยมนำอั้งคารมาลอยที่แม่น้ำโขงจังหวัดหนองคายเช่นเดียวกัน โดยวัดหายโศกมีการจัดระเบียบการลอยอั้งคารและให้บริการเช่าเรือ

๖. เป็นที่สถิตของเจ้าแม่สองนาง โดยมีศาลเจ้าแม่สองนางตั้งอยู่ภายในวัด ด้านหลังวิหารพระเจ้าใหญ่หายโศก เจ้าแม่สองนางเป็นที่เคารพกราบไหว้ของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง ตั้งแต่อำเภอท่าบ่อจนถึงจังหวัดบึงกาฬ ชุมชนต่าง ๆ ริมแม่น้ำโขงจะมีศาลเจ้าแม่สองนาง เพื่อกอยปกปักษ์รักษาคุ้มภัย โดยศาลเจ้าแม่สองนางที่วัดหายโศก จัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรก

๗. วัดหายโศกอยู่ใกล้กับสถานที่สำคัญหลายแห่ง เช่น อยู่ใกล้กับสำนักงานเทศบาลเมืองหนองคาย โรงพยาบาลหนองคาย ศาลากลางจังหวัดหลังเดิม และตลาดอินโดจีน

๑๒) วัดชัยพร เป็นวัดเก่าแก่ประจำชุมชนชัยพร ตั้งอยู่ใจกลางเมืองหนองคาย ใกล้กับสถานที่ราชการหลายแห่ง เช่น โรงพยาบาล ศาลากลางหลังเดิม และตลาดชัยพร ภายในวัดมีสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นคือ อุโบสถทรงไทยแบบภาคกลาง ภายในอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญ เช่น พระพุทธชัยชินราช มุนี พระประธาน และพระพุทธรูปชัยวรมุณี หรือหลวงพ่อชัยพร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะที่งดงามอีกองค์หนึ่ง ศิลปะล้านช้าง ในช่วงเทศกาลสงกรานต์จังหวัดหนองคาย ทางวัดได้อัญเชิญพระพุทธรูปชัยวรมุณีร่วมกับขบวนแห่หลวงพ่อพระใส แห่รอบเมือง เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สรงน้ำ เป็นประจำทุกปี

วัดชัยพรมีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๑๐ ตารางวา ภูมิทัศน์ภายในวัด มีอุโบสถตั้งโดดเด่นอยู่กลางลานวัด มีกำแพงแก้วล้อมรอบ เพื่อแยกออกจากเขตสังฆาวาส ภูมิสงฆ์และศาลาการเปรียญตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอุโบสถ แม้พื้นที่ใช้สอยภายในวัดจะมีอย่างจำกัด แต่การจัดระเบียบวัดมีความสวยงาม สะอาดตา ขาดเพียงความร่มรื่นของร่มเงาต้นไม้เท่านั้น เนื่องจากพื้นที่วัดไม่เพียงพอในการปลูกต้นไม้ใหญ่

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของวัดชัยพร

๑. วัดชัยพร ตั้งอยู่ในชุมชนเก่าแก่คือ คุ่มหัวโพน เดิมชื่อว่าวัดหัวโพน ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นคุ่มชัยพร และเปลี่ยนชื่อวัดเป็นวัดชัยพร เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อชุมชน

๒. วัดชัยพร เป็นพุทธสถานที่มีความโดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม มีพระพุทธรูปภูมิที่สำคัญคือ พระพุทธชัยวรมุณี เป็นพระศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด

๓. วัดชัยพรอยู่ใกล้กับสถานที่สำคัญหลายแห่ง เช่น โรงพยาบาลหนองคาย ศาลากลางจังหวัดหลังเดิม และตลาดชัยพร

๔. ในด้านการปกครอง พระศรีวรโมลี (บุญถม สุนทรเมธี, ป.ธ.๙) เป็นเจ้าอาวาส และเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย และวัดชัยพร ยังเป็นสำนักศาสนศึกษา เปิดสอนทั้งนักธรรมและบาลี

๑๓) วัดมีชัยท่า ตั้งชื่อตามชื่อชุมชน คือชุมชนมีชัย เป็นวัดขนาดเล็ก ภายในวัดมีสิ่งก่อสร้างไม่มากนัก มีเพียงกุฏิสงฆ์สองชั้น ๒ หลัง และศาลาการเปรียญ ๑ หลัง มีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์และประวัติศาสตร์ชุมชน มีอุโบสถสงฆ์งามอยู่ในแผนผังวัด เป็นอุโบสถขนาดเล็กทรงไทย ภายในอุโบสถมีพระพุทธรูปที่สำคัญเป็นที่สักการบูชาของชุมชนและนักท่องเที่ยว คือ หลวงพ่อพระพุทธรูปมงคลมีชัย สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยพระยามหาอำมาตย์ (ชื่น) ร่วมกับญาติพี่น้อง เจ้าอาวาสรูปแรก ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นเพื่อเป็นพระประธานในอุโบสถ มีนามว่า “หลวงพ่พระพุทธรูปมงคลมีชัย” หรือ “พระเจ้ามีชัย” เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด

วัดมีชัยท่า มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม เพราะอยู่ติดกับริมแม่น้ำโขง พื้นที่วัดด้านทิศเหนือติดกับแม่น้ำโขง มีเขื่อนริมตลิ่งกั้นน้ำยาวตลอดหน้าวัด มีลานวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองหนองคายติดกับพื้นที่วัด อุโบสถตั้งโดดเด่นอยู่กลางลานวัด เยื้องไปทางทิศเหนือติดกับถนนริมแม่น้ำโขง ไม่มีสิ่งบดบังทัศนียภาพ

สรุปความสำคัญและความโดดเด่นของวัดมีชัยท่า

๑. เป็นสถานประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและศูนย์รวมจิตใจของชุมชนมีชัยท่า
๒. เป็นสถานประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนมีชัย
๓. พื้นที่วัดติดกับริมโขง ซึ่งเป็นลานวัฒนธรรมแห่งใหม่ของเทศบาลเมืองหนองคาย

๔.๓.๒ แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบบ้านน้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ผู้วิจัยได้จัดทำรูปแบบการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบ้านน้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ทั้ง ๑๓ แห่ง ดังนี้

๑) จัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบบ้านน้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยแยกเป็นพุทธสถาน ๑ แห่ง และวัดจำนวน ๑๒ วัด โดยเริ่มจากวัดโพธิ์ชัย ไปยังพระธาตุหล้าหนอง จากพระธาตุหล้าหนองไปยังวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ จากวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ไปยังวัดศรีบุญเรือง จากวัดศรีบุญเรือง ไปยังวัดศรีสุมงคล จากวัดศรีสุมงคลไปยังวัดลำดอน จากวัดลำดอนไปยังวัดศรีคุณเมือง จากวัดศรีคุณเมืองไปยังวัดศรีเมือง จากวัดศรีเมืองไปยังวัดศรีชะเกษ จากวัดศรีชะเกษไปยังวัดศรีชมชื่น จากวัดศรีชมชื่นไปยังวัดหายโศก จากวัดหายโศกไปยังวัดชัยพร จากวัดชัยพรไปยังวัดมีชัยท่า โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดแผนที่การเดินทางไว้ ๒ แผนที่ คือ การเดินทางด้วยเท้า และการเดินทางโดยรถยนต์ โดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศดาวเทียม (google maps) คำนวณระยะทางและเวลา ดังมีรายละเอียด ดังนี้

การกำหนดเส้นทาง ระยะทาง และเวลาในการเดินทาง

- ๑) จากวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ถึงพระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) โดยใช้เส้นทางซอยริมโขง มีระยะทาง ๒.๒ กิโลเมตร หากเดินทางด้วยรถยนต์ใช้เวลา ๖ นาที หากเดินเท้า ใช้เวลา ๒๗ นาที
- ๒) จากพระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) ถึงวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง) โดยใช้เส้นทางซอยริมโขง ระยะทาง ๑.๖ กิโลเมตร หากเดินทางด้วยรถยนต์ใช้เวลา ๔ นาที หากเดินเท้า ใช้เวลา ๒๐ นาที

๓) จากวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง) ถึงวัดศรีบุญเรือง โดยใช้เส้นทางซอยริมโขง ระยะทาง ๓๕๐ เมตร หากเดินทางด้วยรถยนต์ใช้เวลา ๑ นาที หากเดินเท้า ใช้เวลา ๕ นาที

๔) จากวัดศรีบุญเรืองถึงวัดศรีสุ่มังคล์ โดยใช้เส้นทางซอยริมโขง ระยะทาง ๒๕๐ เมตร หากเดินทางด้วยรถยนต์ใช้เวลา ๑ นาที หากเดินเท้า ใช้เวลา ๔ นาที

๕) จากวัดศรีสุ่มังคล์ถึงวัดลำดวน โดยใช้เส้นทางซอยริมโขง ระยะทาง ๒๔๐ เมตร หากเดินทางด้วยรถยนต์ใช้เวลา ๑ นาที หากเดินเท้า ใช้เวลา ๓ นาที

๖) จากวัดลำดวนถึงวัดศรีคุณเมือง โดยใช้เส้นทางซอยวัดลำดวนและซอยมีชัย ระยะทาง ๓๕๐ เมตร หากเดินทางด้วยรถยนต์ใช้เวลา ๑ นาที หากเดินเท้า ใช้เวลา ๔ นาที

๗) จากศรีคุณเมืองถึงวัดศรีเมือง โดยใช้เส้นทางถนนมีชัย หากเดินทางด้วยรถยนต์ใช้เวลา ๕ นาที เนื่องจากถนนวันเวย์ ต้องไปยูเทิร์นที่ถนนประจักษ์ แล้วเลี้ยวขวาเข้าถนนมีชัย ระยะทาง ๑.๓ กิโลเมตร หากเดินเท้า ระยะทาง ๓๐๐ เมตร ใช้เวลา ๔ นาที

๘) จากวัดศรีเมืองถึงวัดศรีชะเกษ หากเดินทางด้วยรถยนต์ใช้เวลา ๖ นาที ระยะทาง ๑.๖ กิโลเมตร เนื่องจากเป็นทางวันเวย์ ต้องไปยูเทิร์นรถเข้าถนนประจักษ์ แล้วจึงเลี้ยวขวาเข้าสู่ถนนมีชัย หากเดินเท้าใช้เส้นทางถนนมีชัย ระยะทาง ๔๐๐ เมตร ใช้เวลา ๖ นาที

๙) จากวัดศรีชะเกษถึงวัดศรีชมชื่น โดยใช้เส้นทางถนนมีชัย ระยะทาง ๓๕๐ เมตร หากเดินทางด้วยรถยนต์ใช้เวลา ๑ นาที หากเดินเท้า ใช้เวลา ๑ นาที

๑๐) จากวัดศรีชมชื่นถึงวัดหายโศก โดยใช้เส้นทางถนนมีชัย มีระยะทาง ๒๕๐ เมตร หากเดินทางด้วยรถยนต์ ใช้เวลา ๑ นาที หากเดินเท้า ใช้เวลา ๓ นาที

๑๑) จากวัดหายโศกถึงวัดชัยพร โดยใช้เส้นทางถนนมีชัย ระยะทาง ๘๐๐ เมตร หากเดินทางด้วยรถยนต์ ใช้เวลา ๒ นาที หากเดินเท้า ใช้เวลา ๑๐ นาที

๑๒) จากวัดชัยพรถึงวัดมีชัยท่า โดยใช้เส้นทางผ่านซอยตลาดชัยพรและถนนแก้ววรุฒิ มีระยะทาง ๑ กิโลเมตร หากเดินทางด้วยรถยนต์ ใช้เวลา ๒ นาที หากเดินเท้า ใช้เวลา ๑๓ นาที

การกำหนดแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๑๖ แสดงการคำนวณระยะทางและเวลา

เดินทางจากวัดถึงวัด	ใช้เส้นทาง	ระยะทาง	รถยนต์	เดินเท้า
วัดโพธิ์ชัยถึงพระธาตุหล้าหนองคาย	ถนนมีชัยและซอยริมโขง	๒.๒ กิโลเมตร	๖ นาที	๒๘ นาที
พระธาตุหล้าหนองถึงวัดหอก่อง	ซอยริมโขง	๑.๖ กิโลเมตร	๔ นาที	๒๐ นาที
วัดประดิษฐ์ธรรมคุณถึงวัดศรีบุญเรือง	ซอยริมโขง	๓๕๐ เมตร	๑ นาที	๕ นาที
วัดศรีบุญเรืองถึงวัดศรีสุ่มังคล์	ซอยริมโขง	๒๕๐ เมตร	๑ นาที	๔ นาที

วัดศรีสุมงคลถึงวัดลำดวน	ซอยริมโขง	๒๔๐ เมตร	๑ นาที	๓ นาที
วัดลำดวนถึงวัดศรีคุณเมือง	ซอยวัดลำดวนและถนนมีชัย	๓๕๐ เมตร	๑ นาที	๔ นาที
วัดศรีคุณเมืองถึงวัดศรีเมือง	ถนนประจักษ์-ถนนมีชัย	รถ : ๑.๓ กม. เดิน : ๓๐๐ ม.	๕ นาที	๔ นาที
วัดศรีเมืองถึงวัดศรีสะเกษ	ถนนประจักษ์-ถนนมีชัย	รถ : ๑.๖ กม. เดิน : ๔๐๐ ม.	๖ นาที	๖ นาที
วัดศรีสะเกษถึงศรีศรีมื่น	ถนนมีชัย	๓๕๐ เมตร	๑ นาที	๔ นาที
วัดศรีมื่นถึงวัดหายโศก	ถนนมีชัย	๒๕๐ เมตร	๑ นาที	๓ นาที
วัดหายโศกถึงวัดชัยพร	ถนนมีชัย	๘๐๐ เมตร	๒ นาที	๑๐ นาที
วัดชัยพรถึงวัดมีชัยท่า	ผ่านซอยตลาดชัยพรและถนนแก้ววรุณี	๑ กิโลเมตร	๒ นาที	๑๓ นาที
วัดมีชัยท่าถึงวัดมีชัยทุ่ง	ถนนหมายเลข ๒๔๒	๕๕๐ เมตร	๒ นาที	๗ นาที
วัดมีชัยทุ่งถึงวัดจอมวัดมณี	ถนนหมายเลข ๒๔๒	๑.๕ กม.	๓ นาที	๑๙ นาที

รูปภาพที่ ๑๑๒ แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๒) จัดกลุ่มเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย ทั้ง ๑๓ แห่ง นักท่องเที่ยวแต่ละคนนั้นมีความสนใจการท่องเที่ยววัดและพุทธสถานแตกต่างกันไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำแนกตามความโดดเด่นของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแต่ละด้าน ได้ดังนี้

๑) วัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม

ก. อุโบสถ วัดทั้ง ๑๒ วัด ตามเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบบแม่น้ำโขง มีอุโบสถทั้งดงามแตกต่างกันไป อาจจัดอุโบสถของวัดทั้ง ๑๒ วัด ออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มอุโบสถขนาดเล็ก ศิลปะล้านช้างผสมช่างฝีมือท้องถิ่นหรือช่างญวน แม้จะมีการต่อเติมดัดแปลงในยุคมา แต่ยังคงรูปทรงศิลปะเดิมคงอยู่ ได้แก่ อุโบสถวัดหายโศก อุโบสถวัดศรีคุณเมือง อุโบสถวัดศรีสมังคล์ อุโบสถวัดศรีบุญเรือง และอุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ซึ่งอุโบสถของวัดทั้ง ๕ วัดนี้ เป็นอุโบสถขนาดเล็ก โดยอุโบสถวัดหายโศก อุโบสถวัดศรีคุณเมือง และอุโบสถวัดศรีสมังคล์ ในด้านศิลปกรรมเป็นศิลปะช่างญวนผสมช่างท้องถิ่น ในส่วนของศิลปะญวนที่เห็นชัดเจน แม้ว่าจะมีการต่อเติมและดัดแปลง แต่เค้าโครงเดิมยังปรากฏอยู่ คือ ชุ่มโค้งด้านหน้าและชุ่มโค้งด้านข้าง ส่วนอุโบสถวัดศรีบุญเรืองและวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ เป็นศิลปะของช่างท้องถิ่นที่เรียกกันว่า “ส้มอีสาน”

กลุ่มอุโบสถจตุรมุข ทรงไทยประยุกต์ อุโบสถจตุรมุขแต่ละวัด จะมีองค์ประกอบที่โดดเด่นแตกต่างกันไป มีเอกลักษณ์เฉพาะ ได้แก่ พระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) และอุโบสถวัดลำดอน โดยพระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) สร้างทดแทนอุโบสถหลังเก่า เป็นอุโบสถจตุรมุขหลังแรกของจังหวัดหนองคาย มีความโดดเด่นสวยงาม อุโบสถของวัดลำดอนเป็นอุโบสถจตุรมุขสองชั้น บนหลังคาอุโบสถมีพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๙ เมตร โดดเด่นอยู่ใจกลางเมืองหนองคาย หันหน้าลงสู่แม่น้ำโขง

กลุ่มอุโบสถหลังคาทรงไทยประยุกต์แบบภาคกลาง ประกอบด้วยอุโบสถวัดศรีเมือง อุโบสถวัดศรีสะเกษ อุโบสถวัดศรีชมชื่น อุโบสถวัดชัยพร อุโบสถวัดมีชัยท่า บางแห่งดัดแปลงจากอุโบสถหลังเดิม โดยดัดแปลงและต่อเติมหลังคาใหม่ เช่น อุโบสถวัดศรีเมือง และอุโบสถวัดศรีสะเกษ

ข. **กลุ่มเจดีย์** เจดีย์ที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรม วัดและพุทธสถานที่มีเจดีย์ที่สำคัญและมีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรม คือ พระธาตุกลางน้ำ พระธาตุเหล่าหนอง (จำลอง) และพระธาตุพระอรหันต์วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)

พระธาตุเหล่าหนอง รูปแบบทางสถาปัตยกรรมคล้าย ๆ กับพระธาตุบังพวน ศิลปะล้านช้าง ลักษณะของพระธาตุได้จำลองแบบมาจากองค์พระธาตุเหล่าหนององค์ที่ล่มลงในแม่น้ำโขง โดยได้นำภาพที่นายพรองชีวิตการนิเอร์ ชาวฮอลันดา ได้วาดภาพลายเส้นขององค์พระธาตุเหล่าหนองไว้ก่อนที่พระธาตุจะล่มลงไป รวมถึงการนำเอาศิลปะสมัยล้านช้างและแบบมาจากพระธาตุบังพวนในการสร้าง แล้วบรรจุขึ้นสวนพระธาตุองค์จริงเข้าไปข้างในองค์พระธาตุเหล่าหนอง มีส่วนสูงตั้งแต่ฐานถึงปลายบัวยอดฉัตร ๑๕ เมตร ส่วนกว้าง ๑๐ x ๑๐ เมตร องค์พระธาตุเหล่าหนองจำลอง จะประกอบด้วยส่วน ๗ ส่วน และมีส่วนที่สำคัญ ๓ ส่วน คือ ฐานส่วนล่างจะประดิษฐานองค์พระสังกัจจายน์จำลอง ซึ่งเดิมที่องค์จริงได้ประดิษฐานในที่แห่งนี้ เพื่อที่จะให้ผู้ที่มาสักการะได้กราบไหว้ รวมถึงบริเวณฐานด้านล่างนั้น ยังสามารถประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อีกมากมาย เช่น การปฏิบัติธรรม การทำวัตรสวดมนต์ เป็นต้น ส่วนที่ ๒ ขององค์พระธาตุเป็นโครงแก้ว บริเวณส่วนกลางจะเป็นสถานที่เวียนเทียน ทางขึ้นองค์พระธาตุชั้นที่ ๒ นั้น จะมีบันไดขึ้นทั้ง ๔ ทิศ ส่วนบนยอดฉัตรจะมีลักษณะเป็น

รูปสามเหลี่ยมใดประดิษฐานองค์พระสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าไว้

เจดีย์พระธาตุอรหันต์ ประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) เป็นเจดีย์บรรจุอัฐิธาตุของพระอรหันต์ ๕ องค์ ที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม ตามที่ปรากฏในตำนานอรัญคธาตุ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระธาตุองค์เดิม เชื่อกันว่าเดิมทีพระธาตุอรหันต์นี้ถือว่าเป็นเจดีย์ทรงขอม คือเจดีย์ศิลาแลง ก่ออิฐถือปูนแบบโบราณ แต่ต่อมาได้ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา และมีการบูรณะสืบเนื่องกันต่อ ๆ มา รูปแบบทางสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน คล้ายกับพระธาตุบังพวน เป็นพระธาตุเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้ ๑๒ กว้าง ๖ เมตร ยาว ๖ เมตร สูง ๓๐ เมตร

๒) วัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านโบราณวัตถุ

ด้านโบราณวัตถุและศิลปกรรม แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มพระพุทธรูปที่สำคัญ กลุ่มพระพุทธรูปที่นอกเหนือพระ ๙ ส และกลุ่มศิลาจารึก

ก. กลุ่มพระพุทธรูปที่สำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปที่จัดอยู่ในกลุ่มพระ ๙ ส จังหวัดหนองคาย ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย มีพระพุทธรูปในกลุ่มพระ ๙ ส จำนวน ๔ องค์ ได้แก่ หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) หลวงพ่อพระเสาร์ วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง) หลวงพ่อพระสุก (จำลอง) วัดศรีคุณเมือง และหลวงพ่พระแสง วัดศรีชะเกษ

ข. กลุ่มพระพุทธรูปที่นอกเหนือพระ ๙ ส ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์ประจำวัด ประกอบด้วยหลวงพ่อลือชัย วัดศรีบุญเรือง หลวงพ่พระศรี วัดศรีสมังคค์ หลวงพ่บุญคุ้ม หลวงพ่ศิลาคำ วัดลำดวน หลวงพ่พระไชยเชษฐา หลวงพ่ศรีเมือง วัดศรีเมือง หลวงพ่ศรีชมชื่น วัดศรีชมชื่น พระเจ้าใหญ่หายโศก วัดหายโศก หลวงพ่ชัยพร วัดชัยพร และหลวงพ่พระพุทธรถมงคลมีชัย วัดมีชัยท่า

ค. กลุ่มศิลาจารึก เป็นจารึกที่สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรล้านช้าง เป็นแผ่นหินใบเสมา โดยกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุในราชกิจจานุเบกษา มีจำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ จารึกวัดศรีบุญเรือง จารึกวัดศรีคุณเมือง จารึกวัดศรีเมือง

จารึกวัดศรีบุญเรือง สร้างโดยพระมหาธรรมมิกราชอิธราชเจ้า กษัตริย์ราชวงศ์ล้านช้าง ข้อความจารึกบรรทัดที่ ๑ ระบุ จ.ศ. ๙๗๐ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๑๕๑ อันเป็นสมัยที่พระวรวงศาธรรมิกราชปกครองราชอาณาจักรล้านช้าง (พ.ศ. ๒๑๔๑-๒๑๖๕) เนื้อหาโดยสังเขป : พระวรวงศาธรรมิกราช ได้อุทิศข้าโอกาสแก่วัดศรีบุญเรือง และได้ทรงย้าถึงเขตแดนไร่นาที่บุรพกษัตริย์แห่งล้านช้างได้อุทิศแก่วัดศรีบุญเรืองด้วย พร้อมทั้งสาปแช่งท้าวพระยาที่โลภและมัลลางพระราชโองการนี้

ประวัติจารึกวัดศรีคุณเมืองปรากฏอยู่ในบัญชีกรมศิลปากร พิมพ์รวมอยู่ในประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๖๗ เรียกว่า "ศิลาจารึกวัดปะขาว" ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น วัดศรีคุณเมือง (วัดศรีคุณเมือง) สร้างโดยสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช เนื้อหาโดยสังเขปว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ได้มาอุทิศที่นาจ้งหนัให้แก่วัดตอนท้ายมีการสาปแช่งผู้ถือเอาศาสนาสมบัติเหล่านั้นอีกด้วย การกำหนดอายุปรากฏข้อความจารึกบรรทัดที่ ๑

และ ๑๕ ระบุ จ.ศ. ๙๒๒ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๑๐๓ อันเป็นสมัยที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชปกครองราชอาณาจักรล้านช้าง (พ.ศ. ๒๐๙๓ - ๒๑๑๕)^{๕๒}

ศิลาจารึกวัดศรีเมือง มีหลักฐานเดิมปรากฏอยู่คู่กับสำเนาจารึกว่า เดิมได้มาจากวัดศรีสุพรรณ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย นายแสง ทะรังษี ปลัดอำเภอซ้าย เป็นผู้ทำสำเนาส่งมาให้หอสมุดแห่งชาติ และต่อมาศิลาจารึกนี้ได้ย้ายไปอยู่ที่วัดศรีเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อเจ้าหน้าที่งานบริการหนังสือ ภาษาโบราณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร เดินทางไปสำรวจเอกสารโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้พบจารึกนี้อยู่ที่วัดศรีเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เนื้อหาโดยสังเขปกล่าวว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช โปรดเกล้าให้ขุนนางผู้ใหญ่สร้างวัดศรีสุพรรณ และอุทิศที่ดิน ทาสโอกาสแก่วัด รวมทั้งสาปแช่งผู้ที่มาทำลายทานวัตถุเหล่านั้น ข้อความจารึกบรรทัดที่ ๓ ระบุ จ.ศ. ๙๒๘ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๑๐๙ อันเป็นสมัยที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชปกครองราชอาณาจักรล้านช้าง (พ.ศ. ๒๐๙๓-๒๑๑๕)^{๕๓}

๓) วัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ วัดและพุทธสถานที่ภูมิทัศน์ติดกับริมแม่น้ำโขง และวัดที่มีภูมิทัศน์ภายในวัดร่มรื่นด้วยต้นไม้

ก. วัดและพุทธสถานที่มีภูมิทัศน์ติดริมแม่น้ำโขง วัดและพุทธสถานในกลุ่มนี้ จะมีพื้นที่ติดกับลานวัฒนธรรมและถนนคนเดินเลียบริมแม่น้ำโขง สามารถมองเห็นทิวทัศน์แม่น้ำโขงและประเทศเพื่อนบ้านได้โดยตลอด มีจำนวน ๗ วัด/แห่ง ได้แก่ พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง) วัดศรีบุญเรือง วัดศรีสมังคล์ วัดลำดอน วัดหายโศก และวัดมีชัยท่า

ข. วัดที่มีภูมิทัศน์ภายในวัดร่มรื่นด้วยร่มเงาของต้นไม้ เป็นพื้นที่สีเขียว มีจำนวน ๓ วัด ได้แก่ วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) วัดศรีชะเกษ วัดศรีชมชื่น

๔) วัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของจังหวัดหนองคาย และกษัตริย์ของอาณาจักรล้านช้าง มีจำนวน ๖ วัด/แห่ง ได้แก่ พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ วัดศรีคุณเมือง วัดศรีเมือง และวัดหายโศก

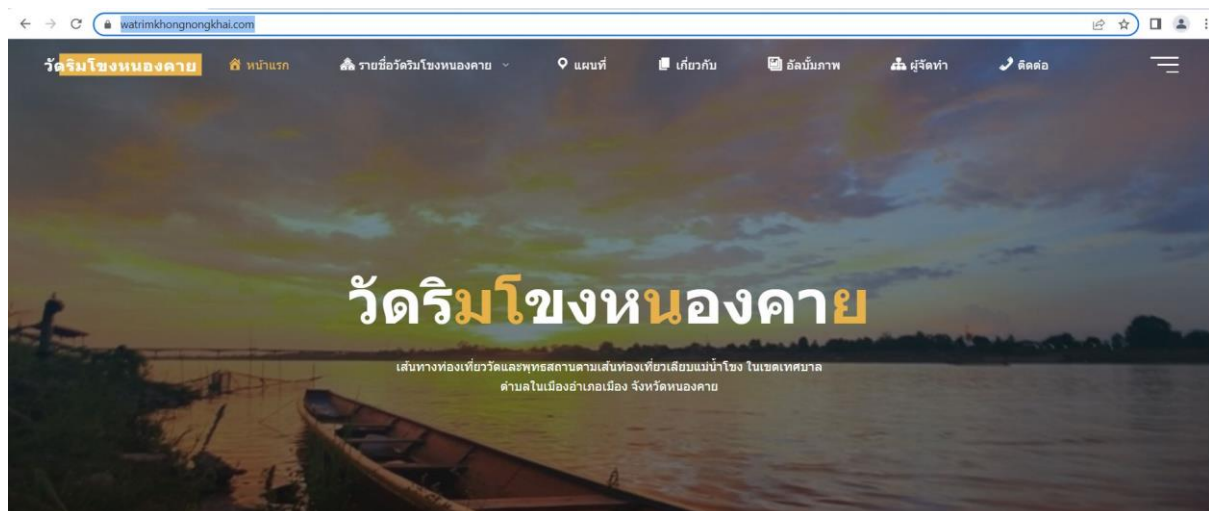
^{๕๒} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), “จารึกวัดศรีคุณเมือง (วัดผ้าขาว)”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/2481> [๑๖ กันยายน ๒๕๖๕]

^{๕๓} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), “จารึกในประเทศไทย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/2485> [๒๗ เมษายน ๒๕๖๕]

๓) การจัดทำฐานข้อมูลและเว็บไซต์วัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูลและเว็บไซต์วัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ภายใต้ชื่อเว็บไซต์ว่า “วัดริมโขงหนองคาย” โดยมี URL (หรือ Universal Resource Locator) คือ <https://www.watrimkhongnongkhai.com/> เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้เข้าไปศึกษาข้อมูลวัดต่าง ๆ ก่อนที่จะเดินทางเข้าไปท่องเที่ยว ภายในเว็บไซต์จะประกอบด้วยฐานข้อมูลวัดที่ศึกษาดังนี้

๑) **หน้าเว็บไซต์** จะแสดงเมนูลิงก์ต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจการท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลเมือง ได้เข้าไปศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ประกอบด้วย หน้าแรก รายชื่อวัดริมโขง แผนที่ เกี่ยวกับ อัลบั้มภาพ ผู้จัดทำ ติดต่อ

รูปภาพที่ ๑๑๓ ภาพแสดงหน้าเว็บไซต์

๒) **เมนูรายชื่อวัด** ภายในเมนูรายชื่อวัด จะประกอบด้วยรายชื่อวัดและพุทธสถาน ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาจำนวน ๑๕ วัด เมื่อคลิกเข้าไปในฐานข้อมูลแต่ละวัด จะปรากฏฐานข้อมูลของวัด ประกอบด้วยที่ตั้งวัด ประวัติวัด อุโบสถและพระพุทธรูปสำคัญภายในอุโบสถ และโบราณวัตถุและศิลปกรรมที่สำคัญภายในวัด ตลอดจนแผนที่ตำแหน่งที่ตั้งวัดนั้น ๆ ดังภาพประกอบ

๔. อัลบั้มภาพ จะประกอบด้วยภาพสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และภาพภูมิทัศน์ ภายในวัดและพุทธสถาน ทั้ง ๑๓ แห่ง ดังภาพประกอบ

รูปภาพที่ ๑๑๖ แสดงภาพในเมนูอัลบั้มภาพ

๔) จัดทำป้ายแนะนำทรัพยากรท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ผู้วิจัยได้จัดทำป้ายแนะนำวัดและพุทธสถานแต่ละวัด ขนาด ๑๒๐x๘๐ cm จำนวน ๑๓ ป้าย ซึ่งข้อมูลวัดแต่ละแห่งจะประกอบด้วยประวัติการสร้างวัด และพุทธศิลปกรรมที่สำคัญภายในวัด แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน โดยทำเป็นตารางเส้นทางการเดินทางจากวัดแห่งหนึ่งไปยังวัดอีกแห่งหนึ่ง และระบุระยะทาง และเวลาในการเดินทาง ดังภาพประกอบ

รูปภาพที่ ๑๑๗ ภาพแสดงป้ายแนะนำวัดและพุทธสถานแต่ละแห่ง

๕) จัดพิมพ์หนังสือไกด์บุ๊กและแผ่นพับ ผู้วิจัยได้จัดพิมพ์หนังสือไกด์บุ๊กฉบับพกพาและแผ่นพับ เพื่อแนะนำและประชาสัมพันธ์วัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน ๕๐๐ เล่ม และแผ่นพับจำนวน ๑,๐๐๐ แผ่น แล้วนำไปมอบให้กับวัดที่เป็นพื้นที่ศึกษา จำนวน ๑๓ แห่ง เพื่อไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชมวัดนั้น ๆ จะได้เป็นคู่มือในการท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ซึ่งเนื้อหาภายในหนังสือจะประกอบด้วยประวัติวัดและพุทธศิลปกรรมที่สำคัญภายในวัด เช่นเดียวกับป้ายแนะนำวัด เพื่อให้นักท่องเที่ยว ดังภาพประกอบ

รูปภาพที่ ๑๑๙ แสดงภาพแผ่นพับ เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานฯ

๖) สร้างความหมายในเชิงสัญลักษณ์แก่วัดและพุทธสถาน ชื่อวัดและพุทธสถานที่อยู่เลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ล้วนมีชื่อที่เป็นมงคลนาม ผู้วิจัยจึงได้ให้ความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดจากการกราบไหว้บูชาพระศักดิ์สิทธิ์ในวัดนั้น ๆ อันเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวแสวงบุญ ได้เข้าไปท่องเที่ยวและกราบไหว้บูชา ดังนี้

มงคลนามของวัดโพธิ์ชัย: ร่มเย็นเป็นสุข พรั่งพร้อมด้วยโภคทรัพย์
 มงคลนามพระธาตุหล้าหนอง: รุ่งโรจน์สดใส มีสง่าราศี บารมีเพิ่มพูน
 มงคลนามวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ: ธรรมรักษา แคล้วคลาดปลอดภัย
 มงคลนามของวัดศรีบุญเรือง: เจริญรุ่งเรือง เสริมบุญบารมี
 มงคลนามของวัดศรีสุเมธ: สิริมงคล มั่งมีศรีสุข
 มงคลนามของวัดลำดวน: สุขภาพดี มีอายุยืนยาว
 มงคลนามของวัดศรีคุณเมือง: สมบูรณ์พูนสุข ลาภผลมากมี
 มงคลนามของวัดศรีเมือง: มีอำนาจวาสนา เสริมสง่าราศี
 มงคลนามของวัดศรีชะเกษ: สถิตปัญญาดี ทรัพย์สินเพิ่มพูน
 มงคลนามของวัดศรีชมชื่น: มีเกียรติยศชื่อเสียง คนรักคนเมตตา
 มงคลนามของวัดหายโศก: ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ หายทุกข์หายโศก
 มงคลนามของวัดชัยพร: ประสบความสุขความสำเร็จ ชนอุปสรรคทั้งปวง
 มงคลนามของวัดมีชัยท่า: โชคดีมีชัย ชีวิตราบรื่นหมดเคราะห์หมดอุปสรรค

สรุป

การศึกษาประวัติวัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน ๑๓ แห่ง พบว่า วัดส่วนใหญ่มีอายุ ๑๐๐ ปี ขึ้นไป ดังนั้น แต่ละวัดจึงมีโบราณวัตถุที่เก่าแก่และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้เป็นจำนวนมาก วัดส่วนใหญ่สร้างในยุคอาณาจักรล้านช้าง ดังนั้น พุทธประติมากรรมที่พบทั้ง ๑๓ แห่ง จึงมักเป็นศิลปะแบบล้านช้าง พุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔ ส่วนสถาปัตยกรรม เช่น โบสถ์ วิหาร พบว่า มีหลายวัดที่ดัดแปลงต่อเติมโบสถ์วิหารหลังคาแบบล้านช้าง มาเป็นหลังคาทรงไทยประยุกต์แบบภาคกลาง ตามอิทธิพลของศิลปะไทยในยุคนั้น บางวัดเมื่ออุโบสถชำรุดทรุดโทรมจึงสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นมาทดแทนหลังเก่า โดยเปลี่ยนรูปทรงอาคารเป็นศิลปะไทยแบบภาคกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับอาณาจักรไทยในยุคนั้น

การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดด้านศิลปกรรม/โบราณวัตถุ อยู่ในระดับสูงทุกวัด รองลงคือทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านสถาปัตยกรรม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว มีเพียงวัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) เท่านั้น ที่อยู่ในระดับสูงทุกด้าน วัดส่วนใหญ่ไม่มีเทศกาลประจำปี มีเพียงการทำบุญตามประเพณีฮีต ๑๒ บางประเพณีเท่านั้น และจัดเฉพาะในชุมชน มีคนมาร่วมงานไม่มากนัก

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดทั้ง ๑๓ แห่ง ดังนี้ ๑) จัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบบแม่น้ำโขง ได้แก่ การกำหนดเส้นทาง ระยะทาง และเวลาในการเดินทาง จากวัดหนึ่งไปยังอีกวัดหนึ่ง ๒) จัดกลุ่มเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย ตามความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มวัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม กลุ่มวัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านโบราณวัตถุ กลุ่มวัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์ และกลุ่มวัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ ๓) การจัดทำฐานข้อมูลและเว็บไซต์วัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๔) จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓ ประเภท คือ ป้ายแนะนำทรัพยากรท่องเที่ยวภายในวัดและพุทธสถาน ไกด์บุ๊ก และแผ่นพับ ๕) สร้างความหมายในเชิงสัญลักษณ์แก่วัดและพุทธสถานทั้ง ๑๓ แห่ง ให้มีความหมายสอดคล้องกับชื่อวัดและพุทธสถานนั้น ๆ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๒) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓) เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการจัดเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) จากการสำรวจข้อมูลจากการสังเกต (observation) และการสัมภาษณ์ (interview) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตอบคำถามตามประเด็น และนำเสนอผลการวิจัย โดยมีขอบเขตการวิจัย คือ วัดและพุทธสถานที่ตั้งอยู่ในเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน ๑๓ แห่ง ได้แก่ ๑) วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ๒) พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) ๓) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (วัดหอก่อง) ๔) วัดศรีบุญเรือง ๕) วัดศรีสุมงคล ๖) วัดลำดวน ๗) วัดศรีคุณเมือง ๘) วัดศรีเมือง ๙) วัดศรีชะเกษ ๑๐) วัดศรีชมชื่น ๑๑) วัดหายโศก ๑๒) วัดชัยพร ๑๓) วัดมีชัยท่า

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย สรุปได้ดังนี้

๑) วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๐ เดิมชื่อว่า “วัดผิผิว” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “วัดโพธิ์ชัย” ได้รับวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ และได้รับการยกฐานะจากวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ วัดโพธิ์ชัยเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญเหลือ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองชาวหนองคาย ๒) พระธาตุหล้าหนอง (องค์เดิม) ตามหนังสืออุรังคธาตุกล่าวว่าก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๘ เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุผาแก้ว ๙ องค์ของพระพุทธเจ้า ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๙๐ องค์พระธาตุได้ทรุดเอียงและพังทลายลงในแม่น้ำโขง เนื่องจากถูกน้ำโขงไหลกัดเซาะถึงองค์พระธาตุ ปัจจุบันองค์พระธาตุจมอยู่กลางแม่น้ำโขง ห่างจากฝั่งไทยประมาณ ๑๘๐ เมตร ปัจจุบันได้ก่อสร้างพระธาตุหล้าหนองจำลองขึ้นมาใหม่บนริมฝั่งโขง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ ในพื้นที่ ๔ ไร่ ๓ งาน ๒๙ วา องค์พระธาตุมีส่วนสูงตั้งแต่ฐานถึงปลายบัวยอดฉัตร ๑๕ เมตร ๓) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ เดิมชื่อว่า “วัดหอก่อง” สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๓ ได้รับวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ อุโบสถวัดประดิษฐ์ธรรมก่อสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นที่

ประดิษฐานพระพุทธรูปที่อัญเชิญมาจากภูเขาควาย ประเทศลาว มีหลวงพ่อบุญไซ หลวงพ่อบุญเสริม และหลวงพ่อบุญเสาร์ เป็นต้น ปัจจุบันในพระอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญเสาร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในพระเก้า ส จังหวัดหนองคาย **๔) วัดศรีบุญเรือง** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ตามจารึกวัดศรีบุญเรืองระบุว่า สร้างโดยพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช **๕) วัดศรีสุมังค์** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ตามประวัติวัดกล่าวว่าสร้างโดยเจ้านายผู้ใหญ่ในสมัยอาณาจักรล้านช้างร่วมกับผู้มีจิตศรัทธา **๖) วัดลำดวน** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ เดิมชื่อว่า “วัดดาดวน” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดลำดวน” เพราะมีต้นลำดวนขนาดใหญ่อยู่ในบริเวณวัด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ๒๔๔๖ **๗) วัดศรีคุณเมือง** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐ เดิมชื่อว่า “วัดป่าขาว” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ศรีคุณเมือง” ตามชื่อของโยมผู้อุปถัมภ์วัด คือ นางคุณ ทวีพาณิชย์ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ภายในอุโบสถวัดศรีคุณเมือง เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญสุก (จำลอง) ซึ่งเป็นหนึ่งในพระ ๙ ส จังหวัดหนองคาย **๘) วัดศรีเมือง** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๐ ตามประวัติวัดกล่าวว่าสร้างโดยสมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์อาณาจักรล้านช้าง เดิมชื่อว่า “วัดเมืองหนอง” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ศรีเมือง” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ **๙) วัดศรีชะเกษ** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ เดิมชื่อว่า “วัดนาค” รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ภายในอุโบสถวัดศรีชะเกษ เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญแสง ซึ่งเป็นหนึ่งในพระ ๙ ส จังหวัดหนองคาย **๑๐) วัดศรีชมชื่น** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ ที่ได้ชื่อว่า ศรีชมชื่น เนื่องจากบริเวณชุมชนนี้มีต้นชมชื่นเป็นจำนวนมาก จึงตั้งชื่อชุมชนว่าบ้านศรีชมชื่น เมื่อสร้างวัดจึงตั้งชื่อวัดตามชื่อชุมชน ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ **๑๑) วัดหายโศก** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๓ เดิมชื่อว่า “วัดหนองไผ่” ตั้งชื่อตามชื่อหมู่บ้าน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดภูมิช่วย” ตามชื่อลำห้วยที่ไหลผ่านวัดออกสู่ลำน้ำโขง ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อจากวัดภูมิช่วย เป็น “วัดหายโศก” มาจนถึงปัจจุบัน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ **๑๒) วัดชัยพร** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ เดิมชื่อว่า “วัดหัวโพน” ต่อมาเมื่อชุมชนเปลี่ยนชื่อจากชุมชนหัวโพนเป็นชุมชนชัยพร จึงเปลี่ยนชื่อตามชุมชนว่า “วัดชัยพร” ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ **๑๓) วัดมีชัยท่า** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ วัดมีชัยสร้างขึ้นในสมัยที่พระยามหาอำมาตย์ (ชื่น) ยกทัพไปปราบฮ่อที่แขวงหัวพันทั้งหกและแขวงเมืองพวน ได้รับชัยชนะกลับมาในปี พ.ศ. ๒๔๒๙ จึงได้ทำการฉลองชัยชนะขึ้นที่บ้านหนองไผ่ และทำการเปลี่ยนชื่อชุมชนใหม่ว่า “ชุมชนมีชัย” อันหมายถึงมีชัยชนะต่อข้าศึก ต่อมาได้สร้างวัดขึ้นประจำชุมชนให้ชื่อว่า “วัดมีชัย” ต่อมาได้เติมคำว่า “ท่า” ต่อท้าย เนื่องจากวัดอยู่ติดท่าน้ำ คือแม่น้ำโขง ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐

๕.๑.๒ การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบ้านน้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย สรุปได้ดังนี้

๑) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมของพระ

อุโบสถอาคารทรงไทยจตุรมุข ๒ ชั้น หลวงพ่อพระใส จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ เจดีย์พระธาตุพระอรหันต์ ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับสูงทุกด้าน

๒) ทรัพยากรการท่องเที่ยวพระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) ประกอบด้วยพระธาตุหล้าหนอง (พระธาตุกลางน้ำ) สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมขององค์พระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) และภูมิทัศน์บริเวณพระธาตุหล้าหนอง (จำลอง) ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้านเทศกาลประจำปี อยู่ในระดับสูง ด้านที่จอดรถและด้านห้องสุขา อยู่ในระดับปานกลาง

๓) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง) ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถ ศิลปะล้านช้างผสมช่างท้องถิ่น หลวงพ่อพระเสาร์ จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ วิหาร หลวงพ่อพระเสาร์ (จำลอง) และภูมิทัศน์ริมแม่น้ำโขง ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง และด้านสภาพของเส้นทางจราจร อยู่ในระดับสูง ด้านที่จอดรถ ด้านห้องสุขา ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านเทศกาลประจำปี อยู่ในระดับต่ำ

๔) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดศรีบุญเรือง ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถ ศิลปะล้านช้างผสมช่างท้องถิ่น จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ หลวงพ่อลือชัยและพระพุทธรูปสำคัญภายในอุโบสถ จารึกวัดศรีบุญเรือง และภูมิทัศน์ริมแม่น้ำโขง ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร อยู่ในระดับสูง ด้านที่จอดรถ และด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านเทศกาลประจำปีและด้านห้องสุขา อยู่ในระดับต่ำ

๕) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดศรีสุ่มงค์ ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถ ศิลปะช่างญวนผสมช่างท้องถิ่น หลวงพ่อพระศรี จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ เจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมและเจดีย์ทรงกลม จำนวน ๒ องค์ และภูมิทัศน์ริมแม่น้ำโขง ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร อยู่ระดับสูง ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้านที่จอดรถ และด้านห้องสุขา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านเทศกาลประจำปี อยู่ในระดับต่ำ

๖) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดลำดวน ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถ อาคารทรงไทยจตุรมุข ๒ ชั้น หลวงพ่อศรีลำดวน หลวงพ่อบุญคุ้ม หลวงพ่อศีลาคำ เจดีย์ศรีสารพัดนึก วิหาร ๕ พระอรหันต์ และภูมิทัศน์ริมแม่น้ำโขง ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร อยู่ระดับสูง ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและด้านห้องสุขา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่จอดรถและด้านเทศกาลประจำปี อยู่ในระดับต่ำ

๗) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดศรีคุณเมือง ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถศิลปะช่างญวนผสมช่างพื้นถิ่น หลวงพ่อพระสุก (จำลอง) จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ จารึกวัดศรีคุณเมือง ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร อยู่ระดับสูง ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้านที่จอดรถ และด้านห้องสุขา อยู่ในระดับปานกลาง ด้าน

เทศกาลประจำปี อยู่ในระดับต่ำ

๘) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดศรีเมือง ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถ อาคารทรงไทยผสมศิลปะล้านช้าง จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ หลวงพ่อศรีเมือง พระไชยเชษฐา กรงนก พระไชยเชษฐา และจารึกวัดศรีเมือง ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร อยู่ระดับสูง ด้านที่จอดรถ และด้านห้องสุขา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและด้านเทศกาลประจำปี อยู่ในระดับต่ำ

๙) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดศรีชะเกษ ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถ อาคารทรงไทยผสมศิลปะล้านช้าง หลวงพ่อพระแสง ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร อยู่ระดับสูง ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้านที่จอดรถ และด้านห้องสุขา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านเทศกาลประจำปี อยู่ในระดับต่ำ

๑๐) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดศรีชมชื่น ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถอาคารทรงไทยแบบภาคกลาง จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ หลวงพ่อศรีเนตรมงคล หลวงพ่อศรีชมชื่น หลวงพ่อมงคลนิมิต หอพระไตรปิฎก และภูมิทัศน์ภายในวัด ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร อยู่ระดับสูง ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้านที่จอดรถ และด้านห้องสุขา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านเทศกาลประจำปี อยู่ในระดับต่ำ

๑๑) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดห้วยโศก ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถ ศิลปะช่างฉนวนผสมช่างพื้นถิ่น พระเจ้าใหญ่ห้วยโศก พระสังกัจจายน์ห้วยโศก ศาลเจ้าแม่สองนาง และภูมิทัศน์ริมฝั่งโขง ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร อยู่ระดับสูง ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้านที่จอดรถ และด้านห้องสุขา ด้านเทศกาลประจำปี อยู่ในระดับปานกลาง

๑๒) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดชัยพร ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถ อาคารทรงไทยแบบภาคกลาง จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ พระพุทธชัยชินราชมุนี และพระพุทธชัยวรมุนี (หลวงพ่อยัยพร) และพุทธชยสุวรรณมุนี ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร อยู่ระดับสูง ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้านที่จอดรถ และด้านห้องสุขา อยู่ในระดับปานกลาง ด้านเทศกาลประจำปี อยู่ในระดับต่ำ

๑๓) ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดมีชัยท่า ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของอุโบสถ อาคารทรงไทยแบบภาคกลาง จิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ หลวงพ่อพระพุทธรวมคัมภีร์ พระประธานในอุโบสถ หลวงพ่อมิชัยทันใจ พระสีวลี และภูมิทัศน์ริมแม่น้ำโขง ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง/ระยะทาง ด้านสภาพของเส้นทางจราจร ด้านเทศกาลประจำปี อยู่ระดับสูง ด้านวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้านที่จอดรถ และด้านห้องสุขา อยู่ในระดับปานกลาง

๕.๑.๓ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย สรุปได้ ดังนี้

๑) วิเคราะห์เส้นทางท่องเที่ยว และจัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยการกำหนดระยะทางจากวัดแห่งหนึ่งไปยังวัดแห่งหนึ่ง และคำนวณเวลาในการเดินทาง โดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศดาวเทียม (google maps) ทั้งการเดินทางด้วยรถยนต์และการเดินเท้า

๒) จัดกลุ่มเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย

(๑) เส้นทางท่องเที่ยวกลุ่มวัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม

(๒) เส้นทางท่องเที่ยวกลุ่มวัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านโบราณวัตถุ

(๓) เส้นทางท่องเที่ยวกลุ่มวัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านภูมิทัศน์

(๔) เส้นทางท่องเที่ยวกลุ่มวัดและพุทธสถานที่มีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์

๓) จัดทำฐานข้อมูลและเว็บไซต์วัดและพุทธสถาน ภายใต้ชื่อว่า “วัดริมโขงหนองคาย” เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองหนองคายสำหรับนักท่องเที่ยว

๔) จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดและพุทธสถาน ได้แก่ ป้ายแนะนำวัดและพุทธสถานแต่ละแห่ง ไกด์บุ๊กและแผ่นพับ เพื่อมอบให้แก่วัดและพุทธสถานที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๕) สร้างความหมายในเชิงสัญลักษณ์ให้แก่วัดและพุทธสถานในพื้นที่ศึกษา โดยมีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดจากการกราบไหว้บูชาพระศักดิ์สิทธิ์ในวัดนั้น ๆ อันเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวแสวงบุญ ได้เข้าไปท่องเที่ยวและกราบไหว้บูชา

๕.๒ อภิปรายผล

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีประเด็นที่ควรนำอภิปรายผล ดังนี้

การศึกษาการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า แต่ละวัดจะมีพระพุทธรูปสำคัญหรือศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด ซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่น แต่พระพุทธรูปที่นักท่องเที่ยวและนักแสวงบุญส่วนใหญ่รู้จัก คือหลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าหลวงพ่อพระใสมีตำนานและประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ ประกอบกับมีการนำไปประกอบสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างหลากหลาย จึงทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักหลวง

พ่อพระใสมากกว่าพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ รองลงมาคือหลวงพ่อพระสุก (จำลอง) หลวงพ่อพระเสาร์ และหลวง
 พ่อพระแสง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าพระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์ ถูกจัดอยู่ในกลุ่มพระพุทธรูป ๙ ส จังหวัดหนองคาย
 ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมกับจังหวัดหนองคาย จัดกิจกรรม ไหว้พระ“๙ ส” นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์
 เสริมมงคลชีวิต ณ จังหวัดหนองคาย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ
 ฉลอง พันธุ์จันทร์^๑ ที่กล่าวว่า พระพุทธรูปข้ามแดนกลุ่มหลวงพ่อพระใส ถูกประกอบสร้างความหมายในเชิง
 สัญลักษณ์สำหรับนักท่องเที่ยวแสวงบุญ โดยแต่ละองค์ถูกให้ความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่จะเกิด
 จากการกราบไหว้บูชา คือ ๑) พระใส คือสัญลักษณ์ของการ “ปกป้องคุ้มครอง มีชีวิตเจริญรุ่งเรือง ” ๒) พระ
 เสาร์เป็นสัญลักษณ์ของการ “อายุยืนขวัญยืน พรั่งพร้อมด้วยโภคทรัพย์ ” ๓) พระสุก คือสัญลักษณ์แห่ง “ความ
 ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ลาภผลมากมาย” ส่วนพระพุทธรูปอื่น ๆ นอกจากพระ ๙ ส แล้ว ยังเป็นที่รู้จักของ
 นักท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนักท่องเที่ยวยังไม่ถึงแหล่งข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของแต่ละ
 วัด การที่ผู้วิจัยได้พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมืองขึ้น
 โดยการสร้างฐานข้อมูลและสื่อประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบ เป็นเพียงช่องทางหนึ่งเท่านั้น ที่จะทำ
 ให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถานได้ ดังนั้น การที่จะพัฒนาวัดและพุทธสถาน
 ดังกล่าว ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นคณะสงฆ์
 ชุมชน และการท่องเที่ยวจังหวัด เนกเช่นกับการกิจกรรมไหว้พระ ๙ ส จังหวัดหนองคาย ของการท่องเที่ยว
 แห่งประเทศไทย ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาใน
 จังหวัดหนองคายมากขึ้น ดังนั้น จึงควรมีการขยายพื้นที่กิจกรรมไหว้พระ จากไหว้พระ ๙ ส ให้กว้างออกไป
 เป็นไหว้พระวัดงามนามมงคลในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย หรือตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขงก็ได้ จะทำให้วัด
 ต่าง ๆ เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

การประกอบสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้กับวัดต่าง ๆ ก็เป็นแนวทางพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา
 ได้อีกช่องทางหนึ่ง เพราะวัดแต่ละวัดมีต้นทุนพื้นที่ความศักดิ์สิทธิ์อยู่แล้ว โดยพระพุทธรูปสำคัญประจำวัด จะมี
 ตำนานการสร้างที่ก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว หากแต่เพียงการประชาสัมพันธ์และการจัดกิจกรรม
 สนับสนุนเท่านั้น เพราะจากการศึกษาพบว่า หลายวัดไม่มีการจัดงานเทศกาลประจำปี มีเพียงการทำบุญตาม
 ประเพณีบางประเพณีเท่านั้น จึงขาดกิจกรรมเชื่อมโยงกับพื้นที่ความศักดิ์สิทธิ์ การประกอบสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์
 ในวัดต่าง ๆ สามารถทำได้โดยการสร้างความเลื่อมใสศรัทธาผ่านตำนานหรือเรื่องเล่า การผลิตซ้ำ และการจัด
 กิจกรรมสนับสนุน สอดคล้องกับฉลอง พันธุ์จันทร์^๒ ที่กล่าวถึงการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับหลวงพ่อพระสุก
 ที่จมอยู่ใต้แม่น้ำโขง บริเวณนั้นเรียกว่า “เวินสุก” และสร้างอาณานิเวศดังกล่าวให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ผ่าน
 ประเพณีออกพรรษาช่วง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี โดยมีการเชื่อมโยงกับตำนานบั้งไฟพญานาค ทำให้

^๑ ฉลอง พันธุ์จันทร์, (2565). พระพุทธรูปข้ามแดน: ตำนาน การประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบท
 สังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน. วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๕), หน้า ๓๕๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๐.

พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ โดยเฉพาะเป็นจุดชมบั้งไฟพญานาคในวันออกพรรษา และสอดคล้องกับทิพย์วิมล พูลสุข^๓ ศึกษาเรื่อง วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) : การนำเสนอพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทท่องเที่ยว กล่าวถึงการประกอบสร้างพื้นที่ศักดิ์ของวัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) ว่า วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) มีการนำเสนอวัดในฐานะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทการท่องเที่ยว ผ่านเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม การสร้างวัดดูต่าง ๆ เพื่อเป็นจุดขายแก่วัด และการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับวัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) ของสื่อมวลชนผ่านโซเชียลมีเดียต่าง ๆ จึงทำให้วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่มีชื่อเสียงอย่างกว้างขวาง เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังนั้น การประกอบสร้างพื้นที่ศักดิ์ให้กับวัดในบริบทการท่องเที่ยว จึงต้องอาศัยความร่วมมือกับหลายฝ่าย เช่น วัด ชุมชน และการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ นอกจากนี้ วัดยังต้องบริหารจัดการศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

ความเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาที่มีผลกระทบกับวัด ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ

ก. ความเชื่อมโยงกับวัด ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส สำรอง และสังเกตทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัดและพุทธสถาน พบว่า วัดแต่ละวัดมีการตื่นตัวในการปรับปรุงและพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดหนองคาย มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดให้สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ ปรับปรุงพื้นผิวจราจรและลานจอดรถ ปรับปรุงห้องน้ำให้สะอาด โดยเฉพาะวัดที่อยู่ใกล้กับลานวัฒนธรรมริมแม่น้ำโขง เช่น วัดลำดอน วัดศรีสุมงคล วัดศรีบุญเรือง และวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ แต่อย่างไรก็ตาม ในบางวัดยังมีสิ่งที่ควรปรับปรุง คือ ความสะอาดบริเวณระเบียงอุโบสถหรือวิหาร ที่มีมูลนกพิราบและฝุ่น ตลอดจนทั้งความสะอาดของห้องสุขา ยังไม่ได้มาตรฐาน

ข. ความเชื่อมโยงกับชุมชน วัดที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขง พบว่า มีชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดหลายด้าน เช่น การบูรณปฏิสังขรณ์วัด การก่อสร้างวิหารเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญ เช่น วัดศรีสุมงคล การก่อสร้างเจดีย์เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ เช่น วัดศรีชมชื่น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเข้าไปกราบไหว้ ซึ่งชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการหาทุนทรัพย์ และการประสานกับภาครัฐเพื่อของบประมาณมาพัฒนาวัด ในด้านเศรษฐกิจ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เช่น วัดโพธิ์ชัย วัดศรีคุณเมือง ซึ่งเป็นวัดที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปไหว้พระศักดิ์สิทธิ์ในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก ทำให้ชุมชนเกิดรายได้จากการค้าขาย เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก เป็นต้น แต่บางวัดก็ประสบปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งกับชุมชน จึงทำให้การพัฒนาวัดเป็นไปอย่างลำบาก บางวัดประสบปัญหาเกี่ยวกับการจัดระเบียบร้านค้าภายในวัด ทำให้บดบังทัศนียภาพของสถาปัตยกรรมภายในวัด

ค. ความเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่น ๆ ผลจากการวิจัยการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย คณะผู้วิจัยได้ผลิตสื่อ

^๓ ทิพย์วิมล พูลสุข, “วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) ในฐานะ “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ในบริบทการท่องเที่ยว”, ใน การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ ๑, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. ๒๕๖๑), หน้า ๓๕๗-๓๖๕.

เพื่อประชาสัมพันธ์ทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและพุทธสถานในพื้นที่ศึกษา ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ ป้ายประชาสัมพันธ์ หนังสือไกด์บุ๊ก และแผ่นพับ แล้วนำไปมอบให้กับวัดที่เป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชมวัดนั้น นอกจากนี้ ยังได้นำหนังสือไกด์บุ๊กและแผ่นพับไปมอบให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วยพิพิธภัณฑ์จังหวัดหนองคาย หอสมุดประชาชนจังหวัดหนองคาย ประชาสัมพันธ์จังหวัดหนองคาย สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย (ททท.) และนักท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ มีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้บริการนักท่องเที่ยว ดังภาพประกอบ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ มีดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

- ๑) ควรศึกษาการพัฒนาเว็บแอปพลิเคชันเพื่อการท่องเที่ยววัดและพุทธสถานที่สำคัญในจังหวัดหนองคาย
- ๒) ควรศึกษาแผนที่ท่องเที่ยวแหล่งโบราณคดีทางพุทธศาสนาในจังหวัดหนองคาย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) วัดที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ควรจัดทำประวัติความเป็นมาของวัดและโบราณวัตถุที่มีในวัด เพื่อป้องกันการหลงลืม และพระภิกษุสามเณรที่มาอยู่ภายหลังจะได้ทราบความเป็นมาของของวัดและโบราณวัตถุนั้น ๆ

- ๒) จัดทำเอกสาร หนังสือ หรือแหล่งข้อมูล เพื่อประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวภายในวัด ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมและศึกษา

- ๓) วัดที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ควรสำรวจโบราณวัตถุที่มีในวัดว่ามีอะไรบ้าง และควรทำบัญชีบันทึกเก็บเป็นหลักฐาน และบอกถึงยุคสมัยของโบราณวัตถุนั้น ๆ ถ้าโบราณวัตถุใดมีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ ควรดำเนินการประสานงานกับกรมศิลปากร เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- ๑) วัดที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ควรปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดให้เป็นระเบียบ ควรดูแลความสะอาดของห้องสุขาสาธารณะ และแยกห้องน้ำสำหรับขายหญิงและคนพิการ ดูแลความสะอาดบริเวณของโบสถ์วิหารที่นักท่องเที่ยวเข้าไปสักการบูชาพระพุทธรูป ไม่ให้มีมูลนก

หรือขยะมูลฝอย

๒) การทำป้ายแนะนำสถานที่และแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว เพื่อให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในกรณีที่ไม่สามารถใช้เวลาในการฟังบรรยาย

๓) วัดที่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ควรมีการติดตั้งกล้องวงจรปิดเพื่อใช้ดูแลความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมหน้า, ๒๕๕๗.

_____. **อรัญธาดา (ตำนานพระธาตุพนม).** พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเกษม, ๒๕๘๓.

กรมศิลปากร. **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๐ เรื่อง เมืองนครจำปาศักดิ์.** พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๘๔.

กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดหนองคาย. **แผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕ (รอบปี พ.ศ. ๒๕๖๔).** หนองคาย : กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, ๒๕๖๑.

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **ประวัติทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑๐.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. **การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

ดร.รชนี เอ็มพันธ์. **การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน,** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘.

ดุษฎี ชุมสาย. **หลักวิชาการท่องเที่ยว.** กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๘.

เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์ลาว.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๓๐.

เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์อีสาน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

นิศา ชัชกุล. **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ปรีชา แดงโรจน์. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑.** กรุงเทพมหานคร : ดวงกมลสมัย, ๒๕๔๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระโสภณวิหารการ (พิศิษฐ์ สุวิโร). **นมัสการพระสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๙ ส เสริมมงคลชีวิต.** อุดรธานี : ททท. สำนักงานอุดรธานี, มปป.

พิมพ์พรรณ สุจารินพงศ์. **มัคคุเทศก์.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑.

มหาบุญมี เทบสีเมือง. **ความเป็นมาของชนชาติลาว**. แปลโดย ไผท ภูทา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ บริษัท ตาตา พับลิเคชั่นจำกัด, ๒๕๕๖.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **อรรถกถาภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

รังษี สุนต์. **คู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: โรเนียวพรินเตอร์ รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๙.

ราณี อธิชัยกุล. **การจัดการการท่องเที่ยวเฉพาะทาง**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๗.

วรรณ วลัยวานิช, **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์, 2549), หน้า 46.

ศศินันท์ แซ่จิ๋ว และคณะ. “เว็บแอปพลิเคชันเพื่อการท่องเที่ยว ๙ วัดในเกาะรัตนโกสินทร์”. **การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระหว่างสถาบัน ครั้งที่ ๕**. วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด**. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, ๒๕๐๔.

สมบัติ กาญจนกิจ. **นันทนาการและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. **หนองคายถิ่นวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของ สกสค., ๒๕๕๑.

สำนักงานจังหวัดหนองคาย. **แผนพัฒนาจังหวัดหนองคาย ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ (ฉบับสมบูรณ์)**. หนองคาย : กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, ๒๕๖๔.

_____. **แผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๕ (รอบปี พ.ศ. ๒๕๖๔)**. หนองคาย : กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, ๒๕๖๔.

สำนักโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดหนองคาย. **โครงการก่อสร้างพระธาตุหล้าหนอง**. หนองคาย: โรงพิมพ์มิตรไทย, ม.ป.ป.

สุพจน์ โพธิสว่าง. **ประวัติหลวงพ่อบุญมี**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สุรเชษฐ์ เชษฐมาส. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหมายที่หลายคนอยากรู้”. ใน **การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษแบบบูรณาการ**. กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๖.

วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานวิจัย

ทองคำ ดวงจันทร์เพ็ชร. “การบริหารจัดการแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเวียงคุก จังหวัดหนองคาย”. **รายงานวิจัย**.

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ. “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

เนตรชนก นันท์. “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มอำเภอเถินจังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.

ปิ่นเพชร จำปา. “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๕๔๔”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕.

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี”. **ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

พระนคร ปัญญาวิโร (ปริงฤทธิ์) และคณะ. “วัดงามนามมงคล : นวัตกรรมจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดงามนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

พระปลัดวิทยา สิริภทโท (เที่ยงธรรม). “ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: กรณีศึกษาพระธาตุหล้าหนองของประชาชน จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันท์เมือง. “ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ. “การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาในประเทศไทย”. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๕.

พระมหาเสรีชน นริสโร (พันธ์ประโคน) และคณะ. “การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมนินทร์ มุนินโร (กองจันต์ดี). “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”. **สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระสมุหอนุรักษ ธีรสกุโก (ช่างเมือง). “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา. “ท่องเที่ยวท่องธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.

ภัทรบถ ฤทธิ์เต็ม. “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด”. **รายงานวิจัย.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ์และสิทธิศักดิ์ จำปาแดง. “เที่ยววัด : แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗.

วนิดา สถิตานนท์, อ่างใน จันทรจิรา สุขบรรจง. “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของหนานมดแดง อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๙.

สุทิน สุขคงและคณะ. “โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย”. **รายงานวิจัย.** สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๙.

องค์การท่องเที่ยวโลก อ่างใน ชยุต จิตธำรงสุนทร. “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอำเภอเชียงของในฐานะอำเภอชายแดน. **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

อรรธรณ เกิดจันทร์. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนคลองโค่น จังหวัดสมุทรสงคราม. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๗.

อานัติ จักรแก้ว อ่างใน เพียงฤทัย เสงี่ยมศิลป์และคณะ. “การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี”. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์.** มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ๒๕๖๒.

บทความวารสาร/จุลสาร/นิตยสาร

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. “การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว”. **จุลสารการท่องเที่ยว.** ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๔, (ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๔๒) : ๔๙.

ไกรฤกษ์ ศิลาคม. “พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช: โพธิกษัตริย์กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สองฝั่งโขง”. **วารสารพื้นถิ่นโขง ซี มูล.** ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๑๕๙.

- ฉลอง พันธุ์จันทร์, (2565). พระพุทธรูปข้ามแดน: ตำนาน การประกอบสร้างและการช่วงชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมปัจจุบัน. วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๕) : ๓๕๒.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. “วัดกับการท่องเที่ยว”. จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ ๑๑ เล่มที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๓๕) : ๔๔.
- ณัฐพร ตาตะ และคณะ. “พระธาตุลำปางหลวง : เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จังหวัดลำปาง”. ประชุมวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสร้างสรรค์ครั้งที่ ๔ และการประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติด้านพลังงานไฟฟ้าแรงสูงพลาสมาและไมโครนาโนแบบเปิดสำหรับการเกษตรและการประมงขั้นสูง ครั้งที่ ๒. วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- ทิพย์วิมล พูลสุข, “วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) ในฐานะ “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ในบริบทการท่องเที่ยว”, ใน การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ ๑, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ๒๕๖๑.
- พระจำนงค์ ผมไผและคณะ. “วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง”. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๖๓) : ๑๕๘.
- วันชพร ขันดี และคณะ. “เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะวัดพระธาตุดอยคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. ใน การประชุมวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสร้างสรรค์ ครั้งที่ ๔ (4th CRCI 2017) และการประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ ด้านพลังงานไฟฟ้าแรงสูง พลาสมาและไมโครนาโนแบบเปิด สำหรับเกษตรและการประมงขั้นสูง ครั้งที่ ๒ (2nd ISHPMNB) “...สู่วิจัยรับใช้สังคม ใส่ใจสิ่งแวดล้อม พัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยนวัตกรรม”. ระหว่างวันที่ ๒๖ – ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดเชียงใหม่.
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. “วัด: จำเป็นอย่างไรจะต้องมีคู่มือพัฒนา”. จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ ๗ เล่มที่ ๑ (มกราคม ๒๕๓๑) : ๗๔ – ๗๖.
- ศุภกิจ ศิลปะรังสรรค์. “เส้นทางธรรมหนูนางชีวีต: วัดลำดวน”. ใน SBL MAGAZINE NONGKHAI, กรุงเทพมหานคร : บริษัท สมาร์ท บีซีเนล โนไลน์ จำกัด, ๒๕๕๙.
- สมัย ณ หนองคาย. “หนองคายเมืองน่าอยู่อันดับ ๗ ของโลก”. ใน Sbl MAGAZINE NONGKHAI. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สมาร์ท บีซีเนล โนไลน์ จำกัด, ๒๕๕๙.
- สิทธิศักดิ์ จำปาแดง. “การสร้างฐานข้อมูลหมู่บ้านหัตถศิลป์ของเมืองคูแฝด หนองคาย-เวียงจันทน์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มน้ำโขง”. วารสารความหลากหลายทางวัฒนธรรม. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒๗ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๓๖๘.

อธิป อุทัยวัฒนานนท์, นิสรา อารุณี, และรุ่งจิต จารุพงษ์ทวีช. “แผนที่ท่องเที่ยวพุทธสถานตามเส้นทางเลียบบแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย”. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (กันยายน-พฤศจิกายน ๒๕๕๔) : ๔๗.

ออนไลน์

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.tica.or.th/images/plan_tourism2555-2559/2555-2559.pdf. [๓๐ มกราคม ๒๕๖๕].

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2541. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.tat.or.th>. [๓๐ มกราคม ๒๕๖๕].

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ประเภทการท่องเที่ยว. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/hUWFy> [๑๓ มกราคม ๒๕๖๕].

นพพรณ ภัทรมูล. “เขา “สาปแช่ง” อันใด ในจารึก” ใน ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://db.sac.or.th/inscriptions/articles/detail/9803> [๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

นพพรณ ภัทรมูล. “เขา “สาปแช่ง” อันใด ในจารึก”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://citly.me/dQzBv> [๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

ประภัสสร ชูวิเชียร. ฐานข้อมูลโบราณสถานสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : วัดศรีเมือง หนองคาย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.archae.su.ac.th/art_in_thailand/?q=node/460 [๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

มติชนออนไลน์. หนองคายเตรียมสร้างหอชมวิวยุคใหม่ เชื่อมเส้นทางท่องเที่ยวตลอดแนวฝั่งแม่น้ำ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/region/news_600998 [๒๐ ม.ค.๖๕].

ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). จารึกวัดศรีเมือง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/DT4Nb> [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

_____. จารึกในประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/QHgP7> [๒๗ เมษายน ๒๕๖๕].

_____. จารึกประเทศไทย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/YZGBj> [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕].

_____. จารึกวัดจอมมณี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/YZGBj> [๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕]

_____. จารึกวัดศรีบุญเรือง (หนองคาย). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/2376> [๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๕]

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), “จารึกวัดศรีคุณเมือง (วัดผ้าขาว), แหล่งที่มา : [ออนไลน์], <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/2481> [๒๕ มีนาคม ๒๕๖๕].

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), “จารึกวัดศรีบุญเรือง (หนองคาย)”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/2376> [๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๕]

สำนักงานจังหวัดหนองคาย. **แนะนำจังหวัดหนองคาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/Zuorv> [๗ มกราคม ๒๕๖๕].

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รัฐธรรมนูญไทย 2550”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.parliament.go.th/library.com>. [๓๐ มกราคม ๒๕๖๕].

สุนิสา ฐานพรอนันต์. **ความคิดเห็นของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/3jcMe> [๑๔ มกราคม ๒๕๖๕].

เสี้ยเล็ก. **หนองคายทุ่ม ๓๕ ล้าน เตรียมผุดแลนด์มาร์คใหม่ สร้างลานบุญ ๕ เกจิอาจารย์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://1th.me/Ctsry> [๑๖ ม.ค. ๖๕].

ASEAN-TECH. “ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดหนองคาย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://1th.me/XRRxH> [๘ มกราคม ๒๕๖๕].

Pelee, “ตำนาน “พระธาตุหล้าหนอง” หรือพระธาตุหนองคาย, พระธาตุกลางน้ำในปัจจุบัน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://board.postjung.com/1390246> [๕ เมษายน ๒๕๖๕].

Pelee, ตำนาน “พระธาตุหล้าหนอง” หรือพระธาตุหนองคาย พระธาตุกลางน้ำในปัจจุบัน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://board.postjung.com/1390246> [๕ เมษายน ๒๕๖๕].

Ramita, “พงศาวดารเมืองหนองคาย”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://shorturl.asia/OIANY> [๗ มกราคม ๒๕๖๕].

ราชกิจจานุเบกษา

กรมศิลปากร. ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๖ ง (๒๙ มกราคม ๒๕๖๒).

_____. ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ. **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ**. เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๗๐ (๑๙ เมษายน ๒๕๓๔).

_____. ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง กำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม ที่ ๕๓ (๒๗ กันยายน ๒๔๗๙).

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูปริยัติธรรมสถิต (บุญช่วย เตชพลโ), เจ้าอาวาสวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระครูปริยัติรัตนาลงกรณ์ (สิงหา ภูทพเมธี), เจ้าอาวาสวัดศรีชมชื่น ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระครูภาวนาธรรมโสนิต,ดร. (เดชศักดิ์ ธีรปัญญา), เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง), ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕

สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมวงศ์ (สุชาติ สุชาติ), ครูสอนพระปริยัติธรรมวัดศรีชะเกษ วัดศรีชะเกษ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณโสภณธรรม (ทองแดง สุกวโร), เจ้าอาวาสวัดศรีคุณเมือง เจ้าคณะตำบลในเมือง เขต ๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระครูอนุกุลวรกิจ (สุดใจ อากสฺสโร), เจ้าอาวาสวัดศรีสมังล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระมหาเกริกเกียรติ นิสฺสํติเมธี, เจ้าอาวาสวัดหายโศก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระศรีวิชิตโมลี (บุญถม สุนทรเมธี,ป.ธ.๙), รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย เจ้าอาวาสวัดชัยพร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๓๓๘/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบริมน้ำโขง
ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
(Map of Travel Routes to Temples and Buddhist Places Along the
Mekong River Travel Route in Nong Khai Municipality Nong Khai
Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800765102

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ผู้วิจัยหลัก: พระมหาประหยัด ปญญาวโร, ดร.

เอกสารที่พิจารณาพบ

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕

(พระสุรธรรมเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๓๓๘/๒๕๖๕

วันที่ให้การรับรอง: ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๕

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๖

ภาคผนวก ข
หนังสือขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์

ที่ อว ๘๐๑๙/ว๐๐๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำยบหวาน อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย ๕๓๑๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๔๕๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๔๕๕๒๒๒
www.mcunk.com

๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์

เรียน พระครูอนุถาวรกิจ (สุดใจ ปภสฺสโร) เจ้าอาวาสวัดศรีสมังคล์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมี วัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๒) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตนักวิจัย ประกอบด้วย พระมหาประยัตต์ ปญญาวโร,ดร. และนายอภิวัฒน์ พุทธจร เข้าสัมภาษณ์ ท่านหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาวัดของท่าน โบราณวัตถุและศาสนสถานที่สำคัญภายในวัด และทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียงและภาพนิ่งขณะสัมภาษณ์ และบันทึกภาพโบราณวัตถุ ศาสนสถาน และภูมิทัศน์ภายในวัดของท่าน ในวันที่.....เดือน..... พ.ศ. ๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๑๕.๐๐ น. - ๑๖.๐๐ น. หรือตามวันเวลาที่ท่านเห็นเหมาะสม หากผลการพิจารณาเป็นประการใด ขอความกรุณาติดต่อประสานงานกับพระมหาประยัตต์ ปญญาวโร,ดร. หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๖-๘๘๘๔ ๔๕๗๘

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยเคารพ

(พระครูกวานาโพธิวิสุทธ์)

รักษาราชการผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตหนองคาย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ยินดีให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูล

ลงชื่อ.....

(.....)

ตำแหน่ง.....

ผู้ให้สัมภาษณ์

...../...../.....

ที่ อว ๘๐๑๙/ว๐๐๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำขบกวาน อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย ๔๓๑๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๔๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๕๔๕๒๒๒
www.mcunk.com

๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์

เรียน พระครูอนุภูลวรกิจ (สุดใจ ปภสฺสโร) เจ้าอาวาสวัดศรีสุมงคล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้รับอนุมัติโครงการวิจัย เรื่องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๒) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานตามเส้นทางท่องเที่ยวเลียบบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย จึงกราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตนักวิจัย ประกอบด้วย พระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร. และนายอภิวัฒน์ พุทธิจร เข้าสัมภาษณ์ ท่านหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาวัดของท่าน โบราณวัตถุและศาสนสถานที่สำคัญภายในวัด และทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในวัด พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียงและภาพนิ่งขณะสัมภาษณ์ และบันทึกภาพโบราณวัตถุ ศาสนสถาน และภูมิทัศน์ภายในวัดของท่าน ในวันที่ ๒๒ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๑๔.๐๐ น. - ๑๖.๐๐ น. หรือตามวันเวลาที่ท่านเห็นเหมาะสม หากผลการพิจารณาเป็นประการใด ขอความกรุณาติดต่อประสานงานกับพระมหาประหยัด ปญฺญาวโร,ดร. หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๖-๘๘๘ ๔๕๗๘

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยเคารพ

(พระครูภาวนาโพธิวิสุทธิ)

รักษาการผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตหนองคาย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ยินดีให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูล

ลงชื่อ

(พระครูอนุภูลวรกิจ)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดศรีสุมงคล

ผู้ให้สัมภาษณ์ ๒๒, พ.ค., ๖๕

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาล
ตำบล ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
- ๒) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
- ๓) เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นี้ มี ๔ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวภายในวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ตอนที่ ๔ แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่ผลเสียต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

สถานที่/วัด.....ถนน.....

เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....

ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ.....นามสกุล/ฉายา.....

๒. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๓. สถานภาพ

☐ พระภิกษุ

☐ ภรรยา

☐ อื่น ๆ

๔. อายุ/พรรษา.....ปี/พรรษา

๕. ตำแหน่ง

☐ เจ้าอาวาส

☐ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

☐ เจ้าหน้าที่ดูแลพุทธสถาน

☐ อื่น ๆ

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๑) วัดสร้างตั้งแต่สมัยใด?

.....

.....

.....

๒) ใครเป็นผู้ก่อตั้ง?

.....

.....

.....

๓) วัดมีเนื้อที่จำนวนเท่าใด?

.....

.....

.....

๔) วัดได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อใด?

.....

.....

.....

๕) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญภายในวัด ที่ป็นจุดสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง?

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวภายในวัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๑) ที่จอดรถ มีเพียงพอหรือไม่ สามารถรองรับรถนักท่องเที่ยวได้กี่คัน?

.....

.....

.....

๒) ห้องสุขา มีจำนวนกี่จุด แยกห้องสุขาชาย-หญิง และคนพิการหรือไม่ เครื่องสุขภัณฑ์เป็นแบบใด?

.....

.....

.....

๓) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมอะไรบ้าง และวันธัมมัสสวนะมีการทำบุญตักบาตรหรือเทศนาธรรมหรือไม่?

.....

.....

.....

๔) เทศกาลประจำปี มีเทศกาลประจำปีหรือไม่ จัดขึ้นในช่วงใด?

.....

.....

.....

๕) ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ภายในวัดมีมาตรการป้องกันภัยแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่ เช่น กล้องวงจรปิดภายในบริเวณวัด?

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๑) ท่านคิดว่า แนวการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขง ในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ควรเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

๒) ท่านมีโครงการหรือแนวทางในการพัฒนาวัดของท่าน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างไร?

.....

.....

.....

๓) ท่านมีแนวทางในการประชาสัมพันธ์วัดของท่าน ให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอย่างไร?

.....

.....

.....

๔) ท่านคิดว่า สื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถาน ควรเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

๕) ท่านต้องการสื่อสนับสนุนการประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยววัดและพุทธสถานประเภทใด?
(ป้ายบอกทาง, ป้ายแนะนำทรัพยากรที่สำคัญภายในวัด, เว็บไซต์วัด, หนังสือแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัดและ
พุทธสถาน)

.....

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

ผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่...../...../.....

ลงชื่อ

(.....)

ผู้สัมภาษณ์

วันที่...../...../.....

ภาคผนวก ง
ภาพการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์พระศรีวชิรโมลี (บุญถม สุนทรเมธี,ป.ธ.๙)

รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

เจ้าอาวาสวัดชัยพร

สัมภาษณ์พระครูภาวนาธรรมโมสิต,ดร. (เดชศักดิ์ ชีรปญโญ)

เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย

สัมภาษณ์พระครูปริยัติธรรมสถิต (บุญช่วย เตชพโล)
เจ้าอาวาสวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ (หอก่อง)

สัมภาษณ์พระครูอนุกุลวรกิจ (สุดใจ อากสโร)
เจ้าอาวาสวัดศรีสุมงคล

สัมภาษณ์พระครูปริยัติรัตนาลงกรณ์ (สิงหา ภาทุมเมธี)
เจ้าอาวาสวัดศรีชมชื่น

สัมภาษณ์พระอธิการสมรักษ์ ปภสฺสโร
เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง

สัมภาษณ์พระมหาเกริกเกียรติ นิลุตติเมธี
เจ้าอาวาสวัดห้วยโศก

พระครูศรีธรรมวงศ์ (สุชาติ สุชาติโต)
ครูสอนพระปริยัติธรรมวัดศรีชะเกษ วัดศรีชะเกษ

ภาคผนวก จ

ภาพการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และมอบสื่อประชาสัมพันธ์ทรัพยากรท่องเที่ยว แก่วัดและพุทธ
สถานในพื้นที่ศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ

วัดชัยพร

การใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย

"การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัด
และพุทธสถานตามเส้นทาง
เลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาล
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย"

ผู้จัดทำ : นาย ชัยพร วัฒนชัย
ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำภาควิชา
การปกครองและบริหารงาน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
วันที่ : ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓

ผู้รับ : พระครูวิมลญาณ
ตำแหน่ง : เจ้าอาวาสวัดชัยพร
วันที่ : ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓

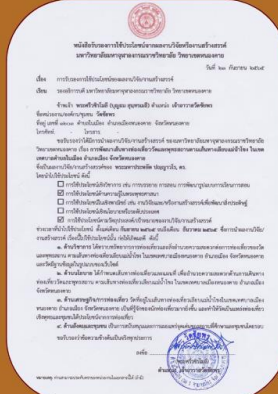
วัตถุประสงค์ : เพื่อมอบสื่อประชาสัมพันธ์ทรัพยากรท่องเที่ยว แก่วัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

รายละเอียด : หนังสือประชาสัมพันธ์ทรัพยากรท่องเที่ยว แก่วัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

รายชื่อผู้จัดทำ :

ร.ร.	ชื่อ	ตำแหน่ง
๑	นาย ชัยพร วัฒนชัย	อาจารย์ประจำภาควิชาการปกครองและบริหารงาน
๒	นาย ชัยพร วัฒนชัย	อาจารย์ประจำภาควิชาการปกครองและบริหารงาน
๓	นาย ชัยพร วัฒนชัย	อาจารย์ประจำภาควิชาการปกครองและบริหารงาน

ผู้รับ : พระครูวิมลญาณ
ตำแหน่ง : เจ้าอาวาสวัดชัยพร
วันที่ : ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓

ผู้รับ : พระครูวิมลญาณ
ตำแหน่ง : เจ้าอาวาสวัดชัยพร
วันที่ : ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓

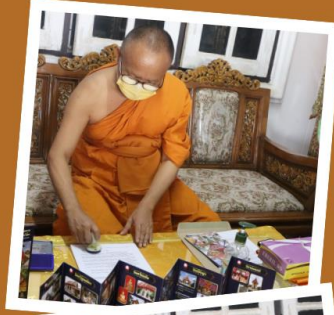
วัตถุประสงค์ : เพื่อมอบสื่อประชาสัมพันธ์ทรัพยากรท่องเที่ยว แก่วัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

รายละเอียด : หนังสือประชาสัมพันธ์ทรัพยากรท่องเที่ยว แก่วัดและพุทธสถานตามเส้นทางเลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

รายชื่อผู้จัดทำ :

ร.ร.	ชื่อ	ตำแหน่ง
๑	นาย ชัยพร วัฒนชัย	อาจารย์ประจำภาควิชาการปกครองและบริหารงาน
๒	นาย ชัยพร วัฒนชัย	อาจารย์ประจำภาควิชาการปกครองและบริหารงาน
๓	นาย ชัยพร วัฒนชัย	อาจารย์ประจำภาควิชาการปกครองและบริหารงาน

ผู้รับ : พระครูวิมลญาณ
ตำแหน่ง : เจ้าอาวาสวัดชัยพร
วันที่ : ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓

สนับสนุนโดย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

www.watrimkhongnongkhai.com

สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดหนองคาย

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

การใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย

"การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัด
และพุทธสถานตามเส้นทาง
เลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาล
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย"

สนับสนุนโดย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

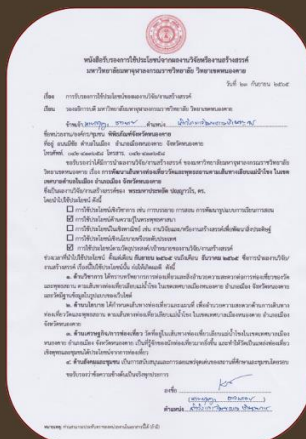
www.watrimkhongnongkhai.com

พิพิธภัณฑ์จังหวัดหนองคาย

การใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย

"การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัด
และพุทธสถานตามเส้นทาง
เสียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาล
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย"

สนับสนุนโดย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

www.watrimkhongnongkhai.com

ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว จังหวัดหนองคาย

การใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย

"การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัด
และพุทธสถานตามเส้นทาง
เลียบแม่น้ำโขงในเขตเทศบาล
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย"

สนับสนุนโดย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

www.watrimkhongnongkhai.com

ภาคผนวก ฉ

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ ฉายา นามสกุล	พระมหาประหยัด ปณฺญาวโร (สุนนท์)
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๘
ภูมิลำเนา	๙๖๒/๑ หมู่ ๙ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำยบกวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำยบกวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐๘๖ ๘๘๙ ๔๕๗๘
การศึกษา	: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (ศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๐ : การศึกษาการล่องละเมียดสิกขาบท : กรณีพระฉัพพัคคีย์ ปี ๒๕๖๒ : ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องพระยาแถน พญานาค และการถือผีของประชาชนสองฝั่งโขง : กรณีศึกษาจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์

ประวัติผู้วิจัย

๒. ชื่อ ฉายา นามสกุล	พระมหาประทีป อภิวิฑูโน (แถวพันธุ์),ผศ.ดร.
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๓๐ มิถุนายน ๒๕๑๗
ภูมิลำเนา	บ้านหนองหัวช้าง ต.หนองหัวช้าง อ.พรเจริญ จ.บึงกาฬ
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐๘๙ ๒๒๘ ๑๔๘๗
การศึกษา	: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๐ : การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน ปี ๒๕๖๒ : ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องพระยาแถน พญานาคและการถือผีของประชาชนสองฝั่งโขง : กรณีศึกษาจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์

ประวัติผู้วิจัย

๓. ชื่อ ฉายา นามสกุล	พระวันชัย ภูริทตฺโต (อนนตรี)
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕
ภูมิลำเนา	๓๖ หมู่ ๙ บ้านนาทาม ต.นาแกว้าง อําเภอมือง จังหวัดอุดรธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อําเภอมือง จังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อําเภอมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐๘๓ ๙๘๙ ๒๕๑๕
การศึกษา	: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาโท ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนาและปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๐ : การศึกษาการล่องละเมตสิกขาบท : กรณีพระฉัพพัคคีย์ ปี ๒๕๖๒ : ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องพระยาแถน พญานาคและการถือผีของประชาชนสองฝั่งโขง : กรณีศึกษาจังหวัดหนองคายและนครหลวงเวียงจันทน์ ปี ๒๕๖๔ : ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดภูมิปัญญาหมอยาพื้นบ้านริมสองฝั่งโขง

ประวัติผู้วิจัย

๔. ชื่อ ฉายา นามสกุล	พระมหาไพฑูรย์ สิริธมโม (ชัยกุล), ดร.
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๓
ภูมิลำเนา	๒ หมู่ ๗ ตำบลเหล่าทอง อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐๘๖ ๒๗๓ ๗๕๙๘
การศึกษา	: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (บาลีพุทธศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาโท ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา : ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๔ : แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนไทยตามนโยบายประชารัฐ ปี ๒๕๖๔ : การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนวิถีชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

ประวัติผู้วิจัย

๕. ชื่อ นามสกุล	ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๑๔ พฤษภาคม ๒๕๐๘
ภูมิลำเนา	๖๔ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัด มหาสารคาม
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๖๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอมือง จังหวัด หนองคาย
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต หนองคาย ๒๑๙ หมู่ที่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอ เมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐๘๔ ๔๒๘ ๙๒๙๕
การศึกษา	: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (ศาสนา) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาโท M.A. (Buddhist Studies) University of Delhi, India. : ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๒ : ศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของอริยะสงฆ์สอง แผ่นดินพระราชครูหลวงโพนสะเม็ก ที่มีต่อวิถีชีวิตชาว พุทธของชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขง ปี ๒๖๖๒ : การแก้ไขปัญหาการดื่มสุราของประชาชนตาม โครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้า อำเภอมือง จังหวัด หนองคาย ปี ๒๕๖๓ : การจัดการศึกษาสหพันธ์เชิงพุทธ ปี ๒๕๖๓ : การพัฒนาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุตามแนว พระพุทธศาสนา ในจังหวัดหนองคาย

ประวัติผู้วิจัย

๖. ชื่อ นามสกุล	นายอภิวัฒน์ชัย พุทธจร
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๑๙ มีนาคม ๒๕๒๕
ภูมิลำเนา	๘๘ หมู่ ๓ ตำบลดงชน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
สถานที่ทำงาน	๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
โทรศัพท์ (มือถือ)	๐๘๑ ๗๑๗ ๕๒๙๓
การศึกษา	: ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปริญญาโท รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผลงานวิจัย	ปี ๒๕๖๓ : การพัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย-ลาว ปี ๒๕๖๓ : แนวทางการสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการพัฒนาชุมชน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ปี ๒๕๖๔ : การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลนาโพ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี.